

САБРАНА ДЕЛА ОСКАРА ДАВИЧА

КЊИГА ТРИНАЕСТА

Приредила

Роксанда Његуш

ИЗДАВАЧИ

ПРОСВЕТА — БЕОГРАД
СВЈЕТЛОСТ — САРАЈЕВО

ОСКАР ДАВИЧО

ГЕНЕРАЛБАС

СЦЕНСКИ РОМАН
ЗА НЕПРИКАЗИВАЊЕ

БЕОГРАД 1969

ГЕНЕРАЛЪС

ГЕНЕРАЛЪС

ГЕНЕРАЛЪС

ГЕНЕРАЛЪС

ГЕНЕРАЛЪС

НЕКЕ МОГУЋЕ ЧИЊЕНИЦЕ

ИЛИ

ТЕКСТ МИНУС ТРЕНУТКА

УМЕСТО

ПРЕДГОВОРА

Спремајући се тог летњег дана брижљивије но што је то чинила зимус кад је тек почела да носи широке кашике и истиче свој пчелињи струк, да сатима пред огледалом танира косу и одлази на журеве, пошто би увек пре поласка пред огледалом дуго дизала обрве, зачуђено, презриво, немарно, равнодушно, у стилу: »Хе, ко си ми па ти! Један нико и ништа«, »Не, не, нипошто не« и: »Како, молим вас? Поновите, не разумем« и: »Шта сте рекли, ви... ви... ви... Шта ви себи допуштате!« и: »Баш нећу с тобом, нећу на играњац«, Каја је изненадно али и молећиво рекла баба-Гроздани да за пола сата има да отпугује са целом школом на излет другарици у село, јесте са школом, и нема везе што је прошло месец дана летњег распуста, ученици су у данашње време ученици и кад има и кад нема школе, а то је и у вези с пољопривредним задругама и шта ти ја знам, причала сам ти, ваљда, о Мирјани, знаш је сигурно, долазила је са мном кући, с оним пегавим носем, њој баш и идемо на излет у село, јесте, бакице, цела школа, не само ми које смо се вратиле с Ауто-пута него и оне које су после отишле на море са родитељима, леба ми, и оне морају на тај излет, јер никаква лекарска извиђења не помажу а камоли оно твоје које си ми једном написала, бакице, љубим те, до гроба твоја, ћао, бај и до свиданја, само тако у ваздух, немам више ружа, нестало.

Миле, Вељин ујак, који је заиста виксенднуо својима у Лајковац, дао му је кључ свог сончета (пети спрат, прва врата лево, директно са степеништа, никакве цедуље на вратима), уз обавезу да му га у понедељак, у 6 и 24, донесе на железничку станицу: нећу после ни тебе ни кључ да сањам у канцеларијско време!

Уза све то уповољено, питање је да ли би се десило што се догодило и да ли би Каја већ била сасвим спремна

да се упусти с Вељом, ког је волела још несигурна у вољење, да те суботње ноћи није одмах после девет неочекивано и одиста из ведрога неба почело да сева, грми и лије тако вертикално близу и непријатељски насртљиво да је претила опасност да све то страшно, страшно, страшно улети кроз разбијени прозор заједно с олујом што се дигла исто изненадно, и онда тако лудо кошавски хујнула да се чинило да ће подићи и однети целу зграду рину заједно с њом која се у паници почела да стиска све давленичкије уз њега, иако га се с почетка плашила, па зато и до свега тога страшног седела на самом прозору, што даље од њега још стидљивог и не насртљивог.

Али кад је проломило из неба, па бризнуло, шикнуло из мрака и потопски пљуснуло, она му се, као мањој опасности, прва бацила у загрљај.

Из стравично израњављеног неба ударао је оволики, судњи град и ломећи црепове и ускачући унезверен и цвокотав кроз прозор у собу, стао да когрља по поду своје слећеносиве кликерасте очи.

Све је то трајало дуго и ужасно. И ништа није вредело што је гуча престала како се хистерично и јавила. Продужило је да сева и грми, да лије и кабли, да се руши и нијазари по бетонираним дворштину и она није могла ништа, унезверена том помамном дивљином, уплашена том провалом са свих страна, хипнотисана тим тоталним пражњењем свега набијеног неслућеним црвеним електричним змијама.

Јесте, хипнотисана.

Маме ми, клела се, и не зна шта је радила и како се све десило, била је само грозно уплашена од свега тог небеског ломота и хука упереног против ње и њеног тела и зна да се у паници хватала за једину чврсту топлину на домаку својих руку, да се привијала уз њу, привијала, отварала пред њом, зовући је немо у себе загрцнуту, избезумљену и престрављену толико да је потреба за тим заклоном и том безбедношћу надјачала у њој иначе нормално снажне женске отпоре стида до мере да је убрзо после тог првог и другог пута (како проливање небеских река, језера и мора није престало), брже но што то иначе бива, осетила и неко неизрециво огромно задовољство испуњења, пуно захвалности, и дубоку неку озонску радост.

А после, кад се све стишало и освежени ваздух онако цвркутаво и тронуту замирисао над бетонским дворштину, она је, беласајући се уз Вељу потамнелог од сунчања на Сави, косе просуте преко његове мишице, помислила с краја јастука да је дошао час да се с ви-

сока, с те голе висине подсмехне једној безвезној гушчици и глупачи која је још за дана ушла у ту собицу и одмах села на прозор крај тог не баш чистога лежаја (није се имало где другде) и док је он закључавао врата, није ни у сну помислила да ће на том лежају да оконча једно полушизно девојаштво и није помислила на то, већ на друго, на како ће сад све до сутра њих двоје фино само да причају и ништа више, а ако он буде по обичају навало да се љуби, добро, пристаће, али лепо и слатко као баклава ће да се љубе само, и ништа више, бакице ми.

Осмехнула се себи и њему који сигурно сад мисли да је неки Џингис Кан из биоскопа и шта ти ја знам, а оно само један обичан драги дечко. Мој дечко.

Али он је, лежећи го на леђима с мишком под њеним потишком, видео тај осмех и тргнуо се: подсмевала ли му се? Зашто?

Не стиже да је упита зашто, јер му се утом она окрену и пољуби га нежно у стрњику образа и, одједном, најезжених усана — у уста.

А хтела је да му каже: »Не мисли да си неки Жерар Филип, Наполеон или други неко из историје«. Није стигла. Жеља да му у себи негде поново осети пољубац и онај електрични, врући као пегла једне секунде, лудо пријатни бол пражњења, надвлада речи којима је хтела да му се подсмехне да би прекинула незапочето подсмевање једној грешчици, једној глупачи.

Па и он, пре но што се тргнуо, хтео је нешто да јој каже. Своје гордо осећање одговорности пред њом. Или већ нешто тако, из арсенала неоправдане мушке надмоћи.

Ујутро око осам, изишли су гладни из веже на осунчани плочник. Опрана их та освежена светлост погоди као из праћке у очи. Све се троје осмехнуло. Двоје је само жмиркало док је прелазило косо преко положене, пусте још улице. Ишли су руку под руку, млечни образ уз тек промањавели образ, миришући први пут једно на друго — на својих, све да сабереш, 420 месеци.

Зуби су им се белели сочни, али њихови двоструки погледи, обузети непластичним унутрашњим збивањима, нису се обазирали на светлуцање одасвуд — тај позив на игру.

Ах, љубав, ах, љубав! као да је промрљао неко четврти дижући патетично руке као Каварадоси у Ауди или некој другој Баховој Грофици Марици.

»Ах, љубав, ах, љубав, озбиљна то је на свету ствар«, као да се ранијем мрмљању придружило још једно и тиме исцрпilo све њене помена вредне музичке асоцијације. Да ли је за ту збрку у глави било криво ово јутро

и оно необично светлуцање тако нештављених ушију или чињеница да Каја није умела да запамти и репродукује ниједан од текућих шлагера у фамозном стилу *nel blu dipinto di blu*. Ни сад, кад се осећала тако бугивузијевски и шлагерски, да не каже валцерски.

Он је, истина, носио плаву памучну мајицу и старе, избледеле и закрпљене, али баш зато главне блуцинске извадке, што му није сметало да, откад зна за себе, буде антивајлдвестњак и не воли крофне.

Не значи, дабоме, да је навијао за други блок, мада, ипак, једно није што и друго. То је бар био став Ратка Братника, секретара омладине у гимназији, његовог најбољег друга још из времена крпењаче и кликера а Кајиног касније дечка, све до пре десет дана, кад су се Братко и Каја заувек посвађали и прекинули, иако је знао, а и уверио се синоћ, да ништа озбиљно између њих није било. Ратко звани Братко је у време кликера имао цело море смешних надимака, био је озбиљан, зрео и највздигнутији међу свима њима из школе и улице, улице која је њега, Вељу, прозвала Веља Кореја, а Ратка — Швалер, између осталог и зато што се знало да то није био, бар не с Кајом.

Па шта! још као клиња био је против дељења, и жутог корејског и сваког другог тела на два дела.

Иако није добио одговор, Веља је тренутно навијао само за ово јутро што их је својом камером снабдевеним вариоленч-сочивом хватало с леђа и регистровало јутарњу свежину кроз чије су светлуцање промицали разносачи новина; то јутро је памтило још помешане на коловозу трагове машинског уља и балега, паркиране аутомобиле дуж тротоара попрскане врапчјим и голубијим изметом, полуоткинуте, лепршаве крајеве плаката што су најављивали серију хумористичких вечери на Стадиону, хрпе металних мрежа с флашама пастеризованог млека дуж улаза у високоспратнице, прљаве сандуке и кугије с ђубретом крај вежа и глас спикера што, исподајући кроз један отворени прозор у ниском партеру, страшно и с пуно осећања чита билтен метеоролошке службе, после чега прелази на још узбудљивији извештај о водостању; навијао је за ово јутро кроз које с Кајом промиче њом удвојен тако рећи, он сам, а обоје глуми и слепи за све то и за остало неореалистичко обиље неповезаних података о још једној пролазној епоси. (Кога занимају и други неинвентарски детаљи те улице нека после погледа тај или неки други документарац који ће се, на захтев режисера јутра, састојати од не претерано инвентивних варијација на тему »Ах, љубав, ах, љубав, та слепи је то на свету ствар«.)

(Површним мисли-татицама то тако заувек изгледа. Мање површни мисли-оци знају да сваки занос попушта, па и љубавни. И вид да се враћа. И слух. Али сад су проишли поред три девојчице око једне лутке и оног једног цуричка с кикицама која им је сањалачки говорила без инфлексција: »Што волим да перем луткине ствари«. Све три заједно имају Кајиних 16 и по година.)

Не бих се заклео да је Каја прва прогледала (камера јутра, упркос свом вариоленчу, не може да пружи аутентичне податке о томе, пошто снима младунце с леђа), али склон сам да верујем, да је она пре Веље (кога су одавно престали да зову Кореја, јер је одавно престао да се свађа с тврдоглавим клинцима из своје улице; престали су да расправљају стручно о предностима Мигова над Сејбровима, порасли су) (али о томе још није реч) угледала онај излог са светлуцавим предметима и почела благовремено да успорава и с ивице тротоара скреће у благом луку ка пудријерама, ружевима, огледалцима, пуфнама, ножићима, четкицама за бријање, маказицама, перорезима, боцама с кремовема и осталим што је тог јутра светлукло иза стакла безбрижније но икад.

Можда су и у исти мах обоје то приметили, ма колико то било вероватно. Она је ипак прва застала и хтела да рекне нежно: »Треба да набавиш све за бријање«. Ништа није рекла јер је неповршно осетила пред свом том робом за улепшавање извесну несигурност, а кроз одједном њој туђу јутарњу свежину страшно жалосну жељу да буде лепија и лепија него лепија, просто пожељна и допадљива оном који јој се допадао, ког је, штавише, волела већ неколико дана бар, иначе како схватити све што се ноћас између њих десило. Јер страх и громови, али ипак, није се то десило ни могло десити тек тако, без ичег озбиљнијег, и нечег ипак другог, зар не?

Свакако, тај ипак није иштак. То зна и он, који је жмурио кад је изишао на улицу и отад жмурио све време од среће што је осећа поред себе, што, намерно не идући у исти корак с њом, пружа своју десну ногу кад она закоракне левом, што се и тако продужује то њихово грење све од невидљивих варница окренутих унутра, месу, крви, узбуђењима, питањима: шта сад треба да учиним? Али кад је осетио лаки притисак њене долактице о своју долактицу, скренуо је, и у благом луку дошао пред тај излог. Но тек кад је она застала и уздаћула, он је отворио очи спреман да се диви свему чему и она, потпуно младољубавнички гордо сагласан и надмоћно попустљив. Али утом је и стигао одговор на неко врло мутно малочашње потпитање.

Гласио је: Да. Треба да је узмем за жену!

Осећао је њу још увек саставним делом себе, њену топлоту као део своје, њену нежну кожу као део сопствене младости, њен мирис као свој дах, као ово светло августовско јутро. Штавише, сад кад су јаче засветлуцале ствари пред њим, он се први пут од синоћ зачудио што, ето, нешто може да постоји изван орбита њене пути, постоји несрећно што је тим вертикалним стаклом оделено од ње (мада му се већ стакло што их зрцалило на тренутак учинило прагом преко кога треба прећи да би ушли у један нови свет. Као и ноћас кад је преко друкчијег прага ступио у светлост њене љубави. Јер увек је тако — праг не одваја ако се не пређе. Спаја ли кад се прекорачи?).

Зашто да је узмем за жену?

Што сам помислио: »одваја«?

Осмех му се јави кад у огледалу, у дну излога, угледа њу крај себе који се, надвисујући је, нагињао да би образом дотакао њену косу. Она се такође смешила. Нешто неодређеније и посредније од њега.

Тако треба. Била је невина. А онда, волим је.

Смешила се пудријерама и ружевима.

Предрасуде! Ја нећу да се везујем већ. Премлад сам.

Тад несигурно наједном окрену главу ка њој уз њега, да се и очима непосредно увери у њено постојање, недовољно постојеће у огледалу само, на видећи је тако знану и тајанствену упркос знању, он се збуњено и лако протегну бацивши поглед на њен мачкасто пчелињи струг, одлучно задовољан њом и као никад собом. За све те безбројне месеце откад живи (218 месеци!) није ниједном још имао прилике да оћуги то осећање све од неке чудно пријатне савремености, осећање да је жив бескрајно уназад, до свих адама, и бескрајно унапред, до последњег потомка. Упркос једној све оштријој глади, осећао се чезњиво миран и благ. Била је ту и нека суперфизичка, жиљна тако рећи будност бића што се спрема за скок у ново, још савршеније дамарање јединства свега с њим преко тог крај њега младог девојачког тела што га наизуст зна и које и он, друкчији од ње, наизуст познаје. Крв му је струјала брзо, без дахтања, без напора: сваку би своју жилицу могао да нацрта на невиђено, тако је то струјање остављало за собом један успорени траг пријатности неизрецивије веће од сазнања пријатности обогаћене неизрецивишћу, тим бездном наде у изрецивост. Можда је то љубав пробудила и у њему способност да себе сазнаје удесетостручено? Па је за све то (што би назвао срећом да није знао да се та реч употребљава и у низу недо-

пустиво тривијалних ситуација) био бескрајно одан Каји, сигуран да је то и она њему, сигуран да су удвојено захвални једно другом за другог, који је и сваки од њих другом од њих и, будући тако сваком од њих, бивао друг и самом себи, захвалан њој, том себи слабијем од самог себе, за ту разиграну јутарњу светлост, за те вратице у крошњама липа и платана, за тај асфалтирани простор, за те шарене испегављене лође седмоспратница што се, опонашајући их, нагињу једне другима преко широке улице, уславољене на тај начин, док они пролазе или стоје пјут уз пјут, његова тамна уз њену ружичасто белу, обасјану споља ваздухом, изнутра љубављу, том пути што путујући путем не путује.

Ја нећу да робујем превазиђеним, немојим, нењеним и ничијим више моралним нормама.

Али угом...

Не, не би знао рећи је ли она ишта ишапутала, је ли уздахнула, је ли рекла: »Штета што је недеља, тако бих узела ону пудријеру с алком на поклопцу и онај тамо руж рубинске боје«. Не би знао рећи ништа. И што је најгоре, не зна зашто не би знао ништа рећи. Чињеница је да је у часу кад је она споменула алку и рубине, још сав миришући на њу и сав њушкаво нахнут над њену косу, прво у излогу, затим у огледалу у дну излога, тако рећи уз само своје лево раме, угледао лепу главу једне друге девојке.

Није важно да ли је та глава била лепша од Кајине, можда и јесте, ако је то могуће бити, можда и није, јер је заиста то немогуће бити. Све што зна — била је друкчија. Ако је Каја била нерално грацилна и витка, ако је била белокожа и плава, ова је била раскошно тамна и кестењава и наливена. Или обрнуто. Није више важно. Била је друкчија. Ни то није важно. Била је.

Каји је знао име, велики број месеци, мали број година, лепоту гласа и тајанственог погледа пред којим је још јуче стрепео као што је до малочас дрхтао, узбуђивао се и узалуд покушавао да му докучи тајну значења, ту гламу што је ишла од презира до господског »nolli turbare«, разуларене интервале од ноћас и јутарњу њену дахтаву исцирљивост, меконебески укус њене пљувачке, нежнотетни мирис зноја, дах њених очију које се храбро склапају пред видовитошћу пољупца. Сигурне у ту видовитост.

А овој другој није ништа знао ни како се уз јецај (да ли?) предаје, како се уз грцај губи, како уз увеличавајуће сузе округљала мрака или плаветнила дужица долази себи. Ништа. Била је друга. Сигурно није била лепша, ни примамљивија. Била је друга. Можда би осва-

јач ког је у њему пробудила и позвала, био поражен у бици душе уз њено тело и тела уз њену душу. Можда је одиста била од оних бездушних девојака које постоје не волећи оног с ким лежу, бде и с ким се буде. Можда би га мучила, кињила, упропастила.

У њему је крв сад друкчије дамарала гласајући се јетко и усплахирено, огласујући само то друга, то друга, то друга, то бим узбуне, то бам пожара, ту звонаву с подводних звоника, тај унутрашњи костоломни немир, укресани полет, ту исукану пожарну предузимљивост.

И све се то што је осетио устремило на њега, уда-рајући га у плексус, у лећа међу лопатице, у очи, у црне светлаце из очију, вукући га за њих као за руде мрака, за косе таме, за сва чула, нарочито за слух и мирис. Чинило му се да никад ништа неће осетити ако не осети њу, непознату, њен незнани вапајни дрхтај у часу кад му се буде први пут отварао; да ће остати и бити чезња за љубавном потпуношћу лишена потпуности и љубави ако је одмах не одвоји, не одведе, не избори, не освоји, не обори, не скува и не почне да је преображава својом способношћу да и њу, другу и друкчију, испуни собом истим, не, не истим, него собом другим и друкчијим.

О том се и радило; јавила се као повод, као прилика, као неприлика да буде други. Била је подстрек да престане у њему то преостало однекуд мужјачко незадовољство собом.

И ништа га се у том магновењу лишеном свих обзира, и зато тако јединствено силовитом, није више тицала она коју је ноћас први пут испунио собом и њом себе урамљеног, као и она, муњама и громовима, олујом и провалом облака, нити га се тицао осунчани оквир прозора кад су последњи пут малочас, пола сата пре но што су изишли на његов предлог да доручкују само, на да се врате и наставе. Ова друга била је позив на животињање без суграшњице. Каја је већ била та суграшњица. То значи и несигурност и којешта друго мање лепо.

Кајина мишица уз његову мишицу чинила му се сад мртва, тућа, тешка као они брдовити камиони што, дорући нам интернационалне путеве, превозе туђу шаргарепу и лукац у туђину. А сопствена мишица која се сама била омотала око Кајине стала је да се осећа заробљеним Грофом Монте Кристо, окованим у гвозђа, у мемлу, у тугу, у очајање. Ваздуха! хтео је да викне. Ваздуха! Бити неверан сложеније је но што изгледа да јесте, јер не значи просто одвајање од једне жене, него и напуштање оног великог себе који си био с њом, будући с њом због неке чаробне наде да ће се постати други који се уз њу није постало.

Како је та неиспуњена нада остала успавана! Како је њу заспалу пробудила неким чудом баш та друга. Онда, на њу — другу. Није кривога Кају. Он је уз њу себи у овом голом тренутку без памћења и предосећања постао досадан и недовољан. Није то Каја постала. Какав би мушкарац био кад би му ма која жена могла да досади. Ваздуха! грцао је у себи. Ваздуха!

Ништа није викнуо, ништа није од тога свега тад помислио, само се окренуо за оном која је бацила брз поглед на ствари у излогу а не на њега и кренула низ улицу и нестала за углом. То је било све.

Да ишчупа своју руку, тај корен из земље Кајине руке, да је одсече ударом ножа, као сâм што се осећао преполовљен, у мислима већ испред себе, већ потрчао за њом и за собом, и оном другом половином мисли, оном која није стигла одмах да се одлети и крене!

Све то није помислио, ни хтео, мада је можда баш тако помислио, али није урадио. Не зна више. Заборавио је.

Није, можда, само зато што је Каја утом ишантала: »Штета што је недеља, тако бих узела ону пудријеру с алкџм на поклопцу и онај тамо руж рубинске боје.«

Из супротног правца наишао је утом један младић, један младић, један младић и, заставивши пред излогом, бацио поглед на жилете, прешао руком преко браде, промукао нешто из врло уверљивог и тешког баса налик на Ратков и брзо отишао, пребрзо, не стигавши, дакле, да примети ни Вељу, ни Кају још загладану у руж што је ружичастим својим врхом под тупим углом псећи изворио из своје тубе од пластичне масе. Гледала је у отворену пудријеру с малим округлим огледалцем, не у њега. Но његов и њен поглед су се можда на магновење укрстили у малом огледалцу. И? Препознали се. Као Веља што је препознао Ратка, бившег Кајиног дечка и осетио се другим. И не само. Осетио се и не-Вељом.

Утом се све што је осећао прекинуло и одмах затим се то прекинуто нагло преокренуло.

Можда им се очи нису сусреле. Видео би то Веља. Гледао је у њу преко огледала. Могли су да се препознају, тачно. Али чињеница је да се нису погледали и препознали. Чињеница шта је?

А да је погледала? Да је осетила што и он малочас кад је наишла она друга? Да је макар половином својих мисли одјурела за њим и лишена, као Веља, свих етичких обзира и категорија црклог-пуклог морала чији је заклет и принципијелни мада ванискуствени противник био за све време гимназије, ратујући више с историчарем неголи његови остали другови с математичарком,

исто слаба тројка, пожелела што и он који је свим мислима у једном тренутку био већ насрнуо на ону другу, несталу? Да је осетила Вељину мишицу око своје као оков?

Таква питања настављала су да се руше нежељено на њега као разгоропаћени спаринг-партнери тежке категорије на велтераше. И ништа није вредело што је говорио себи да не може бити донжуанки, ако и има донжуана. Има фригидација. Али Каја је ватра ватрена и... Па зашто да не? Зар нема колекционарки маркица и »поп олет« новчића? Зашто не би било и колекционарки мушкараца?

Осећао је ускоро само ударце, без сувислости, без развојности, без људскости. Ко је то ударао? Ко желео да га сможди? Ко у њему? Његов гнев, његова љубомора, његово разочарање у антисредњовековље и антиетичност савременог, слободног, неутуђеног човека класним, поробљивачким забранама? Је ли то било осећање увреде, поврећене сујете, угисак да је жртва завере свих историчара и историчарки овог света, да пада опет на матури коју је пре два месеца положио, да је фалсификовао сведочанство, да је фалсификатор, криминалац, робитиш ког изводе на губилиште због атентата на ово време и све што га у њему превазилази, издајник отаџбине?

Да, издао је Кају на један трен и више није био сигуран да ће је икад смети да погледа. Због себе више неголи због ње која то све и није могла знати. Због себе осталога у њој.

И издајство је реч на цип — најмање садржи све елементе највећег. А онда, шта је веће од оног што се воли? Не убија ли се и не гине за девојку као и за отаџбину?

Био је спреман на све. Кроз ударце што су се неразговетно упитно настављали и понављали у њему и засипали га не дајући му да се ослободи оног што је помислио кад је угледао другу, кад је наишао и прошао други, претворивши га у другог ког није смео због присуства Каје ни да поздрави, чуо је одједном Кајин врисак.

...у који се уткивало ударање појачано ломотом стакла из којег, излазећи као из простора иза огледала што прите, пође ка њему исколачени Ратко Братник, крвава лица, претећих песница.

Он?

Али она? Где је она?

Заслепљен крвљу и мувама, забрину се ужасно и осети како ужурбано наставља све око њега да прска и да се расипа. Можда су то биле само слике, примисли, осећања у магми настанка?

Пред нулом као збиром два тренутка

Била је невина. То је обавезивало. Он је човек без предрасуда: слободан у слободном, морално безгравитационом пољу.

Ипак невиност је нека врста отпора. Њеног. И његовог контраотпора на њен отпор. Случај који је довео за руку другу девојку појачао је тензију његовог контраотпора. Јавио се као релативно артикулисана жеља да остави Кају и пође за том другом. Бекство од евентуалних обавеза? Бекство од последица? Бекство од љубави?

Љубав је у том нултом часу осећао само као неку страшно нежну захвалност. Страхота те нежне захвалности, учинила му се неиздржљиво, увредљиво снажна. Та снага је дала маха страху, страх — првобитном контраотпору, контраотпор — љубави.

Упао је тако у врзину коло у које не би улетео да га непредвидљиви и нелогични случај није с леђа, подло гурнуо на ту помичну траку.

И шта сад може!

Неко је у исти час кад се стакло стало да, пуцајући и секући, руши на присутне и непролазнике, запевао, заправо запевајући једва чујно:

Промоли се клин-клин-клинче
из једне разроке приче
промоли се кли-кли-клинка
иза лица изгредника
промоли се домнишора
с крилом горе с крилом мора
промоли се крило јаја
другом итрафтом ван бескраја
изнад крова да пред зору
распрозори светломору
као стакло на ком жива
нити секунд не прежива.

Песма није нарочито zgodна, али ако све почиње песмом, ко има петље да каже да све почетне песме морају бити zgodне?

ТРЕНУТАК С ОНЕ СТРАНЕ ААКЕ

6

Кроз мрак с оне стране огледала пробио се утом неочекивани сноп светлости до неслућеног доле платна, на чијем левом крају почињу да везују за колац испред раке — бебу у пеленама. Десно горе, зауставила се већ десетина људи с неодређеним хомероидним пушкама о левом рамену, четири пута дужим од бебе. Униформе су исто тако античко-хеленски неодређене и код војника и код официра, који је за то време већ везао беби очи црном марамом. Завршивши с тим, окренуо се, тужан, да пође, али као да се нечег, тронут, сетио, тргнуо се, вратио и преко везаних очију детета ставио наочари типа *амор*. Задовољан упркос жалости, одмахнуо је руком и вратио се стрмом падином својој десетини. Из каније о десној страни извукао је диригентску палицу на којој је крупним словима писало Генералбас. То је он. Дакле, он је то, тај диригент који диже палицу док војници нишане.

Кад је спустио, плотун је одјекнуо суво.

Чудни су ти хомерски меци. Пре су хуморски, туморски, морски. Пре су унапред уморни.

Чим су излетели из цеви, почели су да успоравају. Њихов лет низбрдо ка беби зато и има да траје.

Беба је то искористила и постала у међувремену дечак с бачком торбом под мишком, са сапуницом на лицу, с наочарима преко црне мараме; под руком с девојком која исто има црну мараму преко очију; за руку са женом и потомком очију везаних такође, али с моноклом преко крпе, због нечега, због горчине постепено све прозирније.

За то време меци су летели успорено, пробијајући се кроз непробојност ваздуха, ништавила и свега овог што није имало везе с другом страном осећања и поимања. Јасно, прва ће беба, кад одрасте, да личи на незнаног још Вељу, који засад носи наочари само кад чита, девојка — на Кају. То ми морате веровати на реч. Обоје су обучени као млади људи данас и тиме, начином одевања, не само начином осећања, продужују дечаштво, тај неодговорнији део живота без одговора: цинс, мајица, ветровка. Остале сличности могу да буду случајне. Не значи обавезно да то и јесу.

5

Јер Веља ће прећи рам и дотрчати пред фотрографију у дну. И показујући прстом на девојачку руку у руци војника — све што је остало од те друге девојке — дићи песницу као да хоће да удари у још једног оностраног себе. Али ће се у том ставу укочити.

Тад ће се светлост променити. Само тад.

У тренутку кад се он укочи, светлост ће нагло постати сива, перутава: као да на све по свету то почиње да пада неки снег од топле светлости. Ако ће зацвотати, биће то зато што ће га осветљење подсетити на снег, не зато што је хладно.

Но од тренутка кад се укочио пред средњим огледалом, невидљиви ће хор запевати:

*Цунглом — срце, тај орман.
Празан? Пун? Не. Зрцалан.
Погледаш га — моралан
огледало сања сан
дотерано вихоран:*

*»Био једном један лаф.
Какав лав? Creasy love!
Шлафгараја, ишла третјаја,
нигде масла, нигде јаја,
вајна војна мировања.
She's my baby. Како не би:
шиз ја теби. Шизни, беби.»*

*Је л' то с телом повезан,
морал, морал наказан?
Патрљцима као длан
утројен а ниједан
кроз сне бије у там-там:*

*Мрак је бескаматан сјај.
Угасићу, бебо, дан.
»Срам ме. Срам те? Срам ме. Срам?
Прећи рам, ући у рај
крај стубишта — куплерај,
цело друштво — ја сам сам.
— А зрцало? — Разбијам.»*

4

Запрепашћен тим речима мање — више проводирајућом мелодијом, доћи ће ипак себи. Ружичастом.

На том повратном путу видео је, кроз све ружичастије млеко светлости, врло јасно како два полуратника, полурадника (доктор у белом мантилу и Гост у сакоу) уносе малочас нестало средње огледало, које стручно, стаклорезачки, намештају на оно средње постоље дела некакве садашњости што није отишла увис. Пошто ће одахнути, помериће се заједно с оквиром испред спуштене провидне завесе са не баш врло прецизном макетом радилишта грађевине што се

бескрајно диже у виду спиралне куле, истовремено и пред огледалом рекe, која се губи негде далеко и дубоко. Удвострученост је та двострука, зрцали се и у том премештеном огледалу.

Доктор носи на челу оториноларинголошко огледалце. Госту занимање и чин засад ништа не открива. Тек кад буде касније откопчао конвенционални сако, видеће му се занимање. Гост брише на то зној десном руком.

— Ето, сад се и посекао. Бесмислено, кажем ти.

— Није. Није. Не помаже ту твоје: Руке увис.

То одговара доктор сисајући крв са прста.

— Чему трошак за декор, огледало, амбијент кад све то може да се постигне и друкчије, јевтиније. Ја бих њега...

— Врло си бистар лаик, Госте, али лаик. Додај онај чекић. Онај.

— Јадни Генералбас.

— Не зови Вељу — Генералбасом.

— Зашто да не? — То му је старо име.

— Старо? Осамнаест година.

— Илегално, из времена...

— Илегално?

— ...Из времена игара лопова и жандара.

Доктор се тргне јер је хтео да каже нешто друго, прегризе то неречено и упита оно што није хтео рећи, али што је питао свестан одмах да треба играти ту игру с лажним премисама као да то оне нису, да би се, као и увек, преко брда лажи дошао до поља истине. Уосталом, зар и нека брда нису истинита? — Јеси ли се икад упитао: Зашто је он изабрао себи баш то име?

— Амбиција! Жеља за влашћу!

— Таква неће бити да су била заиграна времена.

— Непромењена су она у том погледу од Адама преко историјског макадама, до атома.

— Није он у том смислу Тома. Он у друге не сумња.

— Он у друго сумња.

— Сва су тумачења могућа, али он и даље, као и живот, измиче објашњењу.

— Слушај, докторе... Реци ми још да је свако убиство необјашњиво као живот, па ћу те...

— Упорност с којом се он брани црпе снагу из његове непомирениости с неким од оних услова који јесу судбина. Бар док је човеков век толико кратак колико је дуг... Не дижи руку док покушавам да утврдим дијагнозу...

— Не прави метафизику од завереничког слабиштва!

— А од чега другог да је и правим? Од поноса?

— Генералбас... Распитао сам се... Он није само неко давно илегално име. Дознао сам од једног старог музичара, у ког се може имати поверења, иако се бави том... лармом и тим... хе... незбиљним стварима, да је то нешто у вези с Баховим нотним системом, тако нешто... Не?

— Да. Име тотализације у том систему...

— Чијем то систему? Нашем?

— Баховом.

— А знаш ли ти да је некад постојао још један Бах. Његов је апсолутизам...

— На немачком се сваки поток зове...

— Јохан? Себастијан? Апсолутизам?

— Рецимо Бах. Али и поток — протиче. Шта би друго?

— Значи — по теби су прави мотиви злочина о ком је реч...

— Зашто одмах најтежа реч? Јеси ли сигуран да се ради о злочину?

— ...о ком се ради, шири од љубоморе, од...

— ...нетотализације.

— Чега с чим?

— Хоћу да кажем... Спусти руку.

— Хоћеш да кажеш...?

— Све није свему нужно, бар не док се не превазиђу нужности.

— Засад је нужно само његово признање. И ништа више.

— Је ли само његово признање нужно? Није ли нужно и којешта друго? И немогућа целина свега што је прошло преко једног огледала не остављајући трагове ни на његовој кожи премазаној живом, а камоли у његовој унутрашњости.

— Као да их је оставило на Вељиној изједеној кожи.

3

Али у тај се исти мах светлост угасила и ја сам зачуо удар, пад, ломот стакла, псовку и далеку сирену.

Стрка и узбуђени гласови одоздо наваљивали су у промуклим, назеблним таласима:

— У помоћ. Одсечени смо. Овамо. На спруд. Вода надолази. У помоћ.

— Без панике. Без панике. Хладнокрвно, људи.

У паузама између тих муклих узнемирених урлика одоздо пригушених даљином, потекао је неузнемирени разговор. Несигурност није трајала. То нису били гласови Госта и доктора, већ неке дечје одједном сопранске речи:

— Остали смо читави. Изгледа да смо остали читави.

— Али огледало — у парампарчад. То боли.

Светлост се вратила. Видимо их: два полуфетуса-полуанђела. Мушкарчић и девојчица.

— Огледало ћути. Да га боли, чуло би се.

— Шта може да не боли једно огледало кад је све што се налазило у њему изишло из њега. Разбијеног сад.

— Не брине: ни љубавна бол њега више не боли.

— Друго мене брине. Је ли истина да љубав не боли јаче од смрти? И да је он...

— Није видео. Био је виђен. А није признао.

— Што да призна? Зар је крао? Подваљујеш. Није он лопов.

— Има ли шта горе од лопова? Ако има, он је онда то горе.

— Он је, као и ми, у најгорем случају човек, тј. крадљивац непостојећег. Као ја. Као ти.

— Он није слика иза огледала.

— Познајеш га и безличног? Чудно. Чудно. Откуд та интимност.

— Држи цигарету у десној руци, раздвајак му је с леве стране. А ти — цигарету у левој, а раздвајак — с десне стране. Дакле слика испред огледала.

— Откуд слика кад је огледало разбијено?

— Не знам. Ваљда сећање. У нама.

— Ја се плашим сећања које корача пред нама.

— Не бој се. Гледај мене. Чујем кораке, али се не бојим.

— Ти постојиш. Тебе неће украсти. Њега сенка непостојећег занима.

— Не бој се. Он се мртвима не храни.

— Али, без огледала сад, како то што не живи да се разликује од живог и живо од мртвог?

— Лепо. Наслониш на палму једног мртваца и једно...

— Ја немам живаца за такве ствари.

— Погодио си... И једног живог без живаца. Ко побегне, у тог неће загрести.

— У мене хоће. Ево га. Бежимо. Предосећам кратак спој.

— Хоће ли увек сваки спој бити кратак?

— Не знам, али бежимо.

Одиста, на те речи све утоне у мрак.

Светлост се убрзо поново пали: опет је ружичаста, ведре, весела, радознала и повремено пробијана рефлекторима што њушкају свисока. Упадају слева и здесна, пипају и немирно преврћу сенке. Повремено само се умире. Тад севају као многе муње. Нечујне. Обичаји? У потрази за зујањем скривеног авиона?

Око средњег огледала најгушће се врте ти снопови светлости, мењају места и пролазе с једне и друге стране, па чак и обилазе оквир. С њима то убрзо почињу заједно да чине Гост и онај официр с филма у хеленском кратком хитону, с диригентском палицом у канији. Појавили су се са фаровима, али се нису одмах одвојили од њих. То се десило тек кад су уобразили да су се претворили у снопове светлости. Светлости што говори.

— Занима ме ипак каква ће бити?

— Као све што не волимо. Јер нас превазилази.

— Не врдај, Генералбасе. Буди озбиљан макар минут. Макар овај минут који долази.

— Зашто? Да би прошао? Шта ће ми онда такав минут? Озбиљно, била би језива као све што се воли, дивна као разочарање.

Доктор је, наилазећи однекуд, застао још док су се провлачили кроз оквир огледала, док су се гледали, тражили, избегавали. Посматрао их је већ неко време заинтригирано, али сад се умешао у разговор:

— Хоћеш да кажеш да је била лепа као све што се престало да воли?

— Ко ти је овај? — тргнуо се Генералбас.

— Не бој се. Он не тражи ништа од тебе! Сумња је пала само на оног.

Гост показује на слику крај последњег огледала. Генералбас бризне у плач.

— Не. Не. Не дам ја никог. Свако је добар,

свако је невин. И кад ме нико не слуша, ја сваког волим. А он је и млад уз то.

— Он је себичан. Убио је. Сад знаш.

— То треба доказати.

— Погледај слику. У руци му је остала њена рука. Зашто је само то остало од ње?

— Шта то? Рука руци, нисмо патуљци.

— Ти си збиља неозбиљан. Је ли тако, докторе?

— Било би тако кад би онај полувојник био Веља. Али то је можда Влатко. Онај који је тврдио да ће се убити ако га остави, не онај који је изветрио сутрадан пошто је нека друга пошла с другим неким који није био ни Влатко, ни Братко, ни Мратко. Но да је поверовала у Маткове претње — убила би се она пре но што би пошла с Вељом. Али Вратко се, срећом, није истински убио.

— Какве све то везе има? А онда, како се зове тај, Влатко или Млатко?

— Свеједно. Али везе има. Свађа због које су се растали није била озбиљна. Љубоморан, Веља је поцепао слику на којој су, држећи се руку за руку, ишли улицом... кроз живот. Пардон, кроз смрт.

— Не видим везу — уздахну Генералбас. — Одиста је не видим.

— Веља зна за ту причу! — рече Гост.

— Тако је, зна — настави доктор — па иако је његов повод антипротиван, јер је Каја имала разлога да буде љубоморна будући да ће се он окренути за другом, непознатом, и то тек тридесет пет минута пошто ће последњи пут бити заједно тог првог пута...

— Извини! — прекину га Генералбас — да је ваљала та мала о којој говориш, зар би се он окретао за другом?

— Млад је — рече Гост — као непокојни Братко млад.

— И ми смо били млади. И ми смо једном били први пут са женом...

— Нисмо сви подједнако осетљиви. Он је то у изузетној мери. Свему тражи разлоге. Је ли тако?

— Свако тражи разлоге. Потребни су. Без њих нема ни доказа. Све вапије за њима. И живот. И љубав. И смрт.

— Доказ убиства је леш, зар не, докторе?

— Да, мада и леш треба доказати. То јест — постојање леша, као и свако друго постојање, хоће доказе да постоји — акцију. У том случају, акцију распадања. А то...

— Извините, докторе, али он њу није сасвим убио.

— Реците ми, убија ли ико сасвим? Је ли то могуће?

— Али да је Мратко млад, то је чињеница. А младост не признаје ништа коначно. Ни кад диже руку да одсече своје корене, затрпа своје изворе. Старији си од њега. Зато је он и сумњив.

— Толико ваља волети, докторе. Толико страшно много. Толико страшно. Волети.

Говорећи то, Генералбас необазриво гестиккулише рукама и прелази од мимског миловања хипотетичног девојачког тела и лица до дављења хипотетичног грла те девојке. На шта Гост викне:

— Аха! Сад видиш ко убија!

— Ја се уживљавам у љубав; не убијам.

— Љубав није лака ни кад изгледа! — оте се доктору. Затим продужи:

— Чуо сам, у пролазу, малочас, долазећи овамо, девојку како каже младићу: »Убијаш ме својом љубављу«. Не чини ли вам се да је то застарело? Сад се, како то Генералбас каже, човек само може да уживи у то застарело осећање, зар не, Госте?

— Обратно је истина. Осећања су врло жилава, не предају се лако. Поготово не одумиру лако.

— Шта мислиш о томе?

— Мислим о другом нечем.

— О доказима? — упита Генералбас Госта.

— Имам доказ да је убио неко ко је издао.

Ко је то од вас двојице? Обојица. И корен и стабљика.

— Шта се може издати?

— Шта не може? Али боље — рече доктор

— размишљајте обојица о признању.

— Он вам је, докторе, увек био врло прилагодљив, врло... ех... без профила. Како онда да размишља? Шта значи то? — викне Генералбас.

Светлост се угасила нагло. Гост се у исти мах упитао:

— То? Мрак? Шта значи мрак? Је ли, ти за мрак питаш?

Али доктор одговара, не зна се коме од њих:

— Смешно питање. Кад падне мрак на очи, нико се не пита шта значи мрак, шта очи. Нико не пита ни шта значи живот оне коју волимо.

1

Уска трака светлости обасјава прво само једну врло бледу главу крај места где су она двојица пре замрачења поставила округло огледало. Светлост се шири до величине најмањег рама и једна се глава с левим раздељком чини да бестелесно плови неким мрачним, узнемиреним водама. Она ће и пловити говорећи:

— То што се мени десило, могло је сваком који не уме више да препозна себе прошлог у себи неуgroженом још пролазношћу. Ништа ми не вреди што не видим. Никог с друге стране да потврди моје невиђење. Само оквир светли. Овалне клеште светлости око грла мрака. Откуд тај бели поруб? Чему тај празни облик кад је суштина у мраку? О, моје памћење, каква је то тројка

прошла малочас? Где си, памћење! Памћење!

— Да размислим. Оно мора да је где је и пре било. У мишјој рупи. И дрхти. Изиви, памћење, потврди ме! Нећеш? Чиме би? Некад сам ти позајмљивао сва своја чула, све своје очи. Њима си дисало и постојало. Захваљујући памћењу, ја сам био сведок свог присуства, оног што осећам, оног чиме осећам какав сам, докле сам, где пре-стајем, где не, где не почињем, где да.

— Како сам почињао? Чекај. Обично преко једног прага. Онда се пролазило кроз извештан оквир. Је ли овај? Ту сам и престајао.

Гледа у средњи рам, додирује га. У том часу најмањи рам нестаје; осветљен је само овај, средњи.

Он наставља:

— Стао бих ту, испред, где се пре кочоперило полазно месо обрубљено крвљу. Стој. Шта сам сад? Јесам ли заузео место тог светлог меса што више не постоји? Оно што се каже: *не постоји*. Да, никог преда мном, а ја јесам. Не сећам се, али осећам, мислим о оном што осећам, што предосећам. Шта? Да сам сенка себе; мене да нема више; као ни неких других што више нема? Нема ме. Немогуће. Шта је немогуће? Јесам ли ништавило? Ништавило не постоји. Речи, докле ћете каснити? Не постоји ли? Чим постоји појам и постоји реч што га изговара, и изговорено ништавило мора некако постојати као део некакве стварности. Макар оне ништавне. Оне најништавније. И није важно ко је први од њих двоје, појам или појава, слика или лик ништавила, кад у оба случаја немогуће добија опкладу и ништавило убија, дакле постоји. Значи ли то и да је, рецимо, једно промишљено или непромишљено убиство могуће? Зашто прво промишљаам на убиство? Оно је немогуће! — Кажу све убице, знају сви неубијени. А немогуће не постоји. Не постоји ли? Није ли и она део немогућег. Она? Која она? Можда ја?

Који ја? Ко? Не сећам се. Добро. Обрћем лист. Враћам се себи. (Пролази оквир огледала.) Је ли шта од мене остало тамо? У-ја! Никог живог.

(Бавола никог.)

— Откуда та двострукост? Нисам пијан. Али где сам малочас сам био, ено још једног. Сад смо двојица. Огледала нема, знам, па откуда, кад га нема, уз мене који мислим, још тај одраз неодраженог? Тројица смо.

Веља се помера, удаљује од рама. Али на његовом месту стоји сад Генералбас челом у чело с Гостом који се први појавио с друге стране рама и био Вељин одраз. Сад Генералбас одражава Госта. Веља наставља:

— Ми утроје чинимо исте покрете: од других ка себи и прстом поричемо; од себе ка њима, другима, и поричемо целом руком. Јесу ли они ја? Не. Нису. Ја сам испао из тог зглоба. Нисам ни један од њих. Један се од њих смеши, други ме сурово гледа. Тројка времена је полудела. Тројка? Двојка? Јединица? Полудела? Мени се чини да сам миран, мало изненађен само. Зар се један човек може да утроји и кад се осећа једрим и једним?

— Има ли одговора? Јасно, они нису више ја да чују глас моје мисли. Они су већ независни и имају своју мисао. Њу они чују, не ја, који пратим само своју.

— Можда бих могао дознати шта мисле ако изненада проспем на њих читаву кофу случајних питања. Хеј! Постојите ли независно од мене?

— Један пориче. Други — потврђује. Првог? Не. Кога онда? Неког ког нема? То не може бити. Потврђује ли тај неког ког не видим?

— Издао си?

— Волиш ли једну?

— Ја волим и цео свет и њу.

— Или једно или другу.

— Ко ме сам ближи? Оном коме не верујем?

Коме верујем? Обојици? Не идите. Пресудите, докторе.

Доктор је четврти наишао, али је миран као да је одувек с њима.

— Прво треба бити начисто с кривицом.

— Ипак кривица! — каже Генералбас. — Добро. Онда је Гост крив.

Можда има право! — помислим. — Неће ваљда рећи да је крив Генералбас?

— Можда нећу. Можда хоћу.

— Нећете. Пре је он крив но он.

— Можда ти пре.

Али светлост се шири, шири, шири, рам не стаје са свим што је стајало иза њега. И испред.

Не. Ја остајем.

»Све што знам: ја нисам друкчији од вас или било ког бруцоша, иако сам стидљив и несигуран и имам изговор који старци немају: живот још стоји преда мном и не прислања ми своју каму на грло. Само, од мене још удаљени део мог живота не зна како ћу одговорити на питања што се цели живот преда мном још спрема да ми упути. Ни ја, ни он, живот, не знамо још каква ће то питања бити. Бојим их се. Могао бих да се уклоним сваком задатку који нисам решио. Али ја не волим дршплоташке мишје рупе. Волим да решавам нерешиво. Исти сам као и сви. Јесам. Зовем се Велимир Кајић, зову ме Веља Кореја. Звали ме тако. Због поделе једног на два дела? Застарело. Прошло. Звали ме и Велимир — и рат и мир. Прошло. Надимака сам имао пуно. Једном су ме звали и Веља Неприлика. После — Веља — уа! етика.

»Хоћете ли да кажете да сам срећан — људи су се бавили мноме. Људи? Зар су вршњаци људи?

»Не. Све то, прошло, на страну, ја сам и сад несрећнији од свих. Деца су то осећала још кад сам био дете и звала ме Веља-убио-Авеља. Али зна се шта су деца: риме переча што се једу устима

кепеца и варе цревима месеца. Јер Авеља је убио Каин због Еве која им је била и мајка и жена, иако ниједан од њих није патио од познатог комплекса, него један само. Који од њих? Убијени или убица? Један само — а увек су то двојица. Је ли се кајао убица, дубоко комплекснут едиповим ножем Каина? Је ли жалио убијени, прободен братским комплексом смрти? Ко Каин не осећају и не мисле многи. Кокаин — помаже, али братоубиства не престају. Врви од братских смрти. Зовем се Веља. Рекао сам. То име ми је од родитеља, на цедуљици у пеленама извезено: »Зовем се Велимир Кајић«. Родитеље нисам знао одмах. Тачније: нећу за њих да знам. Остало је измишљено. Кажу, страшно су се волели. Ја сам последица те страшне љубави што је условила моју слободу. Али не треба ме бркати ни с љубављу ни са слободом. Ја сам оно страшно. Мајка ми је умрла на порођају, а отац је није преживео ни један дан. Све што знам о њима или је слутња или сам као дете чуо од једне васпитачице из Дома.

(Да ли под дејством појачане светлости Веља изгледа блећи? Он цепти цео: поглед, глас, држање. Али и остало око њега постало је глаткије и мекше. Само му је говор све убрзанији, иако течан а нераван. Једном заувек научен напамет?)

»Штампа је пре неку годину писала доста о том Дому као о једном центру неке акције, сећате се? Непријатељске, дабоме, као и све акције зла, тог мотора историје ван нас. Који, коју и које не треба бркати с добрим. Тад су по други пут и помињане — памтите ли? — неке две неистопаљиве рубинске капљице у крви, коју су неки новинари непромишљено прозвали судбином или левим дланом. Агенти те неименоване организације украли су ме вероватно још из колевке, одвели у дом и тамо су ми, изгледа, сасвим

бебуњавом, ставили око грла још једну микро-скопски малу, уску, невидљиву рубинску зрнасто-шупљу бурмицу, прстенчић, алчицу — у ствари: најсавршенију радио-пријемну и емисиону станицу. Расла је са мнош. Је ли то противсудбинска судбина човека, или десни длан, како би неки хироманти рекли? Свеједно, оно што се дотле звало судбином јавило ми се нејединственим и самим тим пружила ми се шанса да заиграм с алком против рубинских неистопаљивих капљица, тих зрнаца. Левим дланом против десног. Рука ми се јавила као једино што је човек човечног имао да створи, упркос томе што је длан изнутра био обележен цртама. Делимично је, дакле, било дато и то што се имало да створи. Како онда да се не буним, како да не кујем заверу против завереништва у које сам увучен од рођења?

»У ствари, ја сам поступао рефлексно, у сталној самоодбрани од Госта, који ме све то време притискао својим захтевима; у самоодбрани, на жалост, и од Генералбаса, који ме исто стао да од једног тренутка гони на послушност. Нарочито снажно од часа кад се у мом животу јавила Каја. Управо тад је и порасла моћ његове алке што ми је дотад држала осећајност у конзерви. Постао сам њен ропски извршилац. Више нисам могао да Гостовим зрнцима паралишем дејство алке као дотле и да, користећи силу једне стране судбине против друге, унајмим простор за високо-спратну слободу. Дотад све облакодернију.

»Ипак мислим да сам извештаје доскора слао Генералбасовом центру као под хипнозом, што је такође једна од бројних могућности службе за коју сам и пре напола радио, ни крив ни дужан, радио просто — јер сам жив, али службе за коју ме љубав тек стопостотно везала и, везавши ме, отворила ми очи, и, отворивши ми их, омогућила ми да се сагледам, сазнам и побуним против ропског извршења налога Генералбасове службе. Не

из жеље да се вратим старим приликама: левом руком против десне, десном против леве. Хтео сам обема да грлим. Свој да будем. Непоновљив?

»Нелагодна осећања била су прва последица тог својатања себе за себе. Али јавила су се много силовитије кад сам се заљубио у Кају звану Цангу, бившу девојку бившег вршњака Братка, делимичног човека, то јест, мог првог делимичног учитеља непристајања на делимично.

»Морам да признам да сам се, слутећи све то, дуго опирао сазнању своје љубави.

»И љубав је, делимично бар, на страни противног. Несвесно сам се опирао сазнању, разуме се. Јесу ли моји шефови покушали да спрече то вољење? Свемогући — нису му се сасвим испречили. Њихова равнодушност? Моја коб или моја срећа? Јер волим. Чињеница. Дакле, заљубљен! Биће највероватније — презао сам да, под условима егзекуције беба успореним плотуном, не наставим трагични родитељски валцер. Не пристати на прво што ти се нуди као могућност да будеш — била је и прва Браткова лекција.

»Чињеница је да сам се дуго клонио оне којој ме звало све: ведрине и ноћи и сви други моји нагони. Чињеница је да је она, упркос сопственим осећањима, закључивши погрешно, веровала дуго да није успела да у мени пробуди љубав и ишла с другим. Али, авај, ови, безобзирнији од мене, пружили су јој мање но што је њој било потребно. Мада површни и ветропирасти, чини ми се да их је она ипак прва напуштала, не они. Напуштала, не знајући да мене тражи. Али док нам догађаји нису распечатали срца и завилали нас једно другом у загрљај, она је, претпостављао сам, ишла од руке до руке. Веровала је да је незадовољна својим префабрикованим и заменивим љубавницима зато што су они неозбиљни, а не зато што ме је волела пре но што ме је истински заволела.

»Свашта се говори, али и сами видите: ја нисам љубоморан. Можда и нисам имао правих разлога. Никад се не зна. Повода сам имао. Али њих је човек у стању и да измисли. Невиност не. Била је невина. То ме уверило. Узбудило. Изврнуло против себе.

»Нађу ли само предмет погодан за мучење, муче лакоме мучења не престају да се плоде и множе. И оне су жељне себе. Знате и сами — нејасни су противсудбински нагони, неиспитана — нерасположења, неусловљена увек понашања. Мало помало, с временом се ипак стала да бистри мутеж што се силна од раније нахватала. Од онда кад су ме јавно на омладинским састанцима стали да коре за нерад, заправо за лош рад. Пре тога су ме ценили. Али тад сам упознао Кају. Закључио сам после: нешто није у реду са мном.

»Тако сам, испитујући себе и разлоге због којих ме то не хвале више, открио фаталну снагу своје љубави уперене против дејства алке; али том сам приликом открио и постојање невидљивих рубинских куглица. Везан коњима за репове, терао сам лисицу и истерао вука. Једно име. Чије? Пише се великим словом као и сва остала месодерска имена смртника. Ах, да. Мој се школски друг тако звао. Као и његов отац. Једном. Пре тог мог рата у себи.

»Каја је у то време пошла једном у биоскоп прво с Гостом, зрелим мушкарцем, врло привлачним и на завидном положају. Имао је угледа а и новца више од осталих. Сем тога, ширио је око себе осећање безбедности. Био је уверен да је проницљив. И да уме да поставља мучка питања. Све мање мучна. Је ли он то намерно? Замка? Не. Замак. Замак је замка у коју се хватају духови без духа. Мртви духови. Живи се не лепе за такву готику. Mein Gott! Мајн Гост је одавно члан, ако не и један од шефова организације која се борила против оне којој сам сазнавао

још да тајно, мимо воље, припадам. Као последица узроку.

»Повод за обнову тог мог каузалног другарства с Гостом било је наређење примљено преко оне рубинске алке директно у свест. Једног јутра, чим сам се пробудио, било ми је само од себе јасно да ја то треба да набавим: а) шифру Гостове групе и тиме помогнем откривању његове мреже у простору својих наредбодаваца путем алке, тамо далеко, далеко испред свих огледала у која су ме заробили, б) да им пошаљем сва могућа обавештења о њему: шта пије, да ли воли жене и какве? мршаве, плаве, црне? Да. И је ли импулсиван и прек. Или промишљен. И остало.

»Истога дана срео сам га сасвим случајно после једног концерта и запричавши се отишао с њим као и увек окруженим жипонираним неким нескотним, стерилним скотићима у кафану, па њему у стан, и — до зоре. То је већ тако кад се после дугог времена сретну два стара ратна друга зашла већ у осамнаесту. Не смејте се. Иначе нећу ништа више да кажем. Он је већ ратовао ако ја нисам, иако ћу и ја, довољно одрастао за побуну против крволоштва. Смејете се још због епитета *ратни*? Рат није смешан. Најежен је под собом. Као ја пред собом. Као Кореја подељена паралелом иза које сви шкргућу. И њени делови и други над њом неподељени. Раствављени само.

»Добро. Почели смо да се виђамо, а како је он већ тад живео с Кајом, излазили смо понекад и утроје, насамо. Али дешавало се да нас је он, уз насмешену узречицу: »Наређење — извршење. И сами знате«, — изненада напуштао на сат, два, па и три, и ја сам, не знам како, ускоро постао Кајин љубавник и, као сваки нормалан човек, пожелео да она буде само моја.

»Тада су, изгледа, оштро интервенисали моји шефови тражећи: а) да Каја и даље мора да

одржава везу с Гостом, б) Гост да не сме да дозна ништа о Кајиним и мојим односима.

»Морали смо се крити. Двоструко. Пред Гостом. Али и пред мојим тајним шефовима. Пред њим — наш однос. Пред њима — нашу љубав. То ми нико није рекао. Сâм сам то знао. Само-одбрамбени рефлекси не уче се писмености дeрући клупе.

»Независно од тога, личим ли вам ја на швалера, макроа и човека који може да се помири с мишљу да неко други граи ону којој цео припада? Јасно. Видите. Тако сам и схватио да љубав треба крити.

»Шта је то? Какво је то зујање? Ех, бумбари! Купш, бумбари!

»Не, љубав није створена за осуђене. А ја? Ја носим јавно, као и сви ми овдашњи, светлוצави двозрни рубински пријемник под калотом свести; али у потаји од свих и свега, ја имам разумевања, захваљујући рубинској алци слуха, и за права, онострана наређења. Положај неприхватљив. Све недостојнији могућности на располагању човеку. Растрзан између супротних наредби, нећу налазити мира, нисам га налазио.

»Емисије алке око грла временом су ојачале и постале пресудне. Издајник? Детерминизам није шала. Последица апсолутно условљена узроком не може бити позвана на одговорност. Ја сам таква једна невина последица. Апсолутно невина. Криви нису ни моји шефови. Они се, као и све што постоји, оправдано бране. Крив је Гост који је насртао и тврдио да они не постоје. Они? Ми не постојимо. Ми? Лепо! Показаћемо му мало ко не постоји!

»Ето, изједначујем се с Генералбасом. Радна хипотеза отпора. Мог. То чиним да се не бих пропустио сасвим Госту, ратном другу свих ратника. Који сам један. Али не мислите да немам резерви и према Генералбасу. Ја не желим да будем ни-

чији шраф и ничија таласна дужина. Кажем вам, мени је све теже постајало живети. Све компликованије. Јер и љубав тражи за своје импулсе само неке шрафчиће, послушнике, прислушнике и селективне пријемнике.

»Ни сада не умем себи да објасним само то: све што бих јој рекао, Каја је примала с одушевљењем које ме је збуњивало. На пример, кажем јој: »Мораћемо се крити!« а она, у мраку наше једине позајмљене собе: »Којешта! Зашто крити? Крити? Мораћемо се крити? Дивно! Што то волим. Жмурке!« Или рекнем: »Не смеш да прекинеш с Гостом« а она, у мраку неке капије: »С каквим Гостом? Гостом? Не познајем га. Али кад кажеш! Уосталом, он је ионако исти ти!« Како бих се следио на ужасну могућност такве сличности, она би, осетљива, брзомислећа, добра, додавала: »Јесте, мамеми! Много. Ни изнутра, ни споља.«

»Ко то упада? Шта хоћете? Да плешете? Молим. Само да завршим. Брзо ћу.

»Случајно или не, то тренутно и није важно, нашли смо се сви (она и ја, Миле, Света, Звонко, Раде и Црпа) (они са својим девојкама) на тераси луксузног хотела на обали. Гост је у последњем часу био спречен да пође с нама. Знао сам зашто.

»Стрпљења, пријатељи! Стрпљења, бумбари! Сад ћу да се вратим. Само још то и доћи ћу к вама! С ону страну оквира.

»Нашли смо се изјутра на гробљу поводом годишњице Браткове непогибије на почетку једног од мојих ратова. Тек, увече смо изишли из својих соба и сишли да вечерамо. После смо остали, и, како се још увек плесало (а Каја то много воли), пожелели смо сви да играмо на осветљеној тераси.

»Ево ме! Ево ме, рубинске две капљице крви! Ево ме, немоја страна!

»Али тек што сам прешао оквир, зачујем преткомандни позив: Генералбасу нек се јави Веља Кореја! Веља Кореја — Генералбасу!

»Како? Већ? Зашто сад? О, проклета службо! Никад мира!

»Ја почињем да се крутим и свега нестаје: оквира, тишине. Све се враћа — зујање гласова. Моја свакодневица? Један осмех, укочено радостан. Ако нисам веран, ја сам бар постојан. А не као ти узнемирени снопови светлости.

— Ти? Ти си обичан лажов.

»Ко је то рекао? Ко? Ја нисам лажов. Ја само не пристајем...«

— Ко тебе шта пита, балавче!

»Ма ко то говори? Не упадајте, ви! Шта ви хоћете?«

— Ти си обичан један посткоитно разочарани деран!

— Није истина! Ја се не могу само да помирим са...

— Мирио се или не мирио, не смеш измишљати ако ниси крив.

— Крив? Ја крив? Зашто крив? Зашто?

— Зато што си Веља Неприлика. Зато што си рекао једном: *Доле егика!* Зато што ниси јаје да би просуо кућу кроз прозор. Човек си.

— Није истина. Није истина. Шта није истина? Обрато је: истина је. Само истина није што ти мислиш да јесте истина.

АЛКА

ИЛИ

ПРВИ ДЕО

1

Доцкан је већ, али светлост је опет предузимљиво ружичаста, освајачки прозрачна. Раде се диже с оне стране оквира из ког сам малочас изишао ја без иког пред собом, с њима свима за леђима. И ето: Раде хоће да оде. »Плааааати!« виче из нервозног баса; нервозног и не само; такође глупавог, двосмисленог, гроктавог баса којим хоће и да засмеје своје уморно друштво скупуљено око стола пренатрпаног флашама, бокалима, тањирима и чашама, и да изрази своје нерасположење несигурно у себе.

»Плааати! Плааати!« имитирају га његови пајташи безуспешно. Моје се чуло вида окреће: средњи је оквир нестао. Између оног малог, истинског још огледала у дну и оног великог, симболичног, испред мрака открива се кафанска тераса са пистом за плес. У дну, лево од најмањег оквира са сликом и девојачком руком у руци младића, диже се пенушаво лака фасада хотела с лобама налик на голубарнике; не, на медно саће. Ни то ни све друго не смета Радетовом друштву да се кикоће. Неће ли тиме оно да сакрије нешто? Досаду? Црпа, који седи за другим, Звонковим, столом с још две жене (једна је млада глумица, а друга би хтела да то постане, јер јој је сестра),

кукуриче. Света се утаборио крај саме плесне писте са својом женом Нином, и једини још ћути.

Али од часа кад се тераса осветлила и Раде викнуо »Плааати!« све се осамостаљује и ја одсад учествујем само у оном што говорим и чиним. Као да се не може некажњиво и за тренутак заменити сећање с осећањем? Јесам ли постао саставни део разбијеног огледала, или парцела сна који се не наставља исти и кад се на исти начин стално прекида иако непрекидно траје? Трајао је непрекидно (упркос ненаметљивости јаве и осталог наметљивог ван ње), а ипак нисам могао да се ослободим осећања да се нешто спрема, да дишем неку општу опасност. Свуд. Утолико више се чинило драстичним и баналним оно што се стало да збива... Вулкан — тек што није бљунуо милион пакета пакла на свакодневицу а ја... све саме богателе.

Једно је чињеница: с почетка нисам обраћао пажњу на келнера који се у међувремену појавио. Око њега је зувало најнаметљивије, а ипак ми није запео за око. Чудно? Али чудновате се ствари дешавају бар исто тако често као и обичне. Ми не волимо да уочавамо оне, јер не маримо да примећујемо ове. Лењи смо пречесто да не бисмо једначарили наниже. Или је можда у питању једна грешка чула, једна забуна: видом се не чује. Јесам ли то покушавао? Чудим ли се што нисам успео?

Раде је први спазио келнера који је изишао из сале, па је зато први и викнуо оно своје привидно блесаво »Плааати!«

Привидно? Блесаво? Зашто му је требало да то »Плати« каже тако како је рекао? Зашто је келнер тек трећи пут одговорио? Значи ли то нешто? Шта значи? И зашто значи?

Келнер је одговорио: »Одах!« али је наставио да симулира заузетост. Радио није ништа.

Глумица је уморно спустила главу на наслон

плетене фотеље и сакрила зевање осмехом. Глумица или она пролазница коју сам угледао у огледалу на дну неког излога? Ког сад излога? Не сећам се. Скривала је умор? Зашто? Значи ли тај умор нешто више од обичне женске игрице? Је ли рекла само оно што је рекла кад је казала:

— Тако сам уморна. Сутра снимам зору. У колору.

Звонко се осврнуо на то врло пословно, што је знак да ју је већ имао, па је и он викнуо:

— Келнер, наплати!

Но како га келнер није чуо, он се вратио глумичици:

— Иди, Мими! Лаку ноћ. На жалост, ја сањам само црно-бело. Ако сањам. Врло ретко сањам. Све ребе. Зашто? Чудно. Хм.

— Отпрати је, Црпо, хоћеш ли? — наредбодавно упита затим пријатеља, не окренувши му лице.

Зашто му није окренуо лице? Зашто он шаље Црпу да је прати? Зашто он остаје?

Црпа му није одговорио. Обраћао се својој девојци:

— Шта мислиш, мала? Хоћемо ли и ми да викнемо један спавањац удвоје?

Зашто му сестрица не одговара ништа на то увредљиво, на то директно прејудуцирање будућности, на ту примитивну вербалност? Да не сумња у друго, испод предлога? У кога сумња? У Звонка? Зашто сумњати? Зашто не сумњати? Не уверава ли све у неподударност оног што се хоће да каже и оног што речи саопштавају?

— Ја ћу са сестром! — каже лењо глумичицина сестра, иако је и њој самој очито да није »изведена« да би спавала са сестром. А онда та потенцирана Црпина вулгарност. Зар му није доста да говори како то обично чини? Чему та драстичност?

— Море, немој се, мала, фемкаш кад још

нисе ни уметничкица, а желиш то да будеш. Напред, ја имам да ти будем ноћас твој уметник! Дакле, марш-марш и без извођења.

— Шта могу кад она неће! Чуо си да устаје рано.

— Она има своју собу. Ти своју — до моје. Нема те боли глава. За конспирацију сам мајка.

Чуо си? »Конспирација«. Знао сам. То ли — они? Против кога се ту конспирише? Ко је ту главни међу њима? Раде? Звонко?

Звонко је држао глумицу за руку и нешто јој шапутао, али она, ваљда да промени разговор и избегне да одговори, ускликне одједном, осредње глумећи изненађење, па запрепашћење, па...

— Погледај! — рече. — Оног тамо. Јесте. То је онај јутрошњи, високи... Сећаш се, видели смо га на гробљу пред излогом смрти.

— Смрти? Мала, оно је излог живота био и ја се питам није ли ти невиност ударила у стражњичице, а оне — у главу.

— Нека. Знао да је био с оном zgodном тамо... Је ли полудео сад? Грозно.

И Црпа ме у исти мах примети:

— Пази шта Веља Кореја изводи.

Изводи? Срамота! Али шта хоће с тим својим Веља Кореја? Они то намерно враћају ситне казњке година унапред. Зашто? Зазиру ли сад један од другог. Зазиру ли од себе какви ће постати? И да ли због тога што зазиру од других и од себе, ја то треба да им одиграм улогу громобрана, вентила? Или... зашто да не? Можда су они... они... полудели? Јер онај излог није био излог смрти, већ излог моралне смртности, излог морала на нули. Али...

— Будала! — каже Звонко погледавши ме брзо. — Хоће да скрене пажњу на себе.

Баш ми је до нечије послематурске пажње. Будала! Је ли он будала? Или се прави? Кога да

превари? Мене не може. Њих. Он зна да мене неће преварити. Он и објашњава зато:

— Не знам ко ми рече, али ја сам већ чуо од неког: у последње време има нападе. Дакле, тако му то дође.

Ја — нападе? Којешта. Шта им је? Изводе ли, или... Не, мени није ништа. Мени је сасвим, сасвим ненападно, сасвим нормално.

— Интересантно! — рече глумица.

— Интересантно? — каже њена сестра. — Ја ни ратне филмове не могу више да гледам, а камоли то исто на три корака.

— Напади! Напади? Какви су то напади? — наставља глумичицина сестра. — Војни?

— Последица рата.

— Пуца ли јако? Ништа не чујем.

— Не лупај. Рекла си да си уморна!

А-ха! Не лупај! Као да ја сисам дунавског сома за реп а не за бомбону! Звонко, кратак си за мене!

— А она мала што му прилази, каква ти се чини? — пита глумичица. — Згодна?

— Шта си рекла? Згодна? Не!

Увек Звонко тако кад се удвара или кад вара. Сем оне жене с којом се тренутно налази, ниједна друга не може бити ни згодна а камоли лепа. А ипак, Каја, за коју и глумица мора да призна јавно да је згодна, Каја је, нема сумње, најлепша и најзгоднија жена на свету. Шта?

— И ја мислим да није! — сложи се на то глумица без отпора. Па ипак, несигурна у свој суд, пита: — Али то је тип на који ви мушкарци трзате, зар не?

— Гушчица, хтела би само да се уда! — умеша се Црпа.

Како га није срамота да то каже! Ох, што бих га научио мало пристojности. Ох, што бих ја... Али знам, знам. И знам. Нећу. Не смем. Разумем.

— Најеже ми се очи од зиме кад је угледам!
— каже Звонко.

— И мени! — каже Црпа и почиње да лицитира: — Удари ме реума у мушкост чим је угледам. Просто ми паралише либидо.

Рекавши то, ухвати глумичицину сестру за руку и поведе је.

Престају дотадашња зујања и пљискања из правца где се води шатро-разговор на псеудо-шатровачком, намењен, сигурно, неком скривеном пољу. Каквом скривеном циљу? Против кога упореном појилу? Али нека их. Мали су они.

Иако Мимина сестра ратне филмове не гледа више, али сад, реморкирана донекле, лепо иде главе окренуте према писти на којој сам се давно пре тог њиховог разговора о мени био престао да мучим. Зашто иде тако? Кога опонаша? На шта алудира? Не знам, не знам. Знам.

Успешно сам се одупро немогућим командама које сам, кад је Каја изишла, стао да добијам преко невидљиве рубинске алкице, налоге очито противречне онима што су долазили преко рубинских куглица које такође носим да бих, у двојструкој игри коју играм од рођења, био стварно одан шефовима алке, а привидно шефовима крвних куглица. Али сад се Каја вратила однекуд. И све је лепо.

Сем, дабоме, подлости мојих бивших пријатеља, који су се заверили једни против других и сви против ње и мене. Док су они онако кретенски говорили, ја нисам добијао поруку. Наречење је стало да наилази после тога, а пре но што се она вратила. У наређењу се нешто односило на Кају, али ја нисам хтео да га примим, нисам хтео да га разумем, нисам хтео да га извршим. Моји су ме незнани шефови били на то стали да тресу, дрхтао сам и још сам помало дрхтаући кад ми је Каја, дотле одсутна, најзад жељно и брзо

пришла. Можда је зато и чула кад сам, попуштајући, рекао:

— Добро, шефови! Разумем.

Па мислећи да сам то њој рекао, Каја ме не без хумора, али нежно ухватила за руку истом руком што је једина остала од ње на слици у дну. Дну излога? Дну собе? Свеједно. У дну.

— Зашто ме тако зовеш? Нисам ја више шеф друштва *»Ја и ти као нас троје«*. То је давна прошлост.

— Прошлост не пролази. Плешимо. Оно што пролази, оно и није прошлост.

— Па да. Она је сва прошла.

— Не пролази она: нема ни ноге, ни точкове, ни елисе, ни турбине.

Келнер, на кога ја не обраћам пажњу, прилази утом Звонку, који је кренуо за друштвом, стаје му иза леђа, а ипак, ипак... Келнер му је само додирнуо раме. Но, додирнувши га, тргнуо је руку као да је оно од тек искованог, још усиданог гвожђа. Зашто?? Је ли договорено нешто између њих? Рекао сам да не обраћам пажњу на келнера. Не обраћам ли пажњу? А рубинске куглице? Ипак, до ђавола, после ћу се и тога сетити. Биће, разуме се, доцкан. Јесам ли то намерно пропуштао да запамтим понешто од оног што сам ипак некако гледао и, несвестан да то видим, регистровао, то јест изговарао у себи? Значи ли да сам намерно хтео да ми се деси што ме задесило? Откуд ја да већ знам шта ће тек да ми се догоди? Могу ли ја да доживљујем будућност као прошлост?

— Молим! — рече келнер Звонку. — Звали сте!

— А-ха, упалило! Колико?

Звонко је застао, извадио бућелар. Друштво му је продужило према излазу не обраћајући пажњу на келнера, који тад рече шапатом скоро, хитро:

— Четири вечере, четири пива, два сладоледа, два ликера, два вермута са содом, десет посто...

— Чекај! — рекао је Звонко, који је ретко кад вицлао, али кад би то чинио, заслуживао је скалп.

— Био је и један про ме теј.

— Прометеј? — упита келнер не схватајући, намрштен.

— Зар си заборавио да је *про патриа* било име неког осигуравајућег друштва што је банкротирало као *ја*. Дакле, *про ме* значи да је за мене био и један *чај или теј*. Ето откуд сад и Прометеј. Предгрипиран сам као оно отацбинско несигурно осигуравајуће друштво.

— Трихиљадетристатридесетитри! — одбруси келнер, који је, да је икад учио латински, морао имати из тог предмета бугерчину као кућа.

— Три хиљаде и триста безобразлука!

— ... тридесет и три.

— ... и три свињарије. То је пљачка!

Али рекавши то, Звонко се окрене и запрешано укочи. На трен. Преко укочености се, слично мени кад примам налоге алке, чак и осмехну, туђ себи. На дисти, где поред нас играју још три пара, Каја почиње да шапуће забринута за одсутног мене:

— Блед си! — то је и све што је одговорила на оне моје мирно речене али хистеричне речи о прошлости. — Боље да се одморимо. Седни ту и причекај ме. Ја ћу се одмах вратити.

Зашто стално одлази? Камо? Ко ме?

Видео сам како је прошла кроз оквир и нестала. Видео?

Не видети? Видети? Је ли довољно да се види да присутан неко није више присутан да га одиста више не би одсутног било?

— Издржаћу! — рекнем зато. — Лакше ми

је кад се крећем. Гледај како се Звонко смеши туђ себи.

— Како се може бити туђ себи? — чуо јој глас.

— Лепо... Кад се осећаш крив што ниси испунио задатак.

— Задатак? — питала је као да седи уз мене.

— Лични друштвени налог... Или... кад га не осетиш...

— Не разумем! — шапнула је као да и даље плешемо. — Налог који не осећаш — како може да буде налог?

— Може, ако се нешто изгуби: *Веранадаљубав!* Или кад ни у шта стварно не *верујешнадашсељубиш*. Више. Кад си окренут само прошлости или само будућности, кад све постане бесмислено, или кад се све претвори само у садашњост, у трен којим постојиш непостојано.

— Чини ми се да те разумем...

— Не разумеш. Постоје само разни углови неразумевања. Ја се осећам крив увек пре но што не извршим оно што морам...

— Крив... Зато што нешто мораш? Кад се мора, онда нема кривице.

— Никад морање није стопостотно. Увек постоји могућност да се не мора и оно што се нужно мора. Један је танак процеп видљив у сваком налогу: шанса да се избегне. Једном речи, могућност да се буде слободан. А, ето, никад, никад још нисам... Разумеш? И нико није. Ако не воли. Али ја волим.

Келнер се сагао истовремено кад и Звонко коме је од изненађења испао новчаник из руке и који је сад промрмљао:

— Па то си ти... Кад си стигао?... Што?

— Није важно! — одговорио му је чудни келнер кога не бих ипак чуо да ми од безразложне стрепње нису сва чула била у том већ часу суперосетљива. Отуд сам и ја, као и сви претеранци,

почињао да презам пред svakим. Непријатељ се најрадије маскира у невиност чистих рачуна а других непријатељстава и љубави. Он је и рекао:

— Доби себи. Јеси ли проверио?

— Све је у реду. Набавио сам и фотографију родитеља.

— Извади је са новцем и дај ми је. Опрезно.

— Три и по хиљаде. Изволите. Задржите остатак.

— Хвала лепо!

Раде, плаховит какав је, нагло устаје:

— Плааати!

Како се келнер, наплативши Звонков рачун, поклонио и после методично и мирно стао да распрема столове у дну, учинило ми се да се моја пажња прикива за њега. Али Раде се окренуо своме друштву и ја сам стао да слушам разговор:

— Сада да видите, један стари опробани штос: *Garçon, zahlen, please!* Ви продужите. Лаку ноћ.

— Лаку ноћ, остали који остајете! Хајдемо, пуцице!

Келнер, као и раније, прилази с леђа Радету, који гледа друштво што се брзо удаљује смејући се.

— Све заједно — три хиљаде триста тридесет и три.

Раде се на то полако стане да окреће говорећи живо:

— Све? Ала је ту јевтиноћа! Књигу жалбе! Хитно!

Али одједном као и он да је препознао келнера (мени окренутог леђима) и прснуо у смех.

— Баш си невин као бубре, сондо једна! — каже кроз смех на онај свој претерано дрски а неувредљиви начин. — Где је прави келнер? Удешен?

— Заменујем га!

— Ко плаћа разлику? Јер ти си то, буразеру, од ока ошацивао.

— Свеједно, плати. За разлику не брини. На крају, кад се пребије, све се изравна. Три хиљаде три стотине тридесет и три. Број моје собе. А отисци?

— Њени. И све се остало поклапа. Морао сам претходно собарицу да цепнем, скувам и преведем на наш телефонски број и чековни рачун. Јевтиноћа, не мршти се. То ме, узгред буди речено, и подмладило. Последњи пут сам се играо са хотелским собарицама још у четвртном гимназије. Јеси ли приметио? Све имају исти мирис. Као хотелска храна. Неки то воле. Ја не.

— Говори тихо. Изгледа да нас слуша. Шта је с мрежом?

— Разапета је. Два метра испод зида. Изволите.

— Хвала лепо. Клањам се.

И онда додаје још тише:

— А за писмо је утврђено. Она с њим нема везе.

— Машина је ипак њена. Установљено.

— То да, али није утврђено ко је куцао. Могао је свако... ти, ја, он...

— Ударци у тастер били су мушки јаки.

— И мушкост се може да симулира. Поготово мушкост ударца у машину за писање. Нарочито кад се пишу анонимна писма. Три хиљаде триста тридесет и три!

Но чим махну крпом преко стола, та бројка се, девербализована, претвори у цифру 3333 и, разлажући се даље, преобрати се у ћириљско слово з и чим то поста, око мене се огласи неугодно зујање као од комарца, зукара, бумбара и нечег још наметљивије великог. И болног.

Осетим и убој. Вриснем скоро. И осврнем се. Је ли ме ко чуо? Нико није обраћао пажњу на мене. Или се правили. Каја није више наслањала, плешући, своју главу на моје раме. Нестала је. Замка? Проклетство. Почине ли опет? Боли.

Да. Боли. Али ради се и о другом. А то друго, то је оно што нећу, а што морам, морам, морам.

Морам ли заиста?

(На срећу, Каје није опет било крај мене. Прошла је пре тога свега кроз оквир огледала. Изишла је на тренутак. Тако ми је, чини ми се, рекла одлазећи.)

2

Морам а нећу. Упркос том нећу, ја сам се поново спремао да одгонетнем сва недовољна значења оног што сам морао. Нисам их још био сасвим свестан, али чим сам им, и против воље, дао на знање, њима тамо, да сам преко алке на таласној дужини свог бола спреман да их примам, осетио сам олакшање и искористио прилику да одмах кажем Каји, која ми се није још вратила, нешто важно за себе и још више за њу која верује у вечну љубав и, према томе, и у природност брачне везе. Синула је на то, сва зрачна, срећна, сва понета великим прозачним таласом усхићења, заноса, претераних осећања. Заљубала се била моја одсутна јадница, престала неприсутна да плеше, укочила се и нечујно једва измучала:

— Ах, Вељо! Ах. Не могу! Престанимо да играмо, Вељо! Не могу више да стојим. Тако сам срећна. Ах! Тако ми лепо још ниси никад говорио.

Зачудио сам се.

— Кад?

— Сада.

— Јесам ли ишта рекао? Чини ми се да нисам. Ја ти ништа нисам говорио.

— Смешно, драги мој. Такве ми речи још никад ниси рекао. Сав мој живот досад чини ми се да и није постојао, и да се и ја, тек овог часа поново рођена, спремам да почнем нешто велико, ново, пуно: прави живот! Сва сам твоја! твоја! твоја! Ах, бледиш! Није ти опет добро? Не

треба журити. Регистроваћемо се на јесен. Је л' да, мили?

— Не говоримо о томе! — било је све што сам рекао на њен романтични узлет и нервозно сам продужио: — Што је било било је.

Но брзо сам се савлађивао. Чим би попустио тај бол у таласима, био бих миран. Знао сам, и кад воли, човек не сме да се препушта расположењима. Треба бити љубазан, правити комплименте, макар и силом.

— Ти си моја Каја! — рекнем зато без жеље да то кажем њој која је била изишла и још се није вратила.

— Каја Цанга, Цангица! — сину она поново, нагло. — Твоја.

— Шта заправо значи Цанга? — и оборим главу да сакријем стид. — Никад ми ниси објаснила шта значи тај твој надимак.

— Ништа не значи. Девојка. Герла. Исто што и Шизализа, Монализа, Анализа. Ништа. Просто — згодна девојчица. Боли? Је ли опет боли? Кажу, је ли оно?

— Глава. Јесте.

— Ах, онда ћемо лако! Знам шта помаже.

Запрепашћен, схватим у лету нешто нејасно и претрнем од помисли да је нисам и досад терао да чини нешто што не бих волео да је ико икад чинио, поготово не она коју, упркос свему, много волим. Јесам ли заборавио на то као на смрт? Уплашен, осетим да ми се љубав враћа. Али тек што ме љубав заљубу, помислим да је и од пре знала шта је то оно онда ћемо лако, које је поменила, и да се, значи, с почетка само правила да не разуме шта ми је. Од тих ме слутњи спопаде страх. Страх који је растао као из воде. Видљиво. Толики је, зачас, постао да сам се осећао као његово оваплоћење и није чудо што се сад, под његовим преоптерећеним притиском, љубав прекину, једноставно, као електрична пећ што престаје да

греје чим превелико оптерећење струје доведе до топљења жице осигурања и изазове кратак спој. Зар је могуће — питао сам се — да ја то једини будем у незнању да сам је гонио да чини и раније нешто што није требало чинити? Јесам ли и раније тражио од ње услуге недозвољене врсте? Страх порасте још више.

Осећао сам се јединим извором страха у свемиру. Зрачио сам га и он се ширио као пошаст. Не ваља.

Али зашто? Зашто? Шта се то раније збијало? Није било времена за досећање и одговоре. Шефови су опет притиснули. Да није и та сад моја равнодушност према њој била последица тих притисака, а не малочашњег узнемирења: сумње. Више бих волео да је. Али баш утом престанем да будем страх.

— Ништа! — рекнем немарно. — Ништа ми не треба.

— Треба! — рече матерински одсутна. — То ти је увек помагало досад! — инсистирала је. — Кажи, једини мој, кажи шта, и ја ћу одмах...

— Једини? — запитам, не контролишући се одједном; и место одговора дркнем: — Нисам! Нисам!

Браним ли то своју прошлу љубав? Ону која траје јер је прошла?

— Нећу више да чујем за то! — молио сам је, истовремено нејасан себи, равнодушан као вечност. — Нећу! И готово. Нећу. Не смеш. Немој рално је. Свакој девојци стоји на располагању цео мушки род. Материце су башабаци. Бирају цео тим и почињу да се љубе по журевима пре но што пођу у основну школу.

Симулирао сам. А тако би лепо било ухватити је за руку и просто отићи некуд. Разумем! У реду. Остаћу да спроведем налог.

Неко невидљивији од даљине поче да се смеје. — Веља Прилика — Живела Етика!

Шта им је? Ако их већ слушајам, што ме још тресу? Што се укочено смешкам?

— Добро! — рече она тихо као да стоји свим уз мене, као да није изишла на тренутак који траје већ сто вечности. — Не вичи само. Љутиш се без разлога. Ја одавно то не радим више. Шта сам имала? Једанаест година. Клинка.

— А ја? — викнем и бол се смири. — Не од једанаесте године, ја не знам за родитеље тако рећи од пре но што сам се и родио; ја уопште нисам ни рођен можда; боље да уопште нисам био; мене су родили очух и маћеха, за брата сам имао брачуха, за сестру срећуху, за бабу — баћуху; па ипак: никад се нисам слагао са тим стварима. Што о томе говоримо? Не разумем. Понекад помислим: можда су васпитачице из Дома измислиле причу о смрти родитеља да бих мање патио, уверен да сам рођен као и остали. Понекад ми се чини да памтим да сам једном и био неукрадено дете, неодвојено из опште плазме, целине, топлоте, јединства, заштите, неге, пријатности. Понекад се ни тог не сећам. Али детету је горе него одраслом да се помири с неизазваном неправдом. Ништа га, нејако, не вреба као она. А је ли праведно бити напуштен? Само... Нису оне то из педагогије. Нити из сажаљења. Сад знам. Оне су то учиниле по задужењу. То је! — викнем опет, јер ми је све као постајало магновено јасно, па журећи да јој и друго кажем пре но што се одиста врати и шефови опет притисну, почнем да шапућем, тобож прогоњен већ предболовима: — Све више верујем — није ме помајка оставила. Мене су, мора бити, украли из колевке, док је моја помама, да, моја помати, била на раду или изашла у суседство. Да, украли су ме и одвели у Дом, где су ми ставили онај шупљи прстен око грла испод она два рубинска зрнца у крви које сви ми ту носимо. И ти. И ти која знаш име лека у туђем цепу. Зато толико не

подносим ону једну врсту помоћи на коју си мислила. Ако си мислила на *оно*. Не подносим. Може бити да ме прави моји родитељи-неродитељи и данас траже. И не налазе. И зато — рекнем као на измаку свести — не послушај ме... ако нећеш да будеш украдена као ја, везан за колац пред успореним мецима који ме неумитно њушкају.

— Какви меци? Успорени? — гледа ме. — Меци? — и онда прасне у смех. — Нови штос? Никад ми то ниси причао — и насмеја се мајчински. — Па тебе су, значи, меци украли. Али твоја те мамица не да више мецима. Не да. Човек није новчаник, зар не?

— Украли су ме себи. И себи — поновим, решен да јој не кажем оно »И теби« што сам хтео. Не. Тражила би објашњење. А треба дејствовати.

— Украли те? Мили мој, не чини ли ти се да се биографија не може цела баш да измисли?

— Не! — згрчим се утом друкчије, неуверљивије, али од истинитог бола. — Проклети. — И завапим: — Глава!

— Ох, видиш какав си. Што трпиш? Тебе боли најистинскије, а ја — ништа! — па се уозбиљи нагло, још увек заштитнички брижна: — Вељо, мили, ох, драги мој! кажи ми шта! Кажи! — и очајно покри очи ручицама да не гледа како се тресем и грчим. Онда спусти руке и откри ми једно преображено, строго, чисто лице, све једнострано, без иједне неактуелности, сва од осећања: — Брже, реци, молим те. Не могу да поднесем твој бол. Шта? Где?

Освртала се као да тражи неког, нешто...

Ликовао сам, иако је то мени, подложнику, забрањено. Али имао сам такве доказе да ме воли! Како се зачас истопила њена топло брижна наменост заштитнице и жене. Била је немоћна, ван норматива и закона, опет клинка, опет вољена, опет на милост ономе што смо ја, моја жеља, моја

љубав, моја слобода. Отуд и задовољство. Оно је расло у управној сразмери са све ужаснијим боловима. Знао сам откуд — опет сам је волео. Али отуда и снага да мало још пркосим шефовима. Мало још да продужим срећу, макар продужавао и болове. Рука је настала у борби против судбине, упркос отисцима судбине на њеном длану. И љубав је исто тако постала. И љубав.

Испадало је то глупо на крају крајева. Као сваки намерни и вештачки покушај среће. Али ње је тако мало да...

Нов талас напада преко алке опет је отпочињао. Примао сам наређења. Наређењаизвршења. Опирао сам им се причом о измишљеној срећи. Узалуд. Свладан, не обазирјући се на себе или на њу, на нас и на све огледе са срећом, ја ишапнем:

— Стрпите се, молим вас! — лагао сам. Али то није требало више рећи због њих, него због ње као крај мене а одсутне. — Не тражите то од мене! — грчио сам се тактизирајући. — Нећу! Кажем први пут откад вас слушам: Нећу!

Али како да издржим тај све лући бол? Страшно боли. Бол расте јер се отимам и нећу што они хоће а што сам досад хтео и слепо бар извршавао.

Тактика.

— Шта нећеш? — чује ме поново и она. Чује а одсутна?

— Ко ме то говориш? Шта ти је?

Каја ће ме гледати неко време ужаснута као да ми се све то први пут пред њом дешава. Зар и она не памти слутње? Или је невина? Али радост не потраја, закључим: Није више! И она извршује наређења Госта као и остали. Курва! Тако. И ја то да волим? Којешта. Љубав не постоји. Само болови, болови...

Па рекнем исувише ошамућен боловима да бих могао бити неконспиративнији; па рекнем осећајући пуну равнодушност према њој; па

рекнем симулирајући и даље ранија осећања и отпоре налозима као што то и захтевају правила моје двоструке игре. Јесте, требало је да украде. Натерати је није проблем. Но дошло је време и за друго. Треба да зна шта ради и за кога ради. То је битно. Отуд двострука, трострука, петорострука моја игра — двострука с њом, двострука против Госта, двострука против Генералбаса, једнострука за мене, против оног мене који сам за овог мене и против мене који нисам за оног, ни за овог и ни за једног од ја које знам и саопштавам. Рекнем стога кривећи се:

— Пси! Што муче! Ти не знаш како су упорни, немилосрдни, без саосећања.

Као да јој је нестало даха, завапи:

— Ко, мили? Ко?

— Не питај. Боље не питај. Глава — пуца.

— Седнимо ту. Главобоља? Хоћеш ли комбиновани прањак? Имам.

— Знаш да не помаже! Друго треба.

— Шта? Оно? — досети се опет, сасвим сама.

— Реци. Све ћу што треба.

— Нећу! — викнем шефовима. — Нећу и њу да упропасти.

— Упропасти ме. Свеједно. Само реци.

— Нећу. Појели би те као и мене што су!

— Поједи ме. Пождери ме сву. Све ћу да урадим што хоћеш.

— Нећеш ваљда истински да крадеш?

— Ох, знам!

Као да јој се тек сад коначно и први пут упалила сијалица која је ипак, мора бити, и пре горела (можда), она се сад тек први пут потпуно отргла из љубавног заноса који јој је и иначе давао изглед жртве, погледала је око себе и одмах затим рекла бистро, брзомислеће и храбро, на онај свој једноставан начин којим је увек примала све што се дешавало без трајнијег чуђења или критике, као да је једном давно и заувек

схватила да је основно: прилагодити се, не лупајући главу зашто су то сервиси живота тако грубо оштри, и већ према томе; да је битно — мислити само на једно: како да се у противнички кош убади свака лопта коју они намене нашем. Зато је и закључак изрекла просто, без акцента и с оним својим хумором бивше девојчице коју сам некад толико мало волео:

— Шта треба да *гепим*? То ми само реци!

Одговорим (и баш ме овог пута брига за шефове, мучитеље). Али у часу кад сам већ рекао оно што сам мислио да су речи мог отпора шефовима, би ми јасно да ја то позајмљујем само своје грло и уста њиховој вољи, њиховим мислима и речима. И можете замислити како сам се осећао досећајући се шта све подло и покварењачко значе та моја тобожња непристајања.

— Нећу! — викао сам поштењачки. — Ти би да ти кажем шта би ми помогло и онда би то одистински и украла. Али нећу... Лековима се продужује само та главобоља. Јесте, оном тамо келнеру што распрема столове... Нећу. Нећу.

— Шта?

— Нећу.

— Знам, мили. Нећеш. И нећу. Где бих ја то. Али шта да му мазнем?

— Нотес из стражњег цепа црних панталона.

— Да плешемо? Даме бирају. И воде. Боли ли те глава? Јаче но пре? Све јаче?

— Чекај! Није то! — рекнем одлажући неминовност. — Седнимо!

— Како? — упита. — Како, кад се још нисам вратила?

Али тад баш стану стизати нови нешифровани налози. Врло хитни! Нешто се изменило: — У реду! Разумем, мотрити прво!

Било ми је лакше. Сем тога... Али шта се то необично почело да дешава? Трбало је мотрити на њу. Зашто? Наредили су. Зато рекнем:

— Непотребно је. И чуј, ако покушаш само, ја ћу се убити. Дај реч!

Она ме погледа разрогачено, али је немарно рекла:

— Ти знаш да ја увек како ти хоћеш!

— Дај реч!

— Ево ти све речи које имам!

И пољуби ме брзо.

— Не ту! — викнем. У исти мах смирен. Било ми је јасно да је све ово тек пројекат и да *право* тек долази. Право? По чему *план* већ ту не би био *прављи* од оног што тек има да дође из тубине?

3

Наређивали су сад. И то коначно пред њом. Каја ми се истински била у том часу вратила. Освежена. Наружираних усана. Напудерисана. Лако намирисана. Наређивали су ми: »Гледај. Слушај. И ћути.« Јесам ли пасивац? Не. Али плешући, гледао сам, с уснама у њеној миришљавој, мекој коси, како се Света, који је дотле уз љутило плетење своје жене ћутао загладан у писту, почео да мешкољи. Нисам се питао: Зашто? Било ми је све подношљивије, чак и све пријатније, чак и све независније то ископчавање из свега што ме телесно није занимало. Али Света зазвижди. И тај га звиждук осветли, а Кају и мене остави на пола пута до одлуке.

— Не звижди! — рекне му брзо жена спремна на свађу. — То је непристојно.

— Досадно ми да чекам.

— Мени да живим. Са мношћом само ћутиш, а кад си с пријатељима — нико од тебе не може да дође до речи. После ћеш ми и ово вече да књижиш: »Извео сам те, шта хоћеш више?« Или: »Јуче смо излазили, да нећеш свако вече?«

— Нисам мислио на то. У преносном смислу мени је досадно да чекам.

— Кога?

— Свеједно кога или шта. Смрт. Келнера. Шта било. Да чекам. Јер чекати значи... Ништа не значи. Ето, седим, празнина је потпуна. Човек би рекао да она не смета; не боли, не гњави... А ипак и боли и гњави и смета. То.

— Ја сам празнина?

— Молим те, јесам ли то ја рекао? Ни помилио. Хтео сам да кажем просто да чекати келнера или било кога значи — веровати, а ја ни у шта не верујем и никад нисам ни веровао, па и кад је изгледало да верујем, играо сам се, *прављиво* да се играм, знајући шта знам.

— Шта знаш?

— Да се не играм.

— Тако. Не верујеш? (Жешће) Не верујеш? У шта? У љубав не верујеш?

— Молим без сцена пред публиком по локалима. Ја сам уметник. Зависим од угледа који имам и код келнера и настојника, продаваца новина и скупљача старих крпа. Погледај ме: ја сам улица са сто радњи, свака с истом фирмом код *Побачене бебе*. Постоји ли шта невиније? Иако се у свакој радњи продаје друга нека роба!

— Пустите цакице. Да сам знала какав си, никад не бих прихватила твоје удварање и не бих пошла за тебе. Какви су мене све мушкарци просили!

— Остави ме ако ти нисам више занимљив. Јесам ли те ја терао да причаш својим пријатељима да су ми очи лепше него у, шта ја знам, покојног Рудолфа Валентина. Уосталом, слободна си. Развести се можеш одмах. Келнер!

— Слободна си, а тридесет трећа година. Ко ће ме остарелу? Још с децом? Зашто држиш руке у џеповима панталона? Руке на сто, кинотеко једна! Свињо!

— Говорила си да су ми зуби бељи него у Џон Џилберта, да сам нежнији од Рамон Новара и снажнији од јелена капиталаца. Келнер!

— Зовеш га само да не би разговарао са мном.

— О чему па ми да разговарамо? Дај тему.

— Плитак си постао. Немаш више маште.

— Ја? Исцрпао сам сва лица Лон Ченија и Алек Гиниса за ових наших шест година! наших? По чему наших?

— Збиља? Е, онда...

Жена устаје и полази енергично. Али као да је путем са сваким учињеним кораком губила експлозивну, првобитну дозу одлучности, поче да успорава и заустави се сасвим кад стиже до излаза. Али келнер је, чим се дигла од стола, пришао Свети и тихо га упитао:

— Јеси ли му извадио шаржер? Шта? Ниси? Како можеш да си тако аљкав? Хоћеш ли да нас све пробудиш?

— Стално ми је ова моја за петама. Љубоморна. Не могу ни у клозет без њеног: »Камо? Колико остајеш? Зашто?«

— Досадила ти много?

— Досадила? Дође ми да је исцепкам за потпалу.

— Слути ли шта?

— Разнела би ме да зна за пријаву. Али...

— Да не сумњаш у њу?

— Не. То јест, зашто да не? Објективно, она је разочарана у мене, у прошлост, садашњост, будућност, у све бивље пијаце.

Келнер пружи Свети бочицу с неком тамном течношћу. Извадио је из унутрашњег џепа, спретно и помало церемонијално.

— Стави три капи тога на марамичу и притисни јој то на нос кад заспи. Ако ишта зна — проговориће. Само пази — шест капи усмрћује.

— Колико? Шеснаест?

Нисам могао више да се уздржим, повучем,

плешући, Кају у правцу Свете. Хтео сам да тог ниткова смојдим. На пола пута ипак застанем, па се удалим од тог стола за којим је седео сви-репи женоубица.

— Не разумем како се може бити такав. Хладно огрвати жену.

Рекавши то, узнемири се.

— Јеси ли ме чула, Кајо?

Она, заузета ко зна каквим мислима, не одговори. Дође ми да је вратим себи. Могу ли то рећи? Речи су ми те после свега зазвучале сувише заједљиво и цинично. Па ипак, поновим их као да сам уживао да провоцирам неког иследника:

— Не разумем како се може дићи и нокат малог прста на љубав. Разумеш ли ти?

— О да, — рече. — Сад разумем.

— Ја не! — гледао сам је право у очи. Она прва обори главу.

— Стидиш се? — упитам је. — Зашто ти? Зашто ти? Зашто? Јесам ли ти ја икад дао повода да тако што помислиш?

Она ме брзо погледа и опет још брже обори главу.

— Ниси!

— Гласније!

— Ниси.

— Још гласније!

— Ниси. Ниси. Не могу гласније.

— Не треба ми више.

— А зашто ти је требало?

— Све, изгледа, тражи своја два лажна све-дока. И једна обична примисао.

Али Светина жена је стигла утом до степе-ништа што води у хотел, застала је, и, после краће унутрашње борбе, нагло се окренула. Но видећи како јој муж мирно разговара с келнером, место, како је очекивала, да је већ појурio очајан за њом и направио јој љубоморну, да, љубоморну сцену, она викну ледено бесно:

— Свето!

На шта келнер махне сервијетом преко столњака и тихо убрза:

— Три хиљаде триста тридесет и три — број моје собе, тачно изнад овог ча-ча-ча-оркестра.

— Разумем! Ча-ча-ча! — одговара му Света и, окрећући се жени, довикује јој преко опустеле терасе (сем мене и Каје, и још једног безличног пара преобузетог новом још некапнулом и неотвореном страшћу, никога није више било на писти):

— Ево, драга, само док платим!

— Хвала лепо! — каже келнер гласно и његов ми је глас одједном постао страшно, узнемирујуће познат, а опет и нисам био сасвим сигуран да ми је познат. — Клањам се! — понављао је келнер тише и ја га опет нисам више чуо. Остало је само унезверено, презајуће узнемирење.

У неколико корака Света се нашао крај жене.

— Извини, молим те. Каже ми да ће сутра југо. Излет у рајску шпиљу отпада.

— Само ме мучиш. Срамота. Ја ту чекам, а ти с келнером причаш о времену.

— Опрости, драга, молим те. Хоћемо ли овај танго? Решио сам да окренем лист. Бићу опет онај стари. На часну реч. Треба се тргнути само. Отрести нанос искуства, пепео понављања, вратити се интелигентној ватри младости, испрсити се сваке ноћи истом умору свакодневице упркос. У суштини, ја само тебе волим и измишљаам. Не промењено већ седму годину. Не увек непромењену. То ме и завело. Али тебе сам измишљао. То ме и навело да те не замишљаам као супругу. Ти немаш талента за то. Ти си љубавница. Тражио сам те код њих. Хоћемо ли, срце, овај танго?

— Шта се то десило с тобом? Откуд та промена? Је ли то југо или зајста? Ох, Свето, зар то није твист?

— Не. Танго! Рекао сам танго.

Она га је, лаковерна као сви очајници, ухватила испод руке и довела до писте:

— Гле Каје и Веље! — каже одобровољено и поздравља нас са — Добро вече! — као да нас први пут вечерас види. И тихо додаје с нешто зависти у гласу: — Они су неуморни твистисти.

Значи видела нас и њено је »Добро вече« било лажно. Лаже, а је ли она убила? Напротив, биће убијена, убијена, убијена. Зашто? Јер лаже. Обрнуто од оног што неки обично мисле.

Света плеше танго образ уз образ са женом иако оркестар свира твист и шапуће:

— Је ли ти лепше тако, реци? Мени јесте. Затвори и ти очи, не причај. Зар се мора у рајску шпиљу да би се осећало као у рају? Штета! Престало је. Хоћемо ли сад да спавамо?

— Хоћемо, срећо моја. Што се радујем. Сва цептим.

— Ходи, срце! Знаш ли шта си ти? Светлост са закаснелим паљењем. Све време си присутна, а ја те не видим и мислим: »Старим, не умем више да је волим«. А оно — лудо.

— Лудо! И ја! То је горе но волети.

— Шта је горе од тога?

— Ах, од вољења ништа лубег нема.

— И ја кажем: у лудницу све те наше свађе, Свето, ваља! Тако те страшно волим. Страшно!

Видиш! Хоћу да кажем, али ћутим. Иначе бих морао да скренем пажњу Светиној жени на заверу. Иде да спава — мисли. А неће осванути. Али како да је упозорим? Неће ми веровати: то је тако обично. А онда не смем. Наребење гласи: Посматрај, ћути и диши дубоко. Кад би Каја! Али она не види све што и ја, захваљујући алци која ми омогућава да обичну расуту светлост сажмем и да у даном тренутку, њом, устострученом, осветлим као фаром оно што ме не занима или оно што треба да ме занима или оно што ми наређују да морам да гледам, видим, схватим.

Келнер распрема за њима, окренут леђима нама. Јесам ли јој што рекао? Не знам.

— Добро! — каже она. — Не брини. Сад ћу ја! Али реч прво да ми вратиш.

— После! — кажем гледајући Свету како прилази жени, пребацује јој руку преко рамена. Одлазе на изглед исувише обузети собом да би осетили моја поновна припремна подгрчења. Каја се зауставила на сред писте па и она не примећује да је нови напад иминентан. Онда ме поново хвата за руку, плешемо, она је прерадосна да би ништа од тих предгрчева наслутила, очешала се лако о келнера док се вртимо. А ја њу превисше волим да бих јој хтео да кварим задовољство. Пардон! — каже неодређено келнеру. Он се не окреће, заузет сабирањем. Сабирањем? Чега? Трихиљадетристатридесетитри. 3. 3. 3. 3.

Окренут нам је леђима. Има ли очи на потиљку? А опет... Пст! Нека гледа ако хоће. Што више те очи посматрају, све ће мање да виде схваћено. Бар ту не!

— Не ту? — зачујем један глас ван мене. — А зашто?

4

— Не ту! Не сад! — викнем још једном и предбол (који је почињао праћен већ болом и памћењем бола за болом, метаболом, параболом, патаболом у карболу), присутан, изненада је престао. Ошамућен још, рекнем за случај да постоји персонализована савест пред којом су се кад-тад полагаали рачуни:

— Не сме се, Кајо!

— Шта се не сме кад су у питању животи оних које волимо.

Увек ти *животи!*

— Нотес се не сме.

— Нотес? — зачуди се као. — Не брини! Све до смрти твоја!

Као да љубав не уме да се нескромније задовољи и нечим што није живот и ти *животи* и нечим што није *све до смрти твоја*, и уопште — смрт.

Оћутим ипак. Сад или никад! — помислим.

И мислећи то баш, прошли смо опет плешући поред келнера. Ја сам је водио, то је тачно, водио сам је према њему, али она му је, непримећена и од мене, дигла тражени нотес из џепа црних панталона. При том није престајала да говори.

— Ако мислиш још увек на оно што је било, онда, зар не? и живи морају да живе. Јер се воле.

— Не морају од краће! — рекнем брзо.

— А од чега се живи?

Али ја је нисам хтео да чујем, па продужим непринуђено брже: — Краћи претходи лаж. А за њом долази...

— Шта, мили?

Погледала ме ведро, али као да је видела шеснаест каљица сунца на једном ножу или нешто још бестидније у мојим очима, лећнула се и оборила поглед. Ђутала је неко време и рекла најзад тихо:

— Свеједно. У десном џепу ти је нотес.

Је ли то рекла? Не знам. Али ако је то рекла, онда сам лагао кад сам, истовремено, узвикнуо:

— Зашто ми је одједном тако добро? Ни ране ме више не жигају. И све је лепо и лако и пуно неке срећне пријатности.

Лагао сам, тачно, али кога? То нисам више знао.

— Чије ране? — као да упита утом неко други.

— Моје! — рекнем дрско.

— Ране? Твоје? Ах, да, ране... ране у преносном смислу, ране... Зар само тебе боле, те ране у преносном смислу?

— Само! — глас ми је дрскији био но икад, али одмах се затим унормали: — Не жигају ме више.

Она подиже главу блиставу од росе. Откуда то — роса? И у коси... Зар је лежала? Зар се дигла?

Не. Сасвим је лепо рекла:

— Ниси само ти срећан! И ја — исто. Јесам ли то постала твој индиректни, приватни месец? Осећам се тако своја: своја твоја. Чудно.

— Зашто чудно? Нисам крив. Ни за шта.

— Као да сам услышена жртва, тако сам твоја.

— Шта моја? Моја жртва? Није истина. Ја сам жртва, само ја.

— Не! — рече један глас ван мене. — Она је твоја жртва. Једино она.

— Није истина.

— Није! — сложи се она, увек на мојој страни.

— Дабоме да није. Жива си. Јеси ли жива?

— Сигурно. Ваљда мртваци не поткрадају живе.

— Ко зна ко кога краде! — рекнем грубо, јер ми је постајало све пријатније. Неиздржљиво пријатно. Голицање од ког се умире, ако потраје. — Краде и лаже!

— Лаже! — јави се као одјек.

— Он лаже и краде. Или они други. Ја имам алиби. Гост га нема.

— Гост? — узвикну она, погледа ме као да то име први пут чује, али се и тргне лако. Но као помирена с мишљу да сам детињаст и да имам неке своје бубице које треба поштовати, јер су моје, а мене воли, па је то, као и све остало друго *моје*, њој дивно, оправдано, усхићујуће (то је њен женски начин да доживљује обичну љубав, то пуко предматеринство), стаде да изводи:

— Гост. Ах, Гост. Твој надимак! А ја мислила

— гости, знаш гости кад дођу — ужурба се сва као ухваћена у краћи.

— Јеси ли сасвим прекинула с њим?

— Што си неправедан! — као да се шалила продужујући да *изводи*: — Сам си ми рекао да с њим не кидам. Али он нема присуства. Све сам била заборавила. Опрости.

— Заборавила? Фарбаш и ти, мала.

— Фарбаш? Мили, какве су то речи? Па да, фарбам, него? У шеснаест боја.

— Не пролази тај воз код мене, да знаш. Гост ти је швалер остао до краја!

— Гост? — и сад се тргнула, стукнула уназад не скидајући поглед с мене. — Говорио ми је једном исте речи као и ти, давно једном, на станици, о возу који не пролази... Али дабоме, дабоме, до краја, мој швалер до краја и...

— И? — викнем.

— Ја те волим... Само тебе.

— Како само мене? — ухватим се за главу. — Шта сам ти рекао?

— Не сећам се више. Волим тебе.

— *Не сећам се*, а нож? а воз?

— Да, рекао си ми то у једном возу дугачком као нож.

— Не ја. Он ти је рекао, он уз ког волиш да се трљаш.

— Волим само уз тебе да се трљам чак и кад си он или ма ко други. Па да, зар не? Не? Јесте, увек заборавим да волиш да се играмо љубоморних сценица... Јесте. И кад сам била најузнегија, чинило ми се да смо ти и ја заједно од најдавніје будућности до краја непролазних векова. Шта? Јесам ли опет погрешила? Само он. Је ли сад добро?

— Што сам бедник!

— Што волим беднике! Страшно!

— Ја, бедник! Зато се ти и стрнцаш с каси-

ром који наплаћује речи дате другима. Богатији су ти касири од мене, је ли тако?

— Они не постоје. Ако немаш обзира према мени, имај га према себи.

— Нисам срео човека према коме све што постоји има у тој мери обзира као што га имате ви све и ви сви према Госту. Све што стварно постоји, обзирно га воли.

— Ти си стварнији од сваке обзирности.

— Ја нисам никад ништа поштовао? Ја можда зато никад и нисам био.

— Сада знам. Ти си сав од обећања. Ти само. Зато те тако и волим.

— Не причај. Друго ви волите. Испуњења.

— Само тебе који умеш као нико да подети-њиш. И да ме плашиш. Али ја нисам дете. Па не брини, мамица те неће да остави немамици. Што сте ви клинци дивно љубоморни, дивно, дивно!

Добро је! Не треба откривати тако брзо права осећања. Да ли права? Да ли осећања? Тобож мрзовољно рекнем:

— За љубомору треба... Али ти ме у ствари никад и ниси волела. Ниси стизала. Заузета! — угризем се за усну. — Шта значи то кршење једва донетих одајука?

— Ја? — зачуди се оправдано. — Дечкићу мој слатки, ево Звонка на балкону, ено и Радета на прозору. Видиш ли их? Лепо. Ето. Пољубила сам те опет и пред њима.

— Зашто и други пут? — рекнем уплашено. — Ниси то двапут смела! — и усхићено загрцам уплашен да ће ме одмах ошинути нови бол. — Откуцаће нас Госту. Све ћемо покварити.

Чекајући бол, нисам приметио да није стигао. Чинило ми се да сам га чак и осетио муњевитог. И заборавио, јер трезна упита:

— Шта све? Волиш ли ти мене или не?

— Не само да ћемо га наљутити, изгубићемо и њихово поверење... Ови ће тражити намерно

да се региструјемо, јер знају да ће то забранити они.

— Ови? Они? Који ови-они?

— Шефови.

— Шта неће дати шефови? Повишицу? Онда их остави. Наћи ћеш друге, боље. Способних је композитора мало. Јер шта? Двоје се заволели. Има ли ко права да им забрани да се узму. Зашто? Опрости. Узети се, то је глуп израз, али сама ствар није глупа.

— Сама је ствар сумњива, тачније осумњичена. Изгледа као да љубави не сме да буде за једне, да би је било за друге. Јер је, по свему судећи, производност љубави још увек тако мала и тако занатски спора да, разумеш, треба жандара и закона. Иначе се ми малобројни којима су необјашњиве околности дозволиле да се воле никад не бисмо усудили да заволимо. Ометани и спречавани завидљивцима и осталим несрећницима, који нас окружују и гладни гледају, ми се никад не бисмо досита наљубили. Пољупце зато и треба штитити од оних којима није дато да воле. С љубављу ти је сад као некад с новцем. Неједнакост и разлике море. Треба нам она зато на текућој траци. Или љубави пуно, или нек и нас не буде. Као што нас ни нема, Кајо. Нема, бар, као срећних љубавника. Нисмо заштићени. Нико нас не брани. Нико.

Каја се прекине и насмеје неодољиво.

— Нема. Нема! Љубимо се, а нема; кад хоћеш — нема! — промрмља љубећи ме. — Лупаш. То је што ме волиш, добошару мој слатки! Јеси ли тражио повишицу? Треба мислити да ће нас бити и више за који месец.

— Кајо!

Не, нисам ја то извриснуо. То је други. То су се други љутили и ископцавали на моја уста. Други. Они који су имали разлога да буду љубо-

морни. Не ја који не волим и, према томе, немам ни разлога да иком завидим на љубавној срећи.

Ипак, без жеље да је љубим, подметао сам јој образе, усне, које је она љубила, уносила у себе, упијала, мирисала, лизала, јела, дробила. Ох, слатка моја дробилице, како сам несрећан!

— Ја ћу ти се учинити једна страшно стрпљива женска. То нисам. Али ја те волим, само зато и играм жмурке с онима којих нема. Не бој се, не тражим ништа од тебе.

Али љубећи ме и говорећи то и друге уобицајене нежности, постајала је све озбиљнија. Схватим тад и зашто. Место да подмећем образе, ја сам одједном стао да измичем главу. Кад сам то почео да чиним? Зар ми нису били тако пријатни њени пољупци? На тремећи између сажаљења, уврећености и очајања, она упита:

— Опет? Боли? А тако си румен! Уосталом, зашто бисмо се и регистровали? Не мора баш.

Схватила је поново, помислим обрадован што је видела у каквом сам процепу: с једне стране оно што желим и не казујем из страха да ме, с друге, шефови, који би својим прислушним апаратима могли да ухвате и размрсе сваку моју мисао и жељицу пре но што их сам бивам свестан, не предаду Госту на немилост, изгубивши, мање или више оправдано, свако поверење у мене. Зато сав срећан и рекнем Каји:

— Не љуби ме. Не грли. Пусту. Не волим то.

— Рекао си да ме волиш. Зар си престао?

— Нисам, али...

— Па?

Разгоропаћена љубављу, постајала је — први пут — сасвим озбиљна, то јест све офанзивније безумна:

— Хоћу да те грлим пред свима. И шта ми можеш!

— Ја, ништа! — шапнем. — Али они — погледам у правцу друге стране оног трећег још

неразбијеног огледала — могу да ме упропасте. Оданде надгледају и шпијунурају.

— Они? Тебе? Да их мало видим!

Гледала ме је, истраживала, и брзо долазећи до неких закључака, настављала да говори из неке добротне попустљивости врло умиљато:

— Везала сам се за тебе откад сам те угледала.

— За време рата? — упитам и она се насмеши умиљато.

— Ако хоћеш — може. Десило се то за време рата.

— Кад је то било? Где? Какав сам изгледао?

— Сећаш ли се оног првог слободног сумрака? Тад! Још је пуцало, зар не? Дрхтала сам и престала одједном да дрхтим. Ах! Опет? Глава? Љутиш се кад измишљам? Али реци шта те онда мучи, мили? Шта сад треба да ћорнем? Хоћеш ли оне тањире? Цео хотел заједно с обалом? Да ли да и даље измишљам?

— Не измишљаш ништа. Само се држиш као да измишљаш. А то не ваља. Јесте. Док говориш што говориш устима, очима увераваш друге да је рат моја бубица. Али — рекнем смирен што очито још увек уживам њихово поверење, јер се нисам осећао лоше мада сам очекивао да ће ме шчепати и протрести — али ствар је у томе, ја немам права, ја спадам у оне који не смеју да те воле...

— Не смеш? Како то сад па не смеш, кад ме волиш? Не смеш, а волиш ме. Рекао си да ме волиш и малочас кад си тврдио да не волиш пољупце. Ти да не волиш пољупце? Као да те ја не знам, тебе и твоје слатке фолове.

— Не смем.

— Зашто?

— Постоји сиротиња душе, сиромаштво срца с моралом на нули. Ја припадам тој врсти људи.

— Нема те људске врсте. Сва срца имају иста права и исте моћи.

— И ја сам то мислио. А ето...

— Вараш се. Себе си преварио.

— Преварио сам и себе и тебе. Не волим те, нисам те волео. Разумеш!

Било ми је тешко и било би ми још теже, али она ми није веровала.

— Ти? Ута-та-та, је ли?

— Не волим те! — викнем, али тихо, једва чујно додам, бојећи се сад истинског неспоразума с њом (пored толиких обавеза у служби, ето, још једна се наметала. И као све, била од ткива страха): — Слушају, мила! — па показујући прстом у правцу оне друге стране неразбијеног још огледала у себи, рекнем: — Немам чиме да волим. Нисам слободан!

— Имаш другу? — цикну. — Слутила сам. Знала сам. Увек си путовао. Окретао се за сваком пролазницом.

Искористим прилику да јој кажем у предаху између најаве директиве и самог наређења (кад ме сигурно не проверавају):

— Није то. Осуђени смо на...

Али ето... Наређење је почело да стиже. Знао сам. Све време сам то знао. Нисам му се опирао да бих избегао бол и слабост што долази после опирања болу, али ни наређења никад нису још била тако хируршки гнусна. Шта могу? Ваља бити јак. Сад више не икад. Разумем. Штампањим словима. Извадио сам зато, једним несвојим покретом, из џепа сакоа келнеров нотес и своју оловку.

— Има ли ту лекара? — питала је она. — Данас ти ниједан од лекова не помаже. Чак ни овај! — куцну ме по нотесу.

— Не боли ме ништа! — рекнем узнемире-није но што је требало. — Само не припадам себи.

— А коме другом и да припадаш ако не мени коју волиш. Мени припадаш а ја — теби — настављала је, али је одједном задрхтала, не скидајући очи са мене очајног: — Не мрштиш се?

Зар те заиста не боли ништа? Како ме то гледаш, мили. Не гледај ме тако. Ох, више волим кад те боли него ово. Не хипнотиши ме. Ах, не волим кад те боли, али ово је, чини ми се, горе од бола.

— Потпиши се. Потпиши се. Молим те, потпиши се, не могу више.

— Зашто? Ох, боли те. Опрости.

— Потпиши! Потпиши се! Полудећу.

— Да се потпишем? Дај то. Једанпут? И оловку. Колико пута да се потпишем? Имаш ли још хартије, још оловки? Потписиваћу се до сутра, ако ти то помаже. И оловку дај!

— Само при дну. Једанпут... Али читко. Штампањим словима.

— Смешно, штампањим словима, као да ће основци то после да истричу.

— Тако траже!

Гледао сам је како пише. Замишљао сам је да је у основној школи. Ја крај ње. Али тргнем се. Ја нисам имао детињства. Па сам понављао: — Траже! Траже! Траже!

— Ето. Готово! — рекла је и предала ми нотес не слутећи да је у истом часу поклонила своју независност мојим шефовима. Говорила је још несвесна последица: — Је ли ти боље сад? Траже? Ко тражи? Ко? Што волим кад се насмешиш: најезим се увек као први пут пред тајном што мене само чека. Постанем тад сва добра, сва један мали мехурић сапунице. А не разумем. Ништа. Три пута си рекао: »Траже«. Ко то тражи и зашто? Порнем ли нотес — главобоља ти прође. Потпишем ли се — болови престану. Бол... Краћа... Лек... Веза је ту, али каква? Краћа лечи бол? Краћа... потписана? Шта може један мој потпис? Признање краће? Јесу ли вирусни твоје главобоље писмени?

Не одговорим одмах. Као још није сасвим престало. Онда узмем ваздуха, много ваздуха, и пун захвалности рекнем:

— Вируси главобоље? О другом је реч. О Генералбасу.

На моје запрепашћење ефекат је промашио. Остала је мирна. Мало зачуђена спрва.

— Генералбас? Знам. Твоје фол илегално име? Причао си ми.

— Надимци су већ одавно излишни. Победили смо. Поделили се. Подигли опет стара огледала дуж граница свега. А нису потребна. Нису потребна. Ујединити се. Против Госта.

Стајали смо код средњег оквира без огледала. Она је невино постављала своја невина питања као да је још своја.

— Зар си заборавио? Чини ми се да си ми недавно баш причао: Генералбас је најбољи Гостов пријатељ.

— Били су. Док су мислили да ће између њих увек постојати живом премазана стакла: један да би био, други да не би престајао. Данас су непомирљиви непријатељи. Као јава и сан. Ни они се више не разумеју. Последња два бабилонска језика. Непреводљива.

— Знам. Ниси ми то причао, а знам. Чудно. Знам. Говорио си ми да је Гост разбио огледало и да је Генералбас у самоодбрани направио завесу од бодљикаве жице нико да не би прошао без пасоша.

— Тако је! Али обрнуто само.

— Зашто је то тако обрнуто? Зато, што не виде више себе? Или... Али чекај, ко је од њих био први пред стаклом, ко други иза стакла?

А-ха! помислим. А-ха! Али рекнем:

— Није важно. Није први ударио онај важнији.

— Онај иза стакла? Добро. Али ако је огледало разбијено, они се не виде.

— Не признају да себе не виде. Не видећи себе, не би видели ни друге. Схваташ? Зато један каже другом да не постоји. Зато се доказују.

— Чиме?

— Погоди.

— Нама? Несрећом нашом? Смрћу? — упита тако тихо да сам био скоро уверен да су те речи већ израз њене неслободне воље.

Био сам тужно радостан.

— Ни смрт се не доказује! — рекнем. — И она постоји.

— Не! — завапи. — Молим те, не!

А-ха! помислим. А-ха! Али продужим:

— Она постоји као насиље над животом!

Погледала ме разрогачено. Неко је ван мене говорио. Је ли га чула?

— Поређење не обавезује никог даље од прве сличности, никад до последњег закључка.

— Не — рекнем сад ја да бих је умирио, али се покајем и закључим нагло: — Потписала си обавезу да ћеш да радиш.

— Да радим? Зар те не волим? Зашто да радим? Ја то не волим.

— Да се не би замерила будућем победнику. Наш послодавац, победник будућности...

— Није ли љубав послодавац и наше будућности?

— Да. Ако победимо. А побеђује онај који ће једним ударцем да...

Ударим у празно. Рука ми прође кроз средњи рам бившег огледала.

— Знам. Генералбас и кухињски нож? Шта је тражио он у кухињи?

— Кувао је. Зар си заборавила?

— Шта?

— Да радимо за Генералбаса.

— Знам. Али рекла сам ти да не волим да радим ни за кога, мили.

— Пст. Пст. Ти не разумеш те ствари.

— Глупа сам. Опрости. Да ли би ти хтео да радим у кухињи Генералбаса?

— Да! — рекнем обрадовано. — У преносном смислу.

— Знам. Мили, имам други предлог. Зашто се не бисмо хранили у ресторану? Док смо млади. Даће ти већ повишицу. Сигурна сам.

— Даће нам помањицу, лудо! Уосталом, потписала си. Мораћеш одсад да слушаш и спроводиш у дело све што ти басне Генералбас.

— Знам. А ако нећу? Ако нећу да радим за те твоје Басове, Баритоне и остале певаче... и надимке. Нећу. Ако не пристанем, рецимо. Или ако ми се неће, на пример. Ти си Веља само. Ја Каја само. Ткајмо љубав један за другог само. А други нек нас се не тичу.

— Пст! Пст! Мораш. Признавала или не, твој потпис постоји. Још нешто. Одсад важи само: док год се покораваш, ништа ти они неће, а ови ту — ништа ти не могу. Није забележено да је иједан Генералбасов агент ухваћен док је радио. Само кад би се успротивио и престао, они би га његови, с читавим досијеом, довољним да га скрати за сто глава, откуцали Гостовој мрежи. И помрчини би се пружила прилика да прогута још једног... још једног... једног несрећника. Разумем. Ниткова.

Она се насмеја гласно, неуверљиво ведра, на ивици између неочекиваног доброг расположења и хистерије.

— Знам. Мили мој, али, је л' да, то што говориш... је л' да, није? Је л' да ни то није баш тако како кажеш?

— На жалост, јесте. За шездесет секунди, минута или сати, најкасније, неће ти таква питања падати више на памет. Мораћеш да слушаш. За шездесет секунди.

— Знам. Али још не морам? То је добро. Још сам слободна?

— Ја нисам. И одговарам за тебе док они тамо не ставе у погон све што треба да ни ти не будеш то: да би се боље борила. Имаћеш своје галасе, шифре, јавке, све. Лепо?

— Знам. Ох, разумем. Разумем. Ти ниси слободан. Ни ја нисам, иако јесам, али нисам, јер си мој, такав какав јеси.

— Доста с тим.

— Доста. Знам. С чим доста?

— Са слободом. Борба је између њих. Пст. Пст!

— Против ње?

— Гост је против ње. Борба траје ван нас.

— Знам. Ако је борба и ван нас, зашто не бисмо на миру волели своју срећу? Уосталом, је л' да је то исто?

— Шта исто?

— Ови, они. Нико нас од њих не воли. Сви су равнодушни на све. Само они који се истински воле, они једино имају права и да раде једни за друге. И да се боре. И да се измишљају. Све да лепо мало помало измисле. Ја тебе. Ти мене. Зар се већ не волимо упркос свему што кажемо?

— Разумем. Нису они равнодушни. Разумем! Мене Генералбас воли. Он воли своје људе. Разумем! И тебе воли. (Још мало и уљебиће се и њој нови тип симболичне алке преснажног дејства.) Разумем. (За њено умирење.) Слушај, Каја, оно што од нас као последње траже, после свега, више није ни страшно. Треба само скувати Госта, домамити га на границу и омогућити Генералбасовим ратницима да га пренесу преко бодљикаве жице. Ништа више. Онда и ми прелазимо. И ми. Тамо. Ах, што ће му они припремити запршку. На комадиће ће га.

— На шта расипамо речи? На кување? Ако толико већ хоћеш, добро. Куваћу, Генералбасе мој, ручак и вечеру. Али онда морамо да набавимо и бојлер. Ја се онда морам купати три пута дневно. Нећу да ти смрдим на запршке. Ето. Је ли сад у реду? Хоћеш ли да будемо срећни или не?

— Срећни? Неразумна, мала Каја! Треба

запржити такву једну запршку Госту, такву једну... Како не схваташ?

— Схватам. Хоћу да смо опет заједно. Нас двоје. Као ни некад што нисмо били.

— Тамо тек то можемо бити. Тамо где је све бело усијање обиља. Тамо где ништа нема зидова а све је и сви су ипак настањени. Тамо где ће свака љубав добити кућицу за себе.

— Кућицу? Шта ће нам кућица? Имали смо собу. Зар нам то није било доста? Истина, соба није била наша, али шта мари, понашали смо се као да јесте.

— Замисли... Једна слатка мала кућица. Непровидна одозго и одоздо. Провидна из собе на улицу и обратно. С доста великом баштом.

— Макар с једном собицом за нас двоје? — покочеба се. — Сваки пространи дан? То би оди-ста било лепо. Сваке високе ноћи?

— Јесте. Висока и пространа, а ипак кућица. С разумно великом баштом.

— Ах, да, кућица! Видела сам недавно у бископу неку кућицу у цвећу, али кад сам запева, сећаш се? Песмицу о њој, кућици у цвећу на отплату, рекао си ми да сам малограбанка. Нисам ја то. Ни тад кад сам певушила онај шлагер, ја нисам желела ту кућицу за себе, него за нас. Са слатком малом вежом да нас не виде кад улазимо међу као цвокоте ситне леје и међу власторучно посађене редове црног лука, шаргарепе и купуса. Сећаш се? Певала сам песму о њој, али је нисам пожелела. Зар си заборавио? А о њој нисмо сањали ни после прве целе наше ноћи, кад смо пред зору заспали с уснама на уснама. А ипак, имаш право. Треба веровати у њу. Због других. Да им не би сметала наша љубав. Је л' да што сам глупа? Сад сам тек схватила оно што си ми рекао пре. Па да, људима увек смета оно што они немају. Обећао си кућицу за нас и све. Ја ти верујем. Та кућица, то је наша љубав.

— Добићемо, Кајоцанго, и комадић потока. За нас.

— Комадић потока с текућом врућом и хладном водом? Имаш право. Биће нас једног дана троје, четворо, петоро. Треба све то окупати и опрати.

— Ако буде могуће, добићемо и власторучно ископан бунар за хлађење лубеница. Добићемо и својеручно засађен орах у чијој ћеш сенци плести приглавке за унуке.

— Што волим кад гледаш у даљину. Причај још добијања. Што волим кад ме гледаш као да нисам, као да ме не видиш кроз мене целу!

Нервирала ме та податност без отпора.

— Добићемо мућак и гавранове! — планем. — Мућкове гавранових јаја.

— Причај ми приче! — заплака. — Причај, лажи ме. И то је лепо.

Сажалим се на њу. Ни симболично ујлебљење усавршене алке новог типа, ето, не пролази без потреса. Зато тако говори. Јадна мала!

Било ми је жао:

— Тише. Схватам те. Али тише!

Али она је плакала наметљиво, гласно, ужасно. Зграбим је за раме, протресем и викнем гласно:

— Куп, глупачо!

Смири се на то у трен. Зачуђујуће се брзо смири. Мирна је била кад је рекла:

— Не вичи! Мили, не вичи на мене. Што ме тако чудно гледаш. Поглед ти је оштар као тек скинут с тоцила. Гледај ме као малопре! Шта је то пало на твоје раме? Бубамара?

— Бубамара! — рекнем афоно.

— Бубамара што доноси госте! — допуни ме невино, радосно.

Уплашено пустим бубу да одлети и шапнем згрожен: — Госте? Или мислиш опет на Госта.

— Можда.

Али откуд јој та нада у нагласку? Шта она значи? Подсмева ли се? Немогуће. Већ је прошло шездесет секунди. Хеј, симболи! Или сте немоћни, или је она сва — једна безумна техничка грешка! Или је она од раније у служби непријатељске, Гостове, мреже? Немогуће то последње. Ипак, за сваки случај упитам:

— Подсмеваш се?

— Бојим се само!

Дрхтала је сад она, али је гурнем даље од места где смо стајали: неке сумњиве траве, али од жице.

— Видиш ли, лудице? Стани! Камо ћеш? Куда си пошла.

— До лубеница што се хладе на дну бунара! — рече немарно, гуће. — До огледала.

Како? уплашим се. — До огледала? Сва су скоро разбијена! — Је ли полудела?

Мислио сам муњевито брзо. Зашто да јој верујем? Љубав је једно; поверење је нешто сасвим друго. Испустим питање:

— Јеси ли пошла да ме одаш?

Али она се правила да је заборавила шта је рекла. Зар ја да наседнем тим удичицама? Гледао сам је док је говорила.

— Хтела сам да седнем на онај камен код оградe. Не могу више. Ноге. Нисам навикла на високе штикле. Целу ноћ. Погледај што је дивота овај камен. Таман за нас двоје. Ходи, једини мој. Ходи!

Тако! Издајница! Зафркава поврх свега! Па лепо. Рекнем врло јетко:

— Био једном један камен. У штиклама. Високим... Хтела си Госту? Или оним тамо његовим с којима си се вукла, признај, курво. Признај! Пред којима си ме љубила да би ме обележила. Издајници то увек раде.

— Нисам. Никад. Јесте, крала сам у време

без штикала. Али и престала да штрикам. Заувек. Јесам ли то добро рекла? Онако како волиш?

— Ја не измишљаам, то хоћу да знаш, и кад кажем: курва, то је курви и речено.

— Ја само кажем да девојка, добро, жена, ако више волиш не увек глупу прецизност, не може нешто да уради кад воли.

— Девојка, жена, а човек може?

— Ни човек не може да вара кад воли.

— Ако ни то не може, шта онда може човек?

— Изгледа, по теби, оно што неће. Што не воли.

Алка се то ујлебљује. Рекнем:

— Шта мислиш, да ја из љубави волим да чиним што други мисле да треба да чиним, а ја то нећу иако чиним? Ја бих се пољубао да је тако. Није. И то је срећа. Не волим те више.

— Вељо! Немој то ни у шали. Молим те немој.

— Не вреди још волети. Ко смо? Катапултрани нагоном из једне незнани у овај предоквирни предпростор усвојен јер још неизбијен докраја из лежишта сећања, јер нетражено дефлорисан, јер тражено недефлорисан. Знаш ли да су зато ту сва деца старија од родитеља? Ко кога онда слуша, питам те? Неробени ту гоне младиће да приђу девојкама које их унапред воле. Али запамти: то је половина. Иза неробених су...

— Неробенији? — упита наивна изрза, нарочито око усана.

— Зови их како хоћеш, шефови су. Стављају алке око грла мање робенима и опале их на свет и дају им фол-вољу, шатро-ум, тобож-машту, ту псеудомогућност сами да схвате и остваре слободу. Финта. У ствари, све предоквирно време наређује мрцварећи нас: »Диши! Диши! Диши дубоко! Диши дубоко и добровољно!« Срамота ме да волим под тим условима. Говоримо о другом.

Оборила је главу. Бугала. Постибена. Да ли

што је. Радила. С Гостом. Против нас? Је ли тај стид био крај њене слободе?

— Не мисли на оно што је било. Да је ваљало, не би прошло.

— Не мислим увек на оно што хоћу.

Одлично. То се алка ујлебљује. Коначно. Готово. Рекнем мирније:

— Хтети, не хтети — то је исто. Кад не муче, то није што не могу да нас онеживе.

Али њој се мутило.

— Па живимо. Лепо. Немирно. Страшно. Несрећно. И то је боље но ништа.

— Бити? — упитам.

— Бити жив.

— А бити живљи но жив? А бити мртав? А не бити?

— Још лепше је бити предузимљив, задовољан, сигуран.

Не зна шта говори. Знам ли ја? Рекнем:

— Надолази земни плин а улица љубави пуна непарних парова под паром.

— Рекао си пре да ме волиш. Ја прелазим преко онога у излогу. Заборавила сам да си се окренуо за другом, а још си мирисао на мене.

— Земни плин. Земни плин. Јутрос смо били на гробљу. Биће побачених.

— Мислиш ли да си једини који би хтео да сам одлучује о свом животу и у другима? Постоје други животи, посредници између воље и невоље.

Шта то значи? Откуд јој та негенералбасовска мисао? Тако? Имао сам право? Па процедим кроз стиснуте усне:

— Између Веље и Невеље, је ли? Између мене и Госта, између земног плина и подземног сина, између подземног сина који је отац љубоморе и море што није море без коре од бокора што бокоре?

— Уморан си. Нећемо ли на спавање?

— Не теши се. Нисам ја онај с кухињским ножем.

— Заборавила сам.

— То се не заборавља. Али је добро кад се заборави. Тад ти нисам толико одвратан да би ме оставила ту, потражила друге и не издала с првим који случајно наиђе.

— Ниси. Ниси. Ниси. Никад. Што ме тако гледаш? Али прво ћу да те мало легнем као бебу. Моју бебу. И ја ћу крај тебе. Да те угрејем.

Курва! Што лаже! Најрадије би ме заклала. Стрељала радије него предала.

— Да ме угрејеш? Ти?

— Зашто не бих ја? Зар мислиш да сам синоћ била хладна?

— Не. Не. Не! — смешкао сам се на силу. — Угрејаћеш ме.

— Одмах ћу да телефонирам доктору.

— Телефонирано је кад си ме јавно пољубила. Али доста. Сад треба бежати. Ускоро бежимо. Зар си заборавила?

— Побегли смо. Да легнемо?

— Нисам болестан. Нисам. Али не схватам. Је ли дошло до збрке у машини времена? Ти кад заборавиш, ја се сетим. Ја што поменем као будућност, теби је прошлост. Ти кад кажеш сутра, мени је то било јуче. Зашто? Није успело? Зашто? Да ниси била ангажована и пре оног потписа штампаним словима?

— Доктора ћу звати због себе. Мени није добро. Страшно се лоше осећам.

— Знаћеш доктора због себе? Плашиш ме се?

— Само због себе ћу га звати.

— Шта теби фали?

— Мени? Ништа мени не фали. Мирна сам. Ти ниси. Ни ја нисам. Рђаво ми је, тако рђаво да ми ништа више не изгледа нормално.

— Хоћеш ли да кажеш да сам и ја ненормалан?

— Ти? Нормалнији си од Радета, Звонка, Црпа.

— Месождерко! Непенто! Хвалиш се још. И то свим својим швалерима.

Али тад почну да брзају они рефлектори који су ту од почетка прожимали ружичасту светлост. Њихови су се пипци муњевито и збркано пружали у потрази за авионом који је, невидљив, зујао, зујао.

— Зашто људи измишљају ружне речи за ствари које то нису?

— Зар је Звонко теби лепа реч?

— Неког треба волети, иако звони.

— Раде?

— Радосни смо кад срце није незапослено.

— Црпа?

— Црпла сам.

— Света!

— Била сам света, била сам клинка. Веровала сам свим твојим речима.

— Клин се клинком тера? Сваки мушкарац десет сантиметара шири у леђима од мене оборио би те на обе плећке без иједне речи. Нисам поносан на власт коју имам над њима. Волео бих да сам убедљивијих бицепса, мушкијих форцепса. А ти? *Веровала сам речима...* Ја речима не верујем. Знам им празан звук.

Рекао сам све то јетко, изазивачки, али нисам очекивао шамар. Нисам. Њен длан на мом образу опекао ме и изненадио више но заболоо, али чим дођох себи, упитах, горак и увређен, мислећи на ошамарену љубав:

— Пошто је вечност, Кајо Цанго?

— Прескупа, ако се плаћа по ову цену.

— Цену шамара?

— Цену смрти.

Кад помену смрт, ја почнем да плачем. Нисам могао да се уздржим. Она ми приђе, спусти руку на мене:

— Ја ти опраштам.

— Не! — викнем и сузе ми се у један мах све осуше. У ставу мирно, као и увек кад почињем да примам наређења, ја сам се смешио. То чиним кад год им се узалудно опирем. Ништа ново. Питали су да ли се не одвајам од Каје Цанге. Наредили да је не пуштам из вида за преосталих нам шездесет овдашњих векова а тамошњих секунди, колико је потребно да се њена симболична алка најефикаснијег типа искристалише сама од себе и добро ујлеби око душника, тог димњака фабрике дисања. Не. Писања. Не. Потписивања. Потписала се. Имају је ипак у џепу. У мом неслободном џепу у туђој руци. Упркос свим отпорима. Њеним. И можда не њеним само.

Погледам је. Гледала ме као звер пред отвореним вратима кавеза, као непријатељ, као љубавница.

Тад је тек схватим. Она ме то изазива. Све време. Осветољубива је као да је мртва. Немогуће. Жива је. Говори. Само хоће да планем, учиним непромишљеност, компромитујем себе у проицљивим очима Госта и у лепим очима Генералбаса. Али схватим колико сам у ствари ја сав — само задатак који треба извршити, колико сам везан алком, колико је она моја лична ствар, иако нисам малочас ни сам то веровао колебајући се да ли да све оставим или учиним. И поново срећан, уједињен с циљем у лику задатка, насмејем се њеној малој детињој игрици:

— Мислиш ли да се бол тера болом? Већи — мањим?

Рефлектори су престајали да журно траже и трагају. И зујање се стишавало. Сведена на нормално патролирање, два снопа би с времена на време полако и нечујно претресла простор.

Одговарала је одсутна, бледа, сва као ускрвавела.

— Не мислим ништа, мили, ја нисам лукава. Ја не тражим правду. Ја волим.

Добро. Варајмо се! Лажимо се! Живимо!

— Волим и ја. Али друкчије од Госта, који брка слободу и принуду. Он се мири с крушкама на којима ничу само крушке. Ја бих да не ничу, али ако већ ничу, да вичу бар. Каква је беда ћутати, примати, бити кротак, чекати годину дана, а оно — поновио се разред живота, крушка је родила крушку. А ја бих, ја бих... Нећу да савијам шију пред случајем. Био сам слободан само пре себе. Дабоме, и пре нас.

— Нико није слободан пре љубави. А она је обећање које треба дати и одржати.

— Којешта. Бићемо слободни чим извршимо задатак. Тад ћемо се тек и завоleti можда. Тек тад. Примам. Јутарњим возом? Разумем. Да. У реду. На служби.

— Ти си обичан вадичеп. »На служби.« »У реду.« »Разумем.« Ти мислиш да те ја не разумем. Не теши ме што нисам прва остављена девојка, али одлазим радије но да се и даље понижавам. Не глуми тугу, не плачи! Ти не умеш да волиш, то је све.

— Куд си пошла? Стани. Хтела би мало да издаш? Неће ти поћи за руком.

— Ти си издао мене и себе, љубав.

— Јесам, Кајо. И ти си и себе и мене. Сви смо издани. Сви издајемо све. Све нас издаје. И љубав. И прошлост. И будућност.

— Здраво.

— Не можеш отићи. Остала си. Разумеј ме, ту си, ту си заувек. На служби! Присилити је или уништити. Разумем. У противном уништити горепоменуту. Разумем. Уништити! (Заплачем) Кајо, чујеш ли шта су наредили. Генералбас тражи да те у противном уништим. Ја ћу то морати, ако не пребацимо Госта преко границе.

— Тако то изгледа? Тако, дакле!

Гледала се у најмањем огледалу, оном у дну. Крај слике. Ја јој прићем с леба. Чудно непомичних. Застрашујуће мирних.

— Што си тако бледа, тако мирна, тако класна, тако... тако... Чија је та женска рука? Шта то стеже она у шаци? Је ли то шифра? Стани, да нема ту дуплог дна? Каква је оно смањена граница? Дај извештај. Нећеш га предати. Скини ципелу. Хм! Шупља потпетица.

— Мислила сам да то постоји само у биоскопу и у зеленим романима.

— Рука?

Одједном осетим мир. Знао сам шта ће рећи. То што је и рекла:

— Не. Него то твоје дупло дно, та шупља потпетица, ти револвери, те обавезе, те шифре, ти извештаји, те закаснеле дечје игре, та глупа прљавштина, то преко границе. А зашто?

Имао сам времена да спремим одговор. Рекнем:

— Зато што лице не одговара лику!

— То није разлог.

— Убиће нас, схвати.

— Баш да не схватим. Не разумем убиство.

— Шта онда разумеш?

— Ништа. Знам само да сам... Ето. Трудна сам.

— Са мном?

— Зашто си дрзак, мили? Окренуо си се за другом. Ти, не ја. А зашто? Је ли ти била лепша? Вољенија није, ако те и привлачила више. Што ме вребаш, једини?

— Једини?

А толико нас је. А толико их је.

Да ме није сама малочас ошамарила, ја се не бих сâм сетио да и то може кад се воли. Али њен је шамар тако постао подстрек мом самоодбрабеном мада закаснелом, нерелексном ударцу. Промишљеном, али без предомишљаја. Па дигнем

гневно руку и лупим је у лице пред собом, у лице за стаклом што преста да се смеши и дише разбијено у парампарчад. Она клону, али ја нисам имао времена, рука ми је крвавила. Од моје или њене крви? Ја се унезверим од помисли на могућност да то буде њена крв. Принесем је устима. У разбијеном комадићку најмањег огледала видела се само још њена рука. Али утом осетим предбол, бол. Опет наредбе.

— Пст. На служби. Да. Разумем. Отпутовао је из престонице. Стигао је? Ту? Схватам. Брзо ћемо. Пренећу. Захваљују ти се унапред, Кајо, за све што си учинила и за ово што ћеш још ноћас учинити.

Захваљују јој се? А ја помислио...

Гост је ту! — говорили су ми. — Разумем! Тим боље. Везаћемо га док спава — спавање је као и бдење — подаништво. Претворићемо га у ропство. Пребацили преко границе иза зида. Да. Разумем, трихиљадетристатридесетитри. Број његове собе. Одмах.

Али Каје није више било. Ни њене руке. Где си? Кајо! — повичем. — Кајем се, Кајо! Кајем се. Кајо!

Угледам је на огради тад. Пудерисала се, проучавала се у свом малом женском зрчалчићу. Задовољна и одсутна.

Тако! помислим. — Тако. Весела удовица се удешава за другог. За кога? Тад угледам келнера и делимично схватим. Он је стајао с друге стране средњег оквира и гледао је као и ја.

Појурим према њој. Заправо не појурим први. Или ипак први. Свеједно је, на крају крајева, од кога је потекла мисао да јој први појури у сусрет. Пошли смо ка њој, подједнако удаљени од ње, келнер и ја. Из супротних праваца.

Утом диже главу, угледа нас, цикну и преплашена се диже. Ми се на то зауставимо, сваки с друге стране оквира. Обојица је зовнемо: »Кајо!« Уздрхтавши, стајала је непомична гледајући час једног час другог: затворила је очи. Обојица смо тад учинили само по корак ка њој. Али кад смо дигли — ја десну, он леву руку према њој, она је отворила очи и потрчала према огради од камена испод које, дубоко доле, као да је неко цедио бескрајно тамни чаршав мора што се хрускајући ваљао преко ситне сачме шљунка.

Али пре него што је стигла до ниске ограде, келнер се, не опонашајући ме више, самосталан и издвојен, скрштених руку на грудима, испречио између ње и руба понора. Сада је она стајала на пола пута између нас, као да је она огледало у ком се ми имамо да огледамо. На моје, а ваљда и на њено највеће запрепашћење, рекао је сâм:

— Кајо! Бебице моја! Доћи!

— Како да таква дођем? — упита га очајна, уверена да не може таква ни да коракне. — Неочешљана сам.

— Ево ти чешаљ! — Рекавши то, он јој баца чешаљ у крило. — Узми га!

— Како да га узмем? Чиме?

— Руком. Бебице.

— Зашто?

— Да се очешљаш.

— Чиме?

— Тим чешљем у свом крилу.

— Ја нисам птица, мили, ја не умем да се чешљам.

— Бебице, не изводи ми вечито луду, пребићу те страшно, изгазити ребра, газићу те и по трбуху. Доћи!

— Хоћу, једини! Али како?

— Да ниси мртва? — упита претећи келнер, не...

Доцкан. Тек тад га сасвим препознам, ако Кају више нисам, поружнелу и без ведрине. Био је то Гост, мој некадашњи делимични наредбодавац, мој супарник сад. Целе нас је ноћи прислушкивао. А ја? Растрзан љубављу која је срџба и служба, мало сам приметио. Или? Је ли могуће да сам све то слепило дозволио себи у жељи да сам себи пружим и другу могућност... да сам себе одам и друкчије завршим све то... немогуће. Љубав — немогуће? Па ипак. Каја је стајала поново као укопана, отворених уста... Ја сам се, међутим, снашао пре ње (ако је снаћи се — имати снаге да се промуца):

— Госте! Ти?

— Ја — окрену ми се први пут гневан, опасан. — Не ти. Ја, који све знам о твојем прстену, о мрежи ниске Басове завере и анонимном писму куџаном на Кажиној машини. И чему писмо и зашто. И да си кукавица која не сме чак ни да изговори своје право име, ни моје.

— Лаж. Лаж.

Рекавши то, покренем се кад и он који настави да моралише. Што то не трпим.

— Нестрпљивче! — говорио је. — Пожурио си да скрстиш руке. Хоћеш да се храниш, али стрништа да преораваш — то нећеш. Везао се мекушац зато за заоквирје, за друго, за лако, за аутоматско, за ниског Баса, тог шушумигавца који је увек одбијао да се провери у непробојности, одмери у оствареном. Не говори, издајниче.

— Сви знају ко је издајник. Сви знају ко је шта издао. Сви знају да су твоја мирења и твоје прилагодљивости издаја живота на помичној траци.

Јесу ли то биле моје речи, или диктат? Свеједно. Одавно знам да о томе не вреди водити рачуна. Рекао сам још:

— Да, себе си издајом именоваш, ти који се узалуд скриваш иза ствари. Тобож непробојних. Ни вечност то није.

— Вечност? Мало више скромности не би шкодило ни храбријима, страшљивче!

— Чему скромност кад је сваки човек сав од храбрости? Чему, кад је храброст актив свих његових глади? Понеки се дезертер и засити, али храброст никад не пристаје да буде гладна и незадовољна. Жудња је оружје тог незадовољства и глади...

— Да велике глади што разбија огледала кухињским ножем! Да грдне храбрости!

Стајали смо један према другом и гледали се. Он с једне стране оквира без стакла, ја — с друге. Истовремено пођемо један на другог. Не. Пређемо оквир један поред другог. Не. Један кроз другог. Не. Нисмо се очешали, али смо пошли с убилачким намерама један на другог. Мимоишли се, окренули један другом. Ја сам сад стајао испред оквира, он иза. И чудо се стало да дешава. Не ја, не он, него место с ког смо говорили одлучивало је о смислу реченог. Кад се он налазио на мом бившем месту, говорио је као ја малочас. Ја кад сам био на његовом, био сам ограничен као он малопре кад ми је, насрћући на мене, рекао оно: »Да грдне храбрости! У њено ли ти име разбијаш огледала!« Али кад сам му се окренуо стојећи где је он донедавна стајао, ја одговорим:

— Песницом ли се то укидају рајеви?

— Него! — рече он с мог ранијег положаја. — Шта ја одаведе могу?

— Чекићем се којешта може. С оне стране наумљено, с ове ударено кухињским ножем.

У часу кад сам изговорио речи »с ове ударено«, налазио сам се на путу к њему. Он на путу к мени кад рече:

— Лажеш! Мени није сметало огледало!

У ствари хватали смо се. И отимали.

— Теби! — рекнем већ иза оквира. — И Каји.

— Њој не! — рече испред њега.

— Мени и Генералбасу не! — рекнем полазећи њему.

— И теби и њој! — рече он јурећи ме у ствари.

— Нама! — рекох враћајући се одакле сам пошао, гонећи њега у ствари.

— Гле, молим те, »нама«? — рече у покрету назад на старо место.

— Уписао се за мале паре у живот и већ »нама«! — рекох опет тамо где је малочас био.

— Уверења се не праве од кошуља, штирканних или не! — рече.

— А ни крв се не мења као кошуља! — рекох настављајући то прелажење с једне стране на другу. У ствари ја сам сумануто желео само да га ухватим као и он мене. Оно што смо говорили није било значајно за само хтење. Али акција нас је, зато, делимично обележавала, но више од ње речи условљене местом. Није ми промакло да сам с једне стране огледала био насртљивији и глупљи; с друге очајнији и разложнији. И даље сам хватао ја њега тамо иза оквира, он мене ту испред. Али и обратно. Кад сам био на његовом првобитном месту, хтео сам да уништим њега заоквирног. Откуд ми и сазнање шта он уистину жели. Но и његова упућеност у све што сам хтео. Страшније од свега — изговарао ме је, као и ја њега.

— Ја од рођења носим алку! — рече на то он с мог првобитног места.

— Другима причај ту прастару причу о алки »од рођења«! — увредим се жестоко на ту сад »његову« глупост. Стајао сам испод оквира. — Покушај да то продаш суду. Тамо би ти можда та бајка и користила. Срећом, такви као ти на суд не долазе. Ја једини ту таквима судим, ја који сам са свим осталим људима она права, добра

страна: омеђена — у реду, али њој више од простора који је њен и не треба да би испољила своје врлине непоновљиве у свакодневној строгости којом се одржава. Само је она јавна јер се неба не боји, само је јава бескрајна. Другог нема бескраја нигде. Друго је *сањај марело*, које би, проширено, само усмрдело и наш простор и нас у њему.

Прелазећи опет, учинило ми се у једном трену да ми је мозак остао тамо.

— У јави, срећом, нема могућности — рече он мени — за твоје изговоре!

Чинило ми се да сам то баш хтео ја да му кажем, али се сада оквир огледала окренуо за 180° и ја довршим не померивши се са праксиног супериорног, чинило ми се, места. Упркос свему досад.

— Неће их никад ни бити. Шта је, Кајице, велика моја радости.

— Сваћа ли се ко с тобом? — упита старећи и подмлађујући се са сваким окретањем огледала. Наизменично млада и стара.

— Шта си рекла? — упитамо обојица. Оквир огледала се још окретао.

— Свађу сам рекла! — рече гледајући нас разроко, рекао бих, удвојене да бисмо били један. — Видим те, а не знам шта ни како то видим, ни чиме, ни да ли ја то видим како се свађаш, ни с киме кад си сам, ни зашто тако сам са собом спориш.

— Двојица смо, срећо моја! — рекнемо, док се оквир огледала окретао око себе.

— Добро, добро. У ствари ти о срећи говориш?

— И о томе.

— Срећа је једна само.

Ја дигнем руку да је зауставим, али она настави:

— Само се правиш и измишљаш. А мрзиш ли се? Како себе мрзети? Ја то не умем.

— Камо среће да се измишљам што се мрзим.

— Немогућ си!

Коме је то говорила? Мени или њему. Или обојици, сматрајући једног немогућим одразом другог. То је чинила док се оквир враћао својој првој позицији. Гост и ја нађемо се сваки на својој полазној страни. Одатле сам и чуо кад је пре мене рекао оно што сам и сам хтео делимично:

— Не изводи ми вечиту девојчицу. Збабила си се а понашаш се као шипарица. Све знам. Још од часа кад си ми први пут узела кључ. Украла. По чијем наређењу? Зашто? Признај!

Осетим други пут ујед кајања. Као шипарица? Зашто? У ствари шипарица је и била. Значи она ме није издала.

Зато ме и није зачудио њен одговор, упућен у ствари мени.

— Ја? — чудила се искрено. — Ја не могу с места да се померим, а ти — крађа. Ја — краља? Зашто?

Огледало које се утом почело опет да окреће није јој прекинуло правдање. Променило је само њен карактер — од непокретне абупличарке, од уплашене свим што одређује, постала је активност што ништа хитно по своју ангажованост не заборавља, иако се и време умешало, час шипарица, час маторка, а — исте речи.

— Да те прођу грчеви. Јесте, то је прво што сам за тебе урадила.

Но Гост јој одговори као да се њему обратила:

— Оставила си тад отиске. И тиме ми помогла. Нехотице. Остало ми је да чекам, скупљам поене и играм. На пример, шифра коју те Веља ноћас натерао да ми дигнеш била је лажна. И све што је он и раније преко тебе добијао биле су дезинформације.

— Лаж! Лаж! — викнуо сам прелазећи преко оквира, укочен од страха да моји шефови не помисле како сам их намерно обмањивао у дослуху с Гостом.

Али откад је Каја, не видећи нас удвојене, него удвостручену сличност само између оног што бисмо рекли ја или Гост, који је, у ствари, бранио увек, био где био, позиције супротне мојим, у мени је стала да расте необјашњива забуна и, шта да кријем, очајање пораженог комбиновано са непоразивом жељом да задам пораз свом и нашем непријатељу.

Све што се отад стало да дешава били су трзаји и рефлeksi две болно рањене звери. Пошао сам очајан према Госту, као и он што је пошао према мени. Ухватили смо се у кости, извукли из клинча. Он ми је предвиђајући, парирао први нартај, ја њему још у зачетку други. Он мени напад. Ја њему осујетио његов удар. Он мени мој покушај да га бацим у понор иза зида. Ја њему његов. Још кад сам кренуо на њега, рекао је:

— Револвер ти је празан. Нож у кожној канији — сломљен.

Али сад, испред огледала, рекао сам:

— Бомби је извађен фитиљ.

Он са свог места:

— Хотел је опкољен. На два метра испод зида разапета је мрежа од бодљикаве жице.

Ја са његовог, са ког се, борећи се, изгледа једино и могло говорити:

— Да ме бацаш, само бих се огребао, утрувао.

— Не би ми побегао. Дакле, ухваћени смо!

— И напред! Испред мене!

— Горе, у мојој соби, чека те један хирург.

— Ухваћени? Ти? Или ја?

— Не треба ти хирург! — рече ужасно ома торела Каја. — Ти ниси болестан! Ја сам.

Рвајући се, пали смо на невидљиву мрежу иза зида ограде. Чуо сам Кајин урлик: »Вељо! Једини!« То ми је дало снаге за све што се тамо иза ограде збило у магновењу. Огребали смо се добро обојица. Ја више по грудима, он више по лицу. Ни мајка га тако крвавог не би препознала.

Каја је ужаснута али млада и лепа као увек стајала кад смо се у исти мах обојица појавили. Замењених одела. Не и судбина. Зато сам се и ухватио одмах за грло, за реч, за мисао, за осећање, за себе самог, схвативши да Гост, упркос спољним променама и свему, још може, да хоће, да ми одстрани алку, ту бурму верности целом животу, слободи, па и нагонима. Па рекнем, ужаснут од помисли да то могу да дознају и моји прстенодавци, скоро скрушено рекнем прво што ми је пало на памет:

— Рекао си да не верујеш у причу о прстену. Немаш право. Иако изгледа да сам ту причу измислио да бих се оправдао пред собом више неголи пред тобом, ипак имаш право немајући га. За тебе су све приче о животу измишљене.

Но како он на то, онако сав крвав и обучен у мене, јурну на мене, ја се уклоним његовом на сртају, дођем на његово место и објаснивши све те промене конспирацијом, продужим промењеним, његовим гласом:

— Не певај, совуљаго! Напред само! Хирург ће све да излечи! Крећи! Понекад се нешто добија и кад се најбезумнија хипотеза узме за реалност. Све, чак и симулације проширују њене, то јест наше границе у њој. Напред, да ти скинемо прстен.

Он онемоћа на то. Глас му се вукао на коленима кршећи метафоричне прсте:

— Од тог се умире. Убиј ме радије с прстеном. Макар и леш, али доследан.

— Зашто претпостављаш да ћу да те убијем? Био бих неутешан да ти се тако што деси.

— Какво свилено срце! — продужи са мог места јер се рам утом сâм окренуо.

Ја се нађем на његовом месту у односу на оквир што се опет укочио. Али он, не задржавајући се, пође за мном. Тако да сам део свог одго-

вора рекао с једне, део с друге стране оквира, а део кратким путем од једне до друге стране.

— Свилено? Утешно. Донекле. Тешки ме још мало. Утешки ме. Пропевај! Да. Прво ћеш да пропеваш.

Он рече:

— Немам ја ни слуха ни гласа.

— Има певача без гласа и слуха. Има и композитора таквих. Певај! — викнем и претећи пођем на њега.

— Да нећеш целу партитуру? — упита кукавички.

Ја рекнем што би он, да је стајао на мом месту, месту које му је, искључиво испредоквирном, у извесном смислу донедавно и припадало. Рекнем, дакле:

— Све шифре, канале, мреже, архиву, последња наређења!

— Да! — рекне са мог места јер се оквир окренуо сам од себе и: — Онда и умри ако ти се не живи.

— А ти? — упитам. Али тад се рам обрну.

— Шта ћеш ми ти дати за све то?

Опет обртај:

— Под претпоставком да пристанем да се срозам на ту трговину и платим тим новцем.

— Пристао си! И за твоје умирење: твоји бивши шефови не могу да нас чују. Удешено је то. Певај, дакле!

— Хоћу. Хоћу — али окретај оквира учини да то он продужи моје започето »Тра-ла-ла!« При томе је његово »Тра-ла-ла« зазвучало спрва уплашено, упаничено, после иронично, али у следећем трену он продужи суров као наредба:

— Певај! — пође на мене.

Уклоним се, заузмем му место и рекнем:

— Певај кад ти кажем!

— Тралалалала! — запевам. Али дође и то

моје певање иронично некако јер се оквир окренуо. Замени га суровост:

— Говори! — викнем видећи да нам се, долазећи из хотела, приближавају његови људи. Неки су се од њих налазили на балкону онда још кад смо обојица пали иза ограда. Али шта се тамо иза и доле збило, нико од њих није могао да види. Био сам миран с те стране. С Кајине једино нисам.

— Говори! — поновим зато врло сигуран у себе и у оквир што се укрутио. Он одговори речима које су склапале руке и шениле:

— Не бих могао и кад бих хтео.

— Хоћеш! Хоћеш!

— Хоћу. Дабоме. Али не могу. Речи ми паралисане.

— Хтео би, је ли?

— Да.

— Врло добро. Довољна ми је засад и твоја добра воља.

— Лаже те, шефе, зар не видиш?

— Зашто бих лагао, Свето? — одговори му његов бивши шеф који није више веровао да је још увек оно што је некад био, мислећи да прошлост пролази:

— Не лажем. Имам ли своју вољу? Јесам ли и за шта крив?

— Пристао је, Свето, јер је схватио! — рекнем ја с Гостовог бившег места. — И врло брзо. И не неинтелигентно. Нећу га, дакле, убити. Има за њега нешто боље од смрти. Задатак један.

Тад му се окренем насмешен.

— Пази, шаљем те преко. Видиш ли то?

— Кухињски нож? Оддивак ваздуха?

— Њим си разбио излог.

— Кад?

— Пошто си га узео из излога који си разбио руком и главом и, узевши га, насрнуо на други излог.

— Да. Сећам се.

— Схваташ ли где ти је место?

— Да.

— Њиме ћеш, дакле, боцнути тамо свог бившег генерала. Дубоко боцнути. Сечивом од ваздуха до дршке изливене од плавети! Важи? — зачудим се својим лукавим речима које су заиграле за ангажман код Гостових људи. И наставим: — Сам знаш да је претерано поверење у друге — мајка неуспеха. Тек кад га убијеш — бићеш слободан. Његова ће смрт створити услове за разумне преговоре са наследницима преко. Они ће бити исувише збуњени да не би били скромнији но досад и признали све наше очите предности над собом. Ти ћеш, разуме се, остати и даље тамо. То ти није сва казна, ни сва награда. Под језиком ћеш носити две нове невидљиве куглице. Не реци да су од рубинског челика. Оне су од симбола челичног рубина. Појачаће дејство дубинских зрнаца против којих су те дигли наместивши ти у колевци још онај прљави прстен, ону ропску алку. Једна ће од тих нових куглица примати, друга ће ти у свест емитовати моја наређења. Те куглице се, на жалост, не могу одмах да, ојачане, уткају у ткиво. Треба им шездесет овдашњих векова за то. Али не брини. То су секунди тамо. Уза све неповерење, морам да те пребацим преко, чим ти извадимо прстен и наместимо куглице. Али, јасно, прво песму хоћу да чујем.

— Неће он то да уради! — рече Звонко. — Бар не пре операције.

— Слушам те, Звонко, па се питам: што не бих рекао све и пре операције? — проговори Гост загладан у оквир, непомичан, очајан што се не окреће.

Ја задрхтим од помисли да би то оквир ипак могао да учини мимо моје или његове воље. Био сам несрећан истовремено. Јер бих ја говорио

као он да сам остао на свом ранијем месту. И рекао сигурно:

— Нисам ја издајник! — рекне. — Може ли се бити уопште издајник овако условљен? Како то бити кад нисмо никад слободни у жељама и одлукама? Јесмо ли слике из бившег огледала? Слике осамостаљене памћењем? Привидно осамостаљене? Јесмо ли? Нисмо ли се борили, уосталом, да пројекте снова преточимо у јаву? Да је њима заменимо? Да они постану стварност? Постаоли су. Па шта? Није онако дивна. Зависимо ли од стварних недивних бића сад испољених снова? Нисмо криви за нове дивоте које смо стаали да сањамо док страх није узео маха. Будан — освртао се — за мнош. То јест са мнош. За огледалом никог није било. Ко се осврнуо? Страх. Јер постојим. А онај чији сам стварни одјек, тај не постоји, замењен одјеком претвореним у јек. Али некадашњи јек је нестао. И то је чудно.

— Пред тобом је тај! — рече као закључак место мене и упита: — Слепите ли, другови?

Јер оквир је почео био да се окреће, онда застао, покајао се, вратио, остављајући Госта на страни где су одрази.

— Не! — рекнем смирено. — Али биће да понешто више не видим. Генералбас је радио на другом пројекту.

Утом се баш оквир поново окрену и мој глас клизну у одречност поричући и моје речи и мене. Са свом нужном одрешитошћу зато сад изјавим: — У машини што је сваком, па и мени, осветљавала пут као лампа, ново огледало је већ од пре неког времена васпостављено, простори уједињени на нов, савршен начин!

Они нису стигли ни да се зачуде, окрет је извршен, оквир се престао да окреће, стајао сам на страни догађаја.

— Никог нема иза бившег огледала! — рекнем.

— Побеглао је! — викну Раде. — Држ'те га!

— Ту сам! — викну Гост очајнички. — Иако ме прошлог више нема, јер никог садашњег такође нема испред огледала. А ипак ту смо. Нешто се чудно збива с тим ту нашим полупростором. Збива се, мимо нас. Ко кога онда издаје? Ја? Не. Ти? Не. Онај који није? Како кад није? Кога издаје? Оног који није? Док се не видимо, нема нас, док нас нема, нема ни зла.

— Имаш права, невинашце, ниси слободан. Ми јесмо.

— Сањам да ћу то бити и ја.

— И ја сањам. Али моји снови стоје с обема ногама укупани у тврду ледину.

Не. То нисам хтео да кажем. Је ли ко рекао то? Оквир који је покушао да се окрене, пошао, застао и вратио се (светао и светлуцав) на место што ми је задржало незавидну релативну предност. У овом часу.

— Не. И ја сањам.

Тебе незадовољници сањају. Кад престану да се боје бабарога. Онда почињу тебе, Бабарогу за одрасле.

— Зар мислиш да нема више слободе?

— Има. И те како. И те какве. Бескрајно слободне. Под условом...

— Слобода на условној слободи? Слобода под условом?

— Да се добро извршују наређења.

— Каква ми је па то слобода?

— Наша. Људска. Нужна. Сањана.

— Онда не знаш слободу какву ја сањам.

Оквир се покрену мало. Он то искористи.

— Да се кладимо да знам какву сањаш.

Задрхтим, али рекнем дрско:

— Не знаш.

— Ућеш у собу, стргнеш кравату, останеш го до појаса, извучеш пертлу из ципеле, памук из пете, бисер из хартијце, нож из бисера и онда...

Дрхтао сам, поновим као одјек:

— И онда?

— Нож у леђа.

— Ко ме?

— Себи.

Оквир се врати мало. Праснем у нервозан смех.

— Будало! Како нож себи у леђа? Ком себи?

Оквир се опет колебљиво окрену њему у корист. Он то искористи:

— Човек је оно што воли. А ти волиш Кају. Она је лежала на леђима под тобом. Ти си волео њена леђа, више но своја. Дакле, нож себи у леђа.

Оквир се утом окрену мени, правде ради.

— Јер сам знао шта спремаш. Али питај је шта сам јој рекао.

— Боже мој, речи! — промуца. — Врло важно! — измуца, али ја се окренем остарелој Каји која је седела непомично гледајући још увек чешаљ у крилу.

— Јесам ли ти двапут рекао да те не волим? Јесам ли пре тога двапут помислио да те не волим?

— Јеси, ужасни мој мили.

— Алиби! — рекнем ликујући.

— Зашто? — муцао је Гост. — Зашто? Зашто?

Окренем му се строг:

— Покушао си да ми је преотмеш и да је учиниш својом. И? Спречио сам. Нешто касно. Али ипак довољно рано да бих престао да је волим за оно бар време потребно да извршим наређења.

— Некад сам могао да спречавам твоја вршљања.

— Ти спречавао? Била је и остала моја.

Али окрет оквира одузе ми реч, преломи мисао и ја сам сад, цептећи, слушао његове речи:

— Никад. Она је остала верна Братку. Ти си знао шта је њој он значео, па ипак си је кувао и барио. А с почетка јој ниси ни смео да прибеш.

Издајека си се грчио и завидео, љубоморан на све смеле који су јој прилазили и плесали с њом. Јунаци, ратници. Тебе није било. Ти ниси погинуо?

— Ни ти ниси често код куће! — рекнем. — Ја уопште нисам ратовао.

— А ране којима се хвалиш? Заједно сте ратовали, ти и Братко, признао си.

— Није истина. Пао сам онесвешћен, рањен гранатом исте љубави. Како да му зауставим крв, рањен?

— Откуд знаш да му је требало зауставити крв?

— Ви сте ми то рекли после, кад сам дошао свести.

— А ниси чуо његове дозиве? Јесмо ли ти ми о њима причали?

— Не подмећи ми кривице које нису моје.

— Сети се чије су. Промисли мало, одшкрини закључана врата. Не смеш да окривиш све људе за кривицу једног бедника.

— Чак ни ако он себе окривљује за кривице свих људи?

— О томе се и ради. Сваки је крив за све. Спетљано је све као свињска црева.

— Није! Све је само закључано. А кључ којим се оно откључава налазио се у једном шињелу! — рекнем промењен, пошто се утом окренуо оквир и опет ми тај окретај пружио прилику коју нисам хтео да испустим из руку: — Чији је то шињел био? Сети се. Брзо. Сети се. Концентриши се. Мисли. Брзо. Мисли брзо.

— Твој.

— Лежао је бачен! — рекнем брзо. — Али је шињел твој био.

— Личио је можда на мој шињел! — одговори брзо.

— Био је — рекнем брзо опонашајући фанове који су тражили неког и нешто. — Видео сам.

— Је ли то све што си видео? Говори! Но? Говори!

— Видео сам и левак гранате. Тебе онесвешћеног, мртвог.

— Онесвешћеног или мртвог?

— Ти као мртав, он као онесвешћен. Ја сам био у ствари онесвешћен, он — мртав, ти си једини устао.

— Устао сам, тачно, али сенка која му пришла и скинула шињел, то нисам био ја, већ... Упрем прстом у њега.

— Ја сам устао, тачно, али сенка која му пришла и скинула шињел њене руке, то нисам био ја.

— Зашто не? Жив си. Он није.

— А ти? Жив си и ти.

— Понекад. Али сви су то понекад. И сенке што пужу.

— Да би сенке пузале, неко треба да стоји и да их баца.

— Сенка што је лежала скидала је сенку шињела са сенке мртвог човека.

— Ја нисам то учинио! Ја то нисам могао учинити.

— Сенка човека који је лежао покрила се сенком шињела скинутог са сенке мртвог човека. Зашто? Да би ти покрио себе.

— Тебе! Тебе! Тебе!

— Признао си! — викнем, али оквир се неочекивано окренуо у часу кад сам га дотерао до ивице признања, себе до извора сазнања. Готово. Знао сам да ће он сад стојати у односу на оквир на мом ранијем месту. Стојао је. Рече: — Ухватио си себе у своју клопку.

— Ловац сам! — продужи скромно, то јест самосвесно: — Сенка — си био ипак ти. Отуд си и постао тако осетљив на тобожње налоге алке, зар не? Али Генералбасова алка ништа не може у свету коме није нужно огледање да би постојао.

Као опарен тргнем се сад из обамрлости која

ми почела да слаби вољу откад се последњи пут окренуо оквир. Да слаби вољу и неопходну будност. Викнем:

— Чекај! Чекај. Рекао си малочас »неопходну будност«. Зашто неопходну?

— Нисам то рекао.

— Ниси рекао, али си мислио. За мене је то исто.

Осећао сам се све ужасније ухваћен у своју клопку. Требало је смислити нешто, извући се. Његови људи су нас збуњено гледали не досећајући се још, збуњени окретањем чије је светлостање шибало очи присутних и чинило све несигурним. Само је Каја била до пола стара и мирна, от пола лепа и помало одсутна. Месечина је бацила утом на све сенку чешља који је најзад Каја дигла полако и продужила да гледа.

— Ја нећу да мислим! — рече презрив од скромности. — Ја не мислим. Не треба. Са мном су чињенице. Очешљај се, Кајо.

— Како ћу? Чешаљ је тако велики.

Али доктор викну однекуд из затамњеног простора:

— Људи! Где сте, људи?

— Ко то виче? — упитам Свету.

— Доктор.

— Шта хоће он? Кога?

— Мене не.

— Ни мене! — рекне Гост.

— Ко ти треба? — упитам га још невидљивог но доста блиског.

— Тражим засад. Не знам кога — појави се доктор маскиран у молијеровског лекара. — Што је било пријатно вече на маскенбалу!

— Наћи прво ког тражиш, па онда вречи.

— Будимо људи! Не сметнимо с ума да су наше душе врло сложени органи.

— Јоргани су у сандуку још сложенији! —

рече Гост. — Точак који има психологију не уме да се окреће.

— А огледало се окреће! — рекнем.

— Јер је нема.

— Нема је силом прилика.

— Као да се силом може игла утерати.

— А ножеви? — упита Гост гневно и пређе оквир да би продрмусао лекара. Ја то искористим, станем на његово место и рекнем (а ипак сам се осећао несигурно у страху да се оквир не продужи сам да окреће):

— Питам за један нож. Кухињски. Нема га више у излогу.

— Како страшно изгледам! А ти говориш, говориш, уматаш се у речи, да ме не би видео, јесте, знам, нисам ти више ни лепа, ни пожељна.

— Вараш се, Кајо! — рекнем с Гостове позиције. — Али ако ти је криво што си оставила Братка због њега, ја те не задржавам. Он је мртав.

— Како да те чујем када волим другог. Насмешим се.

— Не, девојчице, ја сам тај! Улогу коју сам ти дао одиграла си одлично. Не увек свесна да играш. Али на заједничку корист. Не кажем и на заједничко задовољство. Грлила си га, љубила. Али кад ми је било најтеже, мислио сам да ни теби није лако. Тешио сам се: чим извршиш задатак — бићеш опет моје слатко, мало, невино детенце.

— С оцем без оца и мајке, а још у мајци. Занела сам.

— Дете? — стукнем уплашено, али се и, страшно уплашен, привидно смирим. — Свеједно. Твоје је. Само није ли прерано још за то? Тачно. Прерано. Баш згодно, докторе! Доктор је врло добар стручњак и вичан тим стварима.

— Не мисли да ће отац мог детета бити човек коме је нешто прерано а нешто прекасно. Љубав би ти постала прерано мука и ти би гунђао во-

лећи, као да си на присилном раду. Извини. Прекасно је за тако што.

Схватио сам је: волела је само мене, мене који, иако гостолик, остајем невезан за репове коњских снага Гостовог концепта такозваног живота. Инвалидираног. Лишеног једног ока себе. Ужасан ме страх тресао. Несавладљив. Окрет оквира би ме лишио потпуности.

Гост напуни плућа ваздухом:

— Све је то зато што је отео девојку пријатељу!

Огледало је опет било кренуло, па застало, па се вратило. Плашио сам се. Лудо. Све луђе. Ако се оквир опет...? Ван себе зато, зграбим хотелски нож с првог стола и ударим Госта у грло. Чуо сам Госта кад је викнуо:

— Не!

Али то је било пре ударца.

Кају кад је цикнула:

— Вељо! Твоја сам!

Али то је било после ударца.

Себе који сам издавао реска наређења:

— Звонко, Свето, Црпа, Раде! Кајо. Не. Докторе! Докторе! Само да не умре пре но што му извадиш пријемну станицу. Што ме гледаш тако, Кајо?

Било ми је јасно зашто. Обојица смо се први пут налазили с исте стране оквира. Били јој исто. Ипак не сасвим исто. Он је лежао, ја стајао. Али на истој страни.

Уосталом, Каја је говорила узбуђена:

— Ти и ти — па то је да се још једном у месту пркне. Зашто и ти сад? Пре никад ниси. Свеједно, сви сте исти. Сви! Сви једно обећавате, друго не испуњујете. Мислиш да бих се љутила да нисте обећали. Не бих бар разапела једра за маестрал осећања. Ветра — прво ни дашка, а после — буре. Сва сам разбијена о лукобран.

Нисам сигуран да ли је то рекла и коме.

Мени? Госту? Али утом доктор пође ка мени држећи на длану станичицу коју је извадио из унутрашњости Гостовог грла. Како? Била је то алка. Алка? Алка мања од моје, али иста каквом сам замишљао своју споља око душника, али испод коже. Ухватим се за грло. Зар страна на којој се стоји даје увек људима у мираз само алке којима се пориче, а не рубинска зрна којима се потврђује? Зар сам се погрешно определио? И радио само за Госта, са Гостом, мислећи да радим против? Откуд онда противуречја у мени? Откуд моја двострука игра? Јер ја памтим, ја сам наређења примао и преко зрнаца и преко алке. Погледам у Госта, који је, лежећи, запрепашћено гледао у Кају, која се клатила, клатила и пала наједном као што се у смрт пада.

— Кајо! — викнем не престајући да мислим на тајну алке изваћене из грла Госта, који је био шеф службе — мислио сам бар досад — што се у име рубинских зрнаца борила против идеала алке којој сам ја био снажније привржен, јер снажније подвргнут. — Ја нисам онај који говориш да сам. Кајо, престани. Не, докторе, пусти девојку. Позабави се прво издајником. По договору.

Пришао сам Каји, кораком човека који је успео и не верује да иком може бити озбиљно рђаво. Хирург се надносио *»нада мног«* који сам имао очи само за Кају и нисам обраћао пажњу на лекара. Као да је све што би он сад могао да учини постало неважно. Али ко сам ја? Гост? Не. Гост лежи. Али лежи тамо где бих ја требало да лежим. Бар тако сви мисле држећи ме за Госта, а Госта за мене. Њему је лице крваво од раније. На њему је моја ветровка живине боје. И то да буде довољно да би се извршила замена? Било би довољно да му алкохолом очисте лице, скину моју ветровку. Убили би тад мене. Али то не чине. Што продубљује забуну. Имао сам разлога да будем

пресрећан. Нисам се тако осећао. Зазирао сам и даље. На мом месту он не би.

— Да видимо мало! — рече доктор не долазећи себи од усхићења. — Савршено! Савршено! Света је крај доктора упитао:

— Шта је то савршено? Да видимо то пиле са два кљуна!

— Ударио се ножем у грло, не? Али је направио такав рез да бољи ни ја не бих могао. Крв му се одмах згрушала, и затворила вене и артерије. Видите, он просто и не крвави. Је ли му крвне судове неко подвезао? Нико! Само од себе се то десило. Прстен је изваћен лако и безопасно. Сад треба само све то лепо заштити.

— Алка је симболична! — рекнем у паници. — Буди опрезан, докторе. Уосталом, дај ми је.

Али откуд Госту алка? — упитам се поново гледајући је и тражећи све друга објашњења, незадовољан ниједним. — Зар он да буде од оних играча без савести? Алка је права. Ево у њој и минијатурне пријемно-одајне станице. А то значи? Он да није он? Но откуд мени непромењена свест да сам ја онај који јесам?

Док сам то мислио, успео сам да му ставим у рану другу једну, нешто већу алку. Споља око душника. Навучем му кожу преко ње. Видели сте? Није била друга. Исту сам му ставио у рану за сваки случај. Друге нема. Али душник му се сужио од тога.

Догађаји ми нису давали времена да исувише дуго запиткујем себе о томе ко сам. Требало је деловати.

Док је хирург уживао, ваљало је одговорити и Каји, која ми је, уздишући, шапугала, сматрајући одједном и она да сам Гост, а он да је Веља:

— На моје грло нека стави његов прстен, реци доктору. То је бурма оних који се тајно воле, трајније неголи да су венчани.

— Не знаш шта говориш, Кајо! — рекнем

изводећи Госта. Изводећи га, или мислећи да га изводим. Но будући или не будући он, рекао сам: — Мене ти волиш. Не можеш волети њега који је издао Братка.

— То је само што сам била слаба, па ти се чинило да га је издао. Престао си да измишљаш. И то је разлог. Ето докле се дошло. Сада постављај и даље питања која секу живо тело на комаде. Ах, ти си се обрнуо, Веља није. Знаш да се он не би светио за старе ствари. Вељо! Не чујем те. Што си наједном тако миран? Не мучиш ли се више... Брже тајну бурму... Нека буде... Нећу!

— Докторе! — викнуо сам, осећајући се као Гост, не понашајући се само. Лекар се одазвао: — Молим!

Ја се покајем. Није јој ништа.

— Ништа. Ништа. Сврши прво са шпијуном! Све то није истина, Кајо. Увређена си што сам спомињао доктора. Жене не воле да им љубавници предлажу киретажу.

— Не само предлажу. Не само киретажу. Ја не волим неиспуњене речи.

— Знаш. Увређена си. Али неиспуњене речи чине свачији живот. После — синови. И они који њих настављају.

— Јесте, Вељо!

— Не, ја сам Гост! — рекнем због других, не због ње. — Али ја ти верујем. Теби не треба бурма да би ми била увек и свугде верна. Твоје је лице провидније од истине. Теби имам да захвалим за овај успех. Хвала ти. И не мисли да ти ништа замерам. Не ради то! Кајо, не шали се са светом смрћу.

— Молим? — одазвао се исто хирург као прозван, дигао главу и укочио се ослушкјујући напетом. Онда, не чујући што је очекивао, ваљда, наставио је да ради. Заклањао сам Кају шапућући:

— Разумем. Ти нас не разликујеш, јер још ниси имала прилике да се увериш да онај који

тамо лежи није од оних који испуњавају задату реч. Тешко ми је, Кајо. Ја нисам као он — ограничен. Иако сам неслободан, иако служим, ја волим и знам. А то је сва слобода. Јер сем љубави и сазнања — шта може бити надамније надомном? Зато и нисам растрзан. Зато и тако лако одлучујем о оном што треба и што не треба.

— Реч треба испунити, Вељо!

Веља? Нисам био сигуран да је мене именовала. Моје се осећање мене није изменило, моје су речи и жеље остале исте па ипак нисам више био сасвим сигуран да сам Веља. Мада, можда сам ипак то био упркос свему.

Али не знајући тачно ко сам, лакше ми је било да схватим да су рубинска зрнца и алка једно и исто средство. Једно окренуто пробијању непробојног, друго ослушкивању пробијеног. Једно је представљало леност појава, друго њихову динамику. Не само ја, сви ми носимо и алку и зрнца. Активизира их место на ком се налази човек. Човек, то једрило, тај ветар. Зато мирне савести рекнем:

— Па добро. Шездесет га тамошњих секунди нећеш испуштати из вида. Покуншаће да то време слободе злоупотреби, док му се нова алка не ујлеби, али ти се не подај осећањима и не пропусти варкама наде, ако хоћеш да будеш срећна после. Бдиј! Он ће штети да измигољи обавезама. Обавештаваћеш ме о свему. Питаш: како? Ако се добро влада, чини што треба и слуша, пребаци после прва два-три овдашња сата, преко граничног зида, лист обичне хартије са својим потписом. Штампаним се словима потпиши, ако је све како треба. Тад ћу да дођем по тебе. Ако не, онда — обичан потпис рукописним словима. Ја ћу све време чекати пред оквиром на тај знак. Бићемо сигурно срећни, Кајо. А наше дете...

— Лагала сам те. Уопште нисам закачила. Хтела сам да те упознам боље. За после. Ми увек

тако пре свега о том после мислимо. Да... Не треба ми... а слова... исто...

— Зашто? Кајо! Кајо! Докторе. Шта стојиш ту, Црпо. Помози. Када умире природном смрћу.

Онај је сигурно хтео да им каже »знам за јадац« и »јаква природна смрт, кад је свака смрт неприродна«, али није још могао да говори. Хоће ли икад? Али био се већ сетио шта заправо они раде с њим. Побуна није имала ни врата ни прозор. Био је нем. Немоћан.

— Без потписа да оде? — рече Раде. — Знаш да се тамо све брзо заборавља — један њихов сат траје дуже од наших миленија.

— Вернима је довољна њихова верност. И тамо као и ту, поводи љубави могу да се забораве, никад љубав. Она је памћење.

— Ова мала — верна? Сви смо је ми имали.

— Докажи то! — викнем, али се савладам, постанем ироничан. — Нико јој од вас није ништа значео. Само сте јој подстицали ватру којом је водела. Не вас. Другог.

— Кога?

— Мене! — као хтеде да рекне онај кога су сматрали Вељом а ја сам Гостом, и рече зачудо скромније но што сам се надао. Изговорио је то скромно, како то обично ја чиним кад мислим да нико не прислушкује.

— Нашим се жарачима онда подстицала та љубав.

— Стиди се! — правио сам се равнодушан као што би Гост. — Је ли готово, докторе?

— Готово. Где је мала?

— Њој више не треба помоћ. Преко је! — рекнем ипак тужно.

— Што ме ниси звао, лудаче! — гневно и сумњичаво ме гледао доктор. — Како си је пустио?

Плакао сам, чинило ми се.

— Зашто? Ствар укуса! — рече Звонко.

— Неукуса, рекао бих! — одговорим плачући.

— Зар није свима долазила увек с истом причом о испуњењу обећања?

— А шта то значи, мој Звонко — рече Црпа — неголи да је била заљубљена у обећања, не у нас. Ми нисмо криви.

— Али неко јесте.

— Онај који је први обећао.

— Веља?

— Онај који је мртав.

— Како се, Госте, не стидиш да на мртве пребацујеш наше кривице?

— Јесу ли наше баш? Јесу ли кривице?

— Гршила је! — рече неко од њих.

— Није грешка волети.

— О греху је реч.

— Грех? Семенка смрти што цвета у живима? И данас, толико миленија после свих заосталих прадедовских столећа?

— Изговорио си их! — рече Света. — Значи постоје.

— Зар је постојање само реч?

— Да. Реч која се држи.

— Која нас држи! — допуним га.

— Удају ли се девојке ради удовиштва? Бити удовица — је ли то прави укусу живота за њих?

— Стиди се, Свето! — рекнем онако, без разлога.

— У чему је онда обећање?

— Шпијун отвара очи.

— Операција није успела најбоље, али ни пацијент није умро! — рече лекар, одједном уплашен: — Не убијај ме, Црпо! Никад више нећу старе вице.

Но револвер који сам у својству Госта извадио, уперио сам у онесвешћеног, који је за све био Веља. Нисам могао да се макнем јер нисам Гост. Нисам могао да пуцам у Госта који је играо мене не будући ја. А ипак претворен у мене? И, што је најчудније, упркос немоћи мирно сам

гледао како се цев приближава мом непомиреном срцу које није моје било иако је изгледало да јесте. А ја јесам ли ја? Или сам онај који изгледа само да сам ја? Шта се из тога свега још могло да излегне? упитам се у себи.

— Не брини, докторе! — рекнем најзад. — Време је, шпијунчино, да кренеш за њом. Да је престигнеш.

— Могу мирно да умрем — рече Гост шапатом. — Све је како сам предвидео. И смрт.

— Вараш се ако мислиш да ишта одговара себи! Ни живот ни смрт нису слични оном што јесу, а камоли оном што би могли бити.

— Реч је о другом. Догодиће се оно што треба. И није важно ко ће урадити то што сам закључио да треба урадити. Ти или ја, свеједно.

Трипут је окинуло. Три безболна али врућа удара у груди у часу кад је оквир прво шкрипнуо, онда стао да се полако окреће. Говорио сам његовим помоћницима показујући на њега који је лежао мртав. Ја? Он? Не знам више. Не зна се. Има ствари које се не могу још сазнати. О, вечно *још!*

— За њим, пријатељи!

— Камо? Мртав је!

— Смрт не почиње. Од постанка је у нама.

— Мислио сам да је живот наставак без престанка, а смрт — станка.

— Нема застанка. За мном. Најкраћим путем на границу!

— Границу чега? — упита један, не сећам се више ни који од присутних, ни кад. Мутило ми се. Можда сам то ја питао. Ја? Који ја? Сви кажемо за себе ја, а ја који знам да сви то кажу, јесам ли сви? Не одговорим, дабоме, али Гост понови:

— Границу чега?

И како ни ја не одговорим, он рече мојим грлом као да и даље пита:

— Границу живота? Границу смрти? Границу почетка? Не заборавите: на тој је граници пре почетка било огледало што се пре тог претпочетка разбило. Они који нису стигли да се огледају остали су заувек незадовољни собом. Они који нису знали да су то могли, да су раније рођени, остали су такође незадовољни собом па су с временом били у стању да убијају жене. Све жене у оној једној коју су волели као мајку нерођених, као сопствену вечност. За мном!

С револвером у руци изјурим. Ја? Гост? Осећао сам за петама оне који су потрчали на моју команду за мном. Чинило ми се да ме гоне више но што ме следе. Је ли то увек тако?

ТРЕНУТАК С ОВЕ СТРАНЕ ГЕНЕРАЛБАСА

5

Оно што је досад било лево или десно — сад је десно или лево: предмети, раздељци; сви су некадашњи дешњаци постали леваци и обрнуто; погрешно се устаје на десну ногу. То не значи да смо у свету мање аутентичном од ранијег. Ту смо где смо. То потврђује и светлост обострано једнака себи: непромењено ведро, ружичаста, дубока.

Из недалека — дечји гласови. Рекло би се да певају подсмешљиво, али без претеривања. Песма се отуд чини светлуцава, а сами певачи — расположени и без пакости. Дабоме, двосмислени.

*У срцу прозирних планета
— највећа је љубав мала.
Ах, цвет њен не уме да цвета
пред лицем огледала.
Љубав је дужник љубави
што даје више но траје
и једном руком кад дави
и другом кад душом се каје.
С љубављу живот се здружи,
ах, волео сам, волео сам!
О, ружо над ружом, ружи
што волела си мало, што кратко волео сам.*

*То трње не уме да ћути,
а никад да одговори.
Од пепела да л' су минути,
од смеха — све што изгори?
И ја сам љубећи плакао
и ја сам ужаснут био.
Под стаклом срце је такно
нож који нисам ја био.
С љубављу и смрт се здружи
ах, волео сам, волео сам!
Живот све ужи — тужи
што волела си мало, што кратко волео сам.*

*Из дамара крвавих киша
што лити не престају,
радост пљушти све тиша,
та смрт у загрљају!
Прегори се зато, иако
од себе се прогоњен крио.
Ти не знаш, ти не знаш како
не живи и ко је убио.
С љубављу нада се здружи,
ах, волео сам, волео сам!
Прићи. Ножем продужи
јер волела си мало, јер кратко волео сам.*

*О, ћути, о, ћути, ћути,
не постоје више открића!
Зато су ужаснути
напрели профили младића.
С љубављу свемир се здружи,
ах, волео сам, волео сам!
Минут сечивом плузи
што волела си мало, што кратко волео сам.*

Док прва строфа траје, учинило ми се да сам на трен видео Вељу још крвава лица, Вељу у некад мојој ветровки. Како мојој? Ко сам? Ко сам? Али граничари које ту зову *људи-рефлектори*, али граничари у туникама брзо су везали оног типа у ветровки живине боје и некуда га одвукли десно. Ја сам стајао где сам стајао. Је ли оно био ипак Гост? Ветровка је Вељина. На мени Гостов сако.

У Гостовом сакоу, улазим у кадар слева за

време друге строфе. Проћи ћу брзо, освртаћу се као да не тражим никог и ништа. Вруће је. Откопчавам сако, али на своје запрепашћење примећујем да су ми о појасу револвер у кубури и лисице. Брзо закопчавам сва дугмета. Осврћем се, место да одбацам компромитујуће оружје и онај симбол неслободе налик на положену осмицу, тај знак бескраја. Зашто их нисам одбацио? Не разумем. Јесам ли одушевљен? Све је тако неприродно лепо, дивно, светло. Неприродно? Значи нисам сасвим одушевљен. Веља би био? Зашто? Можда сам ипак Веља, иако су ми речи још увек оностране. Неприродно тамо, природно је ту. То сам и пре знао. Да сам Веља, не бих рекао да је ту светлост неприродна.

Док се буде певала трећа строфа, Каја ће доћи однекуд с дна плетући и сешће на клупу што се налази у оном делу простора који подсећа на бескрајне лентреовске паркове. Биће с једног профила млада и лепа, с другог непожељна и стара. (Стари ли се само с једне стране?)

За време рефрена вратићу се, спазићу Кају с лепше стране, притрчаћу јој, клекнућу пред њу. И усхићено слушају до краја.

— Свиђа ли ти се песма, Кајо?

— О, да! Врло! Врло сам тужна. Врло ми се свиђа што смо заједно.

— Видиш да сад говориш сасвим разговетно? Видиш, бебице!

Тргнем се, збуним, поцрвеним, сузим бленду мисли, осећања, речи.

— Да, мили. А ти?

— Јеси ли схватила смисао песме? — трудио сам се да је не именујем.

— Постоји ли смисао кад се пева?

И она? И она ме не зове по имену!

— Како да не. Иако певају, они врло сувисло казују да човек с оне стране оквира траје дуже но љубав. Он тамо не уме да буде срећан и да

воли како треба. Ту где љубав траје дуже но живот, ту тек може.

— Они не казују то што тврдиш. Нисам ниједном чула реч тамо или реч ту. То си измислио.

— Ја сам их чуо! — рекнем, иако сам знао да има право.

— Јесте, драги... Тамо! Ту! Али зар љубавници неће бити несрећни и ту где љубав, обрнуто, траје дуже од живота, и где је вољење осуђено да воли оне који не постоје?

Исправно. Али гласно сам рекао:

— Како ти тако што пада на памет, Кајо! Несреће ту нема.

— Нема, а воли се? — Немогуће.

Хтео сам да јој одговорим, али нисам; угасило се и замрачило.

Шта сам то хтео? Да јој кажем да има право или да јој противуречим?

Кад је у следећем магновењу кратак спој уз познату однекуд музичку варијацију поправљен, седео сам на тој клупи сам, без Каје, а ипак нисам био сасвим сигуран да се налазим тамо где сам досад тмуран био. Много мање парковски велелепан и лакиран чинио ми се сад видик. Мени? упитам се. Али то није више било битно. За моју свест о мени. Јесам ли се помирио да рај не буде још сасвим рајолик? Важније је да сам се осећао живим, у свету који, иако није у свему одговарао мојим ранијим представама о њему, ипак се као свет није супротстављао ичим битним оном што сам желео свет да буде да би и рај био свет. Немогућ другде. Остварен углавном ту.

Углавном?

Чему та киселина? Зашто углавном? Срамота је тражити од стварности да буде пљунуто истоветна са одазном маштом што пројектује неодразиво. Немогуће је немогуће! Да, скоро сам се наљутио на себе. На ког то себе? На Госта који више није онај Гост? На Вељу који није више

онај Веља? Нисам умео да именујем самоосећање себе. По нечему што није само одело и није само револвер и нису само лисице бескраја, могао сам бити сигуран да сам Гост који изводи Вељу. А опет... Вељу су одвели. Видео сам. Али нешто ме је бунило. Моја су осећања била аутентична, мој укусу и суд такође. Ја нисам изводио и нисам играо ни Госта ни Вељу. Ја сам био...

Ја јесам. Ко? Избор?

Је ли потребно рећи да сам био пресрећан овде и сад, бар као Гост тамо и тад. Гост? — Осврнем се подозриво — неко зујање. — Зар нисам ја Гост? Је ли срећа намењена само онима који ту не гостују?

Јер откуд ми страх, откуд несигурност? Зашто се не осећам ту као у домовини? Себе не вреди лагати. Зар покушавам? Не. Али како су се понели према мени рајани? Што како? Грдно би се преварио свако ко би, остајући код привида, закључио да је овдашњи свет нељубазан. Шта пролазници знају о мени? Да сам емигрант. И онда? Зна се. »Не тумбај! Пази! Стакло!« Дакако. Шта то доказује? Доказује да је њихово опрезно и скоро одбојно држање израз врло високе рајољубиве свести обичних грађана простора љубави. Зар само то? Или и да се овде сви боје нас, онооквирних. Нас? Ја више нисам тамо, без обзира што потичем оданде. Тачно, али рекао сам нас, као што би то рекао Гост или неко ко се у свести изједначује с њим. Врага! Зар би тај био ту срећан као ја што сам? Дуплог врага! Зар сам срећан? Врага кроз врага! Зар нисам? Јесам, али зашто? Да ли зато што јесам или што ту јесам?

На то питање одговор не дође.

Ах, само да се већ Каја поново врати па да јој кажем све то гласно, знао бих одмах ко сам. Бојао сам се, право рећи, да се она не разочара пребрзо привидним изгледом ствари, привидном скромношћу пејзажа, заосталошћу архитектуре и

немодношћу, чак антиквираношћу одеће! Она? Или сам ја већ разочаран, ја који то све набрајам.

Треба се нечег не бојати само. Нечег? Ничег!

— Ја се не бојим своје обавезе само. А преостало су дужности и прислушности.

Шта сам рекао? Прислушности? Разумем! Да, пријем је одличан. Разумем. Да. Разумем. Урадићу.

Осврнем се блед, дрхтав. Ни ту? Као ни тамо?

Нигде. Осврнем се. Стајао сам. Ту пејзажи сами ходају једнако вешто напред и назад на рукама и на трбуху. Они се чак врте понекад и у круг. Залутати се овде не може. Чак и кад се све смири. Утом баш угледам оквири. Оквири! Знани? Нешто измењени. Због бодљикаве жице што их обвила. Тако би требало да је свуда где су страх и несигурност велики. Граница је граница.

4

Тргнем се. Учинио ми се да сам чуо један стари познати звиждук. Света? Шта има да звижди? Ако му је досадило, нека се промени. Чему звиждуци. Да није он јадницу већ убио?

Радосно се окренем (упркос том нерадосном коментару покрета којим сам се окренуо), али на своје изненађење не угледам Свету самог крај оквира с друге стране бодљикаве жице. Поред њега, стајали су и Звонко и Црпа и Раде. Откуд они ту? Шта траже? Је ли то замка или подсећање? Подсећање на шта? Шта је то замка? Ах, Светино намеравао убиство жене? Зашто би убијена жена била замка? Уопште или конкретно? Замка у коју има да упадне неки одређени човек? Нико не може пропасти кроз ону замку ма колико био гиричаст. Жице су прегусто испреплетане. Живеле бодље! Живело гвоздено трње. Жи-

веле руже од жице! За кога онда замка — упитао сам се несмирени — кад ни они не знају ништа?

Смирени, ја се насмешим:

— Гле! Пријатељи! — рекнем с миром што припада људима које је оплеменила тешко извојевана победа над самим собом. — Што чудно изгледате! Као да су вас набили на то шиљато камење, птице да плашите!

На добродошлицу Света рече:

— У сосу смо преко главе, Госте.

— Усошени смо!

То Црпа, видећи како ми чуђење замрачује радост сусрета, објасни, држећи ме и он за Госта:

— Каја нас је све откуцала. Сећаш се, дознао си од Веље. Сад можеш да помислиш: истрага, саслушања, скандали. Новине: оволика слова на првој страни, а у парламенту — још гора гужва. Влада је предузела изванредне мере. Женске организације митингују од јутра до сутра. Мислили смо да је нису одвукли некуд. Али главно да смо те нашли. Сад ће бити све у реду.

— Да. Ту је већ све у реду.

— Ту? То?

— Да. То ту. Шта се чудите?

— Али, Вељо...

— Веља је...

Покажем им мимиком где се, по мом мишљењу, закључан и везан Веља већ налазио. Али одједном се сетим малочас примљеног наређења и разумевајући га у ствари тек сад, помислим: зашто не бих и даље играо? Утолико пре што бих могао тако да дознам понешто што иначе не бих. Сам луд да се одам? Двострука је игра нужна и у ово пролазно време што нас прелази кад нас кокулама не гази.

Па ипак, изгледали су тако запрепашћени да се насмејем. Али док сам се смејао да сакријем колебање, Црпа поврати памћење:

— Имаш право! Ми тебе и тражимо.

— Мене? Знате ли ко сам ја? — излете ми сулудо питање, сулудо јер је сулудо не знати чак ни своје име, тај спољни знак спољњег себе.

Црпа застаде. Као да се ипак још питао ко је од нас изгубио памћење: он или ја? Али Раде продужи пословично:

— Онај си који јеси. Али мушкарац треба да је увек на страни мушкараца. Ми имамо заједничке интересе, је ли тако, буразеру? А интерес је...

Закључак се наметао, па убеђен да су они заборабили штошта, рекнем само:

— ... мушког рода.

Мећутим Звонко зарежа:

— Прави мушкарац и без тога не би никад навијао за мртве палафунде. Она је жива емигрирала првима и сенкама и одатле наставља да режи на све нас мушкарце.

Но Раде настави:

— Угасни смо га, тако ствари стоје. Зато би требало да Каја повуче пријаву. Ти је не испушташ из вида, је л' да? Што се нас тиче, ми извршујемо свој задатак: будни смо.

Гле! помислим обрадовано. — И они се преко боје. И они су несигурни, дакле будни.

— Не можете веровати колико ми је жао! — рекнем. — Али трудим се.

Раде се на то одобривољи:

— Знао сам да си овакав! — и стеже песницу. — Али ево о чему се сад ради, укратко — треба нам њен потпис. Нека потпише овај лист хартије. Штампаним словима. Како је већ једном у истрази учинила. Ништа се не може да предузме: не зна се је ли оно њено признање или није. Разумеш? Ново признање кривице и остале детаље с кухињским ножем сами ћемо саставити. То је све. Узми га. Дигни лист. Може неко да наиђе.

На то скрстим с уживањем руке (то осећање сопствене надмоћности не спада само у овопози-

циона и овооквирна задовољства. И преко сам то једном приликом окушао) и процедим суво:

— Сам луд?

Звонко се трже као опарен:

— Бојиш се? Ах! И ти?

То је последње рекао увережено, кивно. Зар је мислио да има монопол на страх? Или, мислећи да сам онај за ког ме ипак бар делимично могао држати, није пристајао да се бојим ја тај и такав.

Раде као да још није схватио. Он све у вези са схватањем — полако. Али он ми је независно од свега често ласкао. Па и сад:

— Зар пријатељима нећеш да помогнеш? У рату си ме једном изнео рањена на леђима. Прво мене, па Звонка.

— Ја? У ратовима које смо учили, заљубљени у историчарку? Свеједно. Мир је сад. То значи да се сву вечност морамо откривати да бисмо били. У рату смо се, како си се то лепо подсетно њених речи, заиста понекад откривали између два метка. Али скривање иза маски од камених бункера није страшно. Хоћу да кажем није трајно. Кад, јасно, човек не схвата себе као госта-за-три-дана-доста, него као вечност. Али ни вечност није страшна.

— Не траје? — зачуди се Црпа и подиже крагну капутућа. — Па што не дигнеш лист? Дува овде!

— Односи лишће и друго што нема тежине. Тај лист.

Звонко једва дочека прилику што сам му пружио да се не разочара у своју проициљивост јер је сад однекуд сматрао да ме никад није држао, као остали, за оног другара за ког ме је с осталима држао. Мислио је и пре да свако, без обзира ко је тај свако, треба да ради само оно што њему годи, јер то што њему прија мора и свима. Али пре бар није тако тупо био убеђен да

целог човека одређује само оно што не каже а уради или не уради а каже.

Тек држећи се свога, окину:

— Остављаш нас на цедилу? Увек си био кукавица!

— И кукавице дишу на плаћу! — одговорим несрдито.

— Да те се не гадим, издајниче, што бих те фљиснуо!

— Астара, Звонко! Астара! — избаци Раде па, спреман и сад, као и увек, за сваку тучу, без обзира против кога, поче се провлачити кроз бодљикаве жице испреплетене и затегнуте у празном оквиру помереног средњег некад огледала. Гирица!

— Остани ту! — задржа га Звонко. — Издајник нема савести. Он се не каје и заседу кад намести. Он ништа себи никад не пребацује.

Букнем. Ништа страшније нема но чути да те зову издајником они због којих се жртвујеш. Осећао сам да их не издајем, да их волим, да ми је више но жао што казујемо једни другима то што говоримо. Кидао сам се, али шта се може кад се друго не може и не сме.

— Дабоме! — рекнем мирно. — Ту немам шта! Преко сам имао. Зна ли човек да ли је урадио све што је могао против оног што спутава? Ти себи немаш шта да пребациш ту где си. Али дођи овамо па ћеш видети како цикетанери савести гризу... И такве као ти. Кајао би се и за чисте руке које ниси умакао у крв. Али оставимо то. Савест једина не оставља никог. Под условом да нађемо себе. Изгубљене ван свог простора.

Укочим се: залеђен осмех, поглед увис, став мирно:

— Разумем! Време је! Разумем!

Одахнем, а без потребе: примање наређења не боли више. Рекнем зато једноставно, окренут опет Звонку: — А ако хоћеш да знаш колико

ми је стало до твог презира — ја сам тај који вас је све усосио. Не Каја. Ја сам на њеној машини откуцао писмо што вас »усошује«, како неко од вас рече. Ја. Веља. А Гост је...

Као да су то однекуд знали. Откриће мог имена њих није изненадило. Мене је. Да. Био сам увређен сад што сам Веља. Али наређење је гласило: »Реци им да си Веља!« Шта сам могао. Рекао сам и био несрећан. Зар ја сав — само Веља?

— Надам се да не заборављаш да сад — лењо рече Света, очајна нагласка — носиш рубинске куглице Госта. Дигни хартију.

Осетим бол због оног што сам био принуђен да им кажем, другови смо, волим их:

— Гост туца буре између нокта једног палца и нокта другог! — наређено ми је, на жалост, да им кажем. — И слуша. А ја сам слободан. Овде радим оно што хоћу. Нико ми ништа не може. Само моја савест. Зато: Пст! Савест! Али знате, моја је — врло самосажаљива? А ваша? Она не навија, је л' да, она је објективна као швајцарски фудбалски судија.

Али Света је наваљивао све безобзирније:

— То није важно. Важно је да дигнеш лист! Издан или не, жив или мртав, Гост ти је заувек кост у грлу. Кост тежа од кости. Прави млински камен. Оба рубинска зрнца.

— У поверењу: не бојим се ја ни куглица ни алкица више. Не делују откад сам сигуран да Каја воли само мене.

— Каја? — као зачуди се Звонко. — Да велике среће! Као женско — средња жалост, као човек — чим ућутиш, о деци забалави. Краветина.

— Канализациона цев! — добаци Раде.

— Цмизари и кад јој је најлепше! — рече Црпа.

— Чисти шиз! — Звонко ће набусито и увредљиво.

— Чим види панталоне, изгуби главу и образ! — допуни Света.

— Јасно да вас није могла да одушеви кад сама није била одушевљена вама. Јер ја сам вам је и испонамештао у кревете, не ваша привлачност. А није професионалка да изводи усхићења. Служба је служба, но она је успевала и без обзира на то да вас држи на оку. Што се мрштиш?

— Могу ти рећи да је у хоризонтали држала очи затворене! Ни то, држање нас на оку, према томе, није радила како ваља! — рече Црпа.

— Заувек те бришем из списка оних које познајем! — добаци Звонко.

— Гле, апсолутне мастиљаре! — рекнем против свог самог осећања себе, уверен да нисам Веља, да Веља никад нисам био и да никад нећу бити Веља за ког морам да се издајем, варајући тиме своје најближе сараднике, најдраже пријатеље. Срце ми се цепало, али ја сам налог дисциплиновано извршавао не знајући зашто, не схватајући чему и зашто је он такав. — Зар и бивше школско-ратне другове мораш да заводиш у деловодни протокол да би постојали? И да би их могао избрисати?

Црпа их упита нагло:

— Зар не видите? — избегава да одговори где је Каја.

Раде ми се окрену: — Где је.

— Ту негде. Ишетала је цура.

Осетим неку nelaгодност због речи *цура*, коју ослобођено биће не може рећи мислећи на друго слободно биће. Збуњен, у жељи да сакријем забуну, насмешим се, али не укочено као некад:

— Ја нисам крив! — рекнем ипак узнемирен. Чак ми се учини да први пут откад сам ту изговарам нешто без ичије жеље да то кажем.

— Крив или прав, где је Каја?

— Доћи ће! — зачујем се како одговарам,

иако то нисам ни ја желео. Додам: — Трчећим кораком.

— Вампири не трче! — испрси се неко од њих и побледе.

— Не! — крикнем. — Не!

— Неко иде! — избаци Црпа. — Склонимо се!

3

Неко је одиста наилазио трком. Сви су они тад нестали уз један уплашени грзај. Вичући, ја пружим руке за њима, али дотакавши лист који су оставили на жици, дигнем га и стрпам у цеп као под хипнозом. Па смејући се по задужењу врло гласно њиховом страху, ја нисам, при томе, престајао да урлам и да се кикоћем ни кад сам приметио два непозната лица у белом. Запрепашћени, они су застали. Јесу ли то она двојица која су одвела Госта у затвор? Госта — схватили сте? Конспирација!

— Смеје се! — рече један.

— Плаче! — забезекнуто ме гледао други. — А огледало ће тек бити разбијено. Још није. Зашто онда плачеш?

— Не! — хтеднем да их исправим. — Огледала нема, значи да није било одавно разбијено!

Они се погледају између себе. Један рече:

— Шта ће временски прилог у том силогизму? Временски му прилог сметао!

— Ти бркаш времена! — рече други. — Ако нешто не постоји већ, значи да неће постојати, а не и да није постојало, то јест да је било разбијено, што би логично требало да дође на крају. Укратко, значи да ће огледало бити разбијено јер не постоји пошто неће постојати. То је бар доследно.

— Врло! — рече први.

Али, више но моје за њих малочас несувисле

речи, чудило их је сад моје опет прегласно неслободно смејање.

— Зашто се смејеш овде? — и, окрећући се колеги, додаде не без искреног запрепашћења: — Он се смеје.

— Да га одведемо у болницу? Погледај му сузе. Он се не смеје, он плаче.

— У болницу, дабоме. Он се тамо није понашао нормално. Он није плакао тамо, ни смејао се. У два сата се не урла и не ларма и не смеје. Је ли тако?

— Сем тога, он ће се смејати као да је огледало разбијено. А где смо ми од тога. Још има крвавих глава да падне док се тај циљ не буде остварио.

— А плакао је као да ће се шалити, а неће жалити.

— Рајанин не сме ни да жалиће, ни да туговаће, ни да бојаће се, ни да смејаће се. Он је гост.

Гост? То је добра мисао. Ако ме неће разумети, значи да сам био Гост!

И настављајући да се у себи игларим на њихов несимпатичан начин, продужим: Ако сам био, не значи да ћу бити, али ако ћу бити гост, значи да јесам Гост.

Па ми се учини да је, узимајући у обзир моја доста збуњена и противуречна досад осећања, боље да их припишем ухашшеном *Госту* неголи *Вели*. Утолико пре што би то било засад у духу примљених већ наређења: »Издати себе!«

— Учинимо што морамо! — рече један.

— Људи, зар ме не волите? Зар не волите госте?

— Шта му је? — упита један.

— У два сата нико никог не воли! — одговори други.

— Два сата, анђеле, то је време равнодушности.

То ми је, заиста, било још смешније: какви

конспиратори! У два сата! Поготово ми је смешно било кад су се после тога бацили на мене, зачас ме склептали и одвукли у неку недалеку собу кроз чији се зид — то ми је одмах било јасно само од себе — помоћу једног дугмета, могло да види све шта се дешава напољу.

Два сата? Па добро, зашто ја у два сата на два сата не бих гледао око себе очима Госта? А? Разумем! На служби. Разумем. Па да, не долазим ли с оне стране?

Али тек што сам то утврдио, све око мене поста за две црте тамније, мање згодно и самим тим некако схватљивије. Оно што ми се дотле чинило конспирацијом, сад се јављало као нехат, равнодушност, себичност.

Знам да ми се све то сад чинило појмљивије јер су ми очи и разумевање били везани за старе, навикае онооквирне мере и односе. И знао да је та светлост за две-три црте мање интензивна не зато што таква јесте, него зато што ја још гледам оно што је било, неспособан да видим оно што јесте, поготово не оно што настаје. Тад помислим: Ја оправдавам рај! Јесам ли Веља?

Али један је други човек седео тамо у сенци. Оториноларинголошко огледалце му је светлуцало на челу. Ти зраци су продирали до мене, сметали ми, узнемиравали ме, мучили. Његов је глас био миран, равнодушан, ни строг, ни пријатељски, неодређен. Као и мој. То јест Гостов.

— Шта си то опет урадио?

Откуд му то *опет*. Ја га први пут видим. Рекнем:

— Ништа. Хтео сам да се сазнам.

— Шпијунирање није ни смешно, ни тужно, а ти си плакао, и ти си се смејао. И то у два сата. За чији рачун?

— За рачун противсудбине. Хтео сам да извадим судбини очи. У њима се крије неко. Прави кривац.

— У излогу?

— Био је преда мном, гледао ме као ја тебе.

— Шта си јој урадио?

— Гледао сам и мислио како да га надиграм.

— Надиграти судбину, како? Реч је женског рода, а ти си говорио о мушкарцу ког си гледао. Сажео си неког на ког те подсетила нека у неку другу која је била неко други?

— Носи мокасине, а ван њега расути на све стране по свемиру — милиони босих; продаје другима цигарете од којих се добија рак и прима, у замену за смрт што је другима нуди, здрав пшенични хлеб; генералски наређује јединицама људи да заузму неки ћувик, а не мисли на људе који ће да погину.

— Колико има људи у једној људској јединици?

— Зависи да ли је ратно или мирнодопско стање.

— Рецимо да је мирнодопско.

— То је војна тајна.

— Реци ми један број. Ма који?

— Зар се бавиш тетка Психа—Ана—Лизом?

— Мораш! — и погледа ме на то тешким неким сврластим погледом. То је дуго трајало. Или ми се учинило да дуго траје? Тек зачујем га како набраја:

— Звонко, Раде, Црпа, Света, Веља, Гост. У реду.

— Не! — зачујем се да протусловим. — Место Генералбаса, Веља а Братко...

— Самешно, Братко! Он уопште не долази у обзир. Погинуо нам је из очију.

— Самоодбрамбене нагона имају и мртви! — зачујем се како протусловим. — Њима припада свет, здравље и све што се у свету брани и напада.

— А нерођени?

— Они нису на свету. Криви су.

— Пусти на миру свет који они нису. И кри-

вице које јесу. Мене занима нешто што се десило. И тебе би то требало да занима. Није ли тако?

— Шта се десило? — упитам безазлен.

— Кривица! — и продужи. — А ко хоће да се истински бори против зла мора да осећа срамоту и терет добра као некажњене неправде према тој кривици и да буде спреман да се жртвује све док не буду освећена она два града.

— Знам! — рекнем сетивши се Братка који је слично томе говорио па, сетивши се и свог одговора, продужим: — Ја сам крив за сваки секунд још преостао изабљивачима. За сваки метак који их је промашио. За сваку руку која је задрхтала пуцајући у њих. Крив за обе пустиње бачене на она два града. Крив. Крив. Крив. Крив сам. Помози ми да то не будем. Осуди ме. Ја сам Гост.

Чудно, истог тренутка ми се учинило да сам погрешио. Нисам се осећао Гостом. Заправо, било ми је криво исто онако као и малопре кад сам рекао да сам Веља, криво што принуђујем себе да будем неко одређен? Кад то више нисам као што сам некад био задовољан управо том одређивошћу себе? Шта се то десило? И малочас, искрено вичући да сам крив, осећао сам истовремено и да то нисам и, не будући крив, покајао се што то нисам. И сад исто. Чим сам рекао да сам Гост, пожелео сам да будем Веља, али чим сам то помислио, било ми је криво што сам то помислио и кривље што сам помислио да ми је било криво кад сам помислио да бих волео да сам Веља. При чему, свака од тих примисли није имала времена да пусти корење. Тек што би села, била би свргнута. Паралелно са свим тим, мислио сам врло практично. Ако се издајем за Госта, значи да се слажем да Гост буде слободан, а Веља у хапсу. Зашто да не? Гост на слободи значи опасност за Генералбасов живот? Зашто да не? Без опасности се не може.

— Шта »не«? — упита, чујући и неизговорене мисли.

— Узрујава мирна савест зла! — рекнем.

— Зло спава добро и има изврстан апетит. Као и добро.

То ме и збуни и обрадова. Смешно. Зна ли тај лекар с ким, у ствари, говори? У реду, нећу се одати. Како одати? Могу ли да се одам кад не могу више да се скрасим ни код једног имена што именујући одређује? Али ипак рекнем:

— Ја не спавам добро, а и апетит ми није ништа нарочито.

— То је зато што си изван добра и зла, кривице и болести. Ти си млад само. Обичан и млад у данима који то нису.

Ко ли је тај кретен? Како се усуђује да тако говори? Шта значи тај његов дефетизам?

— Зар дани старе?

— Кад им недостаје нешто, добијају боре још у мајчиној утроби. И то сваког дана од седам до два.

— Шта им то може недостајати у утроби мајке? Будућност?

— Будућност свих досадашњих прошлости.

Па то је добро! помислим и решим да престанем да конспиришем пред њим. Зато рекнем: — Добро је то. Одлично. Али прећимо на ствар. Је ли Веља, пардон, је ли Гост признао све?

— Веља? Гост? — упита равнодушно гледајући у један нотес који извади из десног џепа. — Нема ту ни Госта ни Веље.

— Нема? Па ко је малочас ухапшен?

— Ах, онај, мислиш? у ветровки живине боје?

— Онај! Да. Онај!

— Оног смо пустили кући.

— Јесте ли полудели? — дрекнем изван себе од гнева.

— Не вичи, Братко. Нисам глуп!

Немогуће да је поменуо Братка. Кога је на-

звао Братком? Шта је хтео тиме да каже? Је ли хтео да ме посаветује да се, као и он, одрекнем Каје или ... Или да ме подсети на моју кривицу према њему?

— Смирим се. Није да се нисам осећао и кривим, али далеко сам био од тога да сав станем и у то име према коме сам се огрешио у неку руку. Уколико је грех имати среће у љубави. Или немати је.

2

Но у тој ме мисли прекину мрак што се задеси. Па нагло светлост што га спопаде.

Али био сам у том предању таме — већ пресељен. Не ја. Видик. Соба у којој сам се налазио као да је нестала. Преда мном се пружало друго.

Прво што сам видео било је исто оно: граница. Али другде... Учинило ми се да сањам: неко је гурао носачка колица с исфацираним полуглобусом од самог неугодног светлוצања, од жмиркавог изглачаног никла, од алуминија, од састављених комадића огледала, шта ли? Помагали су му петнаестогодишњи полуфетусолики-полуанђелолики дечачић и нешто млађа девојчица сличног изгледа. Оно због чега ми је нестало даха... Тај човек који је гурао колица... могао сам по нечему бити ја, али у тоги... Не, конспирација! Могао је бити Веља... Не, ни Гост, ни Веља. Али свако би, мало кратковид или доста далековид, помислио да је то неко од те двојице. И глас му је био сличан њиховом. Само: један је отворен именима као хоризонт, а други је затворен као писмо. Препоручено. Ја сам га, на жалост, препоручио још док сам био преко. Зар се може бити преко? Преко је обала реке на којој никад нисмо. Ја нисам никад био тамо где нисам. Значи да је могуће да ово буде Гост, или Веља. Али не. Доктор се шалио. Ни он ни ико други нема права

да пусти потенцијалног злочинца из затвора. Док сам био преко, ја сам дао све податке о њему. Ја сам га пребацио... Да ли ја? Свеједно, пребачен је овамо и својим сам очима видео како су га дочекали. Својим? Чије су своје очи? Свеједно. Видели су како су га спроводили.

А ипак, признајем, ма колико све то логично било, бојао сам се да Гост или Веља није некако успео и да побегне. Зашто би лекар рекао да је пуштен. Да је убијен, рекао би. Покушао је да побегне! Логично би било кад неко побегне да се каже званично да је пуштен. Побегло? Вешт је. Зна разне трикове. Можда он уопште и није био ухапшен. Бавола. Зашто? Да ли сам се препознао у Госту? Нисам. Да ли сам цео остао у Вељи? Нисам. Значи, ја никад нисам био преко, па, према томе, ја и не знам ко је заправо Гост, ко Веља. А не знајући их, могу ли рећи да су постојали преко и били у некаквим односима. Кад преко? Као што знамо, преко никад и нигде не постоји и, не постојећи, нема ни становнике, па према томе ни Гост ни Веља не постоје, не могу да буду ни ухапшени: и, коначно, Гост не може да буде ни пуштен из затвора.

Можда сам, заиста, ја сањао само да сам видео да се збило оно што сам мислио да је у том логичном простору логично да се деси, а десило се није јер... јер... И некој петљици логике деси се да пожели друго. Промене ради. Или просто јер... Спотакне се, ножица логике изгуби корак, испадне из строја, попусти. Не. Не. Званична верзија, она која је положила докторат, гласи: »Пуштен је«. То онда значи да је Веља побегло, Веља или Гост, и да је тај у тоги — побегли Веља, то јест Гост... Не. Није могао да побегне. Јер да је побегло, не би се сад, маскиран у другог, мотао с ове стране границе? Био би негде, то јест, преко. Не. Можда се он сад тек спрема да клисне? Хеј! Хеј! Пустите ме! Магарци!

А чудили су се, кобајаги, кад сам им, по преласку границе, казао да сам био, упркос свим приви-
дима, њихов агент; затворили ме после у тај хотел
с необично белим болничким ходницима где су
анђели-чуvari, ваљада, озбиљни као бели мрави,
говорили између себе: »Како је то утопистичка
форма, колега! Уобразио да је агент!« »То је кад
се песма будућности пева и у канцеларијско
време. Арија позната, а речи — окрезубеле од
старости.« Агент! Ја то не умем ни да замислим.
То звучи страшно, подељено, разбијено, зар не?
Да, то је: они штосирају и цакирају а анархоидни
псеудо-Веља, вечити незадовољник свим што јесте,
ту је и хоће да убије Генералбаса! Не. Не. Али у
светлуцавој полукугли с дуплим дном, у тој полу-
кугли коју гура а која изгледа тако невино као
полуглобус, сигурно му нису цаке и штосови, него
скривено убилачко оружје. Хеј! Хеј!

Залупам опет на врата, повичем.

Нико се није одазивао. Нико.

За то су време деца и Веља-Гост, маскиран у
другог, спустили пажљиво (дабоме, динамит!) по-
луглобус на земљу крај оквира разбијеног огле-
дала и ја га чух како шкрто рече:

— Мистрију!

Али мала, добро истренирана, упита најневи-
нијим гласом:

— Зар није лепше да се још играмо скривања?

— Немам више разлога да се кријем! Мир је.
Ја сам порастао а нисам убио — одврати Гост-
Веља, убица, и ја сам лепо видео како фол по-
чиње нешто да ради око рељефа полуглобуса.
Други дечак, радозналији или упорнији, погледа
и рекне:

— Штета. Тек смо почели да се јуримо. А шта
ће то да буде?

— Усавршенији рај! Блата! Блата, кажем!

Веља је то. Његово незадовољство га открива
више но што га ишта уме да скрије.

— Сад тек видим. Па ти, чико, немаш невид-
љива крила као ми. Зашто?

Дабоме! објасним све себи: значи деца су
одавде, јер и други малишан одједном примећује
с неглумљеним страхом да Гост нема крила:

— Зашто немаш невидљива крила?

— Ја сам сав од крила. Дај длето! Дле-
то, кажем!

— Јеси ли ти рођен ту? — упита девојчица,
а други је употпуни, прецизан (патриотски их ту
васпитавају: »сумњивце одмах пријавити«) (сад
ће то они часком да учине):

— А твој тата, је ли и он нема невидљива
крила?

— Ја немам никога.

Мала се насмеја.

— Леандре, колики је, а још верује да га је
донела рода.

Други, педагошкије расположен, објасни:

— Тата мора да постоји, иначе те мама не би
могла да роди.

— Ја нисам рођен, али сам одмах био снажан
и свој. Воду! (Видео сам сасвим јасно како се
при том ударио длетом по руци, посекао се и
полизао крв са прста. Веља је то. Зар би симу-
лирао неспретност да се не крије?)

Шврће се насмеју. Насадају му, балавци!
Већи рече:

— И неспретан.

— Воду! — викну грубо. — Дај воду,
кажем ти!

Гост је то. Нема сумње, Гост. Али мања се
окрену већем клинцу:

— Хајдемо. Знаш шта мама каже?

А-ха! Они симулирају такође. Фол »хајдемо«,
па до прве карауле.

— Воду! — заурла Гост, али се затим Веља
одмах смири, и видећи да су се деца уплашила,
удари у мекше жице:

— Морам ли све сам?

Мања се прва сажали (Како? Зар су те учили да сажалеваш непријатеља? Срам те било!):

— Хајде да се играмо тате и маме.

— Хајде! — рече старије кретенче. — То је лепо. Ми ћемо се свући а ти ћеш бити доктор који ће нас обоје да прегледа а њу и да воли.

Доктор? Зашто? Доктор? Сумњива су и та деца!

— Воли? — као да се зачуди Веља. — Шта му је то воли? Волети? Волети? Знао сам ја шта му је то некад значило пре но што ће значити. Чини ми се као да ми је то већ на врху језика — да, нешто већ на врху језика, а опет — не могу да се сетим! — Веља је говорио таквим једним убедљивим нагласком да... Кад га не бих познавао, помислио бих — променио се. Хуља! Па како да му онда не наседну и ти клинци!

— Ко си онда кад не знаш шта значи волети?

— Онај који јесам: лице окренуто лицу.

Мала се опет уплаши и повуче старијег за рукав:

— Хајдемо, он ништа не зна, он не постоји.

Али овај рече тихо, гледајући Госта који је фолирантски ударао хладне облоге око полу-глобуса:

— Не разумем. Млађи је од нас, а има боре на лицу. Кад смо одлазили на час безграничне предфизичке обуке, није био већи од бебе. Плакао је у грму.

Да, то двоје су ипак шпијуни. И то његови. Гост-Вељини, помислим запрепашћен том легендом о беби у грму.

— Али кад смо му после пришли, викнуо је: »Шуга!« и појурио. Занимљиво. А сад као измишља рај, а рај постоји.

— Кад смо га стигли, гурао је већ ту полулопту и имао боре на лицу.

— Док смо га јурили, звали смо га *Брзи*. Је ли, *Брзи*, какав ће бити рај који правиш? Као наш?

Клинци, ипак, биће да играју за ангажман прислушне службе!

— Место вашег! — одговори Веља играјући будалу, безбасну луцпуду. — Биће најсавршенији рај, без оквира између виђеног и оног који види, између непостојећег и постојећег, између...

— То бласто, тај плех?

— Причам-ти-причу-ди-говеда-ричу. Најсавршенији рај — нешто ће постојати, а нешто неће, без разлика између. Као да то све није исто и кад је непомишано... Зашто правиш оно што већ постоји?

— Ово је скица оног што није, а што ће бити. Пета скица. Последња.

— Споро напредује та скица! — рече старији. — Требало би те прозвати »Спори«.

— Хајде нешто друго да правимо, згодније! — предложи мања а старији узвикну инспирисано: — Радње без излога: узми све што хоћеш...

Сад су дечак и његова цурица говорили брзо, смењујући једна другог, допуњавајући се:

— Узми све што хоћеш и колико хоћеш: колача, воћа, играчака, подводних пушака, живих паса, ракета бржих од светлости, птица, моторних чамаца, једрилица, сладоледа, млазњака или шта било. И све на бесплатан дуг. Дај, место раја, једну једину...

— ...улицу у којој се све жеље остварују чим се у њу ступи...

— ...и иде у биоскоп без улазнице...

— ...јер је тамо прави рај где тата није граничар бескраја...

— ...и све је дозвољено и ништа није забрањено...

— ...и свака мама где може да сања шта хоће и у сате и дане које хоће... (зајца). То је рај и тамо...

— ...тамо очевима не секу очне капке да би не трепћући будно чували границе безграничног (јеца). Направи истински безгранични рај у ком ни детаљи ни сатови не откуцавају...

— ...ни магнетофонске жице у лишћу магнелија не откуцавају... (јеца)...

— ...где се мама не вуче по кући с пешкиром око главе која боли...

— ...где се шпајзови не закључавају и тегле са слатким не покривају...

— ...где ни маме ни учитељи не туку и не приморавају да се уради оно што се ниједној девојчици не ради... А шта ти је ово? Трава? Па још зелена.

— ...И то ми је нешто: толико муче да би измислио — шта? зелену траву. Или, рецимо, кухињски нож из излога. Као што то у школи радимо. Баш си, Брзи, постао прави спорогорећи штапин.

— Дабоме, ти си само прецртао оно што већ ионако постоји, а то, мој »Споробрзи«, уме и свака магнетофонска жица у лишћу.

— И остали жичани папагаји. Зато, кад већ нешто правиш, онда буди разбацанко, па ми измисли нешто растурено, што још није било. Нешто ново, иначе ће игра досадити пре но што куцне час да пођемо на вечеру у обноћиште.

— Али да то ново не буде само кобајаги ново као што смо ти ми говорили. Него промишљено ново. Иначе не вреди прљати руке блатом, ни гребсти их о оштре бридове плеха.

— Ни знојити се. Сав си мокар.

— Пусти! Моја ствар! — одбруси Гост с лажном брадом. — Али чиме се ви бавите, свраке анђелске? Немате појма шта је то одговорност, а шпијунирате. Јесте ли агенти?

Дабоме, Веља је то. Издаде га та реч коју овде нико не употребљава у правом смислу. Дабоме, из разлога конспирације.

— Агенти? — зачуди се дечак. — Знаш ли ти шта је то? На врху ми је језика. Нешто као...

— Љубав? — рече цурица.

— Не.

— Не? — упита Гост који ту реч увек схвата тривијално и на свој сурови начин.

— Мислим да ми је неко причао да је у позоришту гледао нешто што се догодило пре шездесет милиона година и да се у том позоришном парчету спомињало то име, то... агент.

— Можда је то име неког глумца — рече мала — а ти...

— Глумцу је свеједно шта игра ако то свеједно што игра чини славним његово име. Агента је име било свеједно, али није им то било зло које су чинили.

— Којешта. Како се може знати зло и чинити а не покушати да се спречи? — упита Вељолики као да игра против Гостоликог.

— Не знам. Али знам да се у том утопистичком парчету фетуси неће звати људи као што ће, па ни анђели као сад. Звали су се агенти. Јесте. И носили су нешто... како је рекао да се то нешто зове, није... полове... Зове се на... ле... јесте, ле... носиће леволвере. Носиће леволвере.

— Је ли то било пре наше ере?

— Не, после. Ах, ти! Може ли бити нешто што неће бити ако може већ бити нешто што више не постоји? Све си заборавила за време распуста. Биће тада зими зима.

— Ја нећу да носим леволфере кад је зима. Половер више греје. Али ја нећу ни да буде зима. Мени се зима не свиђа.

Псеудо-Веља диже утом главу и зовну малу прстом:

— Шта си рекла? Не свиђа? Ни теби се овај пројект раја не свиђа?

— Дабоме... Свиђа... То јест не свиђа.

— Ништа ти, значи, није добро на тој мојој петој скици? Али мала си ти још да судиш о томе... Нико то још не може. Тек кад свима отпадну невидљива крила, онда ће сви и увидети...

— Зашто да нам отпадну крила?

— Сувишна су кад су невидљива! — рече Гост.

— Крила?

— Какви ћемо изгледати без њих?

— Нико се неће окренути за мном кад идем у школу а не машем њима.

— Машеш? — зачуди се Веља одајући опет своју гуђинштину, оностраност и настраност. Да је рајанин, знао би да овде девојчице у пролазу невидљиво машу невидљивим но постојећим крилима. — Ако су невидљива, нико их не види! — рече.

Будала!

— Не види их нико, али сви осећају да машем њима и сви се окрећу за мном јер знају да постоје.

Дакако! Открила га! Вешта цурица.

— Јесте, тако је како она каже. Ја се окрећем за њом. И то је савршено. Окретати се за њом — рај, укратко. Савршено. Пропелерно. Турбомлазно.

— Обртали су се као пропелери — то да је савршени рај? — упита Гост. — Рај савршен? — то сумњало могао је не бити Гост већ Веља. — Савршен?

— Јесте.

— Није. Није, чико! Леандре, види, он се љути.

Гост, дабоме.

Знао сам и ја шта значи оно стезање вилица. Знао сам га ја плаховитог, али и лукавог. Као самог себе. И дивио му се. Некад. Давно. Пре раскида и лома. Али сад, то је тако друкчије.

— Ни пети ми пројект не ваља? — плану

суздржано. — Добро, онда. Ех, моја критичка публично, гледај: на!

Рекавши ово »на«, он поче да удара ногом у полуглобус.

— Зашто то рушиш кад није ни готово? — упита мала.

Веља засикта:

— Направићу нову скицу.

— Ни он не трпи критику, Леандре. Мора да компонује песмице као ујка.

Стварно, Веља компонује. Не као ујка. Тек ће да се упише на академију.

Иако је већ био мање бесан, Веља је систематски ударао у глобус. А мени су одувек сумњиви системи. Да није то ипак Гост? А то све с музиком — изговор? Јер чим Гост разбије полулопту, имаће скривено оружје на домаку руке. Али мала, сажаљивија, не, виталнија и бистрија, свесна тога завапи хватајући га за ногу и руку:

— Не дај му, Леандре, да руши. Кад би се рушило све што не ваља, не би остало стопе тла под ногама.

Одлично, треба изгледати невин док не стигне стража прислушне службе.

Леандер се баци и обгрли му другу руку вичући:

— Немој, чико! Флоријана ће да плаче!

— Пустите! Балавци! Ја сам стварао, ја рушим.

Држећи га сад за ногу, Леандер је викао:

— Моја је тетка, пре него што је отишла у психоболницу, говорила да ће се убити ако се рај не поправи. Сад су је пустили одање. Поправили су њу, па је задовољна оним чим је била незадовољна. И тебе би требало тамо, пре но што све не уништиш.

— Не дам ником да ми ишта брани. Градим, разграђујем — моја ствар.

— И наша. Боље би било да још играмо шуге. Шуга! Ухвати ме.

— Не. Још боље је да се играмо тате и маме.

— И доктора. Она ће те волети, али ти ћеш њу да убијеш.

— Зашто? — зачуди се лажнобрадати Веља правећи се невин као што се то прави сваки кривац. — Ако је волим, што да је убијем? Волим? Сад знам. Али зашто да убијем ону којој дугујем захвалност за свој, рецимо, живот?

— Не знам што, али то се ради у оном позоришту што сам вам испричао.

— Да ли за живот треба дуговати захвалност — насмеши се цинично. Тако би Гост.

Мала престаде да се игра. Као да порасте кад рече патетично и искрено:

— Сви тако с нама женама раде. Прво сви лепо, удварају се, после постављају бајаги мудра питања. Не само у позоришту. То све девојчице причају. Мушкарци после немају разумевања за жене. А онда, љубоморни су.

Куд то циља? Шта све то значи? Еј, прислушници!

— Ја нисам! — рече Леандер.

— Ни ја! — викнуо сам, али ме нико није чуо. Продужио сам зато, неважан себи, да прислушкујем само.

— Вас би ваљало преко колена! — опет се као разјари Гостолики. — Па по пенцету.

— Он руши, Леандре. Опет.

— Не руши оно што не постоји. Што ће постојати! — викну и Леандер.

— Не постоји? Је ли? Погледај! Постојаће ли?

Вељолики се сагнуо, узео комад стакла и принео га лицу Леандра.

— Шта видиш?

— Посекао си руку, чико! Крв, Леандре. Крв! — викала је мала хистерично као да је велика. Али Леандер, не обраћајући пажњу на њену вику,

погледао је у огледало и, с неспретном још али мушком галантношћу, изјави:

— Видим Флоријану која ми стоји иза леђа и хоће да види све што ја видим. Видим је у зеленилу и у облацима што се заводнички њој смеше и машу јој рукама.

— Не то. Видиш ли себе?

— Да, своје лице окренуто свом лицу.

— Видиш ли своје лице окренуто свом стварном или свом нестварном лицу?

— Откуда бих ја толико знао?

— Предуто ни ја не знам сазнајем ли себе стварног нестварним лицем које ме посматра из таквог левка, или обрнуто. И шта? Уз помоћ тих парчића у којима ничег нема кад ништа не стоји пред њима, ја да вечито откривам постојеће и живо? Зашто не бих откривао живима оно живље? Зашто не бих и обрнуто, па најживљим и оно што не постоји?

— Не разумем све, али...

— Ни ја.

— Али ако је огледало мртво, зашто га разбијаш?

Хтео сам да одговорим, али ме маскирани Гост предухитри:

— Хоћу огледало које не гледа само иза мојих леђа него ми дозвољава да и ја видим иза његових. И оно преда мном, не само себе, и оно за мном! Будућност хоћу!

Откуда Госту та мисао? упитам се запрепашћен. Откуда му она кад он тако не може да мисли, ако хоће да буде Веља који јесте.

— Ми смо учили да ће прво огледало бити разбијено тек кад се рај издвоји и одели од осталог.

— Одели? Није истина! Рај постоји одувек одељен. Било би зло да такав остане. Неће. Не дам. Треба орајити и остало. Или уосталити и рај. Иначе неће бити ни осталог, ни раја тог стал-

ног и несметаног проналажења раја. А огледало је постојало пре сваког покушаја правог раја који и није од првог новог пројекта окушан против њега, огледала, да би оно прошло, иза нас, задржало предности над оним што није још стигло, што се стварно налази испред нас, скривено тим непрозирним стаклом.

— Јесте, Леандре, има он права. Неко ће невидљив замахнути ножем на једну жену. Неко скривен иза огледала.

— Да. Али то је песмица далеке будућности. Њу нисмо још учили напамет.

— Можда је ти ниси учио. Ја јесам.

— Замахнуће ножем на једну жену, јеси ли то рекла? — упита Веља узнемирено. — Јеси ли?

— Да, огледало ће се разбити од замаха и жена ће пасти пред том жељом као да ју је нож већ избо. Али шта ти је? Шта му је? Ја се бојим. Бежимо, Леандре. Види како страшно гледа.

— Стани! — заурлао је Веља Гостовим гневом. — Станите! Шта си рекла? Понови! Реци је ли она још жива? Је ли жена још жива? Жена — то си рекла? Жена? То је реч коју тражим. Каква чудесна реч. Витка. Лепа. Умиљата. Реч што ми сву вечност стоји на врху језика. Пријатна. Нежна. Почетна реч. Жена. Жена? Шта је то жена? Не знам још тачно. Где, па то има везе и с оном другом речи одмалочас? Ето, сад не могу да се сетим те речи одмалочас. И она ми је на врху језика. Била је слична жени. Јесам ли жену икад волео? Волео? То је она реч коју сте споменули.

— Волео? Волео! — питао се тај који није био Веља већ Гост. — Чудно. Знам све шта та реч значи, а сам нисам још волео. Љубав? Постоји ли то већ? Сигурно постоји кад и историјске песмице далеке будућности говоре о жени која је прошла и пала. Али, ако је пала, она не постоји више, а ако не постоји више, како ја ниједну

нисам раније видео и знао кад је још постојала? Али како да је и знам кад сам се огледао све време у потрази за решењем? Како да се пробијем до заклоњеног, до жене иза непровидних леђа огледала? Да, можда је била иза огледала, можда... Па то и кажем. Место да посматрање ограничи, треба му омогућити поглед преко двоје леђа, треба оживети мртво, учинити прошлост присутном као што је то већ будућност. То. Децо! Децо!

Постајао сам несигуран. То — Гост? Личио је на Вељу с времена на време, али говорио је као неко други суверенији, као... Управо зато одлучим да је то ипак Веља. Зар се не понаша као да је то његов најзад простор? Али зашто симулира и изводи другог неког? Има ли разлога да се крије? Ко? Гост? Не, нисам налазио решења. Утолико их више није било што сам, тражећи стварни идентитет тог Веље или Госта, постављао себи и питање: Ко ли сам ја тако неомеђен и распалнут да се на тренутке откривам не само у њима двојици него и у фетусима и свима: од људи-рефлектора до човека с оториноларинголошким огледалцем?

1

Хеј! Хеј! викао сам док су деца бегала, упуљена од његовог одједном суманутог, грозничавог изгледа. Држећи длето над главом, гледао је укочен неко време за њима. Онда се насмејао, па се, опрезан, обазрео. Поглед на жице урамљене оквиром некадашњег огледала измами му уздах:

— Граница! Проклетство! Свуда — она. Где год погледаш — жице. Све их има. Мисао, жеља, лице. Али, срећом, нигде никога. Ни с ове, ни с оне стране. Ничег видљивог. А зашто постојим — ако не да укидам излишно постајању?

То ме је, признајем, превазишло. Ко ме то

говори? Нашим ушима? Својим? Зар и њих треба варати?

Осврнуо се још једанпут-двапут и онда одлучно пришао жици, погледао је, покушао да је склони бодљикаву, прегусту, као зид с неколико рупа налик на буше и с једним већим отвором као омањи прозор, али и он укрштен двоструким редовима жица у облику решетки. Вирнуо је у таму пред собом.

— Гле! дабоме! Иза леђа бившег огледала мрак је, али бар видим тај мрак иза њега. Пре нисам. Одлично. Не. Није одлично. Ја не видим истовремено тај мрак испред себе и светлост иза својих леђа. Обрнем ли се, видим оно што је пре било невидљиво, али не видим више мрак малочас преда мном. Требало би ујединити лице и леђа, а не обртати се и окретати. Како? Слутио сам, та жица и те рупе не могу да се склоне: прикуцане су с оне стране. Значи ли да су се и те жице место ранијег огледала јавиле као самоодбрамбени нагон простора иза оквира? Значи ли да се то животни нагони противе уједињењу? Треба ли силом, ако не милом, уверити просторе и времена да немају разлога да се бране? Нико не угрожава више никог и ништа. Уједињење је слобода што долази.

Пратио сам га збуњеног и узбуњеног, помало радостан што ће да страда, али и помного уплашен и узнемирен. Нисам разумевао више ни тог непријатеља дотле јасног, ни тај пријатељски, рекао бих, чин и рациончин, досад бар ван свих упитника. Гледао сам како иде поред жице, како је дотиче, покушава да размакне, разуме, откачи, објасни. Па ипак, моји су рефлексии остајали на висини вишој од мојих интелегентних осећања. Они нису заборављали да и ту моју забуну, као и оно што је њу изазвало, неком откуцају и јаве. Окренем дугме апарата сасвим несвесно — и поново се осветли тачно оно место на ком су се пре

свега тога биле јавиле главе усопених швалера на зиду крај оквира. Али место њих, на своје сасвим згромљено и грцаво очајање, препознам свуда присутног непријатеља. Псеудо-Вељу. Госта. Али овог пута обријаног, у мојој ветровки и још увек истински крвавих груди и крвљу замазаног лица. При том се светлост делимично упалила и у мојој соби, и ја крикнем не успевши да се савладам:

— Ипак и ту! Ипак ти!

Сумње није више било ни могло бити. О сумњи више није ни реч. О очајању говорим. О оном великом и дубоком које одређује.

Био сам опет одређен и, чинило ми се, пред њим бар помирен с тиме да себе, привремено бар, сведем на име које су ми други дали. Срце ми је тако снажно залупало, на то сазнање, да му је он чуо лупњаву упркос зиду простора и времена између нас, чуо и дигао поглед. Наше су се очи среле. Зашто? Можда је и он располагао једним истим таквим апаратом? Можда се и он налазио у једној соби? Закључан. И ко зна где он то мене и како он то мене види? Али његове су речи, изговорене тихо, мада увредљиво, можда чак и подсмешљиво, учиниле неумесним моја самозапиткивања:

— Шта сам ти рекао? Разочарање на првом кораку. Затворило те? Убио си га?

Је ли могуће да онај малочашњи у тоги није био Гост? Колико онда псеудо-ингениозних а излишних претпоставки. Колико зебњи сувишних, реално отцвокотаних. Па ипак, убиквитет је атрибут сваке службе. Па и непријатељске. И овај је, можда, Гост колико и онај. Али онај псеудо-Гост тамо крај границе хтео је да размакне жицу и уједини просторе, а овај сад овде — још сугестивнији од оног — прети. И ако ништа друго, та његова претња ме је аутоматски помирила са једним именом. Јасно, не са карактером и свим чиме име

спутава и затомљује биће. Узалуд, дабоме, претње. Ту где сам, осећам се, одједном, безбедним. Први пут откако постојим упућен на себе само, ја имам шта да браним а да ме суфлери не подсећају на текст улоге. Ако тако и није сасвим, ја хоћу да се осећам као да тако јесте. И одиста се и понашам као да тако јесте. Зато рекнем:

— Ту уопште не затварају, Вељо. То је прво. А друго — ја немам кога да убијем. И треће... Разочарање се своди на бржу или спорију прилагодљивост.

Он се намршти и ја осетим да сам, у претераности свог још увек живог отпора ма каквом одређењу што не извире из мојих жеља, сву годишњу производњу шећера сасуо у бескрајну посуду с једним исцећеним лимуном на дну, и толико пресладао ту сумњиву лимунату тих ионако сувише светлуцавих ствари, да сам и оно очигледно лишио очигледности. Да. И истину — уверљивости. Међутим, треба — укорим се чудећи се том укору — мислити на одбрану раја, на — ако очи не варају — неизвршени задатак довлачења. Али, упркос том сазнању, рекнем, продужујући да га обмањујем:

— Ако претерујем, то је зато што се овде у свему с лакоћом препознајем. А срећа, као и неразумевање, изгледа да почињу од лаког, кондиционалног препознавања. Но, оставимо мене, неважног. Како си се ти опет обрео преко, иза тог бодљикавог зида времена?

— Просто! — одговори не без наглашене јеткости. — Нисам успео, ваљда, да се препознам и откријем где си ти себе нашао. Иза врата без кваке, чини ми се. Не замерам ти. Уосталом, знао сам да ћеш још неко време морати тако да говориш. Тако је то с нама. И за мене то важи. И ја сам где себе не препознајем.

Размишљао сам муњевито. Шта хоће да каже тиме? Да он, Гост, не припада оној страни? Или

да сам, говорно шта хоћу и пркосио му колико хоћу, дужан да њега слушама, то јест да се не препознам ту где сам? Муњевитије сам ковао планове. Јер... Одлично! Прихватио је игру, пристајао на дијалог. Требало је сад без предаха продужити ове причамтиприче. Бавола! Лако је рећи треба, ваља, мора; лакше: хоћу, смерам, намеравам. Наместо необавезних конвенционално-лексиконских којештарија којима је требало да га заспем, ја зачујем себе како га убеђујем:

— То је зато што су ти оперативним путем извадили оне пријемно-одајне уређаје из крви. Видео сам то. И видео кад су ти место њих ставили нашу алку. А она те сили да извршујеш наређења Генералбаса.

— Ти су уређаји били симболични.

— Симболични или не, твоји сарадници су те заменили. Шта хоћеш више? Урадили су ти оно што си хтео мени да учине. За који трен ујлебиће ти се око грла моји пријемно-одајни апарати и ти ћеш радити за нас.

— Никад!

— Никад је почело! — погледам на сат. — Прошло је овдашњих шездесет секунди, зар не?

— Не сасвим. Брзина отицања времена зависи од косе равни простора низ који отиче. Наш је касније постављен. Циљеви су нам самим тим ближи и остварљивији.

— Прошли или не, признао си да си у власти наше алке!

— Наше? Значи признајеш да постоји и наша, зар не? И онда, шта? Не ликуј! Ти си већ у власти самоодржајних нагона мог простора. Онда?

Осетим да стоји цео иза сваке речи. Истина је тамо где и уверљивост снаге која јој се ставља у службу.

У исти мах се и побуним. Зашто?

Зашто да он увек буде у праву? Зар је он љубимац свог простора, и мог, не само свог?

Побуњен против игре коју сам био прихватио, упитам се: чему? зашто да се вечито одричем себе? Нико није себи тако одвратан да би се у себи трампио за самоосећање другог неког човека, па макар тај био и најсрећнији свуда у свемиру. Рекнем набусито:

— Шта »онда«? Нема »онда«. Ту се не примају наређења ни од кога. Најмање од тебе.

— Примаш их! — рече убедљиво, не вичући. Али мени се учинило да урла. Поготово кад је рекао: — Својечно сам видео кад су ти извадили Генералбасову алку.

— Лажеш! — заурлам да би ме чуо. Али и да бих сакрио панику што ме стала да убеђује да сам и да, јестећи ту, остајем одређен свим оним што нисам јер се оно одувек супротставља мени као ја што се опирем свему непостојећем. Већ или још. Одрећи се себе могуће је ради већег нечег себе, не ради мањег. А и тад не докраја. И увек привремено. Само кад је нужно. Сад то није било. Утолико пре што сам ја видео све својим очима. Да. Али? Ако је ипак? Истина? То што каже? Једна је алка извађена. Да. Оквир се вртео тад као вртешка и ко би знао ко је од нас двојице лежао на столу, ко стојао. Ко у ком часу? Импулси самоосећања спорији су од светлости. Заостају за њом. Као бол. Несигурни су као леђни прагови надражаја.

— Лажеш! — поновим. — Мени није извађена алка. Осетио бих бол! — рекнем.

— А анестезија? И, најзад, шта ти је доктор показао? Алку?

— Алку? — промуцам, али се сетим и викнем: — Какву? Стој! — заурлам видовит до очајања. — Показали су ми рубинску алку. Тачно. Али не заборави: конспирација је свеопшта, нема граница, није својство људи само. У нељудским условима и појавама она се зове мимикрија. Имао сам разлога да натерам зрнца која су теби извадили

да приме изглед алке. Иначе би твоји пријатељи мене секли и шили, не тебе.

— Да су ме секли и шили, видео би се ожиљак. Пипни.

Пређем уздрхталим прстима преко свог гра. Глатко.

— Ни ја немам ожиљка. Провуци руку.

— Дobar је оно хирург.

— Значи... Држао сам у руци алку коју ти је ставио на дүшник.

— Ја сам изблиза гледао ону коју ти је извадио.

— Докажи! — викнем. — Ја сам је имао у руци. Докажи!

— Погледај се! — извади огледалце и принесе ми га довољно близу да угледам једно, рекао бих, познато ми лице. Задрхтим. Али не измаче ми пажњи да му рука што је држала огледалце дрхтала. Забуна је очито расла и с обе стране захватала и носила тела и мисли низ струје што су, не дотичући се, текле у супротним правцима, иако су извирале из једног извора. Из једног? блиснем. Али исувише је кратко трајала та јасна муња. И даље нејасан себи, био сам ипак свестан да постоје светлости што би ме могле растамнити. Ослободити већ. Али мутеж ову треба прво докраја осветлити. И ништа више. Могуће је. Желео сам сад то, могуће. Свеједно шта донело. Макар открио нов мрак. Или ново наличје мраком обасјаног простора свог дана.

То нисам рекао, то сам помислио и одмах ми је било јасно шта треба да учиним. Но утом баш и он рече:

— Оставимо доказе. Пређимо на дела. Ти знаш зашто си ту где јеси? И шта треба да учиниш?

Али и ја прихватим шансу, отпочнем тек сад да играм:

— Шта је требало да урадим? Заборавио сам.

Да се венчам с Кајом? То сам учинио одмах. Чим смо стигли, регистровали смо се. И, замисли, документе је све потписала штампаним словима. Али какав ти оно био маневар с полуглобусом? Шта ли ти је требало све оно с лажном брадом и клинцима?

— Клинци? Полуглобус? Лажна брада? — чудило се, бајаги. — Не изводи ми ту, знаш! (Одлично! правио се да није био онај у тоги с лажном брадом) (Зашто ли се правио да није? Он своје не скрива карте преда мнош.) — Чекај! — продужи обасјан накнадно: — Јеси ли рекао да је Каја нешто потписала штампаним словима? Је ли потписала нешто? Да видим. Да видим! Наређујем!

— Наређујеш? (Лаже да он то није био онај с полуглобусом.) О, нестрпљивче!

— Наређујем.

— Наређења не примам. (Не доносити пребрзо закључке.)

— Довољно је да их извршујеш.

— Ја своје чиним, не брини; али у Кају не бих имао поверења. Курвица. Уме да слаже а да не трепне. (Он би хтео да ме превари. Опрез!)

— Пустити то. Курвица или не, лажљива или не, твоја је она жена, не моја. Мене занима сад само њен потпис, као некад што ме привлачило њено тело само. Покажи лист.

Преко воље зазвиждућем и упитам:

— Свиђа ли ти се та мелодија? (Он је био онај с полуглобусом.) Каква је била?

— Мелодија?

— Каја.

— Тако! Има и бољих!

— Имао си је докраја?

— Да!

Зазвиждућем опет гласно не бих ли, у крајњој опасности, скренуо пажњу онима из прислушне службе. Уз то, звиждукао сам и много,

много веселије. И упорно радосно. (Ако Каја и лаже, невиност оставља кржаве трагове.) Шта раде, богаму, ти људи? Где су? Помислим затим узнемиренији, несигурнији: можда то они намерно одуговлаче да се јаве како би микрофонском жицом регистровали што више изјава које га компромитују: требало га је, дакле, провоцирати. Зато наставим предузимљиво, као да сам примио директиву, опет сигурнији у себе но у њега:

— Немогуће да ти се не свиђа та арија? Моја композиција! Зове се »Химна обавезној срећи у стварности«. Или, можда, »Пуца ми прслук«! Шта кажеш? (Али тад ме пресече помисао да можда ти људи из прислушне службе немају поверења ни у мене.) (Зар бих ја на њиховом месту имао вере у таквог једног?) (Каквог?) (Таквог који се ни у препознатом не признаје да препознаје.)

Увредим се на ту мисао. Што сопствена мисао може да увреди, то човек непријатељ и не слуги.

Зацвокоћем. (Како и не бих. С врха те хитре примисли, многе досад нејасне ствари и појаве постајале су неугодно јасније.)

(Мислио сам задахтало брзо. Треба их разuverити. Треба им доказати приврженост. Треба га домамити овамо. Треба да престану немири. Треба да нестану сумње у себе. У мисао. У љубав. У шансе. У све. Јер то... то... то је оно што не волим. Други да ме сумњиче, то не подносим. Други да има право да мене мери, мени да суди, о мени да размишља као о неком ко може изазвати неповерење, то јест бити неуверљив. Боље је онда да то чиним преко туђих леба. Сигурност ми треба. Сигурност!)

Брзо ми је то све пролетело главом. Јер он је тек одговарао на моје иронично »Шта кажеш!«, без ироније и врло самоуверено:

— Искористи тренутак кад те нико не види

и покажи ми лист. После ћеш морати да то учиниш, хтео или не. А тад би морао и да се излажеш без потребе.

(Пази како се држиш! рекнем себи. — Прислушна служба и тебе слуша.)

— Баш ћу морати, велиш? Хтео или не?

— Дај да јој видим потпис! Мораћеш ионако. Чим ти се моје нове станичице ујглебе! — то није рекао, али ја сам одједном бивао свестан и оног што би он помислио. Је ли и он знао да сам му на ту помисао нечујно одвратио:

— Будало! Теби је стављена моја алка око грла. Теби.

Смешио се. Смешио сам се. Знао сам да ме слагао за алку. И слагао да није био онај с лажном брадом.

— Заборавио си. Ја се нисам препознао ту где си. Ти си (рекао си бар) ту открио себе у свему. Разумљиво. Ја сам могао да побегнем одавде, да се вратим, ти — не. Ти си, безмеса, постао месо издајства. Раније је био његов симбол. Ја сам и пре могао да бирам. И изабрао сам. У оквиру оног што ме изабрало да га бирам.

Одговорио сам му у мислима:

— А ако се ја браним од увек могућег разочарања извесним заменама имена?

— Зато и журим, рецимо! Одмах њен потпис. Он ће све поставити на своје место — истине и игре. И свако ће себе да препозна.

Тад рече гласно:

— Молим те, покажи ми њен потпис.

— Одмах? (Па да је он »јусоси«. Али шта сад да му кажем? То је све звучало вероватно, мада још није било тако. Био сам у једно сигуран. Знао сам да лаже. Зашто су се онда чиниле тако убедљиве његове речи?)

Одговлачећи са стварним одговором, рекнем гласно:

— А ако се ја то као нећкам да се препознам

(у том твом *одмах*)? Али ако се одиста колебам? Хоћу, па нећу? Познајеш ли ти то? Слобода? Искушење којем се не одолева? Кљуса на која се не стаје? Ах, слобода! Ту је сви уживају. Што је то савршена играчкица. Замисли! истовремено се налазим на оба краја једне клацкалице. Горе — ја. И доле — ја. У исти мах. А између оба краја, целом дужином њене греде — опет ја. Па ми је мило и пријатно — неописиво. И још нешто. То се клацкање прекида чим се зажели. Само, ствар је тренутно у томе — неће ми се. Хоћу да траје, па се клацкам, клацкам. Горе — хоп. Доле — цуп! Чаробно. Тамо, код вас, колико се сећам, све је било страшно намргођено, озбиљно, без хумора. Све се нешто морало: наређење — извршење. А ту — широк живот — слобода. Никог на врату. Никог над главом. Ја једини одлучујем да ли имам право да будем задовољан или незадовољан собом. Па ми се одлаже остварење. Или ми се још неће. Или хоће, али није зима, широко је, југо је па ми се не мора брзо. И тако... слобода.

Чудан је човек Гост. Виолентан као од једног комада а бави се послом који изискује карактер од стотину савитљивих, исфацираних змијских пршљенова. Такав какав је мој ненаивни карактер. Или се варам? Да ли је он баш тако громодно наиван какав ми се чини? Ипак мора да јесте, иначе не би викнуо у себи тако гласно, плаћући у себи:

— Наивчино! Шта ми ту егзалтираш још једну своју немоћ? Или, да се то клацкањем не задржаваш у неодређености зато што би да себе нађеш тек после сусрета са Генералбасом?

— Генералбаса нисам још видео! — одговорим му у себи. — Чекам га! Али препознајем се унапред у њему, у свему што га чини, у свему што чини. Генералбас? — рекнем гласно. — Он је слобода.

Гласно рече, блед као задња намера:

— У добар час слобода, замало да не забора-
вим. Знаш ли да те... Па теби родитељи шаљу
поздраве! То сам и дошао да ти кажем.

— Родитељи? — слегнем презриво раменима.
— Лепа прича. Одрастао сам у дому за нахочад.

— Извини. Заборавио сам да си и ти од оних
који нису рођени, зар не?

— Логично. Али зашто не бих и то био, ако
је то обичај. Но родили ме мртви родитељи. Раз-
зумеш? Посмрче сам.

— Рачунао сам ја и с том варијантом. Ипак,
пошао сам од две реалније претпоставке: прво,
роде обично не доносе децу ни у домове за на-
хочад. То чине мајке, ако им их агенти пре тога
не украду. Не трзај се. Јесте. Прислушкивао сам
те. Друго, синови обично личе на мајке. Да знаш
штагар сам се слика нагледао упоређујући тебе
с разним мајкама, од чедоморки до...

— Све су чедоморке!

— Мајке?

— Зар све маћехински не рабају децу осу-
бену на смрт?

— Пустито.

— Родитељи, зликовци с предумишљајем...
то је оно што боли... оно право. Како смеју?
Зашто? Тренутак заборава, је ли? Трен задовољ-
ства? Проклете мајке мајки, проклете баћехе! По-
прављање треба од њих да почне и да се продужи.

— Колико сам хиљада мајки морао да ели-
минишем! Али главно је: нашао сам праву. Да.
Нашао. И што је најлепше, у међувремену се
удала за твог оца. Чим се вратио из заробљени-
штва, потражио је. Да. И с њим ти изродила још
два брата. Да. Радници. Фрезери. Као и отац, да.

— Измишљаш. Лажеш. Пецаш. Али мало ће
се сутра рибица коју ловиш ухватити на тај
мамац! — но тад осетим да се губим: — Родитељи
— завапим — родитељи! Колико бола примљеног
и датог!

Из мене излети:

— С којим ме правом мучиш?

— С правом јачег, паметнијег и што год
хоћеш; рецимо — конкретнијег. Је ли потписала?

— Јесте! — рекнем заборавајући се; цвоко-
тао сам; родитељи? заборавио сам на њих, нево-
љене већ два дана! Кривце стиснути у шаку!
загрлити их! — Где су ми родитељи?

Викао сам већ. Викао? До ђавола. Пст! При-
слушна служба!

— Код мене! — рече и показа на нешто по-
кривено платном као споменик пре говораница
и свечаности откривања.

— Пустито. Одмах. Како си се усудио да их
увијеш у платно. Нису мртви!

— Смртни су.

— Убио си их? Хуљо!

— Не. Добровољно су ми дошли. »Држите
нас под кључем, док он не изврши задатак!«
Чудно, не познају те, али те знају као да су те
подигли. И слику ти шаљу.

— Зашто слику кад су тамо? Рекао си.
Покривени.

— Ти их не знаш, не? По слици ћеш их пре-
познати покривене још.

— Каква је то логика? Свеједно. Да ви-
дим слику.

— И ја бих хтео нешто да видим.

— Покажи ми слику бар. Молим те. Да макар
издалека видим како се ван логике решава једна
једначина с две непознате.

— А ти Кајин потпис покажи. Кад избројимо
три — показујемо.

— У реду! — рекнем и завучем руку у џеп,
где сам држао некад украдени нотес с њеним пот-
писом и неприметно исцепам лист. — Један. Два...

Задрхтим. А прислушна служба?

— Један, два. Три.

Гост се насмеја. Ипак, лукавији је но што сам претпостављао. Није ни померио руку.

— Подваљујеш! Срамота. Лажеш. Измишљаш. Заводиш.

— Не. Ја сам хтео да ти их покажем. Али знао сам да немаш намере ни да макнеш руком. Зашто? Лажљив ли си, неповерљив или си само кукавица?

Променим нагло плочу. Досадашња није давала резултате. Изненађења је он вадио из свог шпила карата. Рекнем умиљато:

— Јеси ли сигуран да смо ти и ја непријатељи? Ти, ја или ма ко трећи? Између нас је празан оквир без стакленог или другог каквог зида. Раставља нас та бодљикава празнина. Попунимо је. Смита ли нам шта? Ми једини стојимо испред и иза оквира један према другом као два храста. Али одоздо, нисмо ли одавно спојени жилицама што се додирују у мрачној маси једног тла. Дај руку.

Зашто сам му је пружио? Нисам ли знао да ме може нагло повући? Знао сам. Нисам то хтео. А ипак, можда сам нечим страшним у себи помислио: Нека, да видимо и то! Бити опет одређен. Као пас одазвати се цео на једно псеће име.

Повукао ме, хтео је. Повукао сам, одупро му се, спречио. Нечим страшнијим од жеље да се вратим, нисам ипак хтео тамо:

— Остави ме ту, ја ћу сам свршити с ким треба. Можда имам и личних разлога.

— Каја?

— Ко зна! — рекнем, свестан да не драматизујући ствари нећу покренути прислушну службу. Ту равнодушну багру! Свеједно им шта ће мени да се деси, свеједно. Ах, никог они не воле. Ни оно што бране. Ни оне који њих бране и гину бранећи их. Па ипак, викао сам: — Зашто ми је сви узимате кад мене само воли?

— Тебе? А знаш ли ти себе? Знаш ли ти за

чим у тами доле чезне твоја прљава, грчевита, свирепа, пулсирајућа плазма што се увек прилагоджава оном што је лакше да би остала неодређена, неодређива, знаш ли?

— Знам — отео сам се. — Мислим да знам.

— Ја изнад свега?

— Ја и преко лешева, сличних као јаје јајету, као моје ја ма чијем ја.

— И мачијем? И мишјем? И маховинином? И печуркином? И смртином? И шта онда, љубав?

— Закључујеш ли: *нема љубави?* То је, је ли, твоја мисао? Је ли тако? А кад је нема, постоји ли, сме ли да постоји она коју волимо, коју мислимо да волимо? Је ли тако?

— И тако. Али све није тако само. Има и другог. Супротног. Да те питам зато: Шта си урадио од оног дана у левку да тако не буде? Јеси ли наставио борбу? Ниси.

— Ком левку? — зачудим се искрено.

— Ратном. Шта ти је?

— Историчарка је понекад била смешна. Ја и рат! молим те.

— Зар ниси причао да ти је Братко био ратни друг.

— У преносном смислу. Метафорично — могло је то само да се каже. Необавезно ни за њега живог, ни за мене такође. Који ратујем јер живим.

— Живи ли ко напушта децу?

— Мислиш родитеље?

— То је исто. Јеси ли задовољан?

— Бавим се другим.

— Кајањем? Колебањем? У једном се часу ниси колебао. Извршавао си наређења, био одређен.

— Бавим се незадовољством. Али ако сам се увек колебао, не значи да сам се увек искобељавао. Клацкање је исто акција што одређује. Али ненаметљиво, припитомљено.

— Узалуд се правдаш. Ипак је и то делатност

као и остале што су. Намеће своје или-или свему.

— Или ја или ти? — насмеши се надмено.
— Или мој простор, или твој пакао, речено? Не. Пресурова је та искључивост. Јединство то није.

— Јеси ли увек тако меке... тако неубилачке душе? Шта? Бледиш? Љутиш се!

— Мислиш ли да си ме тронуо, реторчино? Боље би било да се помиримо. Покажи ми родитеље!

— Јесам ли ти клацнуо твоју клацкалицу? Добро, да бројимо, али обојица поштено?

— Хоћу. Један, два. Ево листе с потписом.

— Један, два, три. Види слику својих родитеља.

Рекавши то, стргну платно и откри споменик. Ако је то и слика — онда никад и нигде није било једне једначине с две непознате. Сем ако и ја сам нисам непозната. Гледао сам за тренутак тронуто у обојени стењак на коме је издужени мушкарац држао готски извучену жену за руку. Одрама сам се препознао у њима. Викнем: — Мама! Тага! — Али као за казну што сам се препознао, отац из баса проговори са стењака:

— Марш кући, битанго! Место пријемне испите да спремаш и полагаеш, тебе по целу ноћ нема код куће. Љубавишеш само. Љубавишеш! Али даћу ја теби.

— Немој тако, Бошко! Немој! — шапугала је мајка. — Лепим га спрва треба домамити. Лепим. — Онда се окрену мени: — Ходи, сине, мајчици која је тако бринула. Ни тата ни ја две ноћи нисмо тренули. Није требало да одеш а да нам ништа не кажеш. Имамо ми разумевања за тебе. Како не би, кад смо те родили.

— Нисте! Нисте! Немам ја родитеље. Никог ја немам.

Гост-Веља се насмеја:

— Ја имам њен потпис. Штампаним словима.

Смирим се нагло.

— Да. Али ти не играш поштено. Ова је жена твоја мати. Моја је морала бити лепша.

— Зашто се бојиш да примиш оно што јесте за јесте које јесте?

— Зато што то није довољно да би се јествовало. Предуго сам био лишен свега да бих допуштао другима да ме измишљају мени, да ми измишљају свет. И ја и свет, то је све једна моја, само моја ствар.

— И Кајина. Она ће ти родити сина, као што је тебе родила та жена која стоји лукаво и мирно на стењку, та која те родила с тим мушкарцем безбрижна лица и снажних руку као два запрежна коња.

— Није ми то отац. Није ми то мати. Друкчији су они морали бити.

— Да не мислиш да се родитељи бирају као штоф за одело.

— Зашто да не? Зар им не морам бити сличан?

— Не докраја.

— Двоје их је било одраслих на старту против мене једног још мањег но невидљивог. Непостојећег, али ту у њима, пре њих. Зато?

— Не, али...

— Па ипак. Можда ми је то мајка. Проћи, жено, кроз оквир да те боље видим. Прођите обоје. Ту би могло.

— Пази шта знаш! Па да их отмеш? Лакше, вас двоје!

— Протните главе кроз тај прозор. Слободно. Ако глава прође, може и остало. Морам да погледам бар изблиза ту своју прошлост, да бих схватио зашто је мислила да ме изабрала. Онда ћу можда све из почетка и друкчије. Не чуди се. Ако хоћеш још да признам за своју прошлост то што ти држиш још у руци, можда ћу примити и оно што зовеш стварношћу. То значи — неће бити по-

требна твоја два зрнца да бих урадио све што претпостављаш да користи страни на којој си. Дођи, жено. Запитао бих те нешто. Прошла си педесету, је ли? Јеси ли волела једног човека све то време? Је ли он само тебе волео? Јесте ли били верни једно другом? Какав је он мушкарац био? Је ли те учинио срећном? Ђутиш? Можда су ми питања сувише несиновска. Има нас синова врло разних. Али, реци, јеси ли хтела да ти син воли друкчије неголи његов отац? Јеси ли желела да буде вољен друкчије него што му је отац био вољен? Ђутиш? Ђутиш и ти?

Не. Ни отац ни мајка нису ђутали. Све су време мицали уснама. Само, није се чула ниједна реч. Бар ја нисам ниједну њихову реч чуо. Гост-Веља је сваку чуо. Изгледа да их је све чуо. И многим од њих одобровао. То ме је мучило.

— Слободно пређите — рекао им је. — Идите!

— Останите где сте! — викнем ја уплашен одједном. — Да се нисте макли с места, убице. Нисте ми родитељи.

— Јесу, Госте! — рече Веља-Гост. — Само да си их чуо шта су ти рекли. Пас с маслом то не би... Сем тога, штампана слова Кајиног потписа казују да је мртав онај кога је требало убити и да си се, без обзира на укус своје свести, подсвесно определио за тврде ивице света, извршио моју наредбу — и убио. Зато су те и ухапсили ови. Јасно? Али не бој се, бићеш ослобођен.

— Јесте. Ухапшен сам. Помози. Ослободи ме!

Вељолики-Гостолики се обазре око себе и задиже жицу да би прошао кроз оквир.

1

Дотле полумрачна али сумрачно ружичаста соба се осветли; лучна се лампа код оквира угаси, и ја, несигуран у себе, на своје запрепашћење, угледам како, седећи на ниској столици без наслона, кроз затворена врата пролази познати доктор у белом, онај с оториноларинголошким огледалом. Најзад! Макар и он. Свеједно! Жив је створ — говори. Можда ће он умети да објасни штошта неразумљиво. Морам рећи: одмах су ми се свидели немир и бес с којима ми се обратио док је продирао у моју собу.

— Шта си то урадио, лудаче! Шта компликујеш? Шта шириш забуну? — викао је дивље као тигар, можда зато непрецизно и без одређења, па ипак некако питомо-дивље, како би то викнуо родитељ-тигар који воли свог тигрића. Јер продужи:

— Каква енергија! Каква енергија. Каква маштовита енергија! Штета што се она троши на одбрану изгубљене парнице! Жалосно!

Не знајући на шта мисли, помислим да то алудира на нешто давно прошло. А то прошло... Не волим удварање на коленима пред измољчаним сукњама. Будућност ме је унајмила, израбљује ме и не само: све спомена вредне части и интелигенције у служби су тренутака који се спре-

мају тек да кучну на врата дана. Сумњиви су ми ти чије уздахе уме да измами само зихераштво провереног, сигурност већ непостојећег. Зато, опрезан одједном, одлучим: још није кучнуо час искренности.

Још је рано за скидање маски, за казивање правог незнаног задужења. Још треба играти! Па играјмо се! Ипак, не одолим себи сасвим:

— Чуо си и сâм, пријатељу из прислушне службе! — рекнем упркос свему паметнијем, али рекнем то ипак врло мирно. — Видео си. Дома ми сам вам Вељу. Сад ме пусти да га сâм уредим оружјем које је он наменио Генералбасу.

Али доктор ме погледа забринуто због моје за њега можда неуобичајене неконспиративности, а можда и због другог нечег. Тек забринуто ме погледа и упита:

— Басу? Генералу? ... Генералбасу? ... Прво одавде су се генерални певачи одселили тако рећи, потражили — друге вечности. Ах, ах, ах. На дечји си надимак мислио! — изводио је сад абурличара који препричава вицеве. — Да, да. Генералсопрана ти би да сачуваш — изводио је затим глупака који хоће да изгледа духовит. — Угрожава ли ти ко сенку? Зашто мислиш да је слика једне сенке угрожена. Да! Да! Да! А онда, и тај Веља. Може ли он стварно неког да угрози?

Прелазећи у суштини врло равнодушно преко тих његових програмских тачака недостојних ни најпровинцијскијег орфеума, пожелим да планем, али се досетим: можда тим баш он и хоће да постигне нешто што ја нећу јер ми не годи. Благо упитам:

— Ако не знаш ко је Веља, не знаш ни шта је непријатељски обавештајац, ни ко је шпијун ...

— Где ти живиш?

— Ту.

— Кад?

— Сад!

— Шпијунске приче! То тако нереално звучи ... Ти си један од оних, знаш ... Зову их стручно: *застареле претече*.

— Застарели претеча? — поновим забезекнут скоро, али нешто ми је говорило да треба наставити стару игру лажног представљања. *Застарели претеча?* Зар је претицање застарела ствар? Зар најхигијенскије поимање кретања са задршком може да застари док је ово наше острво окружено таласима стварних старетинара који се некрофилски стрнцају о расцветале мртвачке ковчеге и бацају клипке пред ноге намерама су-трашњице? Не, драги мој!

Обуздам талас унутрашње реторике и вратим се на малочашњи колосек у нади да ћу му страхом отворити очи брже неголи разлозима. Продужим:

— Веља је малочас претрчао ничији простор и без икакве дозволе, ни застареле ни незастареле, илегално прошао кроз бодљикаву жицу, прешао оквир и жури у потрази за Генералбасовим лешом. Поверовао је мојој једној лажи. Али брзо ће је прозрети. Ја годинама мотрим на њега. Знам га из времена кад смо, упркос другим условима, били исто — противници. Упоран је, неотклоњив. Ако не нађе Генералбаса мртвог, убиће га. Застарели претеча! Претеча! да, дечји син! да. Али зашто застарели?

— Детицин? — узнемири се доктор неочекивано. — Јеси ли рекао детицин? Откуд знаш за детицин? Ко ти је рекао? Ко си ти? Ратко? Хм! Детицин!

Братко? Је ли ме назвао Братком? Не би било лоше бити Братко. Престало би да пече оно што пече и мори и не даје ни сахарину да буде слаби од пелина. Отпушта једног мучитеља, али унајмљује другог. Између њих, који је мање суров? Онај који разједа киселинама кајања због црклог пријатељ-

ства или онај који би ме разарао рефлектори-
ма што би ме спржили огњем љубоморе (која је
увреда и повреда и рана што не затвара очи на
лицу лица, на лицу душе, на лицу срца, на лицу
ума) и шта? да суманут не престајем, угруван сав,
да падам с неоседланог парипа сваког свог подив-
љалог секунда од уздаха што баца ћифте, тог да-
мара што, привезан за све угаснуле звезде стаја-
чице, не уме да дамара и не уме да умре а забо-
равио да живи.

— Ја сам онај који га је наследио — изба-
цим насумце. — Братко ми је био најбољи прија-
тељ и друг.

— Детицин! Детицин! Зар је Братко мртав?

— Говорио је да ће умрети од туге? Али није.

— Туге? Какве туге?

— Љубавне!

— Љубавна туга — детицин.

— Шта је то детицин? Унук? Видиш, унуче
бих и поднео. Синове не бих.

— Детицин. Биће потребно дуплирати инјек-
цију. Биће. Можда и утростручити. Проклетство.
Детицин!

— Објасни ми шта значи та реч коју измрм-
љаваш као врач своју канибалску формулу.

— Не знаш? — смири се и он. — Боље је не
знати шта је то, Вељо!

— Ја сам Гост! — рекнем и задрхтим од ма-
ло задовољства (клатна што се зауставило) про-
мешаног с много горчине (зашто се оно зауста-
вило?). Малочас, бирајући између зала, стигао
сам да будем и Братко и испитам величину бола
који би био мој да сам изабрао да на неко време
макар заменим своје незадовољство као карактер
свог променљивог изгледа за судбину једног ко-
стимирања у нешто заувек задржано да буде
једнако себи. Зато бити дефинитивно Гост значи
бити лишен мука које су моје. То није да није
мамило. Но не би ме ипак одвукло на дно анесте-

зије да не помислим, у отпору том од-данас-до-су-
тра лепршању и лептировању, да јестење не бо-
ли само споља, док се остаје њему на кожи, већ
и кад се хоће да продре њему у дубине, где сва-
ки дашак сваког питања стравично одјекује сто-
струко појачана гласа и где сваки крик, подиг-
нут до суперзвучности, пробија бубне опне сво-
јим боловима без одјека и одговора. У том ми је
часу већ било јасно да не бих могао да се задово-
љим ни површностима ни једностраностима. Не
што не бих. Све ја могу остајући недовољан, не-
задовољан. Него зато што желим свим могућно-
стима себи да поћем у сретање, што знам да ћу
се једном ипак сусрести са бескрајним собом на
дну бескраја себе, где све су разлике укинуте и
све стопљено у једно и вечно бивање ван времена,
ван смрти.

Гост? Не заувек. Али зашто не привремено?
Јер имао сам право што нисам открио име. Мили-
онструко право! Ма колико било љуто бити макар
и номинално само онај који цео ниси, ма колико
било болно бити привремено, одређено том при-
временошћу оно чим те она одређује, поготово
кад је задатак оног који си решио да будеш до-
недавна био да мучи тебе који си био и који,
памтећи тај бол, сад можеш, сећајући се где те
највише болело, највише да друге мучиш удар-
цима који су били твоји и остали намењени
теби, ипак...

Но доктор рече баш тад, не сасвим уверен а
ипак немаран и претерано равнодушан према
оном који се, по њему бар, залагао за исто до чега
мора и сâм да држи (Зар би иначе био ту?) (Но
његов немар могао је да се тумачи двојако: а)
као опште неповерење према мени, б) као техни-
ка саслушавања и истеривања праве и целе исти-
не из сваког осумњиченог тиме што му се стално
даје на знање да му се још не верује потпуно):

— Гост? Дакле ту си ти к.г. Као гостујући глумца?

Увредим се. Шта му даје повода да мени не верује? И да ли ми он не верује што заиста не верује мени целом или што има разлога да не поверује само мојим упозорењима да учини оно што је нужно како би се заштитио Генералбас?

— И ту би да пустиш рогове? — упита споро, развлачећи слоге. — Што? И ту си незадовољан? А? Али знај, свако је ту убиство онемогућено. Шта би значило ту убити? Ништа!

У реду! помислим. Ако поступи не одређују сасвим, ни имена не могу више од њих. У жељи да поједноставим ствари, наставим поучно:

— Веља хоће да убије Генералбаса. То је све што треба сад знати. Схвати, хоће да га убије.

Проверавао сам га ја сад. Мада и он мене није престајао. Нехајно ме посматрао, али и нехајан прогутао овај последњи мој мамац заједно с удицом, и направио лице као да је уверен одвајкада да је управо Веља онај који хоће да убије Генералбаса. То је оно: неповерење! То је најбољније оно — умор од себе. Да мртвосан не позелениш од гнева! Па тај његов мир! Та наклоност ка уопштавању, као да је важније убиство по себи од Генералбасовог живота! Утом настави да запиткује а после да и даље малоумно причуцка:

— Може ли се уопште убити слика у реци или слика, рецимо, у излогу? Пази на редослед. Прво убити слику па натерати модел да падне? Шамани су то покушавали. Без успеха. А онда Веља није био у Африци ни читао књиге о црној магији. Њега занима музика. А такви су доброћудни, такви флаутасти, љупки и мирољубиви. Не верујеш?

— Не. Он није још прави музичар. Он тврди да ће се уписати на Академију. Можда је то само легенда. Знаш — легендирање себе.

— Рецимо. Али надам се да не мислиш да је

Генералбас сенка испала из огледала кад се оно отворило као левак гранате? Збиља, да не верујеш у причице о одраженом што наставља да постоји независно од оног који се огледа? Мислиш ли да је то могуће? Кад? Увек? Или само кад се огледало нагло разбије? Не? Верујеш ли у обротно? У обротно од обротног? У право? Па шта онда? Детицин? Ах! Нећу ништа да кријем од тебе, симпатични мој! Јесте! Дајемо му детицин! И шта? Не чуди се као професионално невинашце од искони. Ниси то никад био, је л' да ниси? Или, молим, чуди се! Али замисли да је тако како ти кажем. Мени ничије неповерење у мене не смета да радим што радим. Јер помажем људима, лечим их. Генералбас јавно није постојао и не постоји, иако постојаће. Схваташ? То се све не казује, крије се. Да! Као туга. Као срамна болест, као будућност што крије своје органе за варење. Схваташ и сам зашто се то чини. Разочарани се не жртвују. Али пошто си сам то открио, нема се више куд. Дошло је обећано време. Ниси чуо? Јесте, то је неко предање више неголи предсказање. Дакле, тврди се већ поодавно: кад неко одонуд сазна за постојање Генералбаса, време је, значи, дошло да се његово постојање обелодани. Мислиш ли да је већ стигло то обећано време? Није ли те помало страх тог времена? тог обећања? И да ли је довољно да неко каже Генералбас па да право време одиста стигне? А онда, знаш како је? ми смо се мењали, разбијали, развијали. А он? Није ни макнуо. Није могао. Како би? Мислиш ли да он није хтео да држи корак с нама? Хтео је! И стално хоће и није да не би и могао. А не сме се, разумеш? И зато да би био и зато да не би био једнак себи онаквом какав је другима изгледао у часу кад је испао из огледала што се разбило, схваташ? — Нагло разбило. Закон идентитета је поган закон, не? Због свих нас, он мора да буде једнак нама, какви смо одавно некад били. Како

бисмо иначе сазнавали шта смо постали и шта ћемо постати да нема аутентичног лика прошлости? Платински метар! Гринвички сат! Сад схваташ? Зато му у међувремену и дајемо детицин. И тиме га и лечимо од комплекса мање вредности: изазваног недостатком органа за парење, тј. приватне историје. Свако би се комплексирао без детицина кад би био стављен у прилику да гледа нас како се мењамо, а он ништа — увек исти. Схваташ? Детицин — враћање у детињство. Детицин — вечно детињство. Но ако је сад куцнуо прави час, питам се шта он, немоћан и детињаст, може хтеати? Јер предање каже да ће се прави час пропустити и остати неискоришћен ако се Генералбас и онај с друге стране не сретну способни да један другом разумеју налоге. Само, ко је тај онај. Ту је проблем. Свако се може открити у његовој немоћи.

— Немоћи? — чудно сам се искрено, али будући Гост, лако сам се савлађивао. — Генералбас и комплекс? Ти не знаш шта говориш. Ствараоци немају комплексе.

— Сав је он од комплекса као комплетно пуна каса. Нарочито од једног. Зове се стручно »чешање ампутиране ноге«. Да. Ноге. Јер ампутирана глава не сврби. Не чуди се. Ван стакла премазаног живом никад није било њему живота. А стакло је морало бити разбијено да бисмо били оно што, постајући, можемо, редом, већ бити. Јер рали смо, мењали се, другачили. Дакле — детицин.

— Кад је ампутирано стакло? — упитам ипак, решен да све ставим на једну карту. Нисам само био свестан на коју ћу то карту све да ставим. На ону Гостовог имена? Не. Али...

— Одговор на твоје заиста врло мутно питање зависи од проблема на који је тад тражио и тад није нашао одговор онај испред њега, онај из маште што се огледала у стварности; зависило је од оног који је незадовољан био стварношћу, место

да то буде собом. И место да пошље себе окулисту, хирургу, козметичару, шта ја знам, погрешно је хтео да им пошље свет, природу. Стихије — на лекарски преглед! Да је Генералбасу дозвољено да уради што је тад, на своју несрећу, онај хтео, не би нико никог више препознао. Срећом, детицин.

— Зашто не би нико никог препознао кад је свако тражио да нађе само оно што је волео?

— А тај, шта је с њим било?

— Нестао. Испарио. Ишчилео.

— Зна ли се где је?

— Крије се. Под разним именима. Вешт. Врло вешт. Не одаје се. Стане ли и пред огледало, тврди да је празно, разбијено. Да никог и ништа не би препознао. Јер и он тражи кривца.

— Кривца? Он? Зашто?

— Да га не би препознали. Јер кад га препознају — део предања је и то — кад га препознају, Генералбас ће дораси толико колико је нужно, да би оплодио Прави Час у тачки на раскршћу свих тачака где ће се сусрести с њим. Дотле — детицин. Шта је? Забринуло те?

— Не. Али раскршће тачака, то је жижа у којој се пале све њихове мале снаге стопљене у једну бескрајну

— Детицин! Детицин.

— Не, али чини ми се невероватним да онај који се крије, онај од ког потиче Генералбас као син од оца не жуди да се препозна у оном који воли.

— У себи?

— Постоји и боље: препознавање у оној која се воли. Генералбас мора да воли свој прави час да би се препознао у њему, али тај прави час нема пулс у часовнику, него у срцу девојачког бескраја, у срцу...

— Питање је. Наш бескрај постоји и ван паралелних огледала, али онај који би се ван на-

шег простора, жељан бескраја, огледао у жељи да апсолутизује себе ког воли, почео би у ентот, и последњем, у врло удаљеном дакле, и дакле мутном одразу да види другог место себе и да, место себе ког воли апсолутно искрено, заволи тог другог, далеког, последњег. Јер љубав и бол трају и после полазног ударца који их је изазвао. И престао да изазива.

— Било би то издајство себе! — планем.

— Да ли би то било издајство себе? И ја се то питам. Да ли би било издајство та замена довољно слична да погрешно препознани лик не буде неко сасвим други; довољно различита да не би била више сасвим исти? И ја се питам шта бих урадио на месту таквог једног који се, застао пред паралелним огледалима, наљутио на помисао да је изневерио своју љубав према... према... према...

— Себи! — рекнем да му помогнем да не залута.

— Себи? Можда себи, можда другој...

— Другом!

— Да, другом! — рече и намигну весело, не, намигну захвално јер сам му помогао. — И сад, размишљајући шта би тај урадио на мом месту, дошао сам до закључка...

— Зашто си о томе размишљао?

— То ми је посао.

— Оториноларинголошки?

— Ах, то је камуфлажа. Неважна! И...

И опет намигну захвално. Да ли захвално? Пре бих рекао да је дрско, провокаторски намигнуо.

— И — продужи — закључио сам да бих ја разбио прво огледало, зар не? — и опет намигну — песницом бих га лупио. Да ли песницом? — и намигну позивајући ме да му помогнем.

Па добро. Био он ко био, макар и обичан иследник, одговор који бих му ускратио изазвао би

само притезање мреже око оног у ког сумња. Био тај ко био. Па добро.

— Кухињским ножем! — рекнем за инат, прво што ми је пало на памет.

— Занимљиво. Кухињским ножем. Па да, кукна је женског рода. Али свеједно, Госте! Могao је и првим што му је око закачило. Пудријером, рецимо! Такође женског рода. Важнија је, чини ми се, енергија којом се удара. Уколико се уопште удара. Али од тога није важније зашто је ударено — то нека је страх од издаје или немирење с неком врстом издаје — важније је, дакле, како ће тај чин да се пред самим собом оправда, зар не? Дабоме, играју и остали интерутерински покрети маште, али оправдање, ах, оправдање је најосновније. Из његовог се орбита ни невиност не може да ишчупа, а камоли порок.

— Порок? — загрцнем се.

— Гравитациона снага правдања порока пред самим собом у неким је случајевима јача од свих сила стварања и разарања на гомили. Не мислиш?

— Не! — рекнем леден. — Правдање уопште није важно.

— Не? Шта је важније од разумевања учињеног ако то није правдање којим се долази до стварно урађеног. Правдање, без обзира по коју цену! Има их који потроше на то готово сву резерву своје лудидности. А она најдрагоценија је енергија света! Јесам ли то већ рекао?

— Непријатељ — рекнем негодујући због страха који сам бивао принуђен да кријем — гостује овим нашим простором, а ми ћакуламо, клафрамо и тртљамо као торокуше. Хватајмо га, ухватимо га, притиснимо га, исцедимо га! И једном заувек завршимо с том полутанском, с том побаченом недонесеношћу, коју Веља хоће свему да наметне!

Рекао сам те речи испршен као сопствени

споменик у рајољубивом неком родном месту. Јесам ли очекивао пљесак? Ко ме би доктор у том случају пљескао? Госту?

Згурим се. Доктор упита:

— А зашто би баш то било важније но сазнати, рецимо, име пријатеља који се најзад жив вратио из јаве која је друга страна нашег сна који нам ту, као и месец, окреће само ону једну, исувише познату?

— Друга, непозната страна сна? — упитам неуплашено а дрхтајући под плаштом своје срчаности. — Зар ју је било потребно погледати да би се сазнало оно што се већ знало?

Рекавши то, намигнем трудећи се да ми око буде још веселије и захвалније но његово на крају његових реплика. Од тог часа, обојица бисмо тад намигнули као да се извињавамо за оно што смо рекли, неуверени у речено, у реч, у уверење ипак постојеће.

— Зар се знало да је разочарање снага сазнања? Да је сазнање казна те снаге? — и намигну.

Одахнем. »Хладно!« што би деца рекла. Изгубио се. А био је већ дошао на ивицу, на саму ивицу... Чега? *Врућег!* Што би рекла деца.

— Другу страну сна је наслутила већ једна прастара песмица. Ту сам је чуо. Рефрен се завршава са »Кратко волео сам«. Лепо, зар не? Тужно. Недовољно.

И намигнем.

— Није свака љубав једнаке сазнајне вредности. Хоћу да кажем да је безвредна љубав која без кајања води искупљењу.

И намигну.

— Од чега? — намигнем.

— Од смрти! — намигну.

Али као да је том последњом речи притиснуо дугме што ослобађа обавезне неконспиративне асоцијације, ја нестрпљиво закључим:

— Хоћу Генералбасу! — не намигнем.

— После свега? — не намигну.

— Води ме Генералбасу! — намигнем.

— Да видиш тог Генералбаса, застидео би се, Госте! — не намигну одмах, него тек кад заврших ја своју реплику.

— Хоћу да га видим! — намигнем и намигну, али ја сам ипак и инсистирао неком спољном, не унутрашњом упорношћу. Јесам ли почињао, не верујући одувек себи, да све лакше верујем у његове приче о Генералбасу? Не одговорим, прођим: — Од рођења носим његов прстен око грла и радим све време за њега. И сад. Упркос чињеници... Веља тврди да ми је утиснуо своја рубинска зрнца? Ако је то учинио, она се још нису ујлебила. Свеједно. И обратно се десило. Ја сам њему истовремено ставио алку око грла. Само, још није прошло овдашњих шездесет минута откад му се то преко десило.

— Где ти је, кажеш, ујлебио она своја два рубинска, је ли, зрнца?

— Ту! — покажем му грло, иако ми било криво што ме још увек замењује. Криво? Тако. Не претерано.

— Ако су ти стављена ту оперативним путем, требало би да постоји шав. Ни под овом необично снажном лупом ништа се не види. А да је ма каква операција извршена пре мање од шездесет њихових минута, а наших шест секунди, кожа би око реза била још запаљена, рана — незарасла, конци — неизвађени...

И он? Дакле, истина је! Истина! Кликнем нерастан, у себи.

— Овдашњих шест секунди нису исто што и тамошњих шездесет минута — рекнем штогод, незауостављиво радостан што сам, захваљујући његовој експертизи, остао за себе бар онај који нерадо јесам. А био сам посумњао у то, поверовавши — истина делимично — у докторове дезин-

формације о Генералбасу. Намерне дезинформације. Да. Али зашто? Здрава сумња у придошлице од којих ваља сакрити истину, или специјално, хм! препоручено неповерење у мене . . . или подло спречавање истине да допре до оног који треба да зна да сам дошао да бих штитио, спасао, слушао. Кога? Генералбаса? Ту и јесте чвор. Нисам више био сигуран да знам кога.

— С временом је као с новцем! — што би рекао громобран. — Брзину му одређују мењачи брзине. И то на основу потражње. Кад ником ту не треба онострано девизно време, курс му страшно пада! — и намигну. — Имам га. Треба ли ти? Дао бих ти га испод руке по црном, аутентичном курсу.

— Не треба ми тамошње време. Ово хоћу. Не за себе, за Генералбаса! — намигнем.

Настављао сам да противуречим, али ако сам то чинио, било је то мање због нових доказа да сам већ онај који ни јавно ни тајно нисам, упркос очигледном објективном докторовом отпору. Субјективно био је смушењак, објективно . . .

— Време не троши погонску енергију без заласка! — рекнем. — Треба пожурити с хватаньем Веље. Али пре но што пробу ти велики суперсекунди, јер и вечност пролази, одведи ме Генералбасу. Веља га тражи рајем. Ви кријете Генералбаса. Разумем: конспирација и тако даље! Али ако га Веља открије, угрожен нам је свима корен лика, његова срж, смисао. Све ће нас он да убије у лицу Генералбаса, целокупност времена свих нас.

— Камо среће да хоће! Било би то дивно, било грозно, било уништавајуће. Једним ударцем, две муве! — и намигну.

— Шта си казао? — не знајући више ништа, ни да ли да не намигнем, ни да ли да намигнем.

Само скочим. Истовремено он ме и прикова за место погледом што ме обезвољи. Слушао сам

га како прича нечујне наједном приче, знао сам да су то дечје приче. Али ово што сам могао да противно процедим било је једно недорасло бездимно, а верно ипак:

— Нека. Нека. Тужићу те ја њему.

Доктор се насмеја:

— Тужити? Пробај! Нико ту ником ништа не може. Сем несмелих. Они могу да се ухвате за грло или за органе за варење и да се . . . Да се разочарају.

— Ја да се разочарам? У рај? Никад.

— У љубав?

— Никад. Никад. Никад.

— Рекао бих, слушајући те како се јадно жестиш, да те је стид да и самом себи признаш нешто битније од свега што те чини, од смрти, страха, разочарања, љубави.

— Мало знаш шта ме чини. Нисам од оних који се стиде иједног свог осећања. Тачно је да, погрешно понекад мерећи, она оптерећују један тас и нагињу га у правцу непредвиђеног. Одведи ме Генералбасу.

— А ако би те тај сусрет заувек разочарао у себе и у све ту?

— Хоћу Генералбасу!

— Умро би од сусрета с њим, јер детицин . . .

— Нека погинем. Води ме Генералбасу. Његов сам војник. Ако ме не одведеш, кунем се у својих дванаест рана и једну војничку смрт крај митраљеза да ћу те . . .

Слегао је раменима слушајући ме како понављам:

— Генералбасу! Генералбасу! Генералбасу!

— Свеједно. Ми тајни имамо. Али међу нама? У поверењу? Добро, рекао сам ти зашто смо принуђени да му дајемо инјекције детицина. Не бисмо га без њих задржали у границама које су разумни оквири његових бубашвабетина и осталих бубица промена, белих мишева уједињења . . .

Зашкргућем, стегнем песнице.

— Мир, мали! — предахитри ме. — Реци радије кога да му пријавим?

— Не допуштам да се мом Генералбасу подмећу никакве бубице, никакви мишеви...

— Зар ниси чуо кад јој је рекао »мој бели мишу!«? Не? Ниси? Па да, ти време пред собом не доживљујеш као прошлост.

— Халуцинираш! Видиш бубице и чујеш мишеве. Ти. Не он, мој командант, отац победе, родитељ мира, њива наде. Тебе то тресе делиријум испичутура. Сад ми је јасно. Чиновник који је држао везу са мном отишао је на годишњи одмор. Ти га лоше замењујеш. То је.

— Смири се. Престани да се тресеш. Сад ћеш га видети. Сад. Али што се тресеш? Бојиш ли се? Кога да пријавим?

И намигну лукаво.

— Имена нису важна! — рекнем.

— Је ли? Добро. Пријавићу онда Вељу. Је ли то име главног непријатеља?

— Не! — оте ми се, али он ме није чуо, одсутан, забављен око дугмета. Да ли ме није чуо? Да ли? У сваком случају, имао сам право што се нисам одао. Имао сам право што сам издржао досад у туђој непријатној, увредљивој кожи. Исувише је подао тај смушени на изглед доктор. (Истовремено се упитам: докле ћу доживљавати друге као увреду?)

Тад наста кратак спој. А тамо где нисам био, тамо преко — пркосио је Гост својом главом. И лажном брадом.

Гост кога сам из појмљивих разлога звао досад Вељом. Али тај Веља није онај Веља кога доктор хоће да пријави Генералбасу. Зашто? Зато што не воли Генералбаса? Или што зна ко је ко? Знати пре времена оно што се не сме знати — није ли непријатељски чин? Понекад смртноносан?

Но у томе ме кљуцну испод чела, право где су му врата, куцну ме лаким ударом прста једна мисао:

Ако постоји Веља-Гост, Веља-ја и Веља- с лажном брадом, краја Вељама нема, па према томе ни карактерима, ни судбинама садржаним у једном имену. И, према томе, није име оно што је мене досад ту ограничавало. Шта је то онда?

Не стигнем да одговорим. Да ли сам знао одговор и без речи?

2

— То није он! То је...

— Пст!

То није био Генералбас већ Гост, то јест брати Веља какав се јавио већ раније с полуглубосом, Веља за ког сам знао да, упркос вештачкој сличности са мном, није ја: између нас није стајало огледало. А онда, ми на страну, и амбијенти нису били исти. А ипак, овај је гласно прсовао карикирајући једну од најповршнијих претпоставки о мени. Уосталом — једна неусловљена асоцијација: ја сам седео а овај је клечао крај жице коју је секао. И наставио то да ради и кад је, долазећи здесна, наишла... ах, Каја и застала, Каја коју сам, револтиран чиновнички задртом и грубијанском глупошћу доктора с оториноларинголошким огледалцем, био за тренутак заборавио. Какви »бели мишу!« Али видећи је, ја сам просто нестао, није ме било. Опет у мраку: нем од изненађења, нем од гнева, најзад. Можда се ипак десио неки квар у машини времена, у часовнику светлости, па ми са закашњењем од неколико векова сад тек стижу речи изречене ко зна кад, давно некад? Била је дивно жива, лепршава, срећна, онаква каква је то некад могла бити само са мном. Протрљам руке: »Добро је! Добро је!« Прошлост је

препознала своју гарсоњеру пресељену у будућност.

— Шта је добро? — упита доктор.

— Шта се тебе тиче? У сваком случају, добро је што је добро.

Не. Нису се те речи десиле у гарсоњери. Претрнем. Каја је на очиглед старила, добијала у тежини: кукови, канте, а пиштољи — здрављак, млекарство. И речи које је наставила да говори гарсоњерским гласом мора да су се збиле који девизни милениј пре тога. Не. Опет сам добро видео. Стајала му је сад иза леђа, дотицала га телом. Задрхтим кад доктор рече на њена уста:

— Љубав је ствар добра.

Најешим се што ћу издати или своје сад очи и осећања или своје памћење.

— О да! — промуцам одсутан. — Љубав, бели мишу!

А ипак препознавао сам се у тој давнопрошлој предбудућности крај жице. У предбудућности или у безосећајној будућности што је прошлост осећања у односу на згрануту садашњост? Погледам у доктора. *Застарели претеча?* Кома је то рекао? Кога је тако назвао? Нисам могао да се сетим. Устанем: знао сам да је те речи рекао, али коме? Погледам у лажну браду крај жице. Стајао је и гледао у Кају. У Кају какву сам остарелу гледао или какву сам витку памтио? Прожди-рао је очима. Ја бих је прождрао пресну само да је не гледам. Укочен ја. И он — укочен. Крут. Проштац. Само ја ћулим уши, а он је гледа као тетреб. Да не мисли да ће је хипнотисати? Гледао је у њу и збуњеним рукама настављао да се-че жицу. Али и она га је гледала. Као хипнотисана. Укочена и она упркос изванредно гипкој мекоти свог некад, несвог сад угојеног тела. Она га заљубљено гледа. Види ли га сад какав јесте? Онда се месечарски покренула, дигла један крај жице и ја сам чуо кад је рекла одсутним да-

леким гласом (као да је долазио тај глас из далеког тела):

— Ево твог белог миша! А ти? Тако те дуго није било. — Но утом јој се и глас промени, остари, огруби: — Срам те било! Само се забављаш, свињо! Како си се испрљао! Стиди се. Шта то радиш? Матор човек! О, докле ћу ја да се мучим с тобом. Цркни једном, да и ја одахнем мало. Зашто то сечеш.

— Онако! Сечем.

— Ох, што си грозан, наказо! Сав си се избо! Да нећеш преко? Зашто? Хтео би да ме оставиш? Е, нећеш, развратниче, сам да ми се тамо до миле воље ваљаш с твојим тамо фличкама и флаундретинама! А ја — баш те брига. А од чега ћу ја ту, остављена, да живим? Ни пензију немаш, неспособњаче! Сви су је добили, само ти ништа! Што си се укипио? Што је, смољо, шта ми ту изводиш откривање споменика непознатом јунаку! Гле, једна мисао. Хајдемо заједно преко. Чула сам да је преко постигнут велик напредак, праве сад такве парфеме, пудере и руже, памет да ти стане. Чекај, ја да ти придржим ту жицу. Брже то сеци кад ти кажем. Брже, ако нас патрола ухвати, ја сам те одговарала од илегалног прелаза, то да знаш! Надам се да ниси заборавио да су те некад учили да будеш мушко, да би знао да штитиш нас јадне и слабе жене.

Фатална заблуда! Грешиш, предбудућности! Никад ниједна девојка није тако говорила свом дечку. Можда остареле и разочаране жене и мајке тако говоре. А он, место оштростартног удварања — стиљиво ћути и гледа, само тетребски гледа и ћути као да је види младу и нежну од некад.

— Ох! — застења он убоден поново.

Тако му и треба! — помислим — кад не скида тај свој пожудни поглед с изреза њене блузе

с неким расквашеним суперкрофнама место некадашњих наранџи. Шта гледа тако тај мамлаз?

— Ох! — убоде се он и трећи пут.

— Шта уздицеш? — упита га иако је видела да се убо и да га убода заболео. Не, није имала сажаљења. Чак се истресе на њега: — Ах, крв! Врло важно, мало крви! Некад си био спретнији. Сада си, поврх свега, још постао и циција! Јесте, јесте, злато моје, циција! Ништа ми не дајеш. Већ три месеца нисам ништа сашила. Види каква сам бедница, све саме праисконске крпетине. Колико си пара понео, злато моје.

Зар ниједна жена неће никад научити да нас разликује?

— Не залећи се, девојко! — викну неко крај мене приметивши како јој он сад гледа у остарелу, смежурану доњу усну, што под тим погледом лако уздрхта и уздрхтавши, као да се освежи и, освеживши се, изгуби умор и, одморивши се, као да се подмлади:

— Бели мишу! — прошапта он и Каја га погледа а погледавши га, задрхта, а задрхтавши, стресе једним покретом са себе све излишне године.

— Бели мишу? — понови она за њим, синувши обрадована. — Јеси ли рекао бели мишу? Јеси! Јеси! Ох, Вељо, чим сам ти чула глас, одмах сам га препознала. И чим сам разабрала да ме дозиваш, одмах сам дотрчала. И ево ме. Ту сам.

Он је гледао у усну, очи, у изрез блузе и дисао само, све тежи себи, све непомичнији. А она је цвркулала, пируете ударала, чаврљала. Час она однекуда, час она — сад.

Хтедох да викнем заборавивши први утисак који је, остарела, оставила само на мене кад се појавила:

— Није те он звао, Кајо! Ја сам шапутао у себи нашег Белогмиша да би дошла.

Али уста ми била паралисана под докторовим очима налик на две огромне шаке.

— Пст! — рече оториноларинголошко огладалце.

— Тачно! — рече гарсоњерску реч. Све остале му речи биле после као из црних романа. — Отисци прстију могу да се промене! — рече онај. — Глас никад. Разбио сам скипу. Био сам најдаље дотерао; један поветарац још само — и савршенство, али ме наљутили. Тако они увек. Жао ми је, у ствари.

— Кад жалиш, што планеш? — упитала је подмлаћеним гласом, дишући као да га удише.

— Како да не планем кад се наљутим? — гледао ју је као да ништа друго више не постоји.

— А што се наљутиш кад ти је после жао?

— Како да не жалим разбијене делове створеног?

— Али могао си и сам да ме потражиш. Ја сам девојка.

Сетим се: одиста. То је једном рекла. То само. Ја сам отварао рибу конзерву и посекао се, неспретан, кад је она одговорила мени који сам се жалио што се нисмо раније нашли јер је из оног што смо пре тога . . . не, после се то десило, а можда ипак пре? свеједно, десило се после оног што смо једно другом љубећи се говорили, било јасно да се волимо од првог тренутка, одувек, од чим смо се угледали, пре но што смо се упознали.

— Пст! Пст! — чиниле су докторове очи. — Пст! Пст! и ја сам ућуткао свој глас у себи.

— Пази, крв! Увиј прст овом марамицом. Чиста је — говорила је брзо, срећна, дрхтава. — Место да се ја увредим, превијам ти прст и још сам срећна. Чиме само да то вежем? — освртала се. — Откуда ти ова собна хаљина? — Сва дрхтава, привијала се уз њега који је још стајао прав, укочен, очекујући, шта? шта?

Како? — прође глас по мени. — Гарсоњера већ? Гарсоњерска реч?

— Одувек је носим.

То нисам рекао. Затајила му је прислушна служба. Слабо, Госте!

— Пст! — докторове очи. — Пст!

А-ха! И она се збунила, и једним брзим, скоро нервозним, скоро узбуђено избезумљеним покретом откинула му део рукава.

— Шта то радиш? — викну он блаженим једним и од мужјачког блаженства препуслим гласом. — Шта ћемо сад? Остао сам кратког рукава. Како ћу преко? Подеран?

Она га погледа тужно, па — прегоревши стид — весело, позивајући, и, најзад, прасну у смех.

— Место да се наљутим, ја се смејем.

— Место да сам већ преко, ја причам с тобом.

— Зар би ме ти оставио.

— Одлазим. Доста ми је ту свега.

— Тек што смо се нашли и доста, тек што смо стигли — одлазим.

— Стигли? Ја сам, на жалост, одувек ту.

Она се сети утом нечег другог.

— Јеси ли свршио што је требало?

— Не дају. Зато и одлазим. Тек што почнем озбиљно да радим, а они: бум! Баце ме у детињство без снаге у удовима и, јовананово — расти. Доста. Већ сам оглувео од експлозија.

— Каквих експлозија? Нисам чула.

— Експлозије стварања се не чују. Само их ја понесем.

Она га, курва једна матора, лишена видовитости и памћења, погледа заљубљено и поцрвени до млохавог подбратка схвативши га ко зна како:

— Увек си знао да наћеш најлепше речи да би ми казао да ме волиш и желиш!

Говорећи то, приближила му се и стала, али њена га је неразумно млада сукњица лако дотакла. Он задрхта и укочи се сасвим овог пута.

Али друго се нешто збивало, нека невидљива стрка му је сапињала дисање, неки нечујни ло-

моти су му прожимали била и прождирали првобитну суздржаност, оно недодиривање, оно гледање само. Гледали су се и даље, али друкчије: упијали се, њушкали, узносили, опијали. Очима. А шта има толико да виде? Облици млади. Облици стари. Је ли то све што они могу, гледајући се, да виде? Стрпљења!

— Још једном! — откиде се утом његов промукли, процепљени глас.

— Шта још једном? — упита она једва чујно и, постићена, учини један мали, једва видљив покрет који је приближи опасности што се надносила над њом, неустрашивом.

— Оно с рукама! — ишапну промукло. — И оно са сукњом.

— Шта? — живну и клону. — Ја нисам ништа.

— Дотакла си ме. Још једном.

— Шта, Вељо? — прошапта.

Чак ни љубомора ме није дотицала. А није, пас, сад скидао очи с њених узнемираних груди. Врло лако с почетка узнемираних. Па јаче. Јаче.

— Веља? — промрси очију укопаних у изрез њене блузе место да промени ту покварену плочу.

— Ох, Госте! Једини! — рече она као да је не брине ништа, штавише неравнодушна на очигледну пожуду дришца.

Али онај се није више чудио. Заборавио је на задатак. А конспирација? Ништа. Одао се. Љубав је јача и од затворских зидова. Ухватила га у своју клопку. Или се прави то да му ниједно име не значи више од другог, да би и даље обмањивао? Кога? Мене? Што би се правио? Гледао ју је сад сасвим изблиза право у доњу усну. Архтао. Ноздрве су му се шириле. А и она је губила верину, чудно малаксавала не слабећи, чудно се губила налазећи се. Понављала све неконтролисаније:

— Шта мили! Шта? Шта?

Са сваком том бесмисленом, немогућом ње-

ном речи његове су се ноздрзе шириле. И никад краја том ширењу што се преносило као зараза обухватајући јој зенице. Што су се такође шириле. Преносећи се на његове поре. Што су се исто тако шириле и влажиле и пуштале шумове једног загнутог дамарања без даха, на ивици ваздуха. И кад ми се учинило да се већ, обострано хипнотисани, обоје руше, он је одједном снагаторски зграби и преснажно загрли. Зрелу сад да прими тај загрљај који је дозивала од почетка.

— Бели мишу! — прошапта тад отимач.

— Незахвалнице! Бабускарро! — само успем да помислим притиснутих уста докторовим очима као двема ковачким шакама. — Ја због ње све на себе узео, због ње трпим све те бескрајно дуге игре вруће-хладно и та саслушања што ме свег раздиру, а она, а она ништа: далеко од ока, далеко од срца; с друговима се љуби, грли, стрнца. Зар с издајником, издајнице! Зар с издајником и убицом, Кајо? Зар с Гостом?

Осветнички ме талас сад подиже, узнесе спремног да проговорим. У последњем часу помислим с упорношћу једне верности третиране миленијима: да ланем, олакшам себи, па? Њу да ућоркирају на неколико година, што ће јој попрати младост и вратити ми је такву. Па куд с њом? Никад!

Немиран, дрхтао сам. Осећао сам се угрожен као никад.

Крај мене одјекну смех. Кроз смех разаберам речи:

— Ни Веља ни Гост. Генералбас ти је преотима. Твој Генералбас!

Нисам се цео зачудио. Сваком се она свиђа. Зашто се не би и њему?

— Њему? — вриснем. — Зашто да ми је одзме?

— Зато што прошлост не пролази довољно брзо. Иде пешке.

— Ко сам онда? — повичем замућен. — Ко сам? Који сам?

— Веља!

— Ја сам Гост!

— Хтео би да будеш Гост — одговори ми доктор споро, све успореније — да би урадио оно што он мора? Али мора ли да убије, питам се, да би ти поново постао онај који још ниси?

— Није истина. Ја сам именовао њега, непријатеља, и себе, пријатеља, пре но што сам их видео заједно.

— Зар пре, јаднице! Не знаш ли да будућност наступа пре прошлости.

— Као будућност? Оно није Генералбас.

— Понекад као будућност. Понекад као њен пројект. Ко би то знао? Мислиш ли и да прошлост, коју сви напамет знамо, зна себе унапред? — и намигну брзо.

Али тај трептај ока представљао је трус што је недостајао експлозији. Бризнем у плач, заједно горко над разбијеним илузијама, над невиношћу, над свим који су млади умрли, над свуда несрећнима по свим просторима.

— Није оно Генералбас! Није! Није! Није!

3

Доктор окрену дугме и простор код жице се угаси, а моја се просторија осветли. Али ја сам и даље викао оно: није! није! и викао:

— Не сад. Чекај, стани, дај ми да видим шта хоће курва? — најстрашније је што сам знао шта она хоће, знам ја њу, све сам то давно ја слутно. Све. Нема нигде среће за мене у свету где између замишљене глади и сећања на пријатност утољавања нема више ни закона, ни препрека, ни рампи, ни брана.

— Колико речи! Али слутње нису важне. Да

ли још желиш да спасаваш Генералбаса од Гос-та? Тражио си да те одведем њему.

— Тражим! — заурлам вучки, али се у истом часу осетим угрожен у толикој мери не тим, него незнатим и осталим што није још прошло да се свладам брзо и, наивна лица, упитам:

— Да спасем? Шта?

Нисам рекао *кога*? Намерно. Да би он поново именовано оног чије је име одјекивало у мени опустошеном као основна школа првог послера-спусног поподнева. Али он није споменуо његово име.

— Оног тамо који је остао с Кајом! — изговорио је он њено име. Не и његово. Зашто? Јесам ли га убедио? Што бих волео да сам га убедио.

Уједем леву песницу. Немогуће! убеђивао сам себе. Није оно Генералбас. Није! Осетио бих на почетку бар флауд симпатије. А ништа нисам осетио. Ништа?

Он пречу и упита:

— Нећеш ли да се смириш и помириш већ једном? Добро. Препустимо их онда њиховој забави. Надам се да неће оставити никаквих последица! — и заврши цинички: — Бар недвосмислених.

— Убићу! — заурлам. — Убићу! Убићу вас све! Тебе прво!

Он одскочи. Био ми се сувише приближио.

— Смири се! Хоћеш ли да те одведем Генералбасу?

Ах, нису га убедиле моје сумњиве мисли, моје жеље остале у мислима. Он је веровао да је Генералбас онај старетинарски тетреб. Не и ја. Ја не верујем. Било би то крај, ужас гори од свршетка свега. И шта? Нека не мисли тај господин доктор да ћу се помирити с мишљу да је Генералбас неко ко се понаша као да ми није пријатељ.

Нека буде сигуран да ми је он друг, као и ја што сам његов.

— Одведи ме Каји! — замолим га.

— Не више њему? Сад ти се хита збављеној пури само? Је ли ти она сад постала шеф? Да ли је она већ постала његова секретарица, како се то, хм! каже, њој да би саопштио оно што си пре желео њему? Па да, схватио сам. Она треба да му однесе твоју поруку. Набацујеш му је. Не волиш је више. Не? Одређено јој је да буде курир између вас? Дакако. Ти се не усубујеш да станеш пред њега? Он је Главни шеф? А ти — шта си? Обичан прафић, је ли? Он може све, она има право на све; твоје је право нешто сведено: ти смеш само да ћутиш и трпиш, да се слажеш и извршуваш наређења и кажеш: »Разумем!« док ти он узима једино што си мислио да ти припада? Погађам ли?

— Не! — повичем огорчен. — Она припада само мени.

— Припада! Не чини ли ти се да свако припадање смањује и оног који даје и оног који узима? Обавеза не даје крила.

Опет зазвони нечујно звонце самоодбрамбених рефлекса у мени. Нагло опет. Свестан нагло да је то докторова техника сламања и да се она састоји од диверзионих притисака на неважна места да би се тежиште напада неочекивано пребацило на онај разређени положај с ког су тек одвучене јединице и оружје да би помогли привидно угроженим котама расути на небитним правцима. Оклопљен тим сазнањем, дочекам чврст његов следећи јуриш:

— А ти? — упита злокобним гласом. — Ко ме ти припадаш? Њој? Само њој. Или и свима незнанкама које могу да застану пред једним излогом? Сећаш ли се да се Каја намрштила кад си се ти био насмешио оној непознатој?

— Није истина намрштила.

Али он пречу. Је ли врлина чути само оно што се хоће да чује без обзира да ли је то што годи неистина или истина?

— А на то, шта си учинио? Разбио си излог кад је прошао младић ког није погледала. Треба ли сви младићи да нестану да не бисмо више разбијали излоге?

— Не сметају мени младићи! Ја знам што знам.

— Да воли само тебе?

— Мене само.

— Ваља да нећеш рећи да си први ког је пожелела?

— Био сам јој први. Разумеј! Први! Од крви њене крвав.

— Кад кажеш!

— Кунем се!

— Може бити! Али не сумњаш да је она у мислима била чедна све до тог тебе случајно првог. Шта је? Стежеш песнице? С којим правом? Колико си ти девојака пре ње пожелео ако не и имао?

— Код нас је то, како да кажем, биолошки нешто сасвим друго.

— Јесмо ли за пуну равноправност? Јесмо! Онда, молим, зезни такозвану биологију! Уосталом, ти си истиснуо Братка који се убио.

— Рекао је да ће се убити! То није исто.

— Јеси ли сигуран да није исто? Код тебе све испада да није исто. Она друга — није исто! Ратко, Гост, Генералбас — нису исто. Атомизира те специјализација.

Зашто ме не чује? Што пита за другу?

— Да те је позвала, би ли напустио Кају? Би! А она? Шта те се тиче! Дабоме. А ако би се убила?

— Не би се убила! — забрзам. — Знам је. Она никад раније није ни у шали спомињала тако што.

— Заборављаш, она није исто што и Братко. Ако је он говорио да ће се убити а није се убио, она би, не будући биолошки исто, могла да се убије не запретивши ником да ће то да учини кад је вољени напусти због друге.

Неко је изван нас понављао једно време: »И та друга, и та друга«. То ме изазивало. Раздерем се:

— Друге жене сем Каје нема у мом животу.

— Да те одведем Генералбасу?

— Волим је.

Та се веза између њега и њеног имена у мени успоставила преко противречног *волим је*, јер љубав и Генералбас нису били више исто. Није ли он казао Каји: »Бели мишу« — као и ја што сам? А исто није било исто. Његов »Бели миш« гонио ме на повраћање. Моје ме тепање њој и сад усхићивало. Моје тепање или она? Нисам ли био усхићен њом? Јесам. Признајем, било ми је лудо пријатно с њом као ни с једном. Је ли волети само претпоставка да ми ни с једном не може бити као с њом што ми је било и једно *јесте* и некакво *биће*? У том случају логично је да је љубав себична, најсебичнија појава, тако себична да, стидећи се себе, осећа потребу да заљубљенима саспе праšину у очи не би ли их нагнала да мисле да су несебични и неташти.

— Ћутиш? — рече као да нисам рекао оно: »Волим је!« — Је ли то одобравање?

— Није! — помислим. Мора бити да сам то гласно учинио.

— Кукавица си! — рече доктор одједном згабена израза. — Генералбас ти је преотима, али ти си у толикој мери полтрон да се не усубујеш ни да га окривиш а камоли шта друго. Не! Теби је лакше чак да окривиш и поплујеш саму љубав. Кукавице! Кукавице!

Ова ме реч лупила тако снажно да ми нестало даха.

— Шта треба да урадим да бих доказао да нисам? Да га убијем?

— Ако твој пројект *Генералбас* не личи на стварног Генералбаса, једно треба порећи. Избор мораш сам да извршиш.

Хтео сам да се задржим који тренутак на изразу пројект *Генералбас* и стварни Генералбас. Било је ту нечег неприхватљивог а примамљивог. Све истинито на страну, ако је Генералбас пројект одражене реалности с оне стране, он с ове нема остварења, али ако је с ове остварен, онда пројект и одраз нису никад били у љубавном сродству и огледала неће ником сметати. Ипак рекнем само:

— Посаветуј бар!

— Избор одређује више но чин.

— Да бирам? — и прошапћем: — Излишно. Изабрао сам.

— Јеси ли, Вељо? — обрадова се лекар, све више сличан позиву на убиство...

— Ја нисам Веља! — викнем дављенички.

— Из те си мишје рупе већ изишао, Вељо. Не можеш више у њу. Загипсана је. Ти си волео Кају. Ти, не Гост.

— Има право човек! — рекнем савршено немарно јер ме, више од игре пристајања, наиме, морила тајна неверства.

— Осветли их! — викнем. — Хоћу да ме види.

— Генералбас? — упита лица искривљена од пакости.

— Каја! — одвратим. — Каја!

— Она затвара очи кад се љуби.

— Чуо сам то, али ипак, видеће ме. Сигуран сам.

— Шта ће помислити — да јој опрашташ неверство?

— Увериће се да ми је верна.

— Каја? — насмеја се.

Прегризем речи већ сингле из гла. Задах-

ћем. Обришем зној. Дивљач сам му. Лови ме. Испљује плотун за плотуном у мене. Ја унезверено бежим само.

— Каја! — поновим без гласа, свестан одједном да треба убити оног који се, злоупотребљавајући њен астигматизам и њену таштину, лажно представља и издаје за мене. Издајући мене. И? Свеједно. Нека је и Генералбас, свеједно. Ја ћу га убити. Убићу га као да је Гост.

— Зар није у том случају боље рећи: »Убићу га као да сам Гост«?

Његов је глас био инсинџантан, обазрив.

— Свеједно! — рекнем.

— Јеси ли сигуран? Јер, у првом случају, убијајући као да је Гост, ти издајеш Генералбаса у чије си име занепријатељио с Гостом. У другом случају, убијајући Госта, ти си ликвидирао издајника. Оног који те је издао.

— Кају? — упитам обрадован донекле.

Је ли није разумео логички ток мојих ужасних мисли? Је ли се правило да их не разуме? Упитао је:

— И Кају је издао. И горе. Не мислиш ли да је и она угрожена?

— Светлост! — повичем. — Упали, молим те, светлост. Не тражим немогуће!

— Зар се не жели увек баш немогуће?

— Понекад кад могуће не задовољава. Ретко кад.

— А кад могуће задовољава? Братко, кад је једном... Не бој се! Не мислим да ти ишта пребацим у вези с Мратком, који се није држао норми слободе што носи у наручју слободу. Њему не би ни остало друго: или да се венча с њом или да се убије пред једним излогом.

Нови страх је налегао на стари. Ван себе, промуцам:

— Ја сам невин, руке су ми чисте! Крв сам

спрао с њих толико пута отада. Зар се могло дру-
кчије? Ја сам невин и кад ратујем.

— Пусту невиност на миру. Али ако већ оста-
тајеш код метафоре рата, онда не мисли да не-
виност није способна за грехове више неголи за
врлине. Као и она.

— Али она није невина!

Он се зацерека:

— Јасно! Одавно!

— Шта мени то има да буде одавно јасно?

— Имаш ли индекс? Дај ми га! Хм, хм! Сту-
дент музике. Кад си рођен?

— Боље да нисам!

— Пише, усталом. Дошао си на свет оног
пролећа кад је рат почео! Значи није ни она ра-
товала.

— Јесам ја. Био је то тоталан рат. Мобили-
сало ме.

— Био си премален да би био мобилисан.

— Сви смо увек малени. Само смо то —
малени.

— Деца подносе рат, али њих нико не мо-
билише.

— Родитељи то чине. И љубав која заслеп-
љује родитеље то ради.

— Деца су захваћена ратом, али не учеству-
ју у њему, то хоћу да схватиш.

— Ја нисам дезертер.

— Кајеш ли се?

Изгубљена веза се успостави на познат на-
чин. Али не рекнем:

— Одведи ме Каји!

Из мене излете друго:

— Пожуримо. Такав лов какав је Гост не па-
да сваки дан контраобавештајној служби у
руке.

Он се освртао полако.

— Где ли сам оставио ону кесицу? Жури ти
се? Бојиш ли се? Чега?

— Бојим се свега што може Гост.

— Ево је! Додај ми онај крчаг! Хвала! Шта
он може? — упита уливајући воду у шољицу за
кафу.

— Пусту ме одавде! — завапим. — Пожур-
римо!

— Причекај да то добро измешам.

— Шта је то?

— Гипс да запушим још једну мишју рупу.
Тако, сад сам готов. Али добро да га погледаш,
отворених очију. Мушкарци их, кад су кукавице,
затварају пред непријатним. Жене које то никад
нису, пред пријатним. Мислиш ли да се понављам
намерно или ми се мозак већ почео да закречује?
Не мари! Гледај и престани да вараш.

Место одговора, зачујем смех. Гадан. Прово-
каторски.

— Време је! — закључи.

— Време? Шта имам од њега? — упитам је-
жећи се.

— Језу! — рече. — Језу од помисли да га
имаш а немаш да ликвидираш Госта. И тај ти
је излаз загипсан.

4

У соби се угасило. Место мог одговора? Пред
жицом осветлило. Место мог ћутања? Презрела
и збабљена Каја и Гост су престали да се грле.
Курва!

Али не стигнем да изустим ни реч, а он учи-
ни оно своје:

— Пст! — и показа прстом на њих.

— Ох, мили! — рекла је ошамућена од за-
грљаја. Али, као и обично, и сад је брзо долазила
себи, ситним и практичним мислима и стварима,
лепотама: — Ако сад не побегнемо, неко би могао
да наиђе и спречи.

— Да бежим? Хтео сам то. И сам. Пре. Али

сад се никога више не плашим. Сад знам шта је оно што је недостајало мојим пројектима. Ходи. Опет. О, што сам снажан.

— Не тако јако! Нико тако не љуби као ти! Нико! Никад ме нико није тако загрлио! Скрцка-ћеш ме, једини! Ох, Вељо!

Нисам био сигуран, али учинило ми се да је уврећен промрмљао нешто као:

— Зар ти личим на балавца који још бежи од куће и кога уплашени и забринути родитељи траже преко милицијских станица.

Али она је разговетно рекла:

— Свеједно је ко си када ме ти, мили, волиш.

— Косу твоју волим!

— А кад оседи, хоћеш ли је волети?

Он не стиже да одговори да је већ проседа — тако се брзо извила из његовог загрљаја. Ручка којом јој је миловао косу остала му је у ваздуху. Непомична. Пре но што полако поче да пада.

— Ах, мора да сам сва рапчупана! — и рекавши то, брзо је извадила огледалце, пудријеру. Све то засветлуца, удари ми у очи, засмета, ја се почнем да трзам, жмиркам. Иако сам се налазио у мраку, нисам успевао да се скрасим.

— О, што сам поружнела! — повика. Била је у праву, поружнела је, остарила. — Шта се то десило са мном?

Онај је погледа и насмеши се:

— Мени си иста! Непромењено лепа.

Је ли слеп? упитам се, али она се и даље гледала самокритички:

— Колико сам бора добила наједном. Кад пре? Па живи!

— Ниједну ти бору не видим! — рече он приближавајући јој се ситним кораком будућности.

— Пусти! — одгурну га. — Не треба ми нико! Ох! — продужи — знам, можда има и при-

влачнијих и згоднијих девојака, али нисам другачија но што сам била кад си ми говорио да ћеш ме увек волети. Бар не мислим да сам се променила. Зар си заборавио на то обећање?

У својој соби, ја сам се трзао јер ме Кајино огледалце гонило, тражило, налазило и, не дајући ми да докраја јасно видим и чујем шта се све дешавало тамо код гарсоњерских оквира, онемогућавало ми самом да се одредим: видео сам је опет лепу, пожељнију и млађу но икад. Али онај рече:

— Ја никад не обећавам, ја умам. Шта то радиш?

А-ха! И њему је огледало сметало.

— Заборавио си све у шта си ми се клео?

— Ја?

— Пст! — учини доктор уз мене. Очи му — канце у жртви.

— Заборавио си што си ми обећао! — рекла је плачно. — Заборавио! Изгубио си памћење. Ти ништа више не знаш. Ништа.

— Како не знам? — смешио се самопоуздано. — А шести пројект? Јесам ли га заборавио? Најсавршенији је од свих. Најсличнији теби. Пројект јединства. Пројект број шест.

— Број шест? Пројект? Шта то говориш? А ја ти, јадна ја, веровала! Шта то говориш? Број шест? А ја те, бедна ја, јединог волела! Али воleti таквог као ти значи волети лудило!

— Волети таквог као ја значи волети све.

— Волети таквог као ти значи не волети себе.

— Волети таквог као ја значи волети испуњење. Шта то радиш?

— Шминкам се. Сад знам: због браде се све то са мном десило, због браде...

— Гвст! — обрадујем се и не обрадујем се. Зна га, курва! Имао сам право!

— Пст!

— Откуд теби то цело огледало? Дај ми га!

Истина! Колика ми брада, а ја се још осећам као дете које би се играло. Где си? Еј! Доћи да се играмо! — окренут њој, огледао се. — Шта се то збило? Светлиш као да те видим. Не залазиш ли? Сунце је зашло за морем и мрак би требало да је све до јутра. Шта је то? Шта је то? Шта је то? — поче одједном да изиграва покварену плочу. — Шта је то?

Каја је гледала све нервозније хуљу с ким ме очигледно бркала, али је и сад, несамокритична под искувише нагло осекнулим растерећењем година, на шта се још очито није навикла, као што се није помирила с помишљу да се навикне на пријатно, хтела да пристане на све игре.

Хтела је одмах да пристане, а није могла.

— Престани! — викну опет без оне малочашње љупкости, лакоће, живахности. Деловала је збуњено, неспретно, неуверено.

Док се радило о игри, њена је забуна имала и неко извињење. Нисам ли и сâм имао делимичан утисак: ја да то говорим, његове реплике тамо, не он уз њу. Уопште, нешто се пореметило у машини времена и у другим машинама. Нарочито у оној самоосећања и односа према свету сећања и њихових односа према мишљењу. Утом баш она и плану. Да ли зато што јој је постало јасно да те плоче нису кобојаги, него истински покварене, и да је за њу прошло време мушких. А можда јој је и нешто друго постало сумњиво? Је ли схватила да ја нисам онај тамо?

— Био сам далеко да то сâм видим.

— Зар се ничег више не сећаш? — упита га охлађено.

— Приближи се! Хеј ти, хеј! Хеј мала, како си се оно звала, ти, ма доби кад ти кажем. Ма доби, делићу мог плана! Пројектићу мој, доби!

— Не знаш више ни како се зовем?

— На врху ми је језика — слага. — Доћи!

— Не знаш с ким говориш? — упита га не долазећи себи.

Он бестидно и немоћно климну главом.

— Не знам. Знао сам. Али заборавио. Де-тицин.

Шта је рекао? Али она бризну у плач. Сузе јој груну, гневне прво, самосажаљиве затим, најзад самарићанске, болничарске:

— Јадни мој мили! — загрли га заштитнички и помилова по брадатом лицу.

— Хоћеш ли да те легнем? Хајде, као некад

*»Рингерингераја
Ишла мала Каја«.*

Мислила је да је нитков истински болестан. Не види бас жицу *ге*, дебелу као бандера. Јадница. Али притиснут оним докторовим очима као песнице, нисам могао ни да се макнем, ни да писнем.

— Како си рекла? — упита хуља изводећи бебу брадату: — Вингевингејаја.

Изненада је зграби и баци се на њу, али се она изви, оте, одгурну га, он немоћно паде. Гледала га прво љутито. А ипак, колебала се, јадница. Мислила је: или да је истински болестан, или да сам ја онај неозбиљни пропалица. Мало нервозно, зато, рече:

— Зашто? Знаш да не волим тако, на силу. И да то уопште више не волим! — било је у њеном гласу гордости одрицања, једине њој још доступне. После огледања била је свесна да је непожељна, досадна жентурача. Не и да се опет подмладила.

— Не знам! — рече и пружи руке да је привуче пожељну и свежу, непромењену и усхићујуће љупку као и досад.

— Пусти ме, свињо! Како те није срамота! Но тек што то рече оним осорним гласом

жентураче, би јој жао њега, себе некадашње, па се под притисцима тих сузних осећања расентиментали, пресели осећањима за собом, прошлошћу и преда успоменама:

— И први пут кад си ме пољубио, рекла сам ти да не волим на силу ни брзо. Сећаш се?

— Не сећам се. Ниси ми то рекла.

— Јесам.

— Ниси. Ја знам.

— Па ти си, јадниче мој, заборавио све, и како се то све десило први пут? Онда кад је грмело. Пустио си мене да почнем. Био си стрпљив тад. Знао си да ја не волим на силу ни кад грми.

— А ја волим.

— Знам те ја. Али, ето, заборавио си да си ми обећао кад смо се упознали...

— Шта?

— Да никад нећеш штети ништа што не будем хтела. Шта ме тако гледаш?

— Не сећам се!

— Чега се не сећаш?

— Свега се не сећам. Све сам заборавио.

— А ја све памтим. Сваку твоју реч, покрет, алаж, превару, све.

— Ја ништа. Ја сам невин.

— Немогуће. Зар си заборавио све баш, све?

— Све.

— И како смо се упознали?

— Где, то знам.

— Знаш? Реци како?

— Питала си ме шта радим, а ја сам ти рекао: »Ништа« Мислим тако је било. После је дошао детињ... конспирација.

— Не конспириши! Где смо се први пут видели?

— У институту.

— Нећу тако. — Би ми јасно да она тек тад, са огромним фаталним закашњењем, помишља први пут оно што је одавно требало: схвата да она

тог човека уопште не познаје. Је ли баш то коначно схватила? Изгледа да није. Надала се да је он ипак онај кога воли. А, онда, и године су ту. Веље нема и дај шта даш.

— Лепо реците: кад је почело наше пријатељство? Или још боље: кад сте ми први пут рекли да ме волите?

— Ја — никад. Ја не кажем то, ја умем.

Почео сам да цвокоћем, да се тресем. Свињо! Значи ли да други не умеју?

— Ви све умете, је ли? А не знате кад смо се упознали? Је ли било лето? Или је и оно конспирисало, па се правило да је зима? Бутите? Штета! Али онда је било лето, враћали сте се с купања. Трамвај је пројурio крај вас. Мада нисте дигли главу, осетили сте да сам у њему. Или сте ме видели крајем ока, али, како споро повезујете...

— Има дана кад споро повезујем! То је истина. Зар бих иначе правио већ шесту скицу уједињења? Док те нисам срео, нисам то знао тако јасно. Али, ето, чим сам те данас срео и нашао, многе су ми ствари постале јасне. Без муке пројектовања и скицирања. А шест пројеката за мном. Што те раније нисам срео!

— Давно смо се ми срели и нашли! Не гледај ме тако. Пре сваког пројекта смо се пронашли. Тад, кад сте ме осетили у препуном трамвају. Али док сте схватили да треба да потрчите за њим, кола су већ узела педесет метара форе. Не што су код нас трамваји нарочито брзи. Због низбрдице. Ви сте најзад појурили... Шта је било после? Покушај да се сад сетиш, сад кад ти се вратила боја у образе.

— Зауставио сам кола, извукао сам те, рекао: Пролеће! Пролеће је стигло и ја сам те без обзира на задуваност пољубио: конспирисао сам и ја.

— Није тако било, не одмах. До прве станице јурили сте за трамвајем, два километра, и то

јурили најстрашније брзо и стигли га кад је стао. Силазећи, сударила сам се са вама који нисте ни дрхтали, ни били знојави. То ми се свидело — не волим знојење — и још више сам вас заволе-ла, али сам се правила да вас не видим исто као ни ви мене.

— Зашто?

— Да не бисте пре времена знали колико сам се обрадовала док сам гледала кроз прозор, изме-ђу двојице крупних мушкараца, како јурите за мнош. Једини, мили мој!

5

— Не! — викнем. — Кајо, није то Генералбас трчао за трамвајем, ја сам...

Знао сам да ми неће ништа вредети то вика-ње. Зато скочим. Али тамо се крај жице угаси, ту упали: човек у белом се смешкао.

— Шта кажеш за Генералбаса...

Нисам се више чуддио, било ми је тешко, али нисам се опирао више ни спољњем сазнању да је то он. Он је то. Чинило ми се одједном да сам одувек помало и знао да је такав, да ћу се разо-чарати у њега. Знао? Слутио? Али оно добро што сам о њему мислио није ни било резултат знања и слутњи, него нужности, услова, жеља. Ипак, упркос бесу и мржњи, зависти и убилачкој жељи, рекнем из јачег од свега стида, стида који је об-зир према оном што се престало да буде:

— Немогуће! — и зачудим се искрености свог запрепашћења.

— Као што видиш, и немогуће је могуће. И шта? Да наручимо једно друго немогуће, немо-гућније од овог?

— Све што знам — оно што не ваља треба уклонити.

— Дакако! Јер све што постоји јесте само

скица оног што је било јер ће бити, зар не? Не, момчићу. Самим тим што је нешто постало, пре-стало је да буде скица и добило, као све живо, одлучност, нагоне, свест, мишиће и храброст ну-жне самоодржању. У које спада и лукавство при-лагобења и интригантство неопходно стварној промени.

— Он нема права! — повичем место да му одговорим. — Нема права да ми отима...

— У право се ја много не разумем. Ни он. А ни девојка. А ти?

Стид ме, брзо исцрпен, пролазио, све оно друго узимало маха:

— Нареди му да је сместа остави на миру, иначе ћу све да полупам, претучем, поубијам. Дај му детицин.

— Самоубица? Гле!

— Њега ћу ја да убијем.

— Њега? Није то тако ни лако како ти се чини. Јер, рекао сам ти већ за нека предања. Али постоји и веровање... Јер ако је он само један од твојих пројеката тебе, разбиј, претуци, убиј — на крају крајева, коме се живот не свиђа, нека се и убије. Нема тешкоћа. — И себе треба превази-лазити. Али постоји легенда... Рецимо, шта онда ако си ти Генералбасов пројект њега? Ниси га тако замишљао, зар не? Ја се и питам: јеси ли га ти уопште замишљао? Ниси. Ниси га знао, али то ти није сметало да, одражавајући га, радиш по ди-рективама непознатог. Да живиш по њима. Био си спреман и да погинеш за њих. Зашто? Зато што си у том случају његов пројект њега, одло-жени пројект за једно предбудуће време. Зар не, логично?

— Убићу га! — понављао сам, не задовоља-вајући се његовим закључцима, не чудећи им се.

— Убићу га!

— Смешно! Убити себе — разумем. Дође. Прошлост тако убија будућност. Али оно што ни-

је постојало не може да убије оно што стоји. Да ниси постао туђ себи?

— Туђ себи? Апсурдно.

— То је актуелно.

— Убићу га! — повичем опет. — И њу ћу. »Мили, јадни.« Сви смо ми њима исти »мили«, једнаки »једини«, »нико тако не љуби«, »никад ме тако нико није гралио«. Курва. Курва. Курва. Све су оне обичне курве. Све. А и ми — будале. Лепе речи које шапућу не односе се на оног на чије се уво казују. Целом роду мужјака су оне намењене. Сваки *мили* и *једини* само је тренутно присутни грађанин у противсмерном спору који оне воде и добијају. Себи су оне »миле и једине«. Ми смо им само повод да се осете тако »миле« себи и »једине« себи. Нећу њега, њу ћу да убијем. Њу.

— Тако се губе парнице. Не заборави, оне су мајке.

— Дроље су што се дрољну и кад не занесу.

Човек у белом се насмеши загонетно и закљима главом:

— Оне су светице!

— Откад то посвећује извртање на леђа раширених ногу?

— Леђа раширених ногу? Колико си имао на писменом из матерњег језика?

Осетим и то неважно питање као удар, свладам се, смирим. Наједном дођем себи, једна бубица у другој клупи одмах код прозора:

— Тројку.

— Не шкргући! — нареди. — А из рачуна?

— Волим је!

— Шта теби значи волети: још једна двојка из рачуна или жеља да насрнеш на сваку сукњицу што заокће штиклицама у пролазу?

— Волети значи одвојити једну из стада. Не. Значи укинати стадо. Не. Значи добити име. Не. Чути своје име гласно изговорено с онолико бриге с колико га ћутке негују сви нечујни, лични

нагони одржања. Не. Ништа од тога није тачно. Љубав почиње иза све те филозофије.

— Зар је љубав метафизиологија? Да ми се не жури, доказао бих ти да она није сервис — оних десет одсто присилно урачунатих преко стварног утрошка. Али журим. Морам неког да убедим у нешто, другог да обасјам нечим.

— Чиме?

— Љубав није за егоцентрике без маште. Неспособне да пређу преко таштине што је импулс за измишљање њих таштих, не њихове таште празине. Што се трзаш?

— Огледало.

— Разбијено!

— Велико јесте. Не и оно мало што мирује у њеној ташни само кад јој је лице већ нацртано на: »Пази! Заводим.«

— Не вичи!

— Вичем ли? — упитам без снаге, одавно већ поражен.

— Обећај да нећеш викати ни покушати да упалиш светлост овде а да је не угасиш тамо. Обећај да се нећеш мешати у разговоре које ћу водити с њима. Уосталом, реч је само реч, а ово везује. Увуци руке у рукаве. Тако. Машница. У реду. Дао си реч?

Погледао ме оним шакатим, оним рукатим очима. Али чим ме везао, осетим да се топе раније неке споне што ме чиниле битније непомичним и немоћним. Снага коју сам догле трошио на покрете, грчеве, трчкарања, немире сад се скупљала у мени као расута светлост у неку жижу што није мене пекла. Кога онда? Доктора. Завршавао је везивање не скидајући свој шакати-пст-куш-поглед с мене. Изгледао је миран. Споља. Али посматрајући га, приметим утом како се у његовим дужицама издвојила два зрнца бистре светлости. Она су заиграла у месту, откотрљала се преко целе низбрдице његових зеница и стала да ме с тих иви-

ца савезнички посматрају. Мангупски намигујући. Не као пре провокаторски. Зрнца? Откуд она у њему? упитам се с олакшањем јер сам раније већ помишљао да он може бити Гостов агент. Зашто да не? Зна ли тај доктор истину све о Генералбасу? Све о Госту? Све о Каји? Све о мени? Све о свему? Или се прави да зна да бих му рекао нешто ја, ја који тако мало знам?

— Хеј! — тргну се он утом и одскочи од мене покривајући при том шаком своје очи. Од нечег засењене. — Шта то радиш? Хипнотисеш? — руком је покрио очи. — Не гледај ме тако! Ја нећу! — отимао се. — Молим те, не гледај ме тако! Нећу! Нећу! То ти неће поћи за руком. Нећу да га убијеш. Није још куцнуо прави час. Ја морам да га одржим у животу за тај прави час. Молим те, не терај ме да те одвежем. Ја то нећу. Ја то не допуштам. Опирем ти се. Опирем. О-рук!

Одупро се, одвојио се, одбио од мене, окренуо ми леђа.

Везан, осећао сам понос и снагу кад ми рече не гледајући ме из страха: — Ух! Шта сам се био препао. Одвезаћу те кад се вратим. Симболи нису ништа ако не побегну од дословности.

Гледао сам га како тресе главом. Блед. Унезверен. Зар је могуће да не подноси мој поглед? Па ја бих могао, у том случају, ја бих могао да дознам од њега све што хоћу. Истина, требало би знати шта хоћу. Толико имам жеља! Шта нећу! Нећу да ми дирају Кају. Само то? Не. Али и то.

Доктор се спремао да изиђе. Очима је мео под, брисао прашину са зидова.

— Остављаш ме везаног?

— Вратићу се чим му дам инјекцију. Никад још није био пуштен да дорасте до љубави. Ако заволи пре правог часа, одосмо сви до Ђавола. Постоје све оне претпоставке, не зна се која је тачна, не зна се ни ко је пројект, ни ко пројектовани, ко одраз, ко одражени. Може то бити Гост,

можеш то бити ти, а и ја бих могао бити тај, зар не? Свако то може бити док сатови журе. А журе, проклето! пребрзо се све данас дешава. Ваљда због мале. Изгледа да су јој кукови — превратничке мамузе забодене у машту секундара. Ти ми само мируј. Мање гледај, више слушај: користе ти.

Био је пошао, застао. Онда је пустио излишно питање:

— А Генералбас? Ништа не кажеш.

— Хуља! — планем.

— Знао сам! — рече неодређено и благо. — Мислиш? — Па окренутих леђа испљуну: — Пљунути ти.

— И ти? — букнуо сам. — И ти! Бркаш ме с њим као Каја. Али она је женско, она је курва, она тражи свог будућег сина у свакој длакавој нози у ногавици о коју се у пролазу очеше. А ти? Теби бар нису потребни изговори.

— Они су потребни и буци и тишини, гневу и миру. Свему. И сваком. Поготово кривом. Не гледај ме тако. Не гледај. Само ме умараш. Друго ми не можеш засад. Буди зато миран. И послушан.

Како мировати? Нестао је кроз затворена врата. А ја затворен у тој спарини, врућини, у тој летњој жези. Можда имам и температуру. Да ми је чаша хладне воде! Или један добар сладолед! Откуд? А и како? Као да није довољно бити заључан. Још ме и везало.

Везао ме доктор. Ко ли је он? Доктор? Зашто је он доктор? Кога он лечи? Нешто се одиста променило. Чега је он доктор? Може се бити и доктор за убијање или наговарање на убиство. Не више Генералбас, тај оториноларинголог ме је позивао на размишљања и деловања. Кога он заправо игра? Каква је његова улога свезналице који је незналица? Чији је он пријатељ, чији непријатељ? За кога он ради? Откуд му поглед час сна-

жан, сав од хипнотишућег флаида, час медијумски малаксао а ипак јетко прецизан? »Друго ми не можеш засад.« Тако је рекао. *Засад!*? А после? Хоћу ли му моћи *нешто* кад то *засад* прође?

6

Светлост се угаси: свану крај жице. Моји се проблеми помере, преместе и промене облик. Каја је настављала да говори оним својим најдролнијим гласом који се ласкаво звао: »завео си ме, ти, ти, ах, ти! ти, мушкарчино моја!« Чаврљала је као цурица, а презрела маторка. Утолико ужаснија што се служила свим шипаричким триковима за завођење, трептала капцима, вртела очима, гледала га искоса, избацивала груди (*лисје жути веће на дрвећу*), уздисала, смејала се, кикотала, збуњивала се, црвенела, кришом гризла доњу усну, влажила горњу:

— ... да не бисте знали пре времена колико сам се обрадовала кад сам угледала кроз прозор, између двојице крупних мушкараца, како јурите за мнош. И правила сам се да вам верујем да ме не видите кад сте се правили да хоћете да уђете у трамвај. А ја се при томе правила да вам верујем да сте ме тек видели кад сте се окренули да се извините фол-непознатој коју сте у пролазу гурнули. Тад сте рекли шатро изненађено: »О, Кајо! Какво изненађење!« »Зар се ви то, Ве... Вељ... хе... зар се ви то гурате тако безобзирно!« — одговорила сам исто, као изненађена. »То је, што журим!« — рекли сте и додали: »Али, извините, хиљаду пута извините. Добру сте ми лекцију дали. Безобзиран сам понекад, али казните ме, не дајте ми у трамвај, ићи ћу пешке, мада, не знам зашто, нисам ништа уморан.« »Кад бих кажњавала сваког безобразника« — тако сам почела, али ви ми нисте дали да се одбраним од вас.

»У ком правцу идете?« »Кући сам пошла. Ја увек право кући. Ни на корзо. И уопште никад не идем на журеве и игранке. Увек сам код куће, где има толико посла. Помажем бакици!« »Чудно. И ја баш у вашу улицу морам да свратим, имам тамо неког пријатеља с ким радим тезгу, па нам нешто посла заостало.« Правила сам се да вам верујем. И ви сте се правили да ми верујете да се не правим.

— Правити се да се не види како се други прави — то је, дакле, љубав за тебе? Игра жмурке? А после? Игра тате и маме. А после? Готово! Ако љубав није више од тога, Кајо, ако не траје колико и живот или нешто мање више од живота, онда...

— Видиш! Починеш да се сећаш да је наша љубав од почетка била само много, много више, дуже, трајније. Ипак...

Но није то ни изрекла, а већ се покајала, обесхрабрила.

— Стари се, јесте, измишљамо да је љубав изнад и више од тога. Не противуречи ми. Знаш. Видим ја добро, иако сам мало астигматична. Не. Нисам више млада. Готово је с љубављу. Не кажем: многи би хтели да је љубав више, али не умеју: Не може се! и обарају остарелу главу, мирећи се.

Да ли се она мирила? Упркос смислу речи, начин на који их је казивала био је кокетан и ловио комплименте. Можда зато он и рече:

— Али ја ћу моћи. Пронашао сам како. Имам формулу вечне младости!

Каја живихну на то, заборави малочашњу тугу, подмлади се:

— Где се може набавити та формула? — забрза. — Да ли се она продаје у виду крема, или скинфрешнера, пудера или пилула? И где то? У којој дрогерији?

Он, увек озбиљан и лишен смисла за хумор, одговори кратко:

— У лабораторији.

— Је ли то она нова дрогерија у центру? Хајдемо тамо, мили, хоћеш ли да ми покажеш где је та лабораторија, је ли то скупо? Јаој, ја не знам да ли ћу имати довољно пара, никад их немам колико ми треба, живот је тако поскупео у последње време, али ти ћеш са мном, је ли, мили? ти ћеш ми дати колико буде требало, јер ако се будем намазала кремом од те формуле, ми ћемо се волети и после смрти, зар не? Колико је сати? Ах, пожуримо. Ако је далеко, могу и да затворе радње пре но што стигнемо и ја то никад не бих прежалила, јер сутра је недеља а од понедељка бих толико остарила од секирације да би ме престао да волиш. Пожуримо. Шта си се укипио као споменик брадатој пајалици!

— Никад. А онда, ниси остарила. Страшно си свежа. Што волим кад ми надеваш имена, као пајалица, на пример. Одмах се угледам како пајам — то је, знаш, мој посао.

— Знаш, тако се говори у почетку, али после... Пожуримо, једини, морам то још вечерас да набавим.

— Вечерас? Не верујем да ће то бити могуће! Још сам на последњем пројекту, али кад га завршим, онда ће моћи да се воли, воли, воли као нигде, још као никад још. Свуда. Сви. Све да све воли.

— Тако? Вараш! Варалицо! Покварењаче! Вараш? И ја ти поверовала, ја се, жалосница, обрдовала. Бежи од мене. Севај! И како да ти увек поверујем? Зашто ти верујем? Бедниче, само измишљаш, измишљаш, лажеш. Превара на две ноге, то си ти. Да ниси лажов, зар би носио ту поповску кошуљу? Ђут? Реч да ниси рекао. А ја те волела! Пројект! Скице! Ја те истински волела! Била сам болесна и празна кад те није било крај мене. Кад сте одлазили, болело ме тело као да су из њега оваквим клештима ишчупали све кости. Болела ме глава и тело и сваки прст и зеница у

очима кад те не би било дан, два или цело поподне — то хоћу да кажем. А кога сам волела? Ниткова! Ни крем вечне младости не уме да измисли. А композиције пројектује и шта ти ја знам. Није за тебе жена, бедо! Ах, кад се сетим кад смо ишетали једно уз друго, кук уз кук, бедро уз бедро целе ноћи. Ја тад нисам отишла кући, ни ти на свој измишљени посао у мојој улици, јесте, измишљен, одмах сам знала да је измишљен, зар би чекао да уђеш у трамвај на станици на којој ја силазим кад идем кући да си имао нека истинска посла у мојој улици? Али ти ништа истинско не умеш, помијо! Или кад помислим на другу вечер, кад си ме први пут збуњеним дланом додирнуо збуњену од очекивања, кад сам онако уплашено букнула и рекла ти да се стрпиш јер не волим ништа на силу! Не знам, али дошло ми тад да плачем над својим рањеним поносом. Као да сам знала како ће се све то међу нама, ниткове, да сврши! Јесте, дошло ми да плачем и да се кикоћем, помешано, да. Јесте, дошло ми је да урлам од гордости што ћу једног дана ипак поста-ти жена. Чинило ми се да се губим и не препознајем, јер ме више није било нигде на обали коју су надлетали невидљиви слепи мишеви и облаци и попци. Не, попци су се јавили после, у спрженој трави, свуд испод бедема на ком смо чедно још лежали, јесте, нико ме пре тебе није ни такнуо, обоје скривени у пећини истог загрљаја без неба. Шта то говорим? Али чинило ми се да обалу не запљускују само таласи једног уједињеног струјања. Но све је почело истински и до краја тако да бива заувек и да струји, струји, струји оне ноћи у девојачкој собици коју нам је твој ујак био позајмио, кад је кроз таваницу стало да прокишњава док су напољу текле кишурине и лупали страшни громови, зар не, и они цвокоћу, од себе се боје као и ми људи, и реке и звезде, а све је то тад, чинило ми се, постало моја

крв и наша крв, и све је било једна ужасно слатка туга и једна неочекивано нужна нежност. Осећала сам да схватам ону ужасну девојку на ломачи за вештице. Чинило ми се да горим под собом и да сам ја она девојка, али и она ватра и онај ветар, оно очајање и онај бол и она буктава радост и она кишна струја и провала облака и све што је на неком земном острву носило нас са њима и нама сливовима приземних река што дамарају, са целим твојим и мојим сливом крви што се делтама осећања сливала у једно приближно море времена толико да нам је с длана јело. Што си се снуждио?

— Што већ тад тамо на обали реке и после, коначно у оној девојачкој собици, нисам био ја с тобом, што ја нисам онај ја. Зашто и онај ја да не будем ја цео? Кога си то волела?

— Тебе, смољо! Ја сам тако васпитана. Моја покојна мама ...

— Само мене? А други?

— Свињо, како се усуђујеш и да помислиш на тако што. Куш да будеш! О, што ми дође да плачем кад помислим каква сам глупача била. Коликима сам се допадала. Шизели су људи за мном. Младићи. А било их је и ожењених. А ја тебе волела, зателебана у тебе, крпетино једна, никог ни да погледам.

Немоћан, али и радостан, прерадостан, угледах како се Генералбас очајно снажно стресе. Укочено насмешен. Као ја. Некад. Врло давно некад. Кад сам примао његова наређења и био ствар, алка, *разумем!* И осетим оно задовољство које доноси непотпуно искупљење, оно стање кад недовољно искупљени угледа неког другог још недовољније отетог болу и патњама. Али то није трајало дуже. Бар не код њега. Јер се тргну, стеже песнице све до вилице коју истури и продужи одлучно:

— Напред, Кајо, на посао!

— Који посао?

— Посао уједињења! То је директива. Прво у лабораторију.

— Ипак! У дрогерију? — подмлади се. — Значи шалио си се. Знала сам ја. Где је то?

— Лабораторија? Одмах ту, код острва.

— Оног острва слободе о ком си ми толико пута говорио? За нас двоје само? Зар тамо има и дрогерија? Ниси ми то раније причао. Како се зове?

— Шести пројект уједињења ситних пешчаних зрнаца, травних таласа, брада, руда, људи и цвркута. Биће то за цвокоте мисли нека пространа бунда од белог астрахана.

Она се на то заљуља и замути. Дошла је, упркос годинама што су јој закречиле живост, сва крхка, ломна, на ивици несвести:

— Ти си немогућ, невоспитан, ти си лажљивац. Друкчије си пре говорио — викну не контролишући се а млада. — Нећу. Нећу бунду од астрахана, то је за старе даме. Никад ме не би могло да загреје руно јагњади коју неојагњену ваде из распорених оваца. Никад не бих престала да цвокоћем под таквим шињелом.

— Шињелом? Рекао сам бунда.

— Опрости, збунила сам се. Али нећу астрахан.

— Даћу ти уједињење свега с тобом, а ти, сва у свили, има само да шумиш као оне шкољке на жалу без жалости.

— Не волим ја ни свилу исткану од луткица што нису залептириле. Хоћу онај крем вечне младости. Без њега нема релативно трајне љубави.

— Тајне љубави?

— Може и тајна ако је трајна.

— Кад се обе стране уједине, све биће трајно. И тајна.

— Ја сам скромна. Не тражим вечност. Ја хоћу скинфрешнер релативно вечне младости.

— Пожуримо! прошло је време прича! Стани! Ти ћеш овуда. Том стазом. И не брини. Одмах ћу за тобом. Не гледај ме. Не лажем. Ништа ме не може одвојити од тебе. Иди док не угледаш једну невелику кућу с црвеном аркапијом. Ући, погни се на први спрат. Друга врата лево воде у моју разредну лабораторију. Тамо ме чекај. Ја ћу поћи овуда, другим једним путељком. Бојим се сад, кад смо на прагу остварења, да нас не виде заједно. Чудно, шта кажеш?

— Бежиш? Хоћеш да ме оставиш опет саму? Вараш се, Вељо!

Рекла је Веља? Синем. Па да, њена таштина је право име свих тих немогућих забуна. Да не мисли да јој наочари не стоје лепо, сигурно нас не би све бркала и замењивала, како то чини, и не би наизменичила у завади с осећањима која има за једног само. И можда она није уопште остарила! проже ме једна мисао. — Можда она, врло убедљива у свему, тако себе види у свом огледалу јер неће да носи наочари. А како је сугестивна, успева да и нас убеди да је заиста оматорила. Мене воли. Не и оног петлића...

Зато се Генералбас и понаша као да је увек млада и лепа.

У исти ми је мах било јасно да је он сугестивнији од ње. И да то није добро због нечега. Чеге? Он је само упоран, ван трајања, ван сећања, ван сугестивности. Он је...

Она је ипак невина, помислим. Али после тог сазнања, природног сад кад је мање опасности да ће је, привидно остарелу, ико да кува и одваја, морам признати да нисам ни према њој ни према Генералбасу осећао ни трага од малочашњег гнева. Штавише, Генералбас ме све више уверавао у своју стварну немоћ и стварну безбедност по мене без везе с Кајом, али и по њу саму без везе са мнош. Гост ми се чинио поново и даље оним који ме угрожава. Њега нисам даље тр-

пео, иако ми се открило да ни он није толико опасан по мене колико Кајиних минус један диоптера, плус 160 степени астигматичности. То, астигматизам! Генералбаса би чак требало подржати. Поучан је у понечему. Класичан пример за неугледање. Било би добро да, од његовог извршног органа, постанем његов саветник, ако не и наредбодавац. Дабоме, нисам се чудио што овде не примам више наредбе у некадашњем стилу. Ту се сви, изузев органа рада, понашају природно, тј. неслободно, али послушно, тј. задовољно.

— Не! — правдао се Генералбас. — Веруј ми! — молио је очима, гласом. Она му поверова.

— Али, пази се. Побећи ми нећеш. Крио се где крио, ја ћу те наћи и, онда, чувај се.

Утом угледам доктора с оториноларинголошким огледалцем испод куварске капе како наилази гурјајући сладолецијска колиџа. Он? Он једини делује ту неприродно и може бити да је он једини у иностраној служби нечега неовдашњег. Он једини. Јер често несхватљив. Шта он заправо хоће?

Каја је већ била нестала. За доктором, на великом растојању, појавила су се и она два детета: Леандер и Флоријана. Али угледавши их, Генералбас је благовремено (био сам сигуран да их је он угледао пре неголи они њега) пошао према цбуну иза ког је почињала стаза што, као сви ногоступи овде, води у његову класичну разредну лабораторију без излаза ваљда за друге сем за њега. Али како се гласно водио разговор између деце и сладолеције, он је, већ скривен допола зеленилом, застао заинтригиран да чује. Неозбиљан је он човек, у ствари. Расејанко! Јесам ли то слутио? То? Да. Али то ме није разочаравало. Упитам се: Зар се неко може да истински разочара у пројекте? Не. Ја сам као и сви — незадовољан оствареним. Другима. Другом.

— Сладоледаа! — повикао је доктор у белом

позивајући покретима неког невидљивог. — Шта имате од тога да идете за мном кад немате пара?

То је рекао деци која му одговоре:

— Идући за тобом, лакше следимо у мислима сладолед који ћемо сладити једног дана.

Али се на то осврну и показа главом неком невидљивом, још вероватно скривеном у грму крај ког је застао, косо прекопута цбуна иза ког је, изводећи некаквог милешпилца, невешто вирио Генералбас.

— Јешћете га кад вам мама да пара! — рече затим као нехајно деци играч са сладоледијским колицима, комбинатор, доктор интрига и кувар.

— Мама је остала без пара. Она је мртва.

— Не плачи, Флоријана, лизаћемо корнет и без новаца ако Споробрзи чика направи друти рај с радњама узми-колико-хоћеш.

— И шта хоћеш!

Али док их је доктор као пажљиво слушао, ја, истовремено кад и он, приметим Госта, још увек обученог и маскираног у мене, а ликом и стасом налик на Генералбаса, Госта како се идући за сладоледијом појављује иза оног косог цбуна. Сад ми је све било врло јасно.

Појавивши се иза грма наспрам колица, Гост се повлачио натрашке, шуњајући се његовом унутрашњом страном у правцу грма иза ког је још вирио Генералбас, који, видећи тај маневар, изиђе иза свога, погледа Госта у потиљак, па доктора у лице. Овај му тек тад даде бајаги очајно уплашен знак да се склони. На шта се Генералбас насмеши, махну неодређено обема рукама и овог пута спретно нестане. Није глуп. Одјурio је Каји. Шта сам могао везан? Сем тога, преда мном је сада био Гост. А њега је ваљало раскринкати, ухватити, изуједати. Како? Зашто? Генералбас је одјурio Каји. Чему?

Зар је сладоледија, упркос својој интелигенцији и осталом свезнадарству, могао да остане

миран пред опасностима које је крио тај у последњем часу избегнути сусрет Госта и Генералбаса? Или му је будни њух обично загајивао пред могућношћу ма какве катастрофе? Овог пута случајно у дефекту. Је ли и он, као и сви остали, био суштински равнодушан према другима? Видећи малочас за грмом Госта, зар га није заменио са Генералбасом? Зашто бих то чинио само ја? Не претерујем ли? Није ли покушао да испуни своју забуну оним малочашњим очајно уплашеним знацима што су позивали Генералбаса да се склони?

На то се, у ствари, већ други пут упитам: Није ли то доктор давао знаке Госту, а не Генералбасу, који му је стајао за леђима? Зашто? Да није...? Је ли доктор Гостов агент? Непремијерно се упитам (неизненађен, незапрепашћен): Још један Гостов агент?

Не! одговорим, у потрази за ипак прихватљивим и мање коначним решењем: Доктор је с положаја на ком се налазио могао видети само Госта а, како Гост личи на Генералбаса, он је, дајући знаке њему, Госту, чинио то јер га је, као и Каја, замењивао с другим, у страху за тог другог, за Генералбаса. Нисам ли убедио доктора да Гост лута рајем у потрази за Генералбасовим лешом?

Ја, који све то, мислећи, знам а ништа не могу, зар од равнодушности према Генералбасу нисам више ништа могао да учиним за Генералбаса? Можда, упркос слободи кретања, ни доктор ништа не може. Ја сам везан. Бити то, везан, је ли прави и једини извор привидне равнодушности? Зар доктор не може бити, невидљиво везан, још немоћнији на изглед, још равнодушнији? Иако то није.

Гост, продужујући да обазриво хода натрашке, застане утом као изненађен пред сладоледијом. Али, шпијунски сналажљив, насмеје се, заправо погледа радосно у децу. И Флоријана га

прва, разуме се, препозна, и она је можда, као и многе друге жене које знам, астигматична пред мушкарцима.

— Ево нашег чике! Није ли? Брзи, је ли готов нови рај?

— Рај? — зачуди се, но Леандер га предахтри и верујући, као сви мушкарци, у зене жена више но у објективну одразну вредност свог вида, рече као да су Флоријанине очи једино чуло спознаје:

— Не мари ако и није, али плати нам сад бар један сладолед.

— Здраво малишани! Сладолецију, дај деци по корнет. Колико кошта?

— Лако ћемо! Дочекали сте свој корнет.

Али Гост у улози Генералбаса плану чим баци поглед на сладолед. Намршти се јако и претерано свемоћним гласом викну за две црте претерано индигнирано:

— Шта је то? Сурутка и цикорија? Дај нешто боље. Нешто што прија.

Мушкарчић рече:

— Нама и ово прија.

— Баци то! — брцну се скоро на Леандера који се трже.

Али полуфетусна, полуанђeosка девојка лако се задовољавала и тешила:

— Дај шта даш. Нек је само хладно и слатко!

— Баци! — нареди и њој. — Добићеш бољи!

Назови-Генералбас се онда окрену опет сладолецији и уживи се хитро у улогу коју је схватио да кобајаги мора да игра из страха да га доктор-сладолеција не би идентификовао (Па? Је ли Гост крив што је његова концепција Генералбаса била лицидарска помало, наивна, практичарска?) (Не, није он крив што се у њу уживљавао с оним што је поседовао, с предрасудом практичара да је сан лажа, неодговорност и неозбиљни хокус-покус и да се у сну све може)

(Наивко је Гост у ствари. Не зна он да је и сан условањен двоструком праксом јаве, њених јавних могућности и њених тајних жеља. Увек. Поготово кад јавна располаже једном релативно конвенционалном технологијом маштања. А и сладолеција и он... све голе наивчине):

— Дај и мени... Чекај... Ја хоћу: ананас, лешник и кестен. И то велик корнет са пуно шлага. Шта ћеш ти?

— Одричеш ли се себе? — упита га доктор за сладолед. Али Назови-Гост оста миран.

Флоријана се замисли, но Леандер одмах рече:

— Ех, ја бих... А хоће ли ми чика дати? Сигурно нема то што бих хтео...

— Има.

— Онда сладолед од рибизли, кикирикија, колача, мяса, биоскопа и правих левољера, бркова, одсечених очних капака, мобилног времена и великих мишића дуга.

Огледалце у белом се успротиви:

— Нема. Нема ни лешника, ни кестена, ни бркова, ни великих мишића. Откуд нама средства да то увозимо. А ни ананаса нема. То извозимо. За инострана средства? Жалим, али ништа од тога нема. Може се код мене добити само ерзац-ванила и ерзац-цикорија.

Говорећи то, давао је кришом неке чудне знаке Госту кога је, упркос свему томе, сматрао за Генералбаса, али овај се правио да те знаке не види. Па се окрену Флоријани, коју упита љубазно сав трепћући: — Ти си хтела?

— Хтела... Хтела сам сладолед... незнаног укуса... а да је бољи од свега што је икад игде могло да буде. Банане, греп, малине и још пуно свачега. И све помешано с јагодама.

— Са шлагом од гипса? — упита доктор-сладолеција.

— Са шлагетином. А пуно.

— Дај јој. А ти? Да, ти си већ рекао шта хоћеш. Дај, сладоледијо!

Сладоледијо! Зар је и Гост у тој мери наивко који тако неконспиративно наседа привидима? Па? Као младост што пролази, и минути чуђења су прошли. Нисам се више чудио.

— Нема ништа од свега тога. Ни шлага нема.

Гост, играјући Генералбаса, зграби снажно доктора за руку:

— А зашто се жели нешто чега још нема? Зашто?

— Да би га било! — одврати доктор кобајати трепћући од страха.

— Нека буде онда оно што се жели!

Понекад, као сад на пример, Гост непогрешно погоди Генералбасовску реплику. Али и ћорава кока... Доктор одговори брзо:

— Има и важнијих жеља од сладоледа. На пример: нежељена чињеница или претпоставка о томе да нас којешта друго угрожава. Други такође.

— Други, то такође нисмо ми. И? Угрожавали себе или не, ништа важнијега нема од малишана и њихових жеља. Не каже ли и Каја: »Деца су најважнија ствар на свету«. Деца! клинци! а не грешно жељене претпоставке.

— Зар је и лична безбедност нежељена претпоставка? Зар је претпоставка — убица који се спрема да опет зарије нож у срце самоубице који се заљубио као одојче? Је ли непријатељ овог простора претпоставка?

Чудно! Доктор је све те мисли досад одбијао да прими као непревазиђену будућност или прошлост. А сад? Или је мене онда варао, или сам успео да га убедим, или он вара Госта. Зашто да не? Госта треба преварити.

— Непријатељ. Нож. Срце. Убица! — поче да се жести Гост. — Та логика! Онај простор, овај простор. Убица је тамо увек црн и паклен. Ми ту

увек чисти и бели. Ако то нису увек претпоставке, увек су измишљене чињенице.

Гост изводи, али претерано изводи. То ме није ни дражило више. Зачудо, нисам се љутио. Везан, свестан да ништа не могу, ништа нисам ни желео, ни хтео. Нисам се ни бојао. Само сам се равнодушно чудио како мирно и немарно слушавам шта говоре и не препознајем више у њиховим речима ни своје некадашње снове, зебње, наде, проклетства. Гост у улози Генералбаса противуречио је себи и свему што је дотле био. Кад би тако продужио, имали бисмо два Генералбаса, једног за недељу — право, и другог за радне дане — Госта. Убилачкијег. Интензивнијег. Енергичнијег.

Рецимо, зар је налик на оториноларинголошко огледалце у белом ово што доктор одговори:

— Да није тих погрешних претпоставки, ми не бисмо на једино ефикасан начин одбранили наше анђелчиће и очували их од...

Зар личи на Госта ово:

— ...од авитаминозе? Или од слутње да ће им и у будућности жеље остати неостварене да не би пожелели следеће, које још немају, јер време их још не намеће.

Зар је могуће да нису свесни да, противуречећи тако претерано себи, доводе у питање све, па и мене који их везан слушавам.

— Привремена је то нужда. Безбедност је тражи.

— Привремена? — заирониса Гост. — Постоје велике нужде и мале, али за привремене нужде први пут чујем. Та се нужда, канда, само на твоја уста празни? Јесте ли, клинци, икад јели сладоледе које сте малочас пожелели?

У један глас обоје:

— Никад.

— А желели сте их и пре?

— Како да не. И те како!

— Чујеш ли? Исuviше су велики и ови одавде, а и они невидљиви, оданде, исuviше паметни, мој сладоледија, да поверују у твоју причу о бабароги из увек неког Нестварног простора, будући да и они »преко«, одакле је Каја дошла, претендују да је њихов простор — трајно стваран, а овај наш и нењихов — секундаран и нетрајан; исuviше су већ искусни, кажем, да поверују у твоју причу о бабароги из неког увек секундарног простора и о дежурној будној Служби Ограничења из привремено минутне Нужеде. Мани то зато. Дај радије сладоледа са шлагом.

— Интереси простора се никад нису одазвали на надимак Сладоледа-Са-Шлагом. Треба бити просторољубиво реалан — а не — фантазирати.

— Зар љубав није универзитет реализма? Сваком по затражени корнет. И брзо.

— Немам.

— Имаш их већ! Кажем. У овим је твојим цилиндрима.

Помислио сам само: сад ће се Гост раскринкати! — и то сам помислио благо, жалостивно. — Раскринкаће се сад кад у стварним, лименим цилиндрима буде место сладоледа од »великих мишића и мобила времена« — ерзац од сурутке! Јесам ли жалио много? Не! Чини ми се. А ипак... Истина, жалио сам Госта, што је више но невероватно. Али заиста мало сам га и жалио. Не претерано. Чудно? Зашто би било чудно? Зар се нисам, у ствари, непретерано болно помирио већ и с другим, на пример, с тежим — да Генералбас изгледа, говори и ради оно што сам видео, чуо и, увређен, сазнао.

Сладоледија је, ваљда, бар делимично помислио исто што и ја, па је некако лукаво и ведро и заурадо и кикотаво погледао у Назови-Генералбаса, у Госта. Али на трен. Још отворивши цилиндре, стукну. Но и он је умео брзо да сакрије осе-

ћања и брзо да се прилагоди неприлици. Штедљиво пунећи корнете, промрмља ипак: — Не разумем! Реализам!

Место себе да раскринка, је ли Гост раскринкавао тиме Генералбаса, остварујући чуда која је овај обећавао само?

— Не цицијаши! Још. С више срца. С више љубави. Тако. Је ли добро?

— Реализам?... — настављао је да мрмља сладоледија лижући своје прсте лепљиве од тог изванредног и, по свему судећи, изузетног сладоледа. — Сладолед од свега што сте наручили? Нигде ни труни гипса, све аутентично — мириси, укуси, количине.

— Ух, криво. Колико ли ће то да кошта?

— Две татичине плате пре но што је отишао на робију због убиства мамице. И још целу дедину пензију. Али вреди. То је сладолед.

— Зар је и теби тата убио маму? — жацну се Гост и упита савладано већ, тек као чудећи се лако.

— Аха! — рече мала лижући корнет. — Кухињским ножем. Али мама га на то натерала.

— Волела га, јадница!

— Волела је, јадница! Што је то сладолед! Ни сањала нисам да тако што постоји.

— Реализам — промрмља сладоледија. — Сладолед који се није ни сањао да постоји, јер се није сањао а, ето, ипак... постоји.

— И више је то од сладоледа, Флоријана! То је почетак, знаш, оног »узми све што хоћеш«.

— Само да се не покаје? Клиснимо. Бал!

— Љиг! Нека Брзи плати, ако не може да клисне.

— Станите! — заустави их Гост у улози Генералбаса. Дечак и девојчица застану. На одстојању. Неповерљиви. Лизали су жудно своје корнете. — Како се оно збило? — упита их. — Татица кад је мамицу кухињским ножем?

— Покажите? — рече доктор, и он унапред као такође врло заинтригиран. — Место да платите.

— Хоћемо ли да му покажемо, Флоријана, како је то било? Споробрзи чика је врло добар.

— А-ха! Врло. Врло добар. Тај сладолед, зар не?

— Онда му покажимо.

— Онако како смо се играли?

Флоријана извуче из школске торбе огледалце и углави га мало у средњи оквир па поче да се као чешља. Као Каја. Леандер, жмиркајући, брзо напише кредом себи на грудима »Тата Веља«, отвори замишљена врата, уђе у замишљену собу и брижљиво затвори замишљена врата за собом.

— Шта то, Кајице, радиш? — рече Леандер. — Смента ми то светлцање.

— Дотерујем се!

— За кога?

— За вољеног! — прошапутала одсутна.

— Ту сам! — рече он, али Флоријана се и даље огледала, одсутна за њега, концентрисана на себе коју је улепшавала истим покретима којима то чини и Каја. — За кога? Зар ти нисам довољно ту?

Она му не одговори одмах. Разјарен њеном ћутњом, подиже руку с ножем и удари у огледало. Мрак. Цик Флоријане.

На то се зачује страшна стрка, као да је на неком радилишту настао кратак спој.

Светлост се убрзо врати. Деце није више било а Гост потврди главом и уздахну очигледно заверенички. Било је евидентно да је тај мрак искористио. Он и Доктор су се договорили за то време у црнини о нечем. Црном? Шареном? Али о чему су се њих двојица договарали у мраку? Против чега и кога? Генералбаса? Зачудо, било ми је и то одједном свеједно, али ме тад баш згроми једно питање: Зашто се више не крију од мене док раде

о глави Генералбасу? Одговор дође одмах: зато ме и везао. Али као да сам и заборавио одмах на то објашњење, наставим: Зар не знају ко сам? Мисле ли да сам постао његов противник, тј. сопствени непријатељ? Но у исти се мах и досетим: везан сам. Зато се и не крију. И помислим још да је тог преднедељног сумрака Генералбас већ издао мене, и да је, у ствари, он стао да дува у рог с Гостом и доктором против мене, а не обратно. Он мени преотима Кају. Поружнелу, остарелу, никакву. Па? Какве то везе има? Ако је она остарела, нисам ли и ја исто крај ње? Задрхтим — због једне девојке што се прелако упуштала са сваким који би је позвао и лако издавала све снове, целу своју младост?

»Пст« рекнем себи: »Прислушкивати само. Не одајући се!«

— Је ли тако било? — упита Гост. — Је ли вољени увек одсутан?

— Тако се каже? Одсутан је онај који је прошао.

— Али било је друкчије. Ни пролазници не пролазе увек.

— Детаљи нису важни.

— Како да нису. Понекад су битнији од сугштине. Пре свега није било кухињског ножа. Налазили су се на улици. Она је застала пред излогом...

— ...козметичке радње: огледалца, маказице, ловачки ножеви, алармни револвери, пудријере, жилети...

— ... Али излог који је разбијен...

— ... Знам. Није био тај излог. Она је хтела да погледа и једну шведску кухињу. Да се крај радње с пудријером налазила трговина са комбинезонима у излогу, опет би застала и он би застао због ње застале. Па шта?

— Ону другу је угледао у излогу с пудријерама. Он се окренуо за њом, том пролазницом, тад

кад га је Каја ухватила за руку и повукла а он пошао за њом и гледао окренуте главе у другу. Све док Каја то није приметила. Тек тад је застала пред радњом с намештајем да би сакрила узбуђење.

— Да, окренуо сам се! — рекнем безвољно.

— Та друга је изгледала лепше од Каје! — окрену се доктор Госту. — Пожељнија.

— Није истина! — Повикао сам безгласно. — Није истина! Ја само Кају волим.

— Зашто је онда ударио у стакло у ком се у том тренутку није огледала друга жена?

— Да је Каја не би видела! — рекнем у себи. — Бојао сам се да ми није остала у очима. Заувек урезана у њих. Јер забрањена.

— Не. Ударио је да је не би никад више гледао! — рече Гост гласно.

— Другу?

— Кају!

— Не видим! Ништа не видим! — завапи изненадно Гост.

Је ли глумио? Било је глуме у његовом претераном вапају.

— Јасно! — рече неко трећи који није био ни он ни сладоледија. — Мрак је. Оведите га!

Одиста, опет наста кратак спој.

7

Светлост се одмах преврну, пружи, протегну, проли и ја сам гледао фасциниран пред собом не схватајући ништа или скоро ништа. Одражавам ли тачно и верно? Или интервенишем и додајем? Дотле сам све и схватао, или ми се то чинило, али сад се, место Госта, створило пред доктором прво једно интензивно, неподвижено смејање, безоблично с почетка — и ја више ништа нисам разумео. Можда је оно мене одражавало? Нисам

ништа схватао? Поготово кад се то смејање ускоро претворило у једно фосфоресцентно биће. Генералбас! Он је био тај смех.

Шта ми је преостало? Тргнуо сам се трен пре тог претварања смеха у тело, али одмах затим осетио сам да се не мирим ни с том чињеницом, нити с иједним од могућих тумачења ње, те чињенице. Слутио сам да тих објашњења може бити много. Необично је било што нисам ниједно тражио да проверим и испитам. Наметала су се сама. Свако уверено у своју носивост.

У том часу још нисам стигао ни да положим себи рачуна о свему што је прошло, о томе, рецимо, кога је то требало да компромитује Гостово мафионичарење са сладоледом, или ово сад Генералбасово поетично утврђивање веза између звука и боје, тј. између светлости и плоти. Хоће да ме компромитују, помислим само, на шта светлост доби јачи напон. — Компромитују — продужим — али у чијим очима? Шта сам могао везаних руку, с крпом преко уста? Неми сведок, је ли човечност? Доктор је, дрхтећи од гнева, пришао Генералбасу и промењеним гласом рекао:

— Не терај нас да дуплирамо порцију детина.

— Нас? Кога то присвајаш? — смејање се продужавало удаљујући се и остављајући на цедилу испражњени облик лишен несталог смеха: — Видео си шта већ све могу! — рекао је. — Натерао сам вас да говорите и да радите што и у сну не бисте. Преснажан сам већ. Ни петострука ми доза не штоди више.

— А шестострука? Она не штоди, али усмрћује.

— Имаш ли права на то?

— Право се узима.

Смејање се удаљило. Истина је то. Још се ипак помало чуло. Али његов истоветни глас, из-

лазећи из његовог присутног тела, бивао је исто-
времено све озбиљнији.

— А ја зашто да немам права да учиним шта
ми се чини? Узеху своје право. И готово. Нисам
ли онај који ствара тотализујући?

— Ствараш... отвараш... параш ли зато да
би већ испаљеном метку казао: »Пуј пике! Стани
да ти шапнем како да повећаш сопствени ка-
либар.« Или да га казниш што није кокошка ни
други неки уметак, него метак?

— Ја се, слатки и ледени мој докторе, не
умем да помирим с понављањем. То не значи да
сам икад стрели наредио да не лети својом пара-
болом.

Сладолеција, кога ћу одсад да зовем само док-
тором, како би свака стрела летела својом пара-
болом, чудно се на то насмеши. Сасвим двосми-
слено. Рече:

— Живи се лако не одричу ничег што их чи-
ни. Било би противприродно да је другачије.

Генералбас одговори скоро нечујним шапа-
том, налик на мој сад безвучни глас:

— Природно је само оно почетно неприста-
јање ништавила на себе. Остало се, захваљујући
измишљеној љубави, супротставља природама.

Али и доктор поче да одговара из сржи мог
безвучног гласа. Нисам само чуо шта му је ре-
као. Генералбасов одговор на то нечуто разумео
сам ипак:

— Захваљујући љубави која је служба вер-
ности, љубави која је укочен, стаклен поглед пре-
мазан живом; љубави која је вучји врат што не
може да се окрене ни лево ни десно...

Сад сам разумео и докторову безвучну реп-
лику. Била је смешна. Врага »урлаш«:

— Место да урлаш као улични продавац сре-
ћака и других хипотека на будућност, учинио би
боље да озбиљно промислиш камо води завође-
ње једне ионако ошамућене девојчице.

— Докторе Вељо! — увреди се на то Генерал-
бас и коракну скоро уназад. — Камо воде те речи?

Био сам изненађен. Значи ли да доктор Веља
(не бркати га са мнош) не схвата с ким је разго-
варао, с ким сад разговара? — Или је и он
заиста, али заиста у служби продубљивања суд-
бинских забуна?

— Камо и све речи. У кревет! Где било. А то
креветско може се понекад и на трави. Лези! Че-
ка те шестострука доза детицина.

Пуче шамар. Дуже се прашина. Ко је кога?
По свему судећи, Генералбас је декнуо Доктора
који је продужио да шапуће иако се прашина још
није сасвим слегла:

— Три питања — рече незбуњен, али с ру-
ком не на лицу него у џепу од панталона. — Прво:
твоји шамари не шамарају. Знаш ли зашто?
Друго. Твоје бројање почиње јединицом као и
свако. Али ти бар знаш да ниси јединица ако и
мислиш да јединица почиње од тебе? И треће...

— Ја сам Генералбас, ја...

— Али пре но што су те прозвали Генералбас,
шта си био? Јеси ли био одраз? Ниси ли био изја-
вио јавно да се мириш са својом судбином? Нећеш
тврдити да ред бројева почиње оним још неодр-
женим редом мимо реда и изван бројања?

Прекидајући доктора још једном, избаци и
он, сажет као примедба у три тачке:

— Ад један: Ускоро ће свако бити себи Гене-
ралбас а судбина ће почињати своје бројање од
нуле. Ад два: ускоро ће све изићи из оквира који
су ћутке ограничавали стварни бескрај сваког
реда бројева, сваког реда и сваког броја. Ад три,
иди до Ђавола, напола ти, напола сви остали...

— Ето ти мог предлога — на то ће доктор
одрешито мада једвачујно. — Поднеси свој шести
пројект нашој Специјалној Служби Стручњака
Секције Супротности.

— Па у акта? Као досад. Хвала ла ла. И тра-

-лалала! Уједињење је неминовно. Тра ла ла ла и хвалалала! Хало!

Доктор се намршти:

— Како замишљаш преуређење? Силом?

— Милом. Силом. Милом силе. Силом миле. Си миле. Како најбе. Како устреба да би се ук-лониле подвојености што су се опирале себи, њој, мени, трима, свима нама, вама.

— Подвојености су те одржавале и рабале. Твоја претња да ћеш их уништити подсећа ме на твој комплекс који се, недавно настао, јавио први пут с кухињским ножем у руци, с формулом уништења на уснама. Формула има име.

— Је ли мислиш на чешање ампутиране ноге? Причао си ми!

— Не. Овог пута се ради о такозваном астраханizmu, комплексу врло опасном, ако га пустимо с ланца. Јер заводи и заноси девојке и жене.

— Она је остала хладна на обећану бунду! — уздахну Генералбас.

— Бунда ипак греје.

— Она ипак загрева — рекнем и ја, безгласнији од њих — парне казане испод вртешке коју покреће осовина с невеликим точком за који су некад везивали покретаче идеја, пчеле сунца и остале радилице смисла.

— Она, он, сунце! — подетињи опет Генералбас. — Каја воли сунце. Даћу јој бунду од сунца.

— Сунце је бесплатно, али нема га увек! — рече доктор Веља. — Али бунда од сунца је пре-скупа. Не загрева ни цвокоте заласка.

— Укинућу заласке. Реч је ионако о животу.

— Чијем? Нерођених? Недонетих?

Да ли сам се изненадио? Одговарао је доктор мојим безвучним мислима одмало пре. Са закашњењем, али њима:

— У вези је то са точковима, са покретачима, са мотором, са радилицом, са смислом, са идеалном пројекцијом смисла, са нерођенима који

су досад врло себично уверавали јунаке да не гину узалуд, са Братком који ће се родити да би погинуо. Ах, јунаци су досад несебично гинули, срећни што својим ранама отварају нове материце живота. Сад ћемо обрнути бунде и азбуке.

— И онда?

— Да! Оно да којим се то твоје и везано оквиром потврђивало — постаће ад, то јест пакао и сав пут до њега.

— До његовог порицања? Измислио си шта? Порицање. Мудро!

— Обрнућу онда и ту мудрост и добићу љубав, без да и без не!

— А смрт? Обртао колико хоћеш мртваца, мртац ће остати мртац и од *икс* или *ен* мртваца нећеш створити ниједног немртваца на *ски*-јама.

— Обрнућу, ујединићу смрт и љубав.

— Јединство, ако не укида смрт, укида љубав, коју глад раба.

— Обрнућу. Љубав ће укинути глад, а глад...

— Ону коју волиш? Јер си је канибалнуо, зар не?

— Обрнућу...

— Сиби с те вртешке.

— Не патим од вртоглавице. Уосталом, ја окрећем тај рингишил.

Неко је повикао:

— Стани! Стани! Ко је то повикао?

— Нећу!

— Ко је то одговорио?

— Зашто нећеш?

— Обрнућу и нећу. *Ућен!* Ето ти!

Учен ваља! помислим као да сам учитељ правописног формализма. Смисао ми је у међувремену измакао. Јер пре но што продужи, доктор запрети:

— Можда мучен и обешен.

— Научен. Да. Сибе жив с вешала.

— Братко је такође обртао. Па? Извисио је — зацерека се доктор.

— Нећу више да мислим на те ствари. Обрћем.

У мраку, везан, осуђен на немоћ, нисам се могао помирити са оним што је постајало моја судбина: да и даље без отпора трпим те неозбиљно изречене а можда озбиљно мишљене увреде и повреде, мисли и примисли што су се рушиле и на мене речима као ударци, као шамари, као усови. Невидљив, ја сам с муком, сантиметар по сантиметар, успевао да се прикучим скали с дугметима на висини уста и да једно од њих притиснем уснама. Светлост је обасјала и мене као и доктора Вељу, који је, не обраћајући пажњу на то, срљао и даље својим питањима на неотамњеног а присутног Генералбаса.

— Нисам сигуран да нећеш. Понекад је пријатно сетити се и непријатног. Говори!

— Нећу!

— Хоћу! — хтео сам да кажем из свог простора.

— Бутиш?

— Ти си ми везао уста! — хтео сам да викнем.

— Није ми непријатно да ћутим! — рекао је Генералбас место мене који сам хтео супротно да кажем.

— А је ли теби било икад ишта непријатно?

Спаде ми у том часу крпа с уста.

— Пре но што ме ухвати...

— Он? — доктор ме и не погледа, а очито ме чуо.

— Он не хвата! — рече Генералбас.

— Он држи! — рекнем гласно и доктор ме погледа.

— Ко? то? држи?

— Нећу да говорим о томе с тобом! — рече Генералбас.

— Ја хоћу! — рекнем.

— Не мораш ти. Он ће! — погледа у правцу присутног а невидљивог Генералбаса.

— Он не зна све шта је било! — рекнем.

— Где? На дну левка? — гледао је у Генералбаса који је ћутао у свом мраку, иако се доктор обраћао њему, мраку. То ми није сметало да одговарам уместо њега:

— Братко је само претио да ће се убити ако га Каја остави. Али она га је оставила и пошла са мном. А он је жив прошао крај нас.

— Братко не прави глупости, он је мртав! — рече Генералбас. — Хладан. Леден!

— Лажеш! — викнем. — Лажеш и мене и себе, докторе смрзавања, докторе истине.

— Братко је смртно био погођен — рече доктор лажи — сви ви — тешко рањени. На шест места убудени кухињским ножем.

— Кухињски нож, то је метафора, халуцинација, нешто тако. Радило се...

— О експлозији гранате?

— О крхотинама стакла! — рекнем најзад и осетим олакшање. Али он није обраћао пажњу на моја расположења.

— Знам да је нешто викао умирући. Не знам само шта.

Генералбас рече схватајући погрешно:

— Ја сам тражио светлости јер је све у мени шапугало да сам срећан, она да ме воли.

— На дну левка смрти?

— Како да не будем срећан на дну њеног левка низ који сам отицао журећи у нов, промењен живот.

— Тућ!

Доктор збиља није водио рачуна о мојим одговорима, али то ме више није ни љутило. Обраћао се стално Генералбасу, који је сад, нагло осветљен, родитељски мицао уснама, мимски кон-

трапунктирајући оном што бих ја био гласно изрекао да опет нисам остао без гласа.

— Знамо ко је она. Али ти ко си био?

Генералбас показа руком на себе па заокружи. Тако?

— Био сам онесвешћен! — рече гласно.

— Несвест је званична верзија. Мене занима истина.

— Истина сам ја. Оно што говорим! Све је то без везе с њом.

— Зар истина то што конструишеш и продајеш за истину?

Генералбас рече на то, потпуно ишчашен из матице разговора, тако потпуно да се покајем што сам му се раније супротстављао:

— Нема камена и травке без слуха! — рече. — Нема сна без последица. Неко ће једном сањати да лети. И? Зар се није полетело? Зар се није летело? Сан је одувек репродуктивац потреба што пате од несанице.

— Пре или после сна?

— Прво пре, па онда после.

— Не репродукујеш тачно времена.

— И тако се уједињује! — одговори Генералбас.

— Две различите су то ствари! — рече доктор Генералбасу или мени? Не зна се коме.

Генералбас одговори на то непрецизније но иначе, ваљда без везе с тим питањем. А ипак било је и то некакав одговор на неко можда друго питање. Које? Које питање?

— Мени се није врат укочио, а очи ми се нису претвориле у запаљене стоп-лампе, ни жеље у стајаћу мисао о безброј ружичастих тела. Волим једну једину. Волим ван норми, али волим верно.

— Шта знаш о љубави ти који забаш свој нос тако криминално у туђе личне ствари! — не одговори доктор Генералбасу, него мени који ни-

једну реч нисам изустео. Та увреда ми врати глас. Рекнем:

— И криминал има понекад личну прошлост.

Доктор плану. А кад он плане — држи политичке говоре. Предухитрим га зато:

— Јер сва је тајна криминално лоше или добро вођене љубавне политике: третирање будућности као историјског презента, па чак и као прошлости.

— То је заиста приватна ствар! — умеша се Генералбас.

— То би заиста била приватна ствар кад сунце не би гонило злочин! — рече доктор обојици као да смо један само. Да ли нас је при томе бркао, није било јасно. Ако смо му један, који смо му? Генералбас ли смо му обојица, ја ли смо му обојица? — Али откада су то ичије па и твоје ствари биле мени туђе? И зашто? Твоја је критика овог простора...

— Ја га не критикујем. И ја остварујем рај из последње скице неударене шест пута ножем! — одговорим опет место Генералбаса који ме скрштених руку погледа:

— Настави! Нападаш ме исто тако лоше као што бих ја тебе бранио.

— Не глумим одбрану! — одговорим му, али не додам оно што је очито требало да каже доктор, који му рече, мешајући нас све читије. Да ли и све ненамерније?

— Уплашио сам се да већ не претендујеш да правиш рајску апологетику.

— Управо то и правим! — рекао сам истовремено с Генералбасом, који је изрекао кад и ја исте те речи: — Критичку апологетику!

Ту се зауставим. Али он настави сам:

— До мрака — све биће смирено, враћено себи, покривено осталим.

Глупости! помислим тужно.

Доктор уздахну и погледа у свој часовник.

Ја нисам могао везан да то учиним. А хтео сам. Али се и мени отму исте речи које и доктору.

— Код мене је подне, а код тебе?

— Поноћ! — одговори Генералбас погледавши свој ручни сат. — Видиш да заостајеш.

Која поноћ? Јучерашња? Сутрашња? Које подне? Данашње? Ко заостаје? упитам се. — Ја? Извини, Генералбасе!

Али тек што је то изговорио, доктор се угаси. Не. Угаси се око њега, али невидљив сад, он је остао присутан. Диригент у мраку, то је постао доктор Генералбасу, који није имао потребе да га види да би му рекао:

— Мени је подне. Светло подне. Зашто не би ти заостајао, а ја био тачан? Ја сад већ јурим твојом прекосутрашњицом.

— Да јуриш, зар би разбијао браве незакључаних простора?

Генералбас се испрси. И ја за њим. Али он рече оно што сам ја хтео само, а нисам, нисам, против целог себе који сам хтео и даље с њим, али нисам могао. Више нисам могао:

— Осећаш ли подветар? Боле ли те рамена? То се и невидљива твоја крила спремају да падну пред љубављу.

— Љубављу? — планем на то као да сам се претворио у присутног, али невидљивог доктора. — Да не мислиш изанђалим мушким шмрковима да кренеш у бој против најсавршенијег одбрамбеног строја истине?

— Хајде, пријатељу — рече доктор — врати се у лабораторију. Тамо око сунца круже планете. Оне су љубоморне. Гоне се. И не сустижу. Невин само, ти си нам потребан.

— Невин — ускочим у његов говор да бих га одменио — невин као твој сан о уједињавајућем савршенству. Усамљен, прави на миру своје скице све савршенијих љубавних и других рајева и подсмевај се нама који водимо под руку

женке риноцера у биоскоп да бисмо гледали филм о лисици која је гладна дошла у апстрактно насликан кокошињац, где се наручала лумпујући реалистички и пијући братимство с футуристичким тамо петловима и кокошкама. Твоје јединство свега и свачега.

— Ти говориш не мислећи на оно што хоћу да чујем. Нећу да се сећаш.

Али Генералбас се опет испрси:

— Сећам се страшно дивне експлозије ослобођења што нас је, ослобођене докраја, пребацила у доповану стварност иза реалности и маште. Тoliko помешаних услед експлозивне смелости да је отад нужно говорити о нечем трећем, што није више њихова смеша, него једињење.

— Не слажем се! — викнем. — Ја хоћу стварну Кају, непоmeshану ни с ким другим, непоmeshану ни с једном другом, ни трећом.

— Шта значи то? — љутио се доктор из мрака. — Ко виче?

— Ја! — рекнем опет својим бешумним гласом.

— Одлично. Слажеш се са мном онда.

— Ни с ким се ја не слажем! Ни с ким! Ни с ким.

У гневу паднем са столице, у паду се очешем телом о дугме и светлост се угаси у мојој просторији. Невидљив, видео сам како, потпуно равнодушни на моју судбину, доктор и Генералбас настављају своју дискусију која је текла како је текла, иако академска није била:

— Не дотичи ме се. Ја сам неприкосновен.

— Савршенство је твоја опсесија. А ред — моја.

— Разумеј! Волим! Пусти ме да искапим своју ружу љубави.

— Ружу љубави? Можда би радије дуплу чашицу млековаче?

— Своју тону љубави што се њише на подветру предшебојног јутра.

— Сваком је вољењу довољно да буде вољење, и не измишљај ми све неке руже руж-није, не, лепше, хтео сам да кажем, шебојније но што су руже.

— Чим може да се замисли бољи рај од раја, и руже су поправљиве ако не већ поправљене. Каја је, на пример, једна без трња, дакле, поправљена већ...

— Каја? Марш у лабораторију! Имаћемо један разговор у четири ока.

— О чему? О Каји која чека да ме разбуји-паји? — упита Генералбас опет нагло детињаст.

— О Каји која не рингерингераји? — упита издалека мој нечујни глас.

— О Каји која вас куплераји! — јави се издалека Гостов глас.

— Кад би куплерајила, та би је рука убила! — викнем, али светлост се не врати.

— Чиме? — упита доктор.

— Чим било. Првим што ме дохвати. Руком.

— Ножем?

Оћутао сам.

— Што ћутиш? Кажу један број.

— Један, два, три четири пет, шест. Зашто?

— Даље. Још. Још. Хајде, још један број за ово још мало гипса.

— Нећу.

— Зашто си стао код шест?

— Шест? Шест прстију на руци!

— Држим те у руци. А оно што држим у кућињској руци, ја не пуштам из руку с пет прстију.

Светлост ме обасја. Доктор се окрену мени:

— Једна рука не чеше све главе.

Генералбас се такође окрену мени:

— О миловању је реч. О миловању. Али од оне експлозије што је разбила огледало, један је покушај раја насељен нама. И нека смо сенке,

како они преко кажу, и нека смо закони свега, како ми кажемо, ја се не стидим да браним то што јесмо, ма колико нас се пута ти већ одрицао.

— Пет пута сам те се одрекао — рекнем.

— Тачно. Зато сам већ код шестог пројекта! — рече Генералбас.

— Видиш? — рече доктор заостајући за нама.

— То је последња скица.

— Заиста, даље од шест као да не умеш да бројиш.

— Спомена вредан је само број учињених радова, не и оних које нисмо урадили.

— Свеједно. И ако стигнеш до стоте скице, мени ће само ово да буде једини могући крај.

— Нисам крив што си инвалид. Ја обема рукама маште поправљам. И поправљајући свет ствари и ствар света, ја поправљам и машту.

— Ни у шта што јесте нећеш више такнути ни ноктићем сна.

— Деца су увек сахрањивала родитеље.

— Добро је што си и то рекао! Чека те обилнија но икад порција детицина.

— Биће да детицин делује на оне који су мали и послушни. Али остао сам велик, постао непослушан. И све се изменило. Будућност се враћа у своја лежишта на све стране. Идем даље, јер треба отићи даље. Без освртања за лепотицама што пролазе. Оне пролазе. Али и ти одлазиш нелеп с лепотом под руку. У недођин.

— Наиван си. Слеп. Збабила се твоја Лепотица.

— Наиван, разуме се. Трпим те.

— Хоћеш ли да ту одмах испразним цео шаржер детицина? Било би ми жао. Дванаест је. Не знам је ли то подне или поноћ. Да је кучнуо прави час — ја бих и то знао. Овамо, вас двојица!

Они искрџштени људи-фарови без очних капака, који су ме и довели у ту хотелску собицу, изиђу из цбуња, где су се канда све време и на-

лазили упетљани у жице, батерије, сијалице, магнетофонске траке. Чим их Генералбас виде, послушно побе према доктором, говорећи:

— Повлачим се према силом. Привремено. Ниси ми рекао зашто би ти било жао да ми сунеш свих шест инјекција? Мислиш ли да сам ипак тако невин да не знам?

— Пустите невиност! Али такви ветровити као ти... нужни су и небу под небом. Шта би закони без тебе који их кршиш? Шта би ред без луцкастог и неозбиљног свог спаринг партнера који га држи у форми, шта љубав без убица, који потврђују тим безумним чином потребу за умном љубављу? Зар би нужност трајала дуже но што је нужно да траје да нема те борбе око њеног трајања? Продужити век љубави заједничком вечношћу тренутног века и ванвремене љубави, то би сад могла бити и наша лозинка.

Светлост мутна и ружичаста тргла ме као да је потекла из мојих мисли: То хоће Генералбас! То је хтео. Зашто га онда одводе? Али остајући за тим осећајним сазнањима и закључцима, избију из мене и неке друге мисли а с њима редом све моје сумње у вези с Генералбасом, сва питања о врсти шефства што крши законе сопственог реда? Немогуће је да сам ради таквог понекад петлића, понекад збуњене мустре, понекад балавог пеливана, толико година ја презао и цептао, мучио се и страховао, излагао се и бивао гоњен. А зашто? Да бих дочекао да ми одведе Кају пошто ми је, док сам био преко, наређивао да је заврбујем и доведем. Зато? Да би, злоупотребљавајући свој положај, мене збацио из седа. Зато? Или... Претрнем. Зар се зло враћа? Немогуће да ми се он свети због Братка. Због чега да му Братко буде дражи од мене? И зашто да ми се тако тривијално освети и сам да извлачи корист из нечега што би се могло и схватити као правда.

Тада помислим: Можда то треба, да бих сагледао себе очима Братка, мог најбољег пријатеља некад.

— И? — учини неко, али ја продужим не обзирајући се на то. Био ми је пријатељ, друг, учитељ...

Продужим? Да. Но откуда Генералбас онда да зна за оно у левку разбијеног излога и зашто онда то да повеже с Кајином и мојом ноћи? Како? Да није и он у дослуху с прерушеним Гостом? Што да се један доктор не би могао и ту да превари? Он зна више него доктори тамо, али то више још није све.

— Докторе!

8

У исти мах доктор уђе у собу исцрпљен, блед као мртав уморан, у ствари уђе без воље, чак против своје воље. Још с прага упита неким безнадним гласом:

— Зашто ми не даш да завршим? Што ме стално прекидаш?

Не стигнем да му одговорим. Врата су сама од себе шкљоцнула, он се трже, осврну, схвати, савлада се и рече пре но што је светлост код нас умрла на порођају неке друге светлости, беласто невине, а оживела у лабораторији:

— Што не волим тај систем врата с квакама само споља. Осећам се као свежањ новчаница закључан у сефу.

— Шта да кажем ја који не знам јесу ли оне лажне или нису? Да се не слажем с тобом?

— Камо среће. Било би одсудније сложити се с другима, са собом у другима, с другима у себи. Ти си се слагао с Кајом?

— Ја јесам са њом у себи, са собом у њој. Али други су пред њом кварили.

— Како си рекао? Друге су пред тобом кварили?

— Други, друге, свеједно! — рече доктор.
— Код тебе даме, изгледа, имају предност.
Бар кад се ради о кварењу. Звао си је Лиза Шиз?
— Не, Каја Цанга.
— Ах, покушај, женице! Зар не?
— Није јој пошло за руком.
— Што? Је ли припадала немогућем роду побуњеница против услова љубави?
— Обратно. Ничему се није сувише чудила. Била је податна.
— Подавање је један од два женска облика давања. Она их је оба прилагођавала теби ког је волела.
— Што ме варала ако је волела?
— Била је несрећна, остављао си јој само комадиће себе, успомене.
— Варала ме.
— С успоменама на тебе.
— Зар сам јој, молим те, икад ја могао изгледати као Гост или ... као Генералбас? Нисам, ваљда, шиз! А ни она, надам се!
— Ни ти, ни она. Ваши су одрази само пошизели. Твој у њој. Њен у теби. Ваше предрасуде о љубави су се срушиле у часу кад сте дотакли вратнице љубави.
— Ја не патим од предрасуда. Ја сам слободан човек, неоптерећен наслеђем.
— Без предрасуда си кад је у питању узимање. Не и примање. А ту се проверава слобода. Дајеш мало, слободан си, забога! Али од ње тражиш љубав... Целокупно љубавно наслеђе кроз векове, патријархалну обесправљеност, предмет. Кајина те личност није занимала.
— Мој морал!
— Моралишеш у издубљеном! Тебе су звали и Веља Неприлика — Уа, Етика!
— У томе је и твоја неприлика.
— Мислиш да ничег нема, а оно ипак — нешто постоји. Нешто постоји.

— Јадни, побожни, жалосни, бедни докторе, па ви сте обична попекања. Полупобожна. Бог?
— Не то. Али нешто има.
— Шта?
— Односи! Пошљи бога к врагу, остаје морал, свуци га, остаје слобода, покушај да је проживиш — мораћеш да јој подрежеш крила као кокошки; закољи кокошку слободе — остаје човечанство, одвоји једну — јавља се љубав.
— Нема изласка!
— Има. На трагу сам.
— И ја.
— Злочину? — упита мирно.
— Уму! — рекнем.
— Том старом злочинцу? Безброј је његових злочина.
— Јатаковаћу им свима!
— Обично јатак први попусти и изда.
— Зашто попусти први?
— Зато што је донекле разуман, донекле здрав.
— Живеле све неразумне болести онда, сва лудила, те верности!
— Лако је теби то рећи, ти више немаш шта да кријеш.
— Шта бих имао да сакријем?
— Да је било седам и тридесет кад сте изишли из гарсонijере коју ти је ујак позајмио. Та је гарсонijера заправо девојачка соба. У њу се улази директно са степеништа и с врата се право пада на кревет.
— Кревет? — тргнем се из обамрлости. — Обичан смрдљиви лежај. Чаршави су баздили на ујака, а она пречиста, свежа, невина, у ноћи којом су бризгале муње бушећи таму стотинама брзих, громких, црвених бор-машина.
— Оне су је и бациле у мање страшно зло твог загрљаја. Злоупотребио си њен страх, њену

панику, њен тренутак замраченог неопора. Несигурност ти отуђ.

— То би се свакако догодило и без олује и грмљавине.

— Догодило се свакако пре времена.

— У невремену.

— То вас и узбуђивало толико. Негативно. Изишли сте држећи се за руке, било је свеже, на излазу сте узели по корнет. Два пута по тридесет динара.

— Ако је то злочин, онда...

— Не кажем, мада је сладолед био лош. Сурутка. Анализа је то утврдила. А мали левак корнета који је држала у руци пред излогом...

— Познато. Даље.

— Причај ти даље.

— Ја? Неће ми се.

— У огледалу у дну излога појавила се...

Каја је стајала десно од тебе и лизала свој корнетолки левак кад се...

— Десно од мене је стајала. То је пропис.

— ... појавила, долазећи слева, једна врло, врло лепа девојка. Ти си окренуо главу за њом.

— »Си окренуо главу.« Ти би да целог човека стрпаш у вест од три речи и угураш у један ред.

— Ето »целог човека«. Две речи, а? Ниси могао себи целом да опростиш то окретање главе, те две речи, тај промашај, то »неверство«. Неверство је једна реч, али одређује те целог. Ти цео неверан? Ти цео да станеш у једну реч? Ти кога је Братко одушевио култом верности човечанству и, зашто да не, и култом верности према жени. Ти — »Уа, Етика«? Шта се десило? Нејак да то поднесеш, братски си свалио терет са својих рамена на њена. Кавалерски? Прилика се јавила већ у следећем тренутку. Импутирао си њој своје »неверство«. То што си после називао њеном издајом љубави и света. У нападу гнева разбио си

излог у ком ниси више видео пролазницу. Хтео си и огледало. Ниси стигао...

— Био сам сав крвав. Стакло. Парчићи оштри као један кухињски нож заривали су се у мене.

— Пст!

— Нисам ништа хтео. Хтело ме! Гнев ме хтео. Али да сам разбио и огледало, ја ништа не бих видео од свега што се десило и не престаје да се дешава.

— Шта не престаје да се дешава, шта то видиш?

— Ја ништа не видим. Ето, шта ми можеш: ја сам слеп.

— Окати слепче, да наставимо филм?

— Који филм?

— Онај који ћемо заједно гледати. Али, пст! Светлост се нагло разболе код нас. Увену. Окренем леђа доктору, ангажованији од њега у односу на све изван четири зида.

Гост је престајао да је милује по раменима.

— Ништа не брини. Извешћу те ја.

— Како? Овакву?

— Не брини. Набавићу све што треба.

— Шта треба? Зна ли ко шта треба?

— Сад морам да одем. Ништа не брини.

— Остављаш ме саму?

— Морам. Послови.

— А ја?

— Ти само седи. Вратићу се.

— Шта ћу ја ту сама?

— Поћи онда са мном?

— Како? Оваква?

— Не брини. Крајње је време.

Рекавши то, махну јој руком и опкорачи прозор. Њој се очи напуне сузама.

Али утом баш Генералбас уђе на врата. Каја је још махала немоћном руком одлазећем кад је почела да се мутно окреће. Тад, нагло старећи и мрштећи се, грубо рече приспелом:

— Увек задоцниш!

— Задоцнио? — упита је Генералбас с прага. Двосмислен упркос својој не много умној неозбиљности.

— Увек, бездушнице, задоцњаваш!

— Како си то дивно рекла. Бездушнице! Заиста. Дивна реч. Али опрости. Задржало ме. Хтело да ми даде детицина. Извини. Побегло сам им. После сам све време јурио теби, сваком својом кости, јер си ми ти, дамарајући, јурила кроз грло, кроз ноздрве, кроз зенице; дахћем сав, димим се као тркаћи коњ стигао први на циљ. Они други, преварени, још трче стазама што ме не секу пролазећи кроз мене.

— Шта то твоје значи? — љутну се. — Сад си изишао кроз прозор.

— Ушао сам на врата! — рече задивљен свим што би рекла. — Постоје и врата-прозори или прозори-врата!

— Пајацу један!

— Каква прекрасна реч. Пајац! Дође ми да се преврћем, ходам на рукама, кукуричем.

— Доста!

— Заиста, имаш право. Можда то није добро. Ко је изишао кроз прозор?

— Ти!

— Како сам могао да изиђем кроз прозор кад сам ушао на врата? Али кад кажеш да је тако било, значи да сам и то већ могао. Значи, истина је.

— Доста с том циркусантском логиком »кад ти кажеш, значи да је истина«. Доста ми је свега. Ја по цео дан седим и размишљам о нама.

— Нама двома? Замисли, и ја. Ништа друго и не радим. Мислим о теби, о нама, будућности. Ја ћу да радим све што будеш хтела.

— Престани. Лакомисленост није мушка особина. Ни мекуштво. Ни женомилство.

— Ваљда мушкомилство није мушка особина?

— Али женомилићи ми се гаде.

— Гадим ти се! Што је то перверзно лепо! Да те помиришем. Да те пољубим.

— Даље од мене. Морам да ти нешто признам.

По нечему што се затегло од ње све до мог угроженог грла, знао сам шта хоће да каже, знао да хоће да призна своју кривицу која би ме ослободила, вероватно. Али шта ће мени слобода без ње? Шта бих ја пред изложима кад би њу држали под кључем? Већ сам заурлао од страха да ми својим признањем не врати ужасну невиност, већ сам колутао очима од бола, очајања, панике. Али доктор ми је у том часу ставио руку на уста и зауставио све крикове. Закључани. Али као да чудом неким хоће да оствари моје мисли још у стању предмисли, преджеље и пролегомене нагона, Генералбас рече неким донекле преображеним гласом оно што бих и ја:

— Никаква признања нису потребна кад се одано волимо.

Чинио се одлучан. Како да се схвати та његова одједном беспоговорност? Не само речи. И става. Али због тих речи осетим такву благодарност према Генералбасу да бих га до смрти слушао. Слутио је и он шта хоће Каја да призна. Енергичније, мој генерале! мој Басе! Што јој не заклопиш уста? Заиста, пружене пуначке руке, пође ка њој. Престигла га је. Зачудо, подмлађена, говорила је сад меко, друкчије но што је обичавала с њим:

— То што хоћу да кажем у вези је баш с нашом љубављу. Недостојна сам је. Молим те. Не прекидај ме. Знала сам све и пристајала на све што си хтео. Јер сам и сама то хтела.

Али он је он био. И тај му се њен нови начин свиђао.

— Ђути! — рече срећно. — Ђути. Волимо се! — Говорио је врло гласно, мада је то чинио стр-

пљивије но што бих ја на његовом месту одбијао изливе њене немирне савести.

— Издаа сам те! — предухитри га. — И горе од тога. Признајем!

— Ти немаш шта да признаш. Ти немаш шта. Немаш кога. Не познајемо се, разумеш? Уосталом, ко си ти? Шта тражиш овде?

Не. Лаф је. Мада бих га убио због улоге проналазача обожавања Даме, улоге која му је незаслужено припала. Свеједно. Ја остајем његов друг до смрти, његов агент, извршилац његове воље. Ја бих му руке љубио.

— Мили! — рече на то она тихо. Смешила се тужно и одсутно. Била дивна, била лажљива, била одвратна. Никад је, ја бар, докторе, мислио ти шта мислио о вољењу, нисам волео луђе, немоћније.

— Ко зна с ким ме замењујеш! — прекиде је брзо Генералбас и то учини с лакоћом човека који се савршено сналази у овој тешкој улози у коју је неспреман ускочио. Која га је тако дубоко и истинито у том часу одређивала: — Ја нисам онај који мислиш да сам. Ја те скоро никад нисам ни видео. Ја избегавам невине девојке. Све су оне шизнуте.

Тако, шефе! То и јесте истина. То.

— Ниси? Вељо, Госте, Генералбасе, докторе, мили! Опростите. Опростите ми све. Опростите ми. Сви. И оно што нисам стварно учинила а толико стварно хтела, али се бојала толико свега оног што долази после задовољства да сам застајала исцрпљена од чежње за свачим друкчијим од познатог, застајала на његовом прагу, без снаге да га сама прећем. Опрости и громовима који су ме гурнули у наручје теби. Пребрзом. Невољеном. Завољеном после. Брзо! Од невоље. Опрости и што сам се правила да нисам знала с ким сам. Знала сам. Ја једина никад нисам знала која сам. Један ме звао блудницом, несигуран у своје бицепсе,

уверен да би ме сваки мушкарац раменâ десет сантиметара ширих од својих смотао без иједне речи. И имао, вероватно, право. За другог сам била бебица, цурица, девојчица, пуцица, мачкица, мала која му, сва шћућурена и срећна због те немоћи и несреће, треба да седи у крилу и предући упреда све што он, преважан, велесамоуверен, душевно наднаордењен и удешен као суперсајамски ефефер репрезентативни излог мисли, хоће и жели. Имао је право. И то сам. Трећи...

— Ја? — загрца Генералбас повређен. — Ја трећи?

Не брани се, фрајеру! — скоро викнем. — Не заустављај је. Редослед није важан кад се већ налазиш на издајничком списку њених неверстава.

— Да, трећи ме је измишљао увек нову, моћну, свезнајућу, строгу, он ме правило великом, превеликом самој себи, а при том он као увек нешто није знао, па сам му била и мамица и бакица и уз њега престарела жентурача која га вада поучава, јер је он био као јако неспретан, као јако невешт и као ништа практично није умео. Ни жицу да одмрси, дигне и пресече. Да, сањало је хтео да буде само, а мени је, по њему, западало да му будем његова школа јаве. И знаш ли шта је страшно? Ја и то јесам. Обична мамурда мамекања. Ја сам и дојиља и блудница и кћеркица. Одувек сам то била. И више од тога. Пре но што сам те знала. Још у Братково време. Ако сам га чак лака срца и оставила, упркос његовим претњама самоубиством, то је зато што сам свом утробом осећала да ми ти нудиш више и да ме враћаш себи нудистички бестијану, изнудирану до краја, потпуно ослобођену. Ти си ми заиста и састављао репертоар мене-непознате мени. Ти си ми био највећа шанса да будем и остварим до краја све што сам. Зато сам ти и била захвална, јесте, захвална иако си ме истовремено притискивао и гонио и провоцирао да извршим избор себе и

будем заувек само трпна женска прошлост, лажна женска садашњост или нека фабулозна њена будућност, али увек само по један делић себе, никад ја цела. Стављена у ситуацију да бирам, бирала сам пре но што сам изабрала. Нисам могла да се вратим ситуацији сопствене унуке, мајке или чукун-бабе. Понудио си ми, поред парцеле мене, и истовремену колекцију лица, природа, карактера. Пробала сам их као хаљине! И ево закључка: Ја сам ништа ако нисам све што сам постала. Захваљујући теби.

— Ја зато и уједињујем. Сад уједињујем тебе! — шапутао је он грозничаво.

— Не плагирај ме! — хтео сам да му довикнем. — Ти ме преписујеш. То нису твоје речи!

Нисам могао да не будем бедник. Као да је својина сад важна. Али она, на моје запрепашћење, одговори баш тим мојим неизговореним речима. Погрешно помисливши да сам их њој упутио:

— Како те не бих препричавала кад те волим! — одговори мени, изабравши мене, иако ме и сад схватала погрешно и непотпуно. — У мислима сам се вратила у ону собицу. Али не теби само. Свима! Била сам, Вељо, блудница кад је онај мушкарац прошао.

— Чекај, чекај, зашто? Зашто то говориш? Ја нисам Веља.

— Свеједно, Вељо! Као што није ништа свеједно Госте и свеједно нешто Генералбасе. Мени и није важно да знам који си да бих знала да си мој.

Генералбас се испрси и уснама које је, штипајући, развлачио некакав полуосмех, полугрч, рече нешто што ми се спрва учинило бесмислено:

— Оквири толеранције не смеју ни у ком случају да се прекораче. Одступи ли бетонски скелет будућности од свог пројекта, уговор предвиђа пенале или развргавање.

Каја настави на то блаже, очишћенија и смиреннија буром малочашње полуисповести:

— Под условом — рече нежна опет — да пристанем сад и на широке оквире тебе. Размазила ме ширина.

— Раскршћа нису уоквирена. Постаћу тако једно раскршће љубави.

— Који ти? То је оно што бих хтела да знам.

— Спреман да одем даље! — немарно махну руком.

— Од мене? — побледе и сави се лако.

— Од љубави! — стресе трун с подераног, кусог рукава.

Говорио је при том лажно, фалсетски високо, намештено. Очито се мучио да изговори све то. Ако је успевао да то учини, било је због вишег племенитог циља који је себи задао: анулирање признања њене кривице. Али она, дословнија у својој апсолутној искрености, није лучила више игру истине од игре истинама, па, скрхана, суманута, у страху да не буде после прве крви и свега крвавога до друге крви повређена сад овим напуштањем, овим остављањем, завапила је, чинило се, са дна своје бездани гласом страшно сломањеним а пуним грозних неких ломота, инфериористичких одједном прекора, пребацивања, грдњи:

— Нисам ти ништа више (мали мој, велики мој, једнаки мој!). Ништа. Ја сам теби ништа. Имаш право. Одбаци ме. И себи сам ништавило. Јесте, али шта ти мислиш? Како се усубујеш? Ох, што сте одвратни ви мушкарци, што гнусно искоришћујете своје јалове мишице без осећања. Само да вам је мракове с очију да скинете, и баш вас брига што вам девојке без одбране предају са својом оплођеном утробом заједничку будућност на немилош.

Али и Генералбас се пред навалом тог ужагреног другог таласа њене убилачке повређености

стао на очиглед да мења. Притиснут ваља сажаљењем, љубављу и педагошком преоријентацијом, претварао се у нешто давно... У неко празно, неодговорно, скакутаво, разочаравајуће, детињасто биће без одређења. И то је мењао своје држање и речи у часу кад је требало место мене везаног и закључаног да делује. И то — друг? то — шеф? Та шуша. Место да настави како је почео, место да каже: Куш! чункаро, куш, профукњачо, куш, народна-песмо-од-уста-до-уста, куш, курво десетерачка, куш, наложнице путника, намерника и осталих јабанција, он сад неким гласом свиленијим од свилене бомбоне, тремолом младог суплента филозофије или доцента фис-културе просипа све неке вате, пуфере, пуфне и пофезне. Место да се послужи речима које му нудим, једносмерним као меци и ударци експлозија, речима сад јединим кадрим да отрезне и задрже од самоблаћења, он је, упрљану и неопрану, увија у стаиол, у облаке, и трилерише као шкопачка баба:

— Будућност нам није узалуд дата на немилост. Али ни она није мање немилосрдна према нама који јој личимо на празна црева од хартије! — извали ослашкунујући свој глас, уживајући у свом гласању: — Чиме ли ће бити надевена та црева за кобасице? Нечим што очито нису ни црева ни кобасице, иако ће црева варити и будућност као што варе кобасице. Шта је крај? Јеси ли покушала икад да извучеш један само папирћ из пакета?

— Каквог пакета? — упита не очекујући те његове идиотске речи. Али гледајући је збуњену а ипак примирену упркос том збуњујућем шоку, схватим да истом циљу воде и неисти путеви. — Кобасица? — упита Каја.

— Не. Тоалетног папира — забрза да би продужио њену забуну. — Али исто се дешава и са хартијом осећања, хартијом обећања, хартијом суза, хартијом очајања и све до краја. Чисто ће

бити упрљано, прљаво — бачено. Онда је, можда, стопут боље да се хартија баци пре но што се и упрља. Макар се кобасици не пружила животна реална шанса да буде кобасица, тоалетна хартија или ма шта што се прља јер постоји. Друго се, живећи у јави само, и не може. Изиђимо зато из ње. Маштајмо да се купамо негде: Купатило! Купатило! Ах, како мирише чистоћа! Чујеш ли? То је све.

Почех да мутно некако схватам да је хтео по сваку цену да скине кривичну прљавштину неверства с ње. Већ сам био схватио да се и тако може да игра. Али ко ту игра? Место да је гледао у очи док јој је све то говорио, он...

— Што okreћеш главу? — она плану и опет дође себи, мада себи још увек збуњеној: — Ко је то поново прошао? Ко те позвао да побегнеш? За ким то бежиш? Бежиш ли од одговорности? Је ли? Јеси ли окренуо главу?

Сад је он стао да се правда, по свему судећи невешто, али хотимице невешто.

— Окренуо сам главу? Више мисао но главу. Али остао сам осталим телом уз тебе! — па продужи опет лажно лежеран, намерно не контрапунктирајући неким новим великосветским речима своје апсурдно детињасте покрете. — Подела рада своди се на неједнаку расподелу невиности. Ти си невина цела, ја — делимично. И то је све. Друго и није нужно за уједињење.

— С ким?

— Свих са свиме. Свега са свачим! — рече олако и не наласцивно помало.

Довољно је то било да се она сад, по трећи пут, разгоропади. Али не више инфериористички повређена, згабена само:

— Пробисвету! што сам те изабрала, што волела, лудаче! што сам ти се враћала, што те нисам оставила заувек после оне свађе, ти лажове с лицем направљеним од чопора професионалних

заводника малолетница! Јер ти си исти заводник, под којим год ми се змијским именом јављао.

Генералбас се опет преобрази, уозбиљи, врати себи. Још нешто. Добио је неки заверенички израз. Шапутао. Освртао се. Нагињао се њој, говорио јој скоро у уво, као да је хтео да је изазове на гнев, подстакне на вербалне неумерености:

— Остани! Ја — увек змија, ти — увек јабука. Начета још неначета, али не и лаковерна. У реду, велика моја стара девојчице. Ништа још није пропало. Не иди. Кажем. Стани. Казао сам. Рекла си више но што је требало. Не мари. Мени си добра прљава и крива. И лажљива и варљива. Ја те живу хоћу. Макар цела била од излишности. Ја те не марим сведену, удешену за антологије. Извукао сам се испод власти ових ту. Осамосталио се. Њих могу сад да скупим и ставим у џеп своје душе. Сви они да буду ја. Не ја — део неког од њих. И ти каква јеси и какву те волим — центар око кога ће да се врте сви остали твоји пакети тебе. Ја ти нисам никад измишљао разлоге за одлагање љубави и никад ти нисам говорио: »Видиш, нисам још слободан« и: »Јаој, глава«, или: »Сад не може« и: »Још морам ово и ово да свршим, ово и оно да урадим«. Ја те одмах узимам, ја, слободан, остварујем одмах све што хоћу: да би то после могао свако од оних условљених Веља и других Гостију. Кад досаде себи, недељом по подне да би се забавили. Схваташ? Битка за превласт међу нама завршена је.

Она се трже, изгуби корак, заборави шта је говорила малочас, отвори се као сви апсолутни очајници сместа и без прелаза машини, очигледно неизлечиво захваћена привидима, неуверљивошћу безнађа, убедљивошћу надања, тих болести најбољег и најздравијег дела људског рода.

— Узећеш ме сад одмах? Је ли? Узећеш ме? Одистински, без кобајаги, сад, после свега?

— Под условом да и формално повучеш сва самооптуживања. Повлачиш их?

— Повлачим! — рече.

— Битка је завршена.

— Наивко. Битка та никад не престаје! — викнем, али безгласно. Уплашен од њеног реактивања више но ичијег другог.

Доцкан! Имао сам право. Није требало рећи ни у мислима да та битка није завршена. А како не рећи истину? Зар сам могао остати миран на Генералбасову мегаломанску претензију да загосподари свима. Гостом? У реду. Али мноме? Мало сутра. А опет, нисам ни слутио како ће ту моју помисао да прими?

— Сањам ли? — упитам се. — Сан. Сан! Сан само?

— С тобом у главној улози све постаће јавни сан без краја! — рече.

— Па будилник кад зазвони, збогом — рекнем безгласно — Кајо, док се не видимо, ако се сретнемо, сетимо и препознамо! Је ли тако?

— Је ли тако? — понови она, као да је она рекла оно што сам ја у себи изговорио.

— Није тако — рече он као да је моје безгласне речи чуо из њених уста гласно. — Као што ногама сна трчим испод покривача а не ребрима, трчим да бих истински у сну стигао теби, тако ми и ум, не спавајући сасвим док спавам, не престаје да ради на пројекту намењеном јави. Сваки и најприватнији сан о усавршавању љубави и слободе што даје снагу за усавршавање ангажује сва истинска бића и времена на његовом прекрцавању из привидно замрачених комора у истински осветљене привиде.

— Привиди? Све привиди и кријумчарења? — промуца не схватајући како треба ово неочекивано а све апсолутније повлачење Генералбаса. Ни ја то нисам више схватао. Иако је можда оно било и даље наш заједнички циљ. Дрхтала је. Шкрпугтао сам.

— Свет је за тебе паучина. Свака га пајалица може да покупи. И љубав, и мене са свим тим. А ја сам сва од тврдоглавог бола и ја...

Сузе јој напуне вреле очи. Претерао је. Нека јој обрише сузе.

— Пајалица! Волим кад ми то кажеш. На тренутак јесам то. Али може ли се то остати на дуже, кад никог не задовољава прецртавање врата која су други начинили по нацртима трећих још незнанијих пројектаната? Ја та туђа врата отварам, прескачем конфекцијски крајобраз иза њих, али сликам оно што сам наслепо створим. Да би постојало као ма шта створено, предмет, биће, пејзаж.

— Какве су то слике слепих сликара?

— Нису за гледање можда. Као жени кад воли што је љубав цело друштво, тако и њима сенка вечности постаје...

— Имала сам прилике да видим колико теби траје вечност. Колико један покрет сукње.

— Мени то кажеш? — прошапта и продужи: — Како упрошћаваш! Ја сам ти рекао: тек сад ћу узети под своју команду све што су историјске интриге посваћале. И онда кад вечност буде себи у свима свој једини наслов и садржај, нико и неће умети друго — само љубав, ту ратну машину вечности.

— Вечност, команда, свађе, интриге у себи, наслови, садржаји, пројекти... Извини, али доста. Збогом. Ако сам икад нешто свесно хтела, то нису биле вечности, планови, жеље, уједињени простори, смрти, супротности. Деца, то су били једини моји важни и неизговорени планови још из времена прве лутке, једини начин да се изгубљена донекле нађем и нађена донекле не пронађем. Друго ме се ништа није тицало и не тиче. И то је све. Све што сам имала да ти кажем. Пре одласка.

— Зар упрљане пелене мора да се увек суше о коношцу о који се обесила љубав?

— Чему толико тривијалности?

— Мени су будућност одузимали детицином, детињством, детињањем, децом, дакле. Хтео бих да не окрвавим руке крвљу што би их после својатала као суд што својата кривца.

— Моје дете, сигурна сам, неће имати за оца педуљицу сакривену у пелене, ни за мајку праг сиротишта. Јеси ли се питао зашто се дезертери хвале чистим рукама? Јер не могу децом, ни ичим другим. Ни срцем, ни умом. Ни ичим што именује. Све остало је надимак. Надимак је птица. Свака птица одлети.

— Ја скидам крила. Остајем где си.

— Ја их никад нисам имала. Нисам долетела. Али одлазим пешке.

— Ти умеш све што ћеш умети, богомољко.

— Ја имам поноса, ја се никад нисам молила.

— Мислио сам на буџицу коју зову богомољка. Женка убија мужјака чим он обави посао. Откине му главу док је још на њој. После га поједе. Потписала си то. Штампаним словима.

— Ти не знаш све што је било на почетку! — помисли неко, али он, окренут њој, одговори и њему.

— Ја никад не почињем, ја завршавам само. Зато и нећу више да сазнајем, хоћу да постајем само. То је занимљивије.

Иста малочашња безвучна мисао:

— Бити — да је занимљиво?

Она ме продужи:

— Бити одмах све што ти падне на памет, ништа убитачније за људе, животворније за бубашвабе.

— Није ли се једна девојка обавезала да ће...

Сазнање ме то већ од неког времена почело да пробада: на изглед је Генералбас играо улогу Кајиног адвоката; уистину, он је њу мамио преко танког леда исповедања иследнику у забрав-

љено наручје. При чему ју је уцењивао од неког времена, алузијама на један ранији мени незнани уговор између ње и њега. Незнани? Потписан штампаним словима.

— Лаже! — повичем.

9

— Лаже! Лаже! — викало је из собног мрака, али тек пошто је прошло неколико тренутака откако се упалило, крик спорији од светлости стигао је до њих и то наједном као из докторовог граа. Он је викао. Не ја. Генералбас се окренуо њему. Први пут нежан и молећив:

— Рекао си да нећеш да вичеш!

Генералбас!

На то се угаси светлост што је дотле откривала Генералбаса и Кају. Сад смо ми остали само, ми, један према другом, огољени светлошћу. Али доктор ме је гледао одоздо у ствари, понижено. Замка? Замена плоче грубости за плочу скрушености? Мисли ли да ћу насести том његовом сад сценарију с кугличнолежајном тенденцијом? Он би да ме њом успава и натера да признам неистине света које би хтео да су једине могуће истине о свету. А онда, нек не мисли да га нисам прозрео. Прочитао сам његову игру насилног одржавања равнотеже између Госта и Генералбаса, његову сталну неверност једном и другом, његово вечито клађење против једног и другог, против моје слободе.

— Викао си! — понови, али речи се сад нису односиле на ту вику, него на нешто сасвим друго, некадашње а незнано.

— Ти си се драо! — одговорим му и звук се тих одурних речи није био слегао кад га разазнам у свом оделу и сасвим везаног. Погледам низ себе. На мени се белео његов мантил. Пипнем се

за чело: оториноларинголошко огледалце. Тргнем руку, али се цео не изненадим: и гардеробе су замениве, не само места и речи. Зашто? У чије име? Хладно и сурово га погледам. Дрхтао је и гледао ме псећи, хипнотисано, молећиво.

А-ха! помислим. Није он мене коначно успавао, ја сам њега.

— Нисам хтео да вичем — молио је — нећу више, али видео си, дигла је руку. У руци кухињски нож.

— Ако кухиња не оставља ожиљке, нож оставља трагове! — рече бивши доктор, схватајући оно што сам хтео да схвати. Под *кухињом* нисам подразумевао Кају; али се упитам — не откривам ли се тиме што га гоним да не разуме и оно што се намеће као најразумљивије?

— Да видим те трагове! — узимам га за руку, задигнем му рукав. — Ништа.

— Шест пута ништа! — грцао је.

— Како ништа? А други?

— Ја и она. Сами-самцати. Напуштени од свих.

— Зар никог више крај вас ни поред вас ни између вас? — намрштим се.

— Никог. Њој је лако. Тачно је рекао Генералбас. Њој је љубав цело друштво! А мени требају пацијенти, кафана, зборови, параде, утакмице. Не подносим самоћу. Да ли би ко самоћу заменио макар за друштво Госта и Генералбаса? Ја бих. Али тад није никог било.

— Кад су се први пут јавили? После вољења?

— Можда. Пошто се смекшано памћење раскомадало. Као један излог.

— Зар су они изишли из излога разбијеног на шест делића? Сами?

Вршио сам пробе. Испитивао снагу бола његове будућности. Хтео сам да помисли да алудирам на Кају. Одиста, тако ме схватио.

— Сами. Али су одмах стали да се удварају Каји. А она — себе једино види, себе и своје жеље. Она не разликује мушкарце. Сви су јој исти.

— Не види ли добро? Зашто не набави анти-астигматична стакла.

— Стиди се да их пред светом носи. Ангажовала ју је таштина само у једном правцу!

— Претпоставка. Слеп за разлике, не видиш сличности. И зато лако дижеш руку.

— Не. Не ради се о астигматизму само. Разлике су измишљене.

Упитао га живо:

— Ако су разлике измишљене, о чему се ради?

Хтео сам да на то увређено викне:

— Пустите ме, не ломите ме! Забрањено је мучити.

Али он рече:

— Молим те, молим те, не мучи ме. Ти не можеш да ме привикнеш на себе.

Треба олабавити притисак. Гледаћу га мање напетом. Иначе га никад нећу навући на танак лед апсолутне искренности. Па рекнем нежније и од измицања оних истина што никад још нису биле моје:

— Ако ми се хоће, можда ћу...

— Ти све можеш! — завапи. — Не тражи од мене све задане болове да поднесем.

— Не желим ништа што би било забрањено желети. Буди искрен. Знаш да је забрањено убијати. Знаш. То је сад важно. Признај. Друкчији је тај час но што га је Генералбас замишљао. Али он ипак претходи сливању људи и слободе. Зар хоћеш упрљан и маскиран да дочекаш тај трен јединства? Упрљани га неће ни дочекати. Забрањено је убијати.

— А мучити везане? Забрањено, забрањено, забрањено! — повиче. — Забрањено газити по трави, уводити псе у парк, брати цвеће. Забрањено сањати недозвољене мотиве, забрањено псова-

ти, забрањено разговарати с кочничаром, забрањено разбијати излоге, забрањено упознати истину наизуст, себе докраја. А ми смо брбљив род — пасуљ и јагоде, живела тетка Јелка! Од свега ипак највише мрзим *забрањено воleti*. Свеједно коју. Воleti. Најближу. Прву згоднију.

Одлично! помислим. Баш хоћу да мрзи и ту реч. Поред оне друге речи коју ћу презрети. Рекнем: — И ја мрзим реч *забрањено!*

— Мрзиш? И ти? Зато што није дозвољено плувати по поду кад ти се не плује? Што није дозвољено разговарати с кочничаром кад ти се ћути?

— Не! — подсмехнем се. — Не што није дозвољено убијати, ни дозвољено шест пута ударити ножем, него што свака забрана у сваком рађа отпор, жељу да је кршим.

— Кад се не би забрањивало — рече доктор — да волимо редом једну за другом, ја бих, мислим, био веран.

— Али понекад је мудро забрањивати.

— Шта? — упита тресући се још од почетка тог разговора о забранама.

— Неодговорност! — одговорим благо. — Идеализацију бордела.

— Изнад мреже што је оивичила једно морско купатило писало је: »Забрањено је даље пливати«. А вода — преко главе. Пливачи, који би, уздајући се у мудрост оних који забрањују, престали да пливају тамо где су то ти пловци забрањивали — морали би да се удаве. Што очевидно нико од законодаваца, упркос двосмислености чина издавања наредби, није могао желети, ни желео.

То сам и хтео да сам схвати. Али докраја. Зато га похвалим:

— Сјајно. Ако су искувише лојални, и пливачи се даве! Не мислиш ли, ипак, да се добар пливач не би удавио упркос глупој наредби и мудрим

наредбодавцима? И да се то дешава само лошим? Онима који се и даве; у води од које су.

Изненадим се кад заплака и завапи:

— Зашто се све што питаш завршава увредом? Зашто?

— Шта тебе вреба више? Оно твоје *Забрањено разбијати излоге* — схваћене недословно као излоге девојаштва, рецимо — или чињеница да се у огледалу иза излога нашла сасвим случајно, поред оне коју си волео, и друга једна девојка двоструко теби забрањена? Хоћу да кажем теби двоструко забрављена.

— Двоструко?

— Двоструко. Прво, јер је крај тебе стајала Каја, сва ноћашња, друго, јер та друга није била налик ни на један твој пројект Каје...

— Казао си пројект Каје! — као да се обрадова. — Значи...

— Чекај. Нисам ти тиме рекао да си постао велик шиз и страшан љубавник — ако је једна девојка, самим тим што је долепшла на високим потпетицама и застала на тренутак пред излогом с пудријерама, могла да стави у питање све оно време изградње твоје љубави према Каји, сва она удварања, шетње крај Дунава, сумње, несигурности, измишљања, приказивања себе у најбољем светлу, удешавања себе као манекена прастарих пролећних новитета, пред излаз на писту, али и прозирања шта значи такав аранжман, шта таква игра, шта стварност иза ње, ван писте или, да останемо још на писти, онда — писте стварности! Чак, питам се, је ли прави мушкарац онај који после толико љубавних пројеката с Кајом, безбројних планова за чије је једино остварење морала да се ангажује и права олуја с мунџама и неореалистичка провала облака и природан страх девојке од грмљавине (свеједно је ли тај страх био глумљен у овом случају), кад није у стању да, као ти, ни држећи је још за руку,

пола сата после реализације тог сна на ком си прилично времена радио, не окренеш главу за првом zgodнијом пролазницом? И тиме не отпочнеш нови идеал, одбацивши дотадањи.

Слушајући ме, престајао је да дрхти. Не што се смиривао. Напротив. Све је одавало да се његов почетни страх претварао у страх доведен до усијања и да, оданде, у паници, не контролишући се више, понет ужасном експлозијом своје ужаснутости, може да уради или каже нешто...

Рекао је можда оно што није хтео. Што сам ја желео да каже:

— Нисам хтео да одбацам стари пројект.

— Значи — многоженство?

— Јесам ли ја одговоран за то што чини нашу мушку природу? — викну. — Нисам. Драги мој, нисам ја!

Нисам веровао да ће се дотле срзати. То му и рекнем, али он се још више ражести, а збуњен, а упулашен:

— Зашто »дотле«? Зашто »срзати«? Не правимо ми само пројекте себе и других. И други нас пројектују. Па зашто ја да одговарам за улогу пред излогом коју ми је доделила једна девојка?

— Која?

— Она која толико говори о детету да сам сигуран да га жели мање но ја.

— Ко да жели мање будућности? Лупаш.

— За њу је та будућност реприза њене прошлости што не пролази. Што грмећи и севајући и долазећи, не може да прође. Слажем се — викао је — истрагу би требало окренути у другом правцу: трагати за аутором пројекта у ком сам одиграо улогу коју јесам. Без његовог аутора немогуће је утврдити ни ко је кривац.

Поцрвеним свему упркос. Нисам ја хтео њу да оптужим! Нисам! Малопре се то јасно видело. Био сам спреман да лижем трагове Генералбасо-

вих стопа у блату док сам мислио да је он брани и спасава.

Поцрвеним. Побледим. Потамним.

Ако нисам хтео да је оптужим, што сам га натерао све то да изговори?

Јесам ли га ја то могао нагнати кад је очито све ово излетело из њега разартог аутохтоним бесом, не мојим притиском на њега. Па ипак, црвенео сам.

Из процепа у ком сам се нашао, спасе ме рефлексни покрет сваког мушкарца, вековног заштитника, а не само освајача жена. Наивко! пружим чак руку да зауставим део речи утом пошлких неконтролисаним рефлексом из мене. Узалуд. Рекао сам му:

— Зар мушкарац уваљује жену у блато да би себе извадио?

— Судбина! — застења бестидник. — Уваљује, и онда се цео извлачи!

— Безобразниче! Али и да си окренуо главу по директиви њеног нацрта тебе, ништа још не пориче твоју природу егоцентрика без брњице у нацрту и ван њега. Ти си подстакао њу и инспирисао њену руку да тебе нацрта какав јеси. Одговорност те и ту зато стиже и држи.

Рекао сам му то, али нисам хтео да се он сроза ниже од себе.

— За шта ме држи? — упита бестидно.

— Нема за шта, кад ти образ нема дршке: последња кап обзира испарила је из тебе заједно са посудом, дршкама, изворима.

— Ако је у посуди мене било неке течности — настави цинички — онда је она заиста добро учинила што је испарила. Али не верујем да је икад у тој или ма којој сличној посуди било етичке свете водиче. Страх од казне, не кажем, бивало је. Али од часа кад се онај који забрањује изједначује с оним коме је забрањено, одзвонило је свим сувише категоричким и некатегорич-

ким императивима. Заборављаш да принуде не притискују увек једносмерно: одозго надоле.

— А Братко? — унесем му се у очи. — Не сведочи ли пример његовог повлачења о потреби да се понекад одрекнемо и оног до чега нам стало али што би довело у питање односе, пријатељство или љубав ако останемо упорни. Ако видимо да једна земичка не може утолити двојицу а једна... једна девојчица не воли и Братка и тебе... Не почињу ли управо све моралне норме одрицањем?

— Средњи век! Мит жртве! Чаша жучи! Чарне очи да би не гледале! Ни Братко, ни Мратко, ни Блатко, ни Млатко, ни Ратко нису морали себи ништа да забране.

— Како да нису. Забранили су себи издају оне коју је сваки несрећно волео, забранили издају пријатељства и своје љубави, али забранили су издају себе, забранили муче љубоморе, сва безумља до којих она може да доведе, забранили... Ти ниси. Ниси. Ту је твој грех.

— Братко је одувек био страшлив пред девојкама. Комплексиран, повукао се из боја пре но што се појавила задовољавајућа алтернатива.

— Каква задовољавајућа алтернатива? — упитам невинно на изглед.

— Ратна. Борба до смрти. До погибије. Као у рату.

— У љубавном рату војници се множе, не гину.

— И гину. Братко.

— То нису онда погибије, већ несрећни случајеви.

— Сваки погинули у рату има права да случај своје несреће сматра смртним случајем. Али ја сам, спомињући рат, мислио на разне алтернативе. Сем погибије, постоје и убиства.

— И самоубиства постоје! — поменем сад ја гласно то име: — Братко! — и намигнем.

— Да. Кад аутор тог пројекта убиства, место сам да притисне обарач, намени ту улогу другоме.

— Братко? — опет намигнем као оно некад.
— Вадичепу!

— Он је њу убио у себи.

— Је ли он говорио да ће се убити? Мени је то довољно. Једном ће то и да уради. Урадио је. А ти? Равнодушан, а? Ти ћеш да љубиш Каје без кајања док он — извисио?

— Кад ће да виси? Кад буде нашао криво дрво? То ће бити на свето никад.

— Пре ће се то збити. Пре него што разлог за то буде довољно снажан да заглуми болом све остале противразлоге.

— Неће се он убити. Миран сам ја. Нисам ја престао да га волим и ценим.

— Излог се сам разбио, је ли? — намигнем.

— Није ти било криво што си, окренувши главу за другом, постао свестан да си унесрећно и њу и њега, а ниси усрећно себе.

— Постао сам свестан да љубав...

— Говори! Говори!

— Не усрећује љубав после љубави.

— Зато си разбио излог? То те заболело?

— Нисам га разбио што ме јако болело.

— Признао си! Признао да си га разбио јер си хтео да, у љубав разочаран, убијеш девојку коју си кривио за то разочарање.

— Излог! Да. И оно у излогу јесам убио. Не оно испред њега.

— Исти су се налазили пред њим и у њему. Исти су и нестали.

— Нестали из њега, не и са плочника на који су се спустили.

— Као мртви.

— Али крв што је потекла после, шињели што нас љубављу покрили...

— Слажем се. Проблема поставља трајање.

— Разрешава их магновење. Сопствена проблематичност. Тренутак са закрвавелим погледом. Неодговоран за чин у који се претвара. За скок што га разноси. И не доноси решење и излаз...

— Је ли то један нови вид бежања од одговорности?

— Зашто да не? — упита ме замишљено.

— Знаш ли друго објашњење? Где је?

— У шињелу.

— Ах! Шињел! Знам. Пусту ту стару причу истеклу из друге старе приче. Било је то. Сад је друго.

— Да није те старе приче, шта би покривало све цвокоте светом, тим дном левка гранате?

— Никакав шињел не постоји више. Њена то рука загрева. То је сад све што је остало од свих шињела. И добро је што је тако. Ова њена рука није никла из погинулог да би се њоме покрио онај који не гине умирући полако. У њој. Не у левку гранате...

Али то је његово прихватање оне сликовнице са шињелом на обично стриптизнутој насловној страни — мени сад добродошла штафетна палица... Трка се настављала.

— Признај! — скочим. — Не осећаш се обавезним ни пред њом, и ни пред ким. Признај. Признај. Задовољство је оно једино што те покреће да пружиш руку, да палицу узмеш. Ако ти се узима. А ако не? Признај. Признај. Признај. Никад краја твојим изговорима, бежању од своје природе, од других у себи, од тог себе вишег и важнијег од себе. Задовољење задовољства је једини бич који признајеш.

— Педало задовољства није љубав. Али ње-но је педало само задовољство. То ли ми предлажеш?

— Што да не? Ко би се задовољавао да буде само гажен и потискиван, а да, и када је најиз-

гаженији, обратним потиском не одбаци високо ногу љубави што га засвојује ћућом! Пст! Пст, задовољство! Пст! Пст, нагони!

— А ако учини што не треба? Побуни се. Поломи. Разбије? Воли ли љубав правду? Која је ред? Који воли норме? Сличне љубавним? Туђе природи задовољства у животу који не воли да му се намећу обавезе, стране његовим нагонима? Шта онда? Куда? У затвор? У лудницу? Већ према томе, је л' да? Увек тамо, где је место издајицама живота, љубави, будућности, себе.

— Зашто? Због кршења силом наметнутих обавеза? Због нових етичких норми измишљених на силу и брзину кад су старе и онемоћале отишле у пензију? Због тих нових што су се, још у стадију пројеката, јавиле као насиље и осетиле као принуда.

— О нужностима се не дискутује. Држе нас оне.

— Обрнимо.

— А ако обрнемо још једном?

Он ме погледа, одмери. Бугао је. Попушта ли? Попуштао је.

— А ако обрнемо сунце? — процеди. — Па га натерамо да се врти око сунцокрета?

Требало је наставити вешто, обазриво.

— Зар би било разлога да се мобилише све и заиста подигне све што је покренула једна шанса љубави? Зар током историје није порастао значај љубави? Није ли, набујавши, сама претворила нагоне у свој нуспродукат? Откуда Братко, Гост, Генералбас, прислушна служба, простори и све остало...

— Откуда? — насмеши се. — Питај Кају. Инсценација је њена. Питај њу и филмске журнале, биоскопе и кримиће. Њена је то храна. Њено је то све и њен је то отпор свему. Немумшт. Закасно, уосталом, отпор свој тој несварљивости. Не

могу ја да одговарам за наличје тог отпора којим је пожелела другог место мене уморног од ње. Не и од друге.

— Анархија се увек изговарала апсолутном слободом схваћеном као неодговорност. Али чиница је да ниси потрчао. Зашто?

— Пристајем да станем пред сваку пороту за оно што уградим у сну или у јави. У мом свету. Али нећу да ми ико дели пацке за оно што други замишљају и хоће да учиним негде на рубу њихових пројеката. Не пристајем.

— Не одговараш. Нећеш да кажеш једино логично: »Има нешто«. Зашто нећеш? Замишљени тврдица понаша се као тврдица увек, љубоморник као неодговорник свуда, страсник као напасник, па и незахвалник и неодговорник као неодговорни незахвалник. На јави или у Кајиној машини, Веља је слика Веље, иначе није Веља, обичан члан природе и људског друштва.

— Ја то нисам више. Огледала су разбијена.

— Природно. У коју се наду није већ посумњало?

— У своју љубав ја нисам ниједног тренутка сумњао. Ја себе знам.

— Изговорио си своју прву полазну грешку. »Ја себе знам«. Може ли себе знати онај ко се у свом, али и у несвом пројекту себе неконтролисано окреће за незнањем и тиме, неконтролисаним, динамитира љубав која је, као и свако друго стварање, покушај наметања реда свему што није људскост. Могућност неверства већ је готова издаја. Твоја.

— Ако сам окренуо главу за другом, ја сам знао да је не волим. Али зар нисам могао хтети да ону коју волим наведем да ме плагира и окрене главу за оним мушкарцем да бих себе бацио у пакао у који сам њу сурвао?

— Она се није окренула! — рекнем и поми-

слим: Не спасава ли је и он стварно, мада је на изглед благи и привидно оптужује.

— Јесам ли казао да је издала? Рекао сам да је могла то да учини. Самим тим што није а што је могла, она је учинила оно што још није а што је можда једном ипак урадила а да није довела у питање своју љубав.

— Ах, и ти премешташ будућност у прошлост? — рекнем јетко. — Исто као и она?

— Та се будућност већ преселила у прошлост! Хоћу да кажем да је она оставила Братка.

— Свеједно! — рекнем. Ти немаш права да се тако сељакаш из постојећег у ненастало. То ти је друга логичка грешка.

— Шта може логика љубави?

— Последице су љубави у врло логичној вези с њеним узроцима.

— Јесу, ако се сложимо да деца, ти други, нису волела оне који су их стварали: будућност док будући у малом огледалу гони нас да бућкамо и мућкамо и не волимо прошлост, јер она не воли никог, ништа, ни себе.

— Говориш ли о предмајкама које рабају децу волећи њих будуће у оцу — љубавнику, који је за децу само прошлост, али за њу, сву садашњу — будућност љубави као и они, други, непостојећи у постојећем.

— Љубавник који је ступао у двореду изгубио је корак и образ.

— Шта ти је онда остало?

— Да се побуним против свега. Против судбине волења као игре жмуре са собом, са њом, са будућношћу; да се побуним против свих отпора љубави које савлађујем да би се упркос свему волело.

— Пажња! Заваћена породица излази из фиоке!

— Завада? Не мора да је породична, може и лична. Завада сваког од нас и чини породицом.

— Генералбасом? Гостом?

— Па шта? И кад отпадне смоквин лист изговора, остаје мирис истине.

— Трновит је то мирис. Ружин пре неголи смоквин. Па добро, чујмо ту твоју ружу истине.

Као да је очекивао све време тај захтев. Неизненађен, ипак није успевао да остане миран.

— Ружа? Руже? Њих притке снова држе. Али простори — нису руже, иако се Трноружица, девет месеци после једног од својих снова, у свом стогодишњем сну почела да порађа. Беба је стизала са гласним захтевима. Је ли се пореметио однос између јаве и сна? Дете будно, а мајка у сну? Будно, дете је гонило успавану мајку да ради да би га отхранила и одржала у животу.

Снови су морали постати одговорни. Самим тим изједначили су се с јавом пре но што се појавио њен љупки изасланик. Одговорности нема сувише. Као ни радијума ни дијаманата, па ни злата. Јава је остала кратких рукава.

— Као Генералбас у једном тренутку.

— Он ниједном није био јава. Својатала га је она, заливала, али крили су га од ње сто година. Он је у неку рuku син вековног Трноружициног сна.

— Све што постоји крије се. Лисица живи у рупи. Месије и други. Краљевићи такође.

— Ако. То не мења неодговорност лисице као јаве према одговорности коју моји трноружичасти снови осећају према свету, њој и мени кад смо сат после наше јаве у четири усне изишли одвојених тела на улици, налик на два тротоара с коловозом којим је између нас (а додиривали смо се, држали за прсте) прошла једна плава лимузина на штиклама...

— И један мушки кабриолет?

— Ако. Али ја превару не волим као ни смрт. Пре смрт но превару.

— Убити? Трећа логичка грешка.

— Зашто логичка, ако је већ грешка?
— Зато што грешка, кад је логичка грешка, препушта усређивање кухињском ножу!
— Зар не говоримо о ружи?
— Разлика између шест удараца ножем и толико исто ружом исувише је очигледна.
— Није тако очигледна. Крв је крв. Крв невиности и крв смрти. Латица је испљунута рана, трн — сломљени врх челика у месу. Али и моја је крв текла! И мирисала на латице рана.
— После. На улици.
— Мирис љубави, мирис шест радних дана, мирис забрањене вечности.
— Била је недеља. Радње су биле затворене.
— Нисам знао. Али хтео сам да уђем.
— Кроз излог? Као лопов? Они то раде стручније.
— Не кажем. Не изгледају стручније и невиније ма од ког непопова. То и јесте страшно.
— Свако ко хоће мало вечности теби изгледа страшно!
— На вечност немамо право. Прокоцкали смо је кад и верност. Сахрањена је тамо у излогу.
— Пред излогом, хоћеш да кажеш. Где си пао на њу.
— Не. То си учинио у соби. На улици је она пала на тебе да би те сакрила од пролазнице из огледала.
— Разбијеног. Рекао сам ти, она није разликовала сличности.
Али тад тек он откри сву своју немашку, нељудску природу, тад кад ми се, овладавши собом, извуче испод утицаја. Јер рече закључујући:
— Хтела је да ме убије.
— Заслужио би да је хтела. Бранила би се само. Јер си јој радио о глави још у соби пре другог излога са шведском кухињом, пре првог чак, у соби још.

— О трбуху је била реч! — поче да жмирка и намигује. — Не о глави.

— И то на њено питање између петог и шестог пута — шта да радимо ако закачи. Ја сам јој на то тек питање, упитан, дакле, препоручио једног лекара који би могао да изврши киретажу.

— Тако! — рече жмиркајући. — И твоје кривице излазе полако на видело.

Нисам примећивао, понет страшћу правдања, тим сладострашћем:

— Ране задате кухињским ножем — рекнем брзо — моје су ране, не и моје кривице.

— Ти си те ране скривио. У наступу беса. И то ножем ловачким, не кухињским. То ти је четврта и последња грешка! — рече и настави оставивши ме запањеног сазнањем да он све три грешке, које сам ја утврдио да је учинио, сад приписује мени и додаје ми и четврту. — Јер крај излога са шведском кухињом прошли сте без задржавања. Тај се излог налазио лево од оног с пудријерама, па с обзиром да сте долазили слева, морали сте проћи крај шведске кухиње прво, па после тек застати крај оног с ружом, пардон, с ружем, жилетима и ловачким ножевима.

— Личим ли ти на самоубицу? — рекнем несхватљиво немоћан, збуњен.

— Не. На убицу.

— Жена?

— Не. На убицу замишљеног љубавника жене коју волиш. Замишљеног љубавника, рекао сам и то кажем да те подсетим на твоје уверење да сан само обавезује, да је машта само одговорна. Не знам да ли би ти дигао нож на стварног Кајиног љубавника. На Братка.

— Ожиљци! Ожиљци од ножа!

— Од стакла. Јер ти си, одговоран машти, у машти и убио њеног замишљеног љубавника, оног за којим није пошла.

Сећање се ужлеби у светлост и ја извриснем у два такта:

— Братко је оно био. Али она га није ни погледала.

— А да је? Лежала је сва уплакана преко тебе. Крв што те остављала није била од ножа, иако је нож, закачен повратним замахом извлачења твог рамена из излога, пао крај тебе у локву твоје крви.

— Зашто је онда викала: »Убила сам га!«?

— Јер те волела. Јер си лежао онесвешћен, јер...

— Зашто је иследник још држи иза браве?

— То није лоше. Бар док сам и ја ту где сам.

— Ниси више. Не треба. Ја ту везан остајем.

— Имаш право, докторе.

Јесам ли тад бар помислио да је он држао кључеве разговора као што је држао кључеве врата? Нисам. Али врата су се на то отворила. Излео сам напоље. Издајник? Није. Он није то, ма колико био друкчији од мене. Он то бар није више од мене. Који то нисам.

10

Ко је онда?

Не упитам се, скочим само, изиђем. У исти је мах светлост шкргутнула и намргођена устала. Доктор је остао у мраку као и ја. Али ја сам бар јурио невидљив низ неке уске, вреле ходнике, и, јурећи муњевито, могао усијан, захваљујући том свом усијању, да видим и чујем што се збивало свуда где је она друга, ружичаста свесност, увек једнака себи, завршавала и почињала. У лабораторији и ван ње.

Кроз густо цбуње за провидним зидовима Гост, с кухињским ножем у зубима, упорно се приближавао Генералбасу, који је грио Кају.

278

Она се, заправо, остарела профила, извлачила из загрљаја.

— Шта ти је? — упита је он заљубљено, љупко. — Шта се осврћеш? Стално.

— Шта хоћеш? — рече набусито. — Ето, гледам у тебе.

— Гледаш ме као да ме скупљаш расутог на све четири стране нашег острва.

— Шта ћеш, године! Свако се помаже на свој начин.

— Чекаш ли још неког, једина моја?

— После толико времена — »једина«. Смешно!

— Шта си рекла? — упитам је знајући да је и безвучним својим гласом могу да узнемирим док је Генералбас пресрећан уздисао.

— То је твоја тема, мили! — одговорила би ми да ме чула својим вечно младим профилем.

— Острво? — упитао бих је и одговорио: — Једна од мојих тема.

— Волим кад причаш о острву и свету што ће се преображавати стално и бити бескрајан један Луна-парк на текућој траци — рекла би она. — И о мору што ће бескрајним језицима лизати обале човечанства почело од нас!

— Јесте — одговорио бих јој — биће много веће и племенитије, мудрије и моћније. Прелиће се преко свих мракова неосветљених још фаровима ума и све ће бити једно ружичасто језеро сјаја окупаног у прљавој води, све — љубав.

— Нећу о томе! — чух је како рече Генералбасу.

— О чему нећеш? — упита је он.

— О оном што пробада, што ће пробости...

Он задржа поглед на њој, изгуби за то време онај детињасто брадати неодговорни израз и доби други, проницљив:

— Не треба да се бојиш. Ране нису од ножа. Утврђено је. Све се изјаве слажу у томе. Част ве-

279

зује уста мржњи и обавезује чак и противнике. Кроз густо ткиво верности подједнако тешко пролази и лаж и истина.

— Па шта — рече и она изгубивши агресивност — нек ме и казне. Главно је да си остао жив, а ниси морао да издаш. Ни себе, ни мене.

— Ко зна? Остати жив, кад не значи издати, значи бити уверен да си издан. Мој обичај. Сан искупљује многе грехове јаве. Не све.

— Мили! — рече му податна и загрли га.

На то Гост искочи из грма с ножем у руци. Искочи и застане. Тренутак-два, укочени, гледали су се Генералбас и он. Између њих је дрхтао оквир средњег огледала.

Обојица у исти мах упитају један другог, један безазлен, други натмурен и једак:

— Дишеш? Гледаш? Жив си? Драго ми је. Обавештаваш се и даље? Крадеш тајне? Отимаш? Издајеш? Дезинформишеш?

Каја ухвати Генералбаса за руку, неспособна да у исти мах чује и види ни двојицу а камоли да замисли и схвати све нас који смо све то говорили заједно, али сваки по део тог текста. Онај који му је одговарао.

— Уби! Шта си стао?

Али Гост јој се обрати самоуверен у својој неодољивости:

— Вратио сам се, бебице! А ти? Сањарења? Свињарења? Ех, ти, јадна гушчице. Али дошао је и томе крај, свиће. Доста је било неодговорности, сновикења, прекрштених руку над нигдином. Мед јавом се од цвећа прави, мед сном не тече. Треба угрејати руке, пљунути у шаке, запети.

Она се намрштила, начас немоћна, неспособна да ишта одлучи, али онда окрену главу и насмеши се, угледавши Генералбаса промењеног, поправљеног, нежног. Он је позивао Госта безазлено, гостопримљиво:

— Изволи, Госте. Имамо госта, Кајо.

— Госта! — понови необрадована, несигурна, одсутна. — Шта ћемо с њим. Ја немам чиме њега. Ја немам шта? О, како ћу? Како?

— Бежи, Кајо! — насумори се Гост као претња. — Бежи. Деца не смеју до краја да виде како се дан раба.

И замахну ножем. Али блесак сечива који, извучен, сину у дигнутој руци прикова Кају. Тренутак. Она је видела блесак; ни руку ни нож. Ипак, вриснувши, она се баци између Генералбаса и блеска сечива.

— Не убијај се, опет. Ја нисам видела ниједну другу жену, ни ону која је прошла!

— Пусти дивљака, не зна шта чини! — рече Генералбас. — Он не слуги да смо се и сами спремали да одемо одаваде, да ујединимо истину и остало и омогућимо животу да се и за живота одмори од смртног премирања. Не и од љубави.

Гост се насмеја:

— Хвала на том убиственем одмору и убиственијем умору. Некад сам их хтео. Сада би да им име по име згњечим. Као буве. Као стенице. Као гњиде. Овим рукама.

— Овим? — погледа у своје руке. — Чему?

— Мртви не носе јаја која постављају питања и траже одговоре.

— Живи смо. Останимо живи. Позивам те на вечеру. Пријатељски. На оно што се нађе.

— Не једем кајгану од ненетих јаја. Ни од неотворених штенећих очију.

— Мислио сам да те почастим нечим бољим. И да ти покажем свој последњи пројект уједињења.

— Снови!

— Који постају чињенице...

— ... без телесности...

— ... коју су превазишли другом коју доносе. Лепшом од старе, нелепе више.

— Чињенице, сигурно, немају све лепа тела.

Али све имају тела. А ти? Шта ти радиш? Ти тајно береш телесности које ти се свиђају. У ствари, дозвољаваш да те, тајног, изаберу оне којима се ти из неких чедних разлога свиђаш. Ми, међутим, ми друкчије. Ми не одбацујемо ништа. Или бацамо оно једино што заиста не постоји. Не све што не постоји. Узимамо оно што мислимо да би било добро да постоји. На те женкице гонимо пастуве мисли, смелости, воље. Онда их плодимо.

— Плодите? Нисам сигуран да треба дозволити судбини да нас корумпира оним што је наш проналазак. Чињенице су друго. Оне су недозване.

— Ту се свршавају разлике између нас. Чињенице постоје недозвано. Као и ми које оне доживају. Свиђало нам се или не.

— Свиђало нам се или не, ми се не одазивамо на њихов зов. Мењамо или укидамо оне које се отимају да понесу уши које им ми калемимо да би нам се, пошто извршимо ту пластичну операцију, одазвале на наш глас.

— Чињеница коју бисмо и ти и ја најрадије прекинули, постоји, стоји и одазива се на име Веља.

— Ја јурим! — повичем безгласно.

— Веља је невин иако није невинашце.

Каја се растужила као да их је слушала. Није. Бирала је између три тока речи оне које се нису чуле. Моје. У један се мах осмехнула:

— Бебе се преповијају у пелене, а не у шињеле.

Заостаје. Прадавно је требало да то неком каже. Заборавио сам коме од нас.

Генералбас јој рече на то смешећи се благо:

— Је ли и Веља био премотан? Није. Њега је смотала прва цура која је наишла.

— Он је једини примио кривицу на себе. И издржао. А чист.

— Лако је рећи: чист! — плану Гост. — Ни-

шта ти не знаш, девојчице! Није ли његова верзија најапсурднија? Мислиш ли случајно? Намерно је дао невероватан исказ да би сумњу свалио са себе на друге.

— Јесам ли икад порицао — викао сам из ходника којима сам јурио тражећи излаза — ишта што ме прљало? Не гушим ли се у најистицијем смраду неучињених кривица. Зато што сам лако могао да их учиним. Прелако. Лакоћа не мами као и сви отпори пропети против ње. Нека ме усови чисте правде разнесу. Нека. Љубав је моја будућност. Ја њена. Ја ћу воleti.

Нису ме чули. Сигурно нису. А ипак је Генералбас, наседајући Госту, рекао:

— Не. Не. Веља се клацка само горе-доле. Он би час само да сања, час само да...

Нисам му дао да заврши, викао сам уједињен на глу без клацкалица, у мраку:

— Ни ти да сањаш само, ни он да дејствује једино, ни ја да се клацкам. Већ тобом левом руком и тобом, десном, да грлим само.

Гост ми, међутим, одговори. Чује, значи:

— Хоћеш ли са мном да испираш нужнике у које сви пљују, мокре и лајне? Не одговараш. Дабоме. Као да ја волим да Ђубретарим. Али сви једемо и док се хранимо, ми ћемо и Ђубрити, а док ћемо сви Ђубрити, неко мора да пере руке заосталима. Макар и ножем. Кад нема воде. Мада и ја... волим све друго више но да будем хигијенски папир. И да сањам волим. Само... не стижем... Не стижем упрљана лица... Не стижем упрљане душе... И ја волим да волим и да не погинем пре но што ми и последња кап снаге не истућњи. Али не стижем презрен и усмрћен. Тутњи. Шта то тутњи?

— Оно што долази! — викао сам.

— Гром! — прошапта Каја и загрли уплашено најближег.

— Ко долази тутњећи тако? — питао је и Генералбас.

И закључи:

— Сутра!

— Сутра? Хоћу ли стићи да га још једном видим? — питала се Каја загладана у нешто што нико није разазнавао. Пребрзо пролазе. Светлаци. Светлаци.

Одиста, жмарци су резили пребрзо и нико није знао шта види, шта не види, шта треба да чини, шта не, шта треба не...

Имао сам утисак да Гост изговара моје речи. И да, изговарајући их, варајући дакле, удара кухињским ножем Генералбаса. И обратно. Генералбас њега ножем, а уста — пуна мојих речи такође. Покрети убијања су се понављали: ударци. Ножем. Или нечим тупљим. Свеједно. Али шест пута. Дванаест успорених удараца мржње.

Обојица су се тек онда затетурали и на исти се спори начин почели да спуштају на колена, један с једне, други с друге стране средњег оквира без стакла.

Невидљив, јурио сам мраком, далеко од њих. Огољен. Постићен.

Каја је вриштала однекуд, поново присутна за све, обестићена од бестидне грмљавине.

— Крв! Крв! Крв! Убио си га. Целате! Убицо!

— Бүти, Кајо. Видиш да се и он руши...

— Госте! Генералбасе! Ја то нећу! Ја вас не дам... Вељо! Шта је то?

— Уједињујемо се, Кајо! Говорио сам ти. Не иди!

И Гост рече:

— Не иди. Није те Веља заслужио. Пре ми, иако нас више нема. Ето, док чилим себи из очју, ти остајеш у њима. И чилећи се остварује твоја срећа. Мало-помало. Али срећа.

— Кајо, не слушај га, била си само моја.

— Моја! — урлао сам безгласно. — Моја!

— Моја само. Ти знаш боље но ико да један сан умире само да би уступио место другом. Чујеш ли га? Ми смо се окренули с десног на леви бок и продужујемо. Уједињени.

— Поштедите! Молим вас! Имајте срце! Ја не могу више да слушам те ратне приче. Не могу. Ја хоћу само да ме волиш, Вељо. Хоћу да живимо срећни. Или ћу отићи. Заувек.

Избио сам утом на светлост. Још издалека, викнуо сам:

— Ево ме. Враћам се. Из немогућег. Цео, у свет, у цвет са сто домовина.

Али простор налик на врт окренуо је утом главу: муње су нечујно севале и пролазиле шуштећи само: жипони, жипони.

11

Кроз ту лавину муња мој бешумни дотле глас одјекну одједном стравично: »Кајо! Кајо! Кајо!« Она се окрену уплакана, опази ме и уздрхта. Полет који ју је силовито сву био захватио и повукао мени прекиде се нагло и радост, сигурна сад у себе, плину у сузе које су је гушиле онемелу од толико осећања и толико речи што су нестрпљиво, у нереду, тако навалиле из ње ка мени да се она сва претворила у стајање без постојања, без снаге, сва немоћна: пљусак!

Али и ја сад, кад је први пут требало изговорити себе грлом чијим гласним жицама нису више пребирали туђи прсти, ни ја нисам изгледао боље, ни био способан и за шта сем за грцаво, несувисло мрмљање. Помирење се налазило на домаку руке. Помирење сваког са собом, свих мртвих са свима, ње са мнош. А опет тих неколико корака између нас, чинило ми се, никад нећу смоћи снаге да прећем. Немирење се настављало,

на једном другом спрату. Непомирљиво једно мирење.

— Дођи! Дођи! — говорила је. — Дођи, мили! Не говори више.

Зар сам рекао нешто? Јесам ли јој одговарао?

Покушавала је да коракне. Пружала је руке, сва истегнута мени. Стремећи њој, пружао сам и ја руке, слушајући је немо без покрета. А ипак је рекла: »Не говори више«.

— Зар ме и ти осуђујеш? Нисам ли сам себе довољно осуђивао?

— Сваки себе! — рече. — Сваки своје недо-вољно јуче, данас и сутра.

— Ко се онда клацка између јуче и данас? Јер мој живот није почео у оном усијаноцрвеном левку где је мислио да ће да оконча.

Јесам ли јој то рекао? Не знам.

Мутна сећања ми грцала стиснута у једну не-моју, у једну неподношљиво тужу шаку. Пљу-штала је прошлост на мене крај ње, заливала ме будућност. А љубав? Изгледала је суморна, ого-љена до неизвесности. Јесу ли и њу даљине умо-рилe? Ко је њима њу уморио?

*

Утом на високим потпетицама, шушкајући жипоном, прође преко целог видљивог простора она друга из излога, а да Веља није окренуо главу за њом. Он је и даље говорио Каји, али неким чу-дом пролазница је стекла у један мах утисак да се те речи односе на њу. Ко зна зашто? Да ли му се учинило да му је рекла и то, случајна, незнана, незвано дозвана:

— Дођи, разбиј раздаљину између нас. Још једном удари у тај провидни зид. Иза њега ће се бршњан увијати око тебе.

Каја је уверена да сам њој говорио, не оној што је нема прошла између нас.

Па упита:

— Не волим кад се мушкарци боје. Кад при-чају да се боје као један извучен из реке удавље-ник с мувама у очима.

— Видиш! — одговарао јој. — Видиш! Дав-љеник. Удављен. А пун неудаљених слатких још жеља. У мени се исто сви гласови света стиснули, помешали, ујединили и слили. Удављеници не причају више. Оно што су причали живи, чујем. Живе их нисам чуо. Да ли се чује добро тек кад уста говорника заувек умукну.

Фарови су тражили. Кога? Зауставили се на нама. Продужили да се веру. Одједном се смири-ли уоквиривши оног. Појавио се онај мушкарац и застао пред излогом. Погледао је жилете, прешао руком преко браде и отишао. Је ли ме препознао? Правио сам се да га ја нисам. А Каја? Је ли за-иста није видела да је то Братко, или се и она пра-вила да га не види, пуна кајања, као и ја пун горчине, праснуле бомбе гриже савести и кидања пред милостињом коју нам даје љубав, и сама мала и бездинарна. Дубоко, дубље од свега тог — захвалан сам био за то мало што она непонов-љиво даје. Па раздрт, поцепан и рашчеречен наг-лим затамњењем што ме обузе, тражећи излаз, ја нагло...

Урађено је. Помишљено је.

Изговорено је.

Савест се живих бацила на уста и очи као зе-лене муве што су падале на очи једног удавље-ника. Сисала је црним рилима својих мушица оно што је од мене остало непоплаћено мутним рекама.

— Шта то говориш? — укорим се. — Не го-вори тако! — укори ме. — Треба се не мирити са законима примирја! — рекнем и њој и себи. — Како волети иначе, како одживети?

Чинило ми се да сам се некад правило живим, а нисам то био, иако сам то доста убедљиво изводио. Зашто? За чији рачун?

— Схвати, Вељо, истина је то што осећамо немүшто, али заувек. Зато.

— Волиш ме. Волиш? Али по чијем то немүштом задүжењу?

— Не разумем, задүжење? На какво задүжење мислиш?

— Задүжење тела што брзо стари, жеља у телу што се умара, осећања у свету који нестаје. И шта? Да останем до краја у тој служби? Па кад ми нареде да окренем главу за једном девојком, да то послушно учиним; кад нареде — за другом, ја исто — послушно? Ко онда икад да пристане да буде изашта крив? А без кривице, како спознати себе везаног за друге, друге што висе о свакој нашој руци и усни и хоће да нас одгүрну од оно мало меда и мало пољубаца.

— Умрла бих ако би се то поново десило. Нећеш ме никад остављати више?

Стајала је већ крај мене, грлио сам је као Генералбас, грлила ме као Госта (једном). Срећни.

Тад баш рече аутоматски нешто, најбезазленије нешто, без гравитације нешто:

— Волећемо се до смрти.

— Не бих то преживео ни дан! — одговорим без ваге, без кантара, ван искуства и ван серија што чине и законе вероватним и могућим.

— А ко би онда водио рачуна о нашој деци? — упита не мислећи шта пита и продүжи исто речима што не извиру из мозга: — Ако бих ја, рецимо, умрла на поробају, ко?

Осетим да се губим, да тонем, да опет пловим продүжено ироничним тамама што раздиру светлаце који је прожимају. Викао сам ваљда опет понет лифтом што се рушио, тонүћи у мрак:

— Ти би због оних којих још нема хтела да те преживим? Не због мене? О, малолетна фетүсна

мајко предфетүса, о, дрољо задүжена дрољањем још у материци своје мајке! Унүке бих и поднео, они нек сисају флаше и цүцле. Не подносим мисао на оне задүжене светом толико и толико месеци после нашег заборављања свега и њега, затрпаних својим само помешаним уздасима и грчењима. Зашто? Не знаш ли да би те својим крезүбим үстима они хватали за дојке, чүпали ти груди, заривали ти своју меку још главу међ набрекла прса. Исто као ја што сам чинио... Не. Никад њих. Никад обавезе. Никад вечност. Никад принуду. Љубав само. Слободу.

Скочио сам, полетео према њој и док је рањено стакло цикало прштећи, ја сам ударао, ударао, ударао, ударао, ударао, ударао све док нисам знао да сам, дигавши руку на закон бүдүћности, секао грану реке што ме носила с њом заљүбљеном као и ја.

12

Шта се то десило? Ко ме? Стајао сам крај Каје. Држали смо се за руке кад се светлост угасила напољу, где смо се нашли. У соби без прозора, где сам раније био, заиграо је сүжени фар око избежүмљене главе доктора Веље. Осветљена њим, непросветљена, као да је пливала црним водама непомиреним са својом тамом. Викало је, али одсутно из мене: »Кајо! Кајо!« Одовојен од других, помирен најзад са собом, звао сам је да се и она помири са мном. То је једини начин да опет бүдемо оно незаборавно домовинско једно које смо били. Нису ли нас сүвише мучили? Чак и доктор, и он сад признаје да му је Генералбасова алка тек малочас сама од себе отпала и да су му Гостова рубинска зрнца раније изваћена, сећаш се?

— Живи смо! — говорио сам, знајући да ме

чује. — Да ниси кивна и на то? Поправљиво је све. И живот и живост. Све ће постати живље. Хоћеш ли? Као у оном тек начетом седмом пројекту где се нико неће стидети себе, ни уштирких седмица од самих недеља. Замисли какво ће тај пројект бити искушење за нас које засад само очовечује. Ох, што ћемо и њега и очовечење да пре владамо! Ах, што ће да се ради кад године буду биле од самих 365 црвених дана! Суптилизираћемо с дугмићима већ осетљивим на нашу помишао да ћемо их притиснути, не на притисак. Грубост ће остати ствараоцима, а хорске песме — излетницима и планинарима. Јави се. Нисам смрт, ако сам смртан. Прошло је време невољења што је по цео дан арлаукало. Долази време обиља љубави. Вуци ће да блеје. То је истина. Свеједно. Време је да не буде света ако не личи све више на трамбулину с које се узлеће. Узлетимо! Тужан сам.

Свршено је. Трака се прекинула. Магнетофон вести престао је да прима и емитује те приче ван оквира вечног сата.

Стојећи где сам стајао, осећајући Кајину свежу и топлу телесност, нисам био ни изненађен, ни повређен свим присутим речима. Мојим. И не. Било је реда упркос привиду. Добро је тако. А доктор седи тамо где такви доктори и треба да седе. Знам, његове друкчије речи вероватно и даље постоје. Не допиру више до мене. Не траже ме као ни Гостове речи, као ни Генералбасове. Само ме њене и моје налазе. Клацкалица је про-радила, али ја се не клацкам више на њој, ја с ње бирам ону реч коју заједно хоћемо. Тек овде-онде узмем понеку туђу. Не ангажују ме ни на шта оне које узберем омашком. Дођу ми до слуха чак, не узнемире ме, изгубе се, заборавим их. И кад се цела соба без прозора осветли, доктор ме тад из ње не види, он ме чак и не пита по навици забринуту:

— Како ти је? Клацкалица? Налазиш ли се још истовремено на сваком крају клацкалице? Не одговарам. Грлим Кају.

— На једној су страни сви мртви! — не утврђује он. — На другој — сви нерођени. Живих — нигде.

Не одговарам. Љубим Кају. И знам на шта то обавезује.

— А мора да је и живих остало негде — не продужује он. — У неком негде. Захвалном и за то нигде које је негде. То негде. Мора неко негде да постоји.

Не одговарам. Милујем све занетије. Свилам све захвалнији. За све што ме чека. И за љубав што не чека. Јер знам, то нешто што доктор спомиње, то су закони које је било глупо тражити где нису. Не расту на крушци. У нама настају. Чим нас је двоје. И мењају се као што се то двоје мења са светом који људи преиначују.

— Ти седиш према мени на горњем крају већ испражњене клацкалице — не наставља доктор. — Ја сам доле. Хоп! Она је доле, али ја сам горе. Па доле. Па горе. Никако да је досегнем. Шта значи то? Шта је између нас? Огледало?

Не одговарам. Не дижем ту слушалицу, иако телефон звони. Дижем друге, тад кад ме људи траже и требају. Забављен сам Кајом и собом. Не оним собом из које се не чују парчићи једног гласа:

— Разбито огледало се развило. Волела је да се лицка, да заводи. Огледало је носила у торбици: хтела је цео свет да има на грудима. Била је задужена да и преко своје смрти воли смртност других. Оних које ће родити.

Био сам нестрпљив. Нисам ли имао поверења у њу? Или сам, обрнуто, веровао да ни смрт неће моћи више да баци у ваздух поверење, да ће нити времена, што одвајамо као паук од свог живота, творити све баснословнију мрежу људскости. Без

кости. Ко да се у њу, начињену од нити нашег живота, ухвати? Чему, кад нам ни мртвима храна неће требати?

У поверењу:

Одговор чувам у сефу народне банке под шифром живота. Преузимам одговорност.

Нисам имао шта да му друго кажем. Његов је глас био одавно немоћан, његова глава све мање осветљена. Знао сам, кад нестане коначно, нас ће светлост морати да нађе. Насмешене.

Он је, можда, урлао у мраку испод својих зидова:

— Будућности, гуташ ли нова огледалца? Отвори их да би се ти коначно створила у њима! Децо! Децо! Децо! Добите!

Огледала прошлости лежала су разбијена у парампарчад.

*

Доктор би остао у болници. Пацијент међу пацијентима. Болан међу умоболним. Изишли смо напоље здрави, и даље енергични и спремни да се бранимо од стварних и осталих још већих опасности.

Хоћу да кажем, излазио сам с Кајом из једне зграде која је могла бити затвор осуђених за прекршаје. Је ли Каја била затворена? Није морала бити. То није био само женски затвор. Можда смо хтели да посетимо неког знанца у мешовитој ћелији мртваца осуђених на животни рок. Братка, рецимо. Разбио је излог радње с намештајем и побегао. Јер га Каја није ни погледала.

Рекао сам: није важно откуда полазимо. Важно је куда смо заједно кренули, шта скупа смерамо, шта, неисти, исто желимо, шта ћемо, неисти, исто да урадимо. Јер и ја сам разбио излог радње, оне са ружем и осталим. И остао да видим да ли ће га ипак погледати. Кад сам то учинио? Нешто

после њега? Нешто пре њега? Истовремено с њим? Не сећам се. Пао сам.

Снаћи се — значи и орати и мислити и просто одживети. Јесмо ли од оних који се мире?

— Ја нисам та! — крикну однекуд. — Ни ја нисам! — поновим нечији одјек, али ипак нешто уплашенији од ње која ме зато повела низ јеку свог само гласа.

13

Упркос последњем неразумно уплашеном крику што се пробио кроз сноп светлости до растамњеног платна, сви ти крици, сва та платна — налазе се већ за нама. Ко хоће, нека опет погледа на поново истом екрану како везан стојим пред раком загладан у метак који ме сажаљиво гледа у очи док успорено лети право међу њих. Мене гледа један метак, њу крај мене — други. Она ме држи за руку док летимо ка звездама. На платну чекамо, ништа не злурадимо. Можда се прсимо само.

Ништа.

Она и ја, ван тог платна за собом, имамо времена да се још поиграмо.

С плотуном што ће нас ударити у прса? С поносом без клонућа?

Ту смо игру престали да гледамо. Идемо. Ни живот се не свршава.

ПОЗИТИВ

— Хајде! — кажем Каји. — Радње се сутра отварају.

— Али ја данас треба да се нашминкам. Видиш каква сам.

— За кога?

Она се осврну.

— За оног ког волим.

— Ко је тај? Који? Кога то волиш?

Да нисам то питао, да ми није брзо одговорила да мене само воли, цела би се ова плоча поново окренула и одвртела. У доживљају, трајала је она колико размак између окретања моје главе за другом девојком и појаве Братка ког је угледала крајем ока а није хтела да погледа да ја не бих доживео све сумње кроз које је она прошла вукући се на коленима за мном, несталим. Ипак, нисам је изневерио. Нисам стигао. Зашто? Ко ме спречио? Шта? Ја не знам живе норме, али ја волим. Врло живо: спремам да нађем на жалу љубавне осеке плодове које је плима нанела. И оне које није она, које сам ја створио по угледу на њу, у отпору њој.

НАПОМЕНА

Издавачко предузеће *Нолит* објавило је роман *Генералбас* 1962, у својој библиотеци »Орфеј«.

САДРЖАЈ

Неке могуће чињенице или текст минус тренутка	
уместо предговора — — — — —	7
Тренутак с оне стране алке — — — — —	19
Алка или први део — — — — —	41
Тренутак с ове стране Генералбаса — — — — —	118
Генералбас — — — — —	167
Позитив — — — — —	294

ОСКАР ДАВИЧО

ГЕНЕРАЛБАС

*

Технички уредник
Жижа Петровић

Коректор
Вера Кокић

*

За издавача
Издавачко предузеће ПРОСВЕТА
Београд, Добрачина 30

Штампа
Београдски графички завод
Београд, Булевар војводе Мишића 17